

2/10

1045

Süleymanîye U. Kütüphanesi

Kat. Hazan Hüsnü B.

Yeni Kütüphane

Eski Kayıt

1045

معلم ناجی

سَنَائِحُ اَهْلِ الْعَرَبِ

صاحب و طابعی : مهران

معارف عمومیہ نظارت جلیلہ سنک رخصتیہ

استانبول

(مهران) مطبعہ سی — باب عالی جادہ سندہ نمبر ۷

۱۳۰۴

مقدمه

هر قومك اَك حَكیمانہ اقوالی خلاصہ افكار و تجاربی
اولان ضرور امثالیدر .

بعض ادبای عربك ذهبی كبی (مثل) لفظنك
(انتصاب) دیمك اولان (مثول) دن دكل ، (اورنك)
معناسنه كن (مثال) دن مأخوذ اولدیغی رأینده بولنان
امام (مبرد) ك « قول سائریشبهه حال الثانی بالاول »
تعریف مجملنه نظراً مثل « ایکنجی شیئك حالی برنجی شیئك
حاله تشبیهی متضمن اوله رق هر كس طرفدن لدی الايجاب
درمیان اولنور قول مشهور » دیمك اولدیغنه كوره برسوزك
مثل اوله بیلمسی عامه نك قبولنه توقف ایتدیكندن ، قبول
عامه ایسه اوسوزك بر حقیقتی ، بر حكمتی حاوی بولمئسندن
ایلری كله جكندن امثال اقوامك برر [جمله معرفت]
اولق اوزره تلقی ایدلمسی لازم كلیر .

(ابراهیم النظام) دیمشدركه :

« مثله كلام دیکرده بولنه میه جق درت مزیت اجتماع

ایدر . بولنلر ایجاز لفظ ، اصابت معنی ، حسن تشبیه ، جودت
کنایه در . نهایت بلاغت ایسه بوندن عبارتدر »

ایکیوز سکر صحیفه دن صکره سی مهران مطبعه سنده
طبع اولمشدر

هر قومك ضرور امثالی اوقومك درجه ذكاسی
نسبتنده بلیغ و عالی بولنق طبیعی اولغله اقوام اسلامیهك
ابلیغ و اعلاسی اولان قوم عربك اتخاذ ایلدیکی امثال بزجه
بهترین اقوالدر .

لغة واصطلاحاً (ادب) دیدیکمز شینك مدار اقواسی
بوسوزلردر . حال بوکه بزده (ادیب) عنوانیله یاد اولنان
ارباب قلدن پك چوغی اقوال مذکورهدن بی خبردر .
بناءً علیه قدرت ادبیهجه بندن دخی ناقص اولدقلری
حالده ادبا زمرهسنه قاتلق آرزوسنده بولنان اصحاب قابلیتك
ترقیسنه برکوچك خدمت ایتمش صائلق ایچون و اقف
اوله بیلدیکم منشور و منظوم بعض امثال عربی - ممکن مرتبه
ایضاحات لازمهسیله برابر - حروف هجا صرهسنجه حاوی
اولق اوزره برکتاب ترتیبی تصورنده بولندم .

هر یولدن زیاده بویولده پیاده بولنشم کسر جرأت
ایدهجك درجهده باعث تردد اولدی ایسهده بویله بر اثر
وجوده کتیرملری ایچون ارباب اقتداره یالواروبده محروم
قالقدن خامه غیرتی اله آلق بنجه اهون کورندیکنندن
تصورمی فعله چیقارمغه عزم ایلوب [سانحات العرب]
عنوانیله شو کتابی یازدم .

احتمالکه بو عزم عاجزانهم او ارباب اقتداری غیرته

کتیررده ادبیات عربیهك الك اهمیتلی عد اولنان شو جهتی
عثمانلی ضعفای ادباسنه لایقیله تعلیم ایده بیلهجك بر جلد
نافع تألیف ایشلرینه سبب اولور .

[اعجاز قرآن] سرلوحهسیله مقدماتی نشر ایتدیکم
برجزئك مقدمهسنده [مفاتیح الغیب] کی حکیمانه یازلمش
تفسیرلرمزدن هیچ اولمزسه الك مفید اولان پارچهلرك دانشوران
ملت طرفندن لسانمزه ترجمه اولمسنه دائر ایراد ایلدیکم
کلمات تشویقیهك ثمرهسز قالمدیغی کورمکه بختیار اولدم .
سانحات العربك دخی بویله برحسن تأثیر کوسترهك ممنونیت
مسعودانه می تضعیف ایدهجکنی امید ایلرم .

سانحات العرب - نقصان اقتدارم جهتیله - ۶۰۰۰ دن
زیاده اولان امثال قومی کاملاً جامع اوله ماقله برابر ارباب
استفاده ایچون برکنجینه ادبدر . ادبیات عربیهیه وقوفنرك
شدت لزومنی اعتراف ایدهجك قدر صاحب فکر اولانلرجه
نظر تقدیر ایله مطالعه اولنور ظن ایدرم .

معلم ناجی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۱۴

البادی اظلم

(بادی) (ابتدا) کی باشلامق معناسنه اولان (بدء)
مصدرندن اسم فاعلدر که (باشلايان) ديمکدر . في الاصل
همزه ايله (بادی) اولديني حالده کثرت استعمال ايله (قاضي)
گی اوقونمغه باشلامشدر .

(اظلم) «برشيئى موضعندن بشقه بريره وضع ايتمک»
ديمک اولان «وضع الشئ في غير موضعه» عبارده سييله
تعريف اولنان - فتح ظا ايله - (ظلم) دن اسم تفضيلدر .
بزم بيلديکمز - ضم ظا ايله - (ظلم) بومعنادن اسمدر که
کذلك اسم اولان (عدل) ک ضديدر .

بعض ارباب تحقيقک بياننه کوره ظلم اوچ درلو اولور :
برنجيسي انسان ايله خالق بيننده . کفر وشرك ونفاق کي .
ايکنجيسي ظالم ايله مظلوم بيننده . غضب اموال کي .
اوچنجيسي انسان ايله نفسي بيننده . اتحار کي .

حال بوکه حقیقتده :

[صورسه لر مغدورینی غدار کندین کوستر]

مضمونجه ظلمک هر نوعی انسانک نفسنه عائد بولنور .

ایکی شخص ویا ایکی قوم یکدیگره ظلم ایلدکلری حالده ایکی طرفه ده (ظالم) دینله جکندده شهبه یوق ایسه ده بولردن اظهار معامله ظلمیه ایلک باشلایان هانکیسی ایسه آکا (اظلم) دینلک موافق عدالت اوله جنی « ظلمه ابتدا ایدن آکا مقابله ظلم ایلیندن ده ظالمدر » مائی کوسترن « البادی اظلم » مثلیله افاده اولنور .

ظالم اولقله برابر بشقه سنک ظالم اولسنه سبب دخی اولان طرفک اظلم عد اوغسی لازم کله جکی بدیهیدر .

میانه ده جریان ایدن معامله شر قیلندن اولیوب ده بالعکس خیره متعلق اولدینی صورتده بوکا ایلک باشلایان طرف حقندده « البادی اکرم » دینیلیرکه « خیره ابتدا ایدن آکا مقابله خیر ایشلیندن دها کریمدر » دیمک اولور . کریم اولقله برابر بشقه سنک کریم اولسنه سبب دخی اولان طرف البته اکرم عد اولنور .

« الخیر بالخیر والبیادی اکرم والشر بالشر والبیادی اظلم » سوزی مشهوردر .

ظلم وکرمک انسانده تحقیق یالکر نام ایله اوله میه جغندن

عین امعان ایله باقلسه عالمده یک چوق [مسمی بالنقیض] کور یله بیلیر .

— ۲ —

الخل من اهل مرو

خراسان اقلینده واقع (مرو) شهرینک اغلب اهالیسی بخل و دنائتله موصوف و معروف اولدقلمردن حریص و کدا چشم اولان آدم حقندده « البخل من اهل مرو » دینیر .

اهالی مروک حسایلک خصوصنده اخسای بی اسرائیل ایچون شایان امثال نمونه اوله جق درجه ده بولنان احوال غریبه سندن اولق اوزره روایت آتیله بعض کتب محاضراتده مصادف نظر حیرت اولمقده در :

بولنار یکدیگرله رفیق اوله رق برجهته مسافرت ایده - جکلری زمان بینلرنده عادت اولدینی اوزره هربری قصابدن آیری آیری برر مقدار ات آله رق یوله دوشرلر . کذر کاهلرنده برقریه ته تصادف ایتدکلرنده اورادن برقاب تدارک ایلیرک و هربری مالک اولدینی لچاره بی براییک اوجنه باغلا یه رق صوایله ملو بولنان قابک ایچنه اولطه آتارجه سنه آتوب اتلری آتش اوزرنده قایناتمغه باشلارلر .

ایپلرک برر اوجی اللرنده اولدیغی حالده کوزلرینی
اوزرندن آییره مامقده اولدقلری تجره نك اطرافنه دیزلمش
اولان بونا کسلر اتلر پیشجه قدر اووضع ایله طوررلر .

لحوم (تاتاری) دینیلن حاله کلنجه هربری کندی
پارچه سنی تجره دن چکوب چیقاره رق چکشدیره چکشدیره
التقام ایدر . قالان ات صوی دخی حصه لیمه لرینه کوره
کمال دقتله یینلرنده تقسیم اولنور .

بوکا بکزر برطاقم حاللر مروزیلرک [ه] آج کوز لیلکه
اشتهارینی موجب اولمشدر .

— ۳ —

البطنة تذهب الفطنة

بانك کسریله (بطنه) اکول اولق معناسنه کلن
(بطانت) دن اسمدر . (تذهب) کیدرمک دیمک اولان
(اذهاب) دن مضارعدر .

مثل ، « کثرت اکل فطانتی ازاله ایدر » مألنددر .
انسانی چوق ییوب ایچمکدن تحذیر ایچون ایراد ایدیلیر .

[*] (ری) ک نسبتده (رازی) دیندیکی کی (مرو) ک
نسبتده دخی (مروزی) دینیر .

(تذهب) یرینه اولدرمک معناسنه اولان (امانه) دن
(تمیت) فعلنک کتیرلدیکی دخی واردر .

ندارند تن پروران آکهی
که یرمعه باشد ز حکمت تهی

— ۴ —

ابی یغزو وامی تحدث

مبارزان عربدن بریسی غزایه کیتش ایدی . آرهدن
برآز زمان کچجه غازینک قومشولری محاربه حوادثی آلمق
اوزره خانه سینه کلهرک زوجه سیله مصاحبه رغبت ایتمه
باشلادیلر .

قادرین ذاتاً لافزن برشی اولدیغندن ارباب استخبارک ،
بووسیله ایله باشنه طویلانملرینی غنیمت بیله رک هرکسه
وقایع حربیه دائر تفصیلات ویرردی . غازینک یدی
سکزی یاشنده بولسان ذکی اوغلی ده کچه کوندوز والده سی
طرفندن نقل اولنان وقوعات مدهشه یی ناچار دیکلریا تیردی .
برکون ینه بعض همسایکان ، خانه غازی یه کلدکلری
جهتله ناقله علی العاده نقل حوادثه کیریشه رک « کچن کون
ینه شدتلی بر محاربه اولمش . بزم طرفدن شو قدر آدم شهید

دوشمش . دشمندن بوقدری جهنمه کوندرلمش . فلان شویله
یاره لشمش . فلان بویله یاره لشمش « یوللو برطاقم لاقیردیله
سویلدیکی صروده اوته طرفدن بویله شیرلی دیکلهیه دیکلهیه
آرتق اوصانمش اولان چوجق تبسمله مسافرلرک یوزلرینه
باقه رق « ابی یغزو وامی تحدث » دیمشدر .
جمله نک خوشنه کیدن بوسوز مؤخرأ شیوع بولمغله
مثل اولمشدر .

« والدیم غزایله اوغراشیور . والدیم حکایه سویلیور ! »
مفهومنده اولان بومثل بشقه سنک کرفتار اولدیغی بلادن
بحث ایله طور افتخار کوسترن کیمسه حقنده ضرب اولنور .

— ۵ —

اتباع الفرس لجامها والناقة زمامها والدلو رشاءها

بومثل برنجی دفعه اوله رق (عمر بن ثعلبه) نک لسا .
تندن صدور ایتمشدر .

(ضرار بن عمرو الضبی) برکجه بعض غارتکران ایله
ابن ثعلبه نک قبیله سنی باصه رق نسوان وصبیانه وارنجه یه قدر
نه بولدی ایسه آلوب کوتورمش ایدی .

اثنای جریان وقعه ده سائر بر محله بولشمش اولان عمرو

مؤخرأ کله رک حالدن خبردار اولنجه همان یوله دوزه لوب .
ضراره یتشمش وغصب ایدیلان اموال وعیال نک کندیسنه
اعاده اولشمسنی رجا ایتمشدر .

ضرار ، عمروک اشیا سیله برابر یالکز زوجه سنی اعاده
ایتمکله عمرو جاریه لرینک ده ویرلمسنی تمی ایلدیکندن ضرار
آناری ده ویرمش ایسه ده عمروک قیزی (سلمی) یی
آیقویمشدر .

بونک اوزرینه عمروینه نیازه باشا لیه رق ضراره
« اتباع الفرس لجامها والناقة زمامها والدلو رشاءها » دیمشدر .
« آتی ، ده وهی ، قوغه یی بر آدمه بخش ایتدی کک
حاله بونلرک دیزکیننی ، یولارینی ، اینی ، دخی بخش ایت »
مألنده اوله رق ایدیلان احسانی اکاله ترغیب صد دنده
ضرب ایدیلیر .

(اتباع) الحاق معناسنه اولان — اکرام وزننده —
(اتباع) دن امردر .

— ۶ —

اترکه ترک الظی ظله

عربیده (ظی) دینیلن کییک « کولکه سندن قورقار »

مثل عثمانیسنه مظهر بر جانور وحشت پرورد. حقیقه کولکه سندن توحش ایدوب قاجار. بیلز که کولکه سی ده کند سیله برابر قوشار.

صاحب قاموسك رأینه کوره. کوستردیکمز عباره ایله وارد اولان بومثل « بن آنی کییک کنیدی کولکه سنی ترك ایتدیکی کبی ترك ایدرم » دیمک اوله رق - کییک قسمی بریردن اورکوب قاجنجیه بردها اورایه عودت ایتدیکی جهته - پک متوحش آدم حقنده ضرب اولنور.

مشارالیه، مثل مذکوزی « ترك الظی ظله » صورتنده ایراد ایتمش اولان صاحب صحاح (جوهری) بی تخطئه ایتشد.

حال بوکه مترجم عاصمك شارح قاموسدن نقلاً بیاننه کوره سائر کتب معتبره ده ایراد جوهری به موافق اوله رق « ترك الظی ظله » عباره سیله محرردرکه « کییک کنیدی کولکه سنی ترك ایلدی » دیمک اولور. همدم دائمی سندن نفرت و مفارقت ایدن کیسه حقنده ایراد ایدیلیر. « آنده کییک علتی وار » دیمک اولان « به داء ظی » دخی امثال دندر. « هیچ بر درد یوق » دیه جک یرده درمیان اولنور. بوده کییک قسمنک عمرنده مرض موتدن بشقه هیچ برخسته لك کورما مکده اولسنه مبنیدر.

اتق شر من احسنت الیه

« ایلاک ایتدیك شخصك شرندن صاقن » دیمک اولان بومثل - که « بسله قارغه بی. کوز یکی اویسون » مثل عثمانیسنه معادل و « بسله کوپکی، سنی ایصیرسون » مأللی شامل بولنان « سمن کلبك یا کلك » مثلیله مناسبت معنویه سی وارد - فرومایکان دهره احسانده بولنق غفلتندن تحذیری حاویدر.

« کوپکی آج براق، آردك صره کلسون » مفهومنده کی « اجع کلبك یتبعك » مثلی دخی بولره قریبدر.

امام اعظم ابوحنیفه یه اسناد اولنان و « بر کوپک یاوروسنی مدت مدیده بسلم، بیویوب بایاغی کوپک اولنجه آیاغمی ایصیردی » مضموننده بولنان :

لقدر بیت جرواً طول عمری
فلما صار کلباً عض رجلی

یتی « سمن کلبك یا کلك » سوزینک منظومی عداولنه بیلیر.

بو بایده شیخ سعدینک « کوتولره ایلاک ایتک، اییله کوتولک ایتک کیدر » حکمتی کوسترن :

نکویی بابدان کردن چنانست

که بد کردن بجای نیک مردان

بیتی دستور العمل طوطیغه شایاندر .

اجبن من رباح

بومثلک منشأی (رباح خراسانی) دیدکری جبان
بی مدانیدر . « رباحدن دها قورقاق » دیمک اوله رق
جباتی زیاده اولان کیمسه حقننده ضرب اولنور .

رباح بر دفعه نصلسه بر فرقه عسکریه نك آره سینه
قاتیله رق یوله روان اولمغه جسارت ایتش ایدی . آقشامه
قدر کیدلکدن صکره فرقه کجه له مک اوزره بر موقعه
نزول ایتدی . چادرلر قورلدی . حیوانلر باغلاندی .
هرکس بر آزار استراحت ایچون یرینه چکلدی .

برده بوصیره ده بر ایکی حیوان اورکه رک کیشنه یوب
گورلتی ایتکه باشلادیلر . بو حادثه دن مرد خراسانینک
ذاتاً سالانیک اولان یورکی فوق العاده بر خجنان ایچنده
قالدی . نه یاپه جغنی شاشیردی . شدت ذکاسنه مبنی
قبیله قریش لسانندن اوله رق (ذوالقلین) لقبی آلوب

« بنم ایکی قلبم واردر . ایکیسی یاده ادراک امور ایدرم ،

هربری حضرت محمدك قلبندن اعقل وافضلدر » یوللویاوه

سرای افتخار اولدینی حالد (بدر) غزاسنده منهزم اولان

مشرکین ایله برابر - پاپوشلرینک برتکی آیاغمده ، دیگر

تکی النده - فرار ایتدیکی صروده تصادف ایلدیکی

(ابوسفیان) طرفندن ایراد اولنان « پاپوشلریکک بری

الکده ، بری آیاغمده ! بونه دن ؟ » سؤالنه کمال حیرته

« ایکیسی ده آیاغمده در صانیورم . برینی اله آلدیم یی هیچ

بیلیورم » جوانی ویرمسندن قلب واحدنده دخی خلل

بولندیغی آکلاشلش اولان (جمیل فهری) [۰] کبی

دلچه سینه اوتیه بری یه قوشمغه باشلادی .

بر آرهلق انه کندی آتک کمی کجدی . همان بینوب

قاجق اوزره حیوانی کله مک ایستدی ، فقط فرط دهشتندن

باشیله قیچنی فرق ایدمه دیکی جهته له بی چاره یه قیچندن کم

طاقق ایچون برخیلی اوغراشدی . آغزینی ، بورنی

بوله منجه حیوانک قویروغی النده اولدینی حالد آکا

خطاباً برطور متحیرانه ایله دیدی که :

[*] « جناب حق بر آدمده ایکی قلب یار آتامشدر »

ماننده اولان « ما جعل الله لرجل من قلوبین » آیتنک سبب
نزولیدر .

« فرض ایدم که جبههك وسعت و سمن پیدا ایتمش،
فقط اوکو دوک طرفهك نه دن بوقدر اوزامش ؟ »

رباحك بوحرکات و کلماتی صورت اضطرانی سیر
ایتمک ایچون اطرافنه طویلاشمس اولان. فرقه خلقنه قهقهه
بخش اولمشدر .

— ۹ —

اجور من قاضی سذوم

وقتیه قوم لوطك ساکن اولدقلری آلتی قصبه دن بری
اولان (سذوم) ده :

[ایش نه در فهم ایتیمور قاضی قضارا سویلیور]
مضمونه مظهر بر قاضی ستمکر بوانغله بر شخصك پك جفا
معتاد اولدیغنی بیان صد دنده « سذوم قاضیسندن دها ظالم »
دیك اوله رق « اجور من قاضی سذوم » دینیر .

بر کون بوقاضینك حضورینه ایکی آدم کله رك بری
دیگرنده بیك درهم آله جنی اولدیغنی ادعا ایتدی . دیگرى
بوکا اوقدر ویره جکی بولندیغنی اعتراف ایله برابر قاضیه
دیدى که :

« بو آدم بنندن آله جنی اولان بیك درهمه بش

سینه صکره کسب استحقاق ایده بیله جکدر . اوقدر زمان
کچدکن صکره داینی زرده بولوب ده بورجی ویره بیله حکم
جای ملاحظه در . لطفاً شونی حبس ایتسه کزده حق
اولان مبلغی کتیردیکم وقت کندیسنی قولایجه بوله رق ادای
دین ایلسهم ! »

قوجه قاضی مدعی علیك بوسوزی اوزرینه بی چاره
مدعی بی بش سینه حبس ایلشدر .

« اجهل من قاضی جیل » دخی امثالنددر . سکر
وزنده (جیل) بغداد دیارنده ودجله کنارنده بر قصبه
اولوب وقتیه اوراده بولنان بر قاضی دخی « افقه من الحمار »
مثلی یاد ایتدیره جك درجه ده جهل ایله مشتهر اولمشدر .

بوققیك حضورینه بر کون یالکر بر مدعی کلوب بر شخص
غائب علینده اقامه دعوی ایتدکده احضار خصمه لزوم
کورمیه رك مدعینك لهنده حکم ویرمش و صکره دن خصم
دخی محکمه یه ورود ایله بالطبع کندیسنی حقلی کوستره جك
یولده اداره لسان ایدنجه قاضی آنک ده - قول مجردینه
باقه رق - لهنده بر حکم و یروب ایشی بیتیرمشدر .

بووقعهك حدوثی خلفای عباسیه دن (مأمون) ك
زمان سلطنتته مصادف اولغله مشار الیه کیفیت فصل

.....

دعوان خبردار اولور اولمز قاضی بی بردها ایشده قوللا -
نلامق اوزره عزل و تأدیب ایتشد.

زوالی حریف امثالی اولان سائر جهله قضات کی :

بوحنیفه قضا نکرد و نمرد

توبیری اکر قضانکنی [ه]

توبیخنک مخاطب لرندن اولق جهتیله مأموندن کوردیکی.
معامله عادلانه اوزرینه آرتق هیچ بریده قاضی اولغه یول
بوله مدیغندن محروماً قضای نحب ایتشد.

بومشده کی (جیل) ی طاغ معاسنه حمل ایله ترکیبی
(قاضی الجیل) صورتنده یازدرق « طاغ قاضیسی » دیمک
اوله جغنی ادعا ایدنلر وار و بردرجهیه قدر اورمان حاکمی
اولسنندن آیی به دخی (قاضی الجیل) دینلرکنندن حاکم
جاهل ایله ینلرنده کی مناسبت آشکار ایشه ده مثل ، کتب
معتبره ادبیه ده (جیل) - بالاده کوسترلدیکی وجه ایله -
برقصبه اسمی اولق و (قاضی جیل) دن اورانک معهود
قاضیسی اراده اولمق اوزره مضبوطدر .

[*] « امام اعظم محبسه اولمکی قاضی اولغه ترجیح ایلدی .
سن ایسه قاضی اولمزدن اولورسین ! » دینکدر .

.....

۱۰

اجهل من فراشة

سحابه وزننده (فراشه) شمع نروزانک اطرافنده
اوچوب طولاشان پروانهیه دینیر .

زوالی پروانه شمعک پارلاقلغنه آلدانوب کندیسنی محو
ایده بیله جکنی ینلرکنندن شوق ایله شعلهیه صوقیلور صوقلنز
- جزای جهلی اولق اوزره - یانار، قاوریلور .

ای مرغ سحر عشق ز پروانه بیاموز

کان سوخته راجان شد و آواز نیامد

نشیده سی کی بعض آثار، پروانه بی بلبله دخی فائق برعاشق
اولق اوزره کوسترمکده ایشه ده بوجهت پروانه ده کی جهالته
طوقنمز، زیرا عاشق - محازی اولنجه - جاهل کدر .
جهل و جنون هیچ بروقتده عشقدن آیرلنز. بناء علیه عربک
پروانهیه (جاهل) دیمسی عجمک عنلییه (شیدا) دیمسی
قدر بجادر .

یک جاهل آدم حقنده درمیان اولنور .

۱۱

الحبة تدور والى الرحي ترجع

« انسانلر غفلتده درلر ، حال بوكه آسياب مرك متصل
او كودمكده در » مألنده و ضرب مثل حالنده بولنان :

الناس فى غفلاتهم
ورحى المنية تطحن

ييتنده واقع اولديغى اوزره - عصا وزننده - (رحي)
دكرمن ديمكدر .

« دانه دوزر طولاشير ، دكرمنه كلير » مفهومنده اولان
بومثل « تيلكينك كزوب كزوب كله چكى كوركجى دكا -
نيدر » مثل عثمانيسى موقعنده ضرب اولنور .

۱۲

الحرب بينهم سجال

كسر سين ايله (سجال) صوايله لبالب بيوك قوغه
ديمك اولان - نجل وزننده - (سجال) ك جمعى ، ياخود
مفاعله دن مصدر در .

باديه نشين عربلر هر برينك الندده بر قوغه اولديغى

۱۳

الحكمة ضالة المؤمن

حكمت ، « موجودانى بيلك وخير ايشله مك » ديمك
اولان « معرفة الموجودات وفعل الخيرات » عبارده سييله
تعريف اولنمشدر .

مثل: « حکمت مؤمنك غائبدر ، آنی زرده بولورسه
آلیر » مألذده اولان وهر صورتله ارشاد امته کافی بولسان
« الحکمة ضالة المؤمن اخذها انما وجدها » حدیث
حکیمانه سندن مأخوذدر .

بوراده حکمت ، « قانون انسانیته موافق صورتده مادی
ومعنوی استفاده اولنه جق شی » دیمک اولق اوزره قبول
ایدلمکده در که بومعنایه کوره حدیث شریف « مؤمن هر زرده
فائده لی برشی کورسه آنی غائب ایتمشده آریورمش
کبی حسن تلقی ایله تعلم واتخاذ ایدر » مفهومی متضمن بولنور .
بو حدیث جلیل الدد ایکن ایشغزه یاریه جغنده شبهه
اولیان معارف ومخترعات غریبه نك تعلم واخیزنده تردد
اید جك اولور ایسه ك بر صورت غریبه ده اظهار جهالت
ایتمش اولزمی یز ؟

« اطلبوا العلم ولو بالصین » حدیث مشهوری - که
« علمی چینده دخی اولسه طلب ایدیکز » دیمکدر - حدیث
حکمتی تأیید ایلکده در .

مثل مذکور فائده لی برشیئك - هر زرده اولورسه
اولسون - اخذ و تعلیمه اشتغال ایدن کیمسه نك استحسان
حرکتی و یا بر آدمك فائده لی برشیئك اخذ و تعلیمه اشتغاله
تشویقی ضمنتده زیور زبان ایدیلیر .

- ۱۴ -

احلم من احنف

حلم حکیمانه واطوار کریمانه ایله مشتهر اولان (ابو بحر
صخر بن قیس) ك آیاق لرنده اعوجاج اولغله بومعنایه کلن
- فحتمین ایله - (حنف) دن مأخوذ اوله رق کندیسنه
(احنف) لقبی ویرلمشدر .

مشار الیه عصر سعادت یته شوب شرفیاب اسلام اولمش
ایسپده رؤیت دیدار نبوی دولته نائل اوله مدینگی جهته
اکابر تابعیندن عد اولنمشدر .

احنف طفل ایکن والده سی کندیسنی انشاد اشعار
عربله ترقیص ایدر واوغلنك رقص معصومانه سی پك زیاده
خوشنه کتدیکندن :

والله لولا حنف فی رحله

ماکان فی فقیانکم مثله

یعنی « ای قوم ! اکر اوغلنك آیاق لرنده اعوجاج
اولسه والله اولادك ك ایچنده نظیری بولنزدی »
دیر ایدی . فی الواقع احنف بیوینجه اولاد قوم ایچون
مدار شرف اوله جق پك چوق خصائل سیدانه اظهار
ایلمشدر .

احنف حلم وكرم عاقلانه سی سایه سنده بین العرب
او قدر نفوذ پیدا ایتش ایدی که هر نه زمان امر ایده جک
اولسه دلاوران قبائلدن بیکلرجه سوار شمشیر زن طویلا -
نوب کوستره جکی دشمنك باشنه بلا کسیلیرلردی .

احنفك حلمی بر درجه ده ایدی که برکون یالکز کز مکده
ایکن کندیننه تصادف ایدن بر شخص غرضکار ، حقنه ده
بی ادبانه اداره کفتار ایدنجه احنف سکوت ایله مقابله
ایتمش و کیده کیده کندی آدملرینك یاننه یاقلاشد قدده
آردی صره کلمکده اولدیغنی حس ایتدیکی او شخصه دوفوب
« بر آزدها ایلریله دیکمز حالده بعض محبانه تصادف
ایده جکز . بقیه شتومکی آنلرک آره سنده ایراد ایده جک
اولور سهك سنی راحتسز ایدر لر . بکا ده سویلیه جکك
قالدی ایسه شوراده سویلیوب بیتیرمه کی خالصانه اخطار
ایدرم » دیمشدر .

احنفك ثبات افکار جهتیله دخی یکنانه روزکار اولد .
یغنه دلالت ایدن روایاتندر که برکون جناب معاویهك
مجلس مصاحبتنده بولندیغنی صره ده معاویه مناسبت
کتیره رك « یا احنف ! حضرت علی به طرفدار و معین
اولوب « صفین » ده بنمله محاربه ایتدی ککز خاطر کده میدر ؟ »
دید کده احنف « یا امیر المؤمنین ! سزه اولان بغضمنزی

طاشیان قلیلر هنوز کوکسمزده در . سزکله مقاتله ایتدی کمز
اشاده قوللاندیغمز قلیلر ایسه حالا یانمزدده در . حضور کزده
بویله طوغری برسوز سولکه مجبور اولدیغمز ایچون عفو کزی
تمنی ایدرم » دیمش و معاویه دن یالکز « عفو ایتدم »
جوانبی آلمشدر .

احنفك احوالی تدقیق ایدنار کندیننه یالکز برقاج
قصور اسناد ایده بیلشدر .

« حسن مجتبی » افندمز کندیننه نامه یازوب امر
خلافتك تأیدی ضمننده طلب معاونت بیوردینی حالده
مساحه کارانه طاورانه رق سینی سؤال ایدنلر « ذات عالیلرینی
تجر به ایتدم ، کندیلرنده امور سیاسییه جه حسن تدبیر ،
محافظه اموال ، مکاید حربیهیه وقوف لازمه لرینی بوله مدم »
جوانبی ویرمسی ، جناب « زبیر بن العوام » ك قتال
« يوم الجمل » دن عودتله « بنی تیمم » قبیله سی ایچنندن
کچدیکی احنفه خبر ویرلد کده « نه یایه لم ؟ ایکی قومی بر
برینه دوشوردی ، بوقدر سفك دمایه سبب اولدی ، شمعی
نفسنی قورتارمق ایچون آره دن چیقش ، کیدیور » دیمسی
اوقصورلردندر .

احنفك زبیر حقنه کی بوسوزینی ایشیدنلر مؤخرأ
« ابن جرموز » ك زبیری ، کیدرکن آرقه سندن یتیشوب

قتل ایتمی اوزرینه بواشده احنفك الى اولدینی سوء
ظننه دوشمشلر ایدی .

احنفك « زبراء » نامنده يك دلفریب بر جاریه سی وار
ایدی . بونی زیاده جه سووب سوزندن حقیقه مامقده اولمی
دخی مشار الیهك تقایصندن عد اولمشدر .

کندیسنك زبرایه اطاعتی شیوع بولدیغندن بعض
اعداسیله جدال ایده جك ویا برخصوص ایچون خدتنه .
جك اولسه عربلر بوحالك زبرایه اتباعدن نشأت ایتمش
اوله جغنی ایما ایچون « زبراینه خدتلندی ! » دیمك اولان
وامثالدن معدود بولنان « قدغضبت زبراء » سوزینی ایراد
ایدلردی .

احنفه اسناد اولنان لطائفندركه بردرزی یه دیکدرمك
ایستدیکی جامه نك اكلانی خیاط اهل ایتدیکی جهته
برچوق زمان کچمی اوزرینه احنف برکون اوغلنی الندن
طوته رق درزینك دكانه کیدوب کندیسنه « بن وفات
ایدرسه دیکه جك جامه یی بوچوجغه تسلیم ایت » دیمشدر .
احنف برکون « شمدی یه قدر هر نه آرزو ایتدیمسه
استحصانه موفق اولدم » دیمکه سبب موفقیتنی سؤال
ایتدکلرنده « آرزو ایتدیکم شیلر هپ ممکناتدن ایدی . هیچ
بروقته استحصال محاله چاشمدم » جوانی ویرمشدر .

(احلم) یرینه اشرف معناسنه اولان (اسود)
کتیر یله رك « اسود من احنف » دخی دینیر . مثل - ایکی
صورت کوره - حلم و شرفی زیاده اولان کرما حقننده
ضرب اولنور .

— ۱۵ —

الحاة تدعو الى الساة

خانك فخیاه (خاله) ضرورت ، سینك فغ وکسر یله
(ساه) سرقت دیمك اولمغله مثل . « ضرورت آدمی سرقت
دعوت ایدر » مفهوممنده در .

بر آدمی ضرورته دوشتامك ایچون چالیشوب قازانمغه
ویازیر اداره سنده اولان کیسه لری مضایقه حالنده بولندر .
مامغه تشویق ضمننده ایراد اولنور .

— ۱۶ —

اخوك ام الذئب

نورس قدیمك :

میزانه اور کورشدیكك اخوانی الحذر
رهبر تصور ایلدیكك رهزن اولمسون

بیت مشهوریاه مقارنتارندن تحذیر ایلدیکی خونه اخواندن
هربری حقنده « قارشیکده کی قرداشکمی ؟ یوقسه بیر تیجی
قوردمی ؟ » دیمک اولان « اخوک ام الذئب » مثلی ضرب
اولنسه شایاندر .

ضیا پاشا مرحومک :

هرکیم که آزار بوی وفاطیع بشرده
بکزر اکاکیم دوات اوماز ظل هادن

قول مجربانه سی مألجه انسانلرک اکثری وفا دیدیکمز فضیلتک
یالکز نامنی بیلدکلری جهته اخوان اتخاذا اولنان آدملر
عاقبت اظهار جیلت ایده کلدکلرندن عالمده کیمسه نک
کوستردیکی صورت اخوته اعتماد اولنه مینه جغنی اشعار ایچون
اذکیای عرب « اخوک ام الذئب » دهرک بنی بشرده کوریان
شیوه برادرانه یه دائما نظر احتیاط ایله باقمسنی توصیه ده
بولنشلردر .

انسان کی واری هیچ غدار
غدارلق اولسه ایلر احیا
دم اورمه ده مرحمتدن اما
یاننده رحیم کرک خونخوار

مثل مذکوره بدل « اخوک ام اللیل » دینلدیکی دخی

واردر . بوتعیرک شب دیجورده کثرت وقوع شرور ملا -
حظه سینه مبنی اوله جنی درکاردر .

۱۷

ادل فامل

(ادل) افراط اوزره نازایتمک دیمک اولان (ادل) دن،
(امل) اوصاندر مق معناسنه کلن (املال) دن
ماضیدر .

« چوق ناز عاشق اوصاندریر » مثل عثمانیسیله یکمال
اولان بومثل نازی حددن آشیران دلبر لر حقنده صرف
ایدیلیر .

۱۸

اخیل من مذاله

(اخیل) کبر معناسنه کلن (خیل) دن اسم تفضیلدر .
میمک ضمیاه (مذاله) ضعیفلاشد درمک دیمک اولان
(اذاله) دن اسم مفعول اولمق اوزره جاریه یه دینیر .

جواری قسمی ذاتاً خوار اولدقلری حالد تکر و تختری

الدين بر اقدقلى جهته « جاريه دن ده خودين » ديمك
اولان بوسوز في ذاته حقير ايكن اظهار نخوتدن چكمنين
بي چاره حقنده سويلنير .

— ۱۹ —

اذا اشترت فاذا كرس السوق

ضم سين ايله (سوق) چارسويه ، بازاره دينير .
مثل ، « برشيئي صاتين آلدیغك وقت بازاري درخاطر
ايت » مألنده اوله رق بر كيمسه يه آلاش و يرشده آلدانماق
ايچون كوزيني آچمىنى توصيه مقامنده ايراد ايديليركه
« آلدیغك شيئي بركون اولوب ده صاتمغه لزوم كوره بيله .
چككى دوشون » نصيحت دور انديشانه سنى متضمندر .
انسان صاتمق اوزره آلدیغى شیده مغبون اولمامغه دها
زياده دقت ایده چكى جهته هراشتراده بوقاعده يه توفيق
حرکت ايتديكى حالده مغبونيتدن ممكن مرتبه آزاده قاله جنى
طبيعيدر .

« كيرمزدن اول چيتمنى دوشون » ديمك اولان
« قدم الخروج قبل اللوج » سوزى توصيه احتياط يولنده
درميان ايديلن امثال عربك معناه اك عموميلرندندر .

— ۲۰ —

اذا اعترصت كاعتراض الهرة اوشكت ان تسقط في افرة

(اعتراض) اظهار نشاط ايله صچرايوب اوينامق ،
(ايشاك) سرعتله يوريمك ديمك اوله رق ضمتين وتشديد را
ايله (افرة) دخى شدت ومخنت معناسنه كلديكندن مال
كلام شو اوليور :

« كدى كى بردن بره شوقه كلهرك صچرايوب
اوينامغه قالقشيرسهك بلايه دوشمكه شتاب ايتمش اولورسين »
بومثل انجام كارندن غافل ، فقط طربناك وخوشدل
اولان آدمى ايقات ايچون درميان اولنور .

— ۲۱ —

اذا زل العالم زل بزلته العالم

« زل » سورچك معناسنه اولان « زلول » دن
ماضيدر . « زله » آندن اسمدر . « عالم » لردن برنجيسى
لامك كسرى ، ايكنجيسى فتحيله در .

عالم اولان ذاتك برچوق مقتديلى بولنه جنى جهته

گندیسی بر خصوصده خطا ایده جک اولورسه الجای اقتدا
ایله پیرولری دخی دوچار خطا اوله جقلرندن اهل علمك
دائما آیاننی دنك آلمسی لازم کله جکی « عالم یا کیلنجه عالم یا
کیلیر » مآلنده اولان بومثل ایله افاده اولنور .

[مدرسه خاطره لری] مندرجاتندن اولان فقره آتییه
بوراده وارد خاطر اولور :

« امام اعظم جناب ابوحنیفه برکون یولده کیدرکن
احتراس ایله چاموردن کچمکه چالیشیر بر چوجق کوره رک
« کوزیکی آچ که دوشیمه سین ! » تنبیهی ویرر »
« چوجق دیر که :

« بن دوشه جک اولورسه م کندمدن بشقه کیمسه یه ضررم
طوقنیز، فقط بر کره سنك آیاغك قایارسه پیرولرک اولان
بیکلرجه اهل اسلامك دخی آیاقلری قایوب دوشرلر .
صکره سزی قالدرمق کوچ اولور »

« بوسوزك تأثیریه حضرت امام آغلامغه باشلا یوب
یاننده بولنان شاگردانه « هر هانکی مسئله ده بنم راییه
مخالف اولان برجهتی تقویه ایدر دلآله ظفریاب اولورسه کز
اووجه ایله حرکت ایدیکز . زنهار بکا تقلید ایله اکتفا
ایتمیکز ! » بیورمشدر »

« ایشته بومساعده منصفانه یه مبنیدر که (ابویوسف)

ایله (محمد) برخیلی مسأله دلآله اقامه سیله مشار
الیهك رأی خلافتده بوانشدرر »

شاعرك : « برعالم طریق مستقیمدن حیقوب ده آکا
برطاقم خاق پیرو اولدقلری حالد بونلر کندیسیله برابر
ضالانده قالیرلر . هادی اوله جق ایکن هم ضال، هم مضل
اولمش اولور . بر سفینه دگزده باته جق اولسه البته آنکله
برابر ایچنده بولنانلرده غرق اولورلر » مفهومنده بولنان :

ان الفقیه اذا غوی واطاعه

قوم غوت معه فضاغ وضیعا

مثل السفینه ان هوت فی لجة

تغرق و یغرق کل ما فیها معا

قطعه غراسی - مثلك موضع معناسی عد اولنان آثاردندر .

۲۲

اذا سمعت بسر القین فانه مصبح

(سمعت) فعل مخاطبدر . هدی وزننده (سری)
کیجه وقتی یوله کیتك معناسنده در . فتح قاف ایله (قین)
حداد، یعنی دمیرجی دیمکدر . (سری القین) دمیرجینك
کیجه یوله حیقمسی مفهومنی افاده ایدر . (مصبح) صباحه

داخل اولق، صباحه قالمق معناسنه كلن (اصباح) دن
اسم فاعلدر .

امر حاضر اوله رق بر (اعلم) تقدير ايدلك ، يغني
(فانه) (فاعلم انه) ديمك اولق اوزره مجموع تركيب
« دميرجينك ليلا يوله چيقه جغني ايشديكك وقت آكلاكه
صباحه قاله جقدر » مألئ اشعار ايلر .

(سعد) نامنده بر آهنگر وار ايدى . استصحاب
ادوات حداديه ايله دائما باديه ده كزر و جابجا صو منبعلى
اطرافنده خيمه نشين بولنان عربانه لازم اولان دمير آلاتك
اعماليله تعيش ايدردى . بر خيمه كاهده كونلرجه قالب
بولديغى ايشى ايشلردى . ايش توكنديكى كى « آرتق بن
بو كچه يوله دوزه ليورم » ديه اصحاب خيامه جمعلرندن آيرلىق
اوزره اولديغنى اعلان ايلردى . بوندن مقصدي اوراده
دها ايشلنه جك ايش قالمش ايسه عربان طرفندن « امان
دميرجى كيتدن شونى ده ياپديره لم ! » ديه كنديسنه مراجعت
اولغسنى اخطار و بوصورتله برآز دها كار ايتك ايدى .

هر يرده بويله ياپاردى . فقط آقشامدن « بن بو كچه
كيدسيورم » ديه اعلان ايتديكى حالده هيچ بريره كيتيوب
صباحين ينه اوراده بولنوردى .

حداد حياه معتادك بو حالى باديه نشينان آره سنده

شهرت بولدى . آرتق كنديسنك سوزينه كيمسه اعتماد ايتمز
اولدى . ايشته بونك اوزرينه « اذا سمعت بسرى القين فانه
مصبح » دينلكه باشلادى .

مثل مذكور سوزينه اعتماد اولغيان آدم حقنده
ضرب اولنور .

— ۲۳ —

اذا زنت فازن بالحره واذا سرقت

فاسرق الدرّة

ضم حا ايله (حره) جاريه مقابلى اوله رق مالكة
حریت اولان قادينه دينديكى كى بومناسبتله صاحبه اصالت
اولان قادينه دخى دينير . بوراده معنای ثانی انسب كورينور .
حره وزننده (دره) شهدانه اينجى ديمكدر .

بومثل « آصيليرسهك فرنك سيجميله آصيل » مثل عثما .
نيسنك مثلى اوله رق انسانى ميل معالى يه تشويق ضمننده
درميان ايديلير .

« زنا ايدرسهك حره ايله ايت . چالارسهك دره چال »
مفهومنده بولنديغى ايچون ظاهر بينان ارباب اتقا مثل
مذكورك لسان ادبه ياقيشه حق سوزلردن اولمديغى ادعا

ایتمش لرسه ده بلغای عربك بوندن مقصودی « عالی همت
اول . معالی به میل ایت . دون همت اوله . سفلیات ایله
اوغراشمه » دیمك اولدیغندن غافل بولندقلرینی میدانه
قویمقدن بشقه بر معرفت کوستره مامشردر دینیه بیایر .
حضرت مولانا مثنویده بومثلی مقام ارشادده ایراد
بیورمشدر .

— ۲۴ —

إذا ظلمت من دونك فلا تأمن عذاب

من فوقك

« ماد ونکده بولسانه ظلم ایتدیکك حالده مافوقکده
بولنانك عذابندن امین اوله » دیمکدر .
ظالمینه بر ظلمه کرفتار اولور آخر
البته اولور اوییقانك خانه سی ویران
مالنی کوسترر .

— ۲۵ —

إذا قطعنا علماً بدا علم

وزن ومعناجه « علم » نظیر « جبل » در .

« برطاغی کچدك ، برطاغ دها پیدا اولدی » دیمك
اولان بومثل « برغانله دن قورتلدق ، برینه دها طوتلدق »
دیه جك یرده ایراد اولنور .

درجات معرفتك یکدیگردن اعلی اولان جبال شاهقه به
تشبیهله انسانك مسلك تعلده اعتلا ایتدکجه امثال جلیله
قرآنیهدن بولسان « وفوق کل ذی علم علیم » مال عالیسی
اوزره دها بالامرته لره تصادف ایده جکنی واعلام علمك اک
یوکسککه صعود کیمسه به میسر اوله میه جغنی بیان صد دنده
دخی درمیان ایدیلیر .

معاصرین عرفادن برینك لسان متصوفانه ایله
سویلدیکی :

جهان ترکن قیلوب هر خطوه منزل بر جهان ایتدم
ینه اولدی سررا همد پرغیری جهان پیدا
یتی - شیوه قدیم اوزره سویلنمش اولقله برابر - کلمات
علویه دن معدوددر .

— ۲۶ —

إذا قلت له زن طأ طأ رأسه وحرز

« آکا - طبارت - دیه جك اولسهك باشنی آشاغی

اکوب محزونیت کوستر « مائنده در . ارباب خستک ،
برینه برشی ویرمک مخاطره سنده بولندقلری زمان اظهارنده
مضطر قاله جقلری انفعالی تصویر ایدر .

— ۲۷ —

اذا كنت سندانا فاصبر و اذا كنت

مطرقة فاجع

فارسیده کسر سین ایله دیرجی اورسی معناسنه اولان
(سندان) عربیده ینه بو معناده اوله رق سینک فتحیله استعمال
اولنور . کسر میم ایله (مطرقة) چکیچ دیمکدر . (اوجع)
وجع ویرمک معناسنه اولان (ایجاع) دن امردر .
« اورس بولندیغک وقت صبر ایت . چکیچ اولدیغک
زمان وجع ویر » دیمک اولان بومثل بر کیمسه یه دشمنه غلبه
ایدنجه یه قدر مدارا واستحصال ظفردن صکره بیلدیکنی
اجرا ایتسنی توصیه یوللو ایراد اولنور .

— ۲۸ —

اذا كنت کذوباً فکن ذکوراً

کافک فتحیله (کذوب) مبالغه صیغه سیدرکه چوق یالان

سویلین آدمه دینیر . فتح ذال ایله (ذکور) کذلک مبالغه
صیغه سیدرکه حافظه سی قوتلی اولان کیمسه یه اطلاق اولنور .
چوق یالان سویلک معتادی اولان آدم البته یکدیگره
مخالف سوزلر سویلر . بوحالده برشی حقننده سویلدیکی ایکی
درلو سوزک هیچ اولنر سه بری یالان اولدیغی بالضروره میدان
چیقار . بناءً علیه حریفک محجوب اولسی لازم کلیر .

اولدن درمیان ایتیش اولدیغی بر لاقیردی نی صکره دن
آنک مخالفی سویلیه رک ینه کندی لسانیه تکذیب ایش
اولماق ایچون کاذبک . سویلدیکی یالانی اونوتیوب سویلیه .
جکی یالانی ده آکا اویدر میس اقتضا ایدر . بوده قوه
حافظه نک کال تیقظنه متوقف بولنور .

مطالعه مذکوریه مبنی « چوق یالان سویلیور سهک
سویلدیگک یالانی اونوتیه جق بر حافظه یه مالک بولنلیسین »
مائنده اولان « اذا كنت کذوباً فکن ذکوراً » سوزی
مثل اتخاذا ایدلمشدرکه « مناره یی چالان غلافی حاضرلار »
مثل عثمانیسنک کوستردیکی لزوم وجه ایله بر آدمک صوکنی
کتیره میه جکی ایشه کیرشمیوب :

نقصانکی بیل برایشه یاباشلامه اول

یاباشلادیغک کاری پذیرای ختام ایت

مضمونیه عامل اولسنی اخطار موقعنده درمیان ایدیلیر .

بر ذاتك ايكي اوغلى اولوب ايكي سي ده كذوب اولد قلرندن
آره صره پدبرلرينه عرض دروغ ايتمك كدن خالى قالمزلر
ايمش . بر كون بو ذاتك تكليف سز احباسندن بريسي اثنای
مصاحبته اوغلار ينك مبتلاي كذب اولد قلريني لطيفه يوللو
ايما ايله كنديسنه « مخدوملر كز دن هانكيسني زياده سور .
سكز ؟ » ديمكه ابوالكذوين « كوچك اوغلى بالنسبه
زياده سورم . واقعا ايكي سي ده يالانجي ايسه لرده بيوكنك
حافظه سي قوتسز اولديغندن اول سويلديكي يالانه صكره
سويلديكي يالاني اويديرده ميوب فويه سي در حال ميدانه
حيقار . كوچكنك ايسه حافظه سي قوتلي بولنديغندن
سويلديكي يالانلرك يئني ممكن مرتبه توفيقه چاليشير .
جواني و ير مشدر .

— ۲۹ —

اذا لم تغلب فاخلب

« غلبه » مصدرى باب ثانى به منسوب اولديغندن
« لم تغلب » كسر لام ايله اوقونور . حال بوكه « خلب »
طير مالا مق ديمك اولديني وقت برنجي وايكنجي بابلردن
تصريف اولنه بيليرسه ده آلداتق مغاسنه كلديكي زمان
باب اوله منحصر قالير .

« غلبه ايدمه زسهك حيله ايت » مألنده اولان
بومثله « خلب » ك معنای ثانى قصد اولديني جهته
« فاخلب » ك ضم لام ايله اوقونمسي لازم كلير .
عباره ده سجع بولندرمق امله بعض ادبا « لم تغلب »
كي « فاخلب » ك دخي كسر لام ايله تلفظي تجويز
ايتمشرسه ده فصاحتى سجعده فدا ايتك كي بر سايقه نقصانى
گوسترمك ايتمينلر بوني قبول ايتما مشلردر .
خصمه قوت و شدته غلبه ايدمه جك بر حالده بولنان
كيسه به ارائه طريق يوللو ضرب اولنور .
متنينك :

[الراى قبل شجاعة الشجمان]

صورتندد نظم ايتديكي « نفاذ الراى فى الحرب انفذ من الطعن
والضرب » سوزينك خلاصه سي اولان « الحرب خدعة » .
مثل مشهوريني آكديرر .

— ۳۰ —

اذا ضربت فلا تحمط

(تحميط) بر كيسه به وجع و ير ميه جك صورتده ياوا شجه
اورمق ديمك اولمغله مثل ، « اورديغك وقت مسكينانه اورمه ،

مردانه اور « مألئ افاده ايدر . « ياديفك ايشى آدم كى
ياپ « ديه جك يردى ضرب ايديلير .

— ۳۱ —

اذكى من اياس

(اياس بن معاوية بن مرة المزني) ايكنجى عصر هجرى
رجالندن فرط ذكا ايله معروف بر ذاندر كه « اياسدن دها
ذكى » ديمك اوله رق پك فطين آدم حقنده ضرب اوله ان
« اذكى من اياس » و « از كن من اياس » مثالرينك
منشأيدر .

پك چوق حكاياتى اولغله منحصرأ كنديسنگ نوادر
درا كانه سنى حاوى اولق اوزره (فاضل مدائنى) طرفندن
(زكن الاياس) نامنده بر كتاب تأليف اولمشدر .

اياس هنوز چوجق ايكن شامه كيتش ايدى . اوراده
نصلسه اختيار بر آدمله مخاصمه پيدا ايدرك (عبدالملك)
طرفندن منصوب اولان قاضينك حضورينه چيقوب مرافعه
ختمنده پيرى محكمه يه جلب ايتديرر .

شيخ مجلوب ايله معارفه قديمه سى اولان قاضى حقسز
دوستنى حمايه اچون اياسه ديركه :

« سن برچوجقسين . بويله ككندكدن پك چوق
بيوك زواللى بر آدمى تجيز ايلكدن حيا ايتيورميسين ؟ »
اياس شوجوابى ويرر :

« بن حقمى طلب ايديورم ، حق بو اختياردن دها
بيوكدر »

قاضى بوكا قارشى برديه جك بوله مديغندن « اسكت
ياصبى ! » خطايله چوجفى صوصدرمق ايستى . اياس
بر طور لا اباليانه ايله ديدى كه :

« دعوامى حضور شرعده افاده ايمكه مجبورم . بن
صوصه جق اولورسم بو وظيفه يي كيم ايفا ايدى جك ؟ »
بونك اوزرينه قاضى حدتله رك « بو مجلسده سندن
هيچ بر طوغرى سوز صادر اوليه جغنى آ كلادم . سويليه -
جكك سوزلرك هپسى مطلقا يالان اوله جقدر . صوص
دييورم ! » ديمكه اياس هان « اشهد ان لا اله الا الله »
قول صادقيه تزيين لسان ايدرك قاضى يي تحجيجل و
اسكات ايلشدر .

قاضى هر سوزى يي بحق جرح ايمكه اولان بو چوجقيله
سويلشه ميه جكنى آ كلاينجه قالقوب حضور عبدالملك
كيدرك ماجرايى عرض ايتدكه خليفه « ديمك كه او بر
چوجق دكل ، بر داهيه ! شامده اقامتى تجويز اولنه مز .

مملکتده برفساد چیقارمزدن اول وارکندیسنی تبعیدایت «
امرینی ویرمش ، قاضی دخی مع الممنونیه انفاذینه شتاب
ایلمشدر .

برکون (حکیم بن ایوب) ایاسی ازعاج مقصدیه کند .
یسنه « سن خارجیسین ، منافقسین . سندن البته برکفیل
ایسترم » دیدیکندن ایاس « ایها الامیر ! بکا سن کفیل
اول . سندن بشقه تمامیه احواله واقف برکیمسه بیاه میورم »
جوابی ویرمسيله حکمک : « بن سنک حقایق احوالکی
نه دن بيله حکم ؟ سن عراقیسین ، بن ایسه شامییم »
دیمسی اوزرینه ایاس : « مادام که بنی طانییورسین ، خارجی ،
منافق اولدینگه نصل حکم ایده بیلیورسین ؟ » مقابله سیله
امیر غرضکاری شرمسار ایتشدر .

ایاس بصره ده قاضی ایکن برسنه رؤیت هلال رمضان
ایچون هرکس آفاقی کوزدن کچیرمکده اولدینی حالده معاینه
میهاردیه کیمسه موفق اوله مدی . یالکز کبار اصحاب کرامدن
(انس بن مالک) که - ائمه اربعه دن جناب مالک
پدریدر - نزد ایاسه کلهرک هلالی مشاهده بیوردیغنی
خبر و یردی .

مشار الیه انسک سنی اوزمان یوزه یاقلاشمش اولغله
ایاس هلالی حدت بصره مالک آدملر کوره مدکاری حالده

حضرت ابن مالک کوره یلمش اولدیغنده تردد ایتمه
برابر اووقته قدر مساک صدق واستقامتدن قطعاً انحراف
ایتماش اولدینی امتک معلومی بولن ان بویر خطیرک
لسانندن خلاف واقع سوز صدورینه احتمال دخی ویرمد
یکندن مشار الیه هلالی هانکی جهته مشاهده ایلدیکنی
صوروب کندیسنه تعین افق ایتدردکن صکره سائر
کیمسه لری دخی اوطرفه طوغری باقدرمش ایسه ده اویله
برشی کوره بیان اولمامش ایدی .

بونک اوزرینه ایاس انسک چهره نورانیسنه دقتله
باقنجه برقاشندن کوزی اوزرینه طوغری بر بیاض قیل
صارقمش اولدیغنی کوررکورمن مسئله نی حل ایتمش وقاشنک
اوزرینی الیه مس ایده رک او قیلی وضع اصلیسنه کتیردکن
صکره انس اوجهته طوغری بردها نظر بیورمسی مناسب
اوله جغنی سولشدر .

انس بوکره باقدقده - اولجه هلال ظن ایتدیکی قیل
کوزینک اوکندن کیتدیکی جهته - ایاسک استحسان ذکاسنی
مشعر بر تبسم لطیف الیه « شمعی برشی کوره میورم » دیمشدر .
بویولده بروقعنک عهد جلیل فاروقیده جریان ایتدیکی
مثنوی شریفده محکی ایسه ده ماجرانک - بری اوزمان ،
دیگری مؤخرأ جریان ایتمش اولق اوزره - ایکی اولسنه

اورته ده هيچ بر مانع بولنديغندن وقعة اياسيه نك وقعة
 فاروقيه دن غلط اولديغنه حكم ايديله مر. بولردن برنجيسنك
 راويسى مثنوى ايسه ايكنجيسنك حاكيسى ده كتب محاضراتدر.
 حضرت مولانا قصه مذكوره بي نقل ايتدكن صكره
 حصه اولق اوزره دخى از جمله :

موى كثر چون برده كردون بود
 چون همه اجزات كثر شد چون بود

ييتى ايراد ايله خلقى هر خصوصده طريق استقامتدن
 آيرلامغه تشويق بيورمشدر .

— ۳۲ —

ارسال حكيماً ولا توصه

« عاقلى كوندر ، تعليمات ويرمه » مألنده اولان بومثل
 هر ايشك ارباب درايته توديعى لزومنى ميندر .

« فوق العاده مهم اولان برامرك تسويه سى ايچون
 بريسنى كوندرمكه لزوم كورديكك حالده بر حكيم ارسال
 ايت و آكا هيچ برشى ايضا اتمه . حكيم ديديكم ، پاره دن
 بشقه برشى دكلدر ! » مفهومنده بولنان :

اذا كنت فى حاجة مرسلأ
 وانت بها كلف مغرم
 فارسىل حكيماً ولا توصه
 وذاك الحكيم هو الدرهم

قطعه سنده شاعرك علاوه ايتديكى بر (ف) ايله مثل
 مذكور موزون اولمشدر .

— ۳۳ —

[مصراع]

ارطى ان خيرك فى الرطيط

همز دنك فتحى . رانك كسرى ، طاء مكسور دنك
 تشديدى ايله (ارطى) احمق اولق معناسنه كان
 (ارطاط) دن امر مؤنثدر . (رطيط) حماقت ديمكدر .
 « ينه سن حماقتكدن آيرمه . منفعتك حماقتكه قائمدر »
 ديمك اولق اوزره فى الاصل بون برقادينيه خطاباً ايراد
 ايدلمش اولان بومثل بر كيمسه ابلهانه حركت ايتديكى حالده
 بختيار اولوب عاقلانه طاور انمغه اوزنديكى صورتده دوچار
 حرمان اولدينى زمان درميان اولنور .

- ۳۲ -

ارق علی ظلمك

« ارق » یوقاری چیقق وافسون او قومق معنالرینه
 کلن « رقی » دن امردر . « ظلع » آقصابه رقی یوریمك
 دیمکدر .

مثلدن : « آقصابلغکه کوره یوکسه که چیق » . یاخود
 « کندی آقصابلغکه چاره بول » مالی چیقار .
 معنای اوله نظراً ایکی درلو حکمتی شاملدر :

۱ — اقتداریکه کوره تحت تکلفه کیر ، یاپه میه جغك
 ایشی یاپمغه قالمشه .

۲ — كوجك يتديكي قدر سعی ایت ، اقتدارم
 آز : دیه معطل طورمه .

معنای ثانی به نظراً ینه ایکی درلو نصیحتی متضمندر :

۱ — اولا کندی عجزیکه باقده صکرده بشقه لرینی
 تهدیده اوزن .

۲ — اولا کندی عیبکی کورده صکرده بشقه لرینی
 تعیبه یلتن .

بومثل پك چوق یرده ضرب اولنه بیلیر .

- ۳۵ -

ارضهم مادمت فی ارضهم

(ارض) لردن بزنجیسی (ارضا) دن امردر . ایکنجیسی
 زمین معناسنه در .

جناس تامی متضمن اولان بومثل — که « یرلرنده ساکن
 بولندجه آنلری خشنود ایتکه چالش » مألنده در — كذلك
 جناس تامی مشتمل اولوب « خانه لرنده بولندجه آنلره مدارا
 ایله » مفهومیمنده بولسان « دارهم مادمت فی دارهم » مثلی
 کبی برآدمه خلق ایله ممکن اولدیغی قدر خوش کچنمسنی
 توصیه موقعنده ایراد اولنور .

حافظك :

آسایش دوکیتی تفسیر این دو حرفست
 با دوستان تلاف با دشمنان مدارا

بیت مشهورنده انخادینی ایضا ایلدیکی مدارایه ادبای عرب
 [رأس العقل] عنوانی ویرهرك بومعاملهك حرکات دور
 اندیشانه دن اولدیغنی کوسترمشلردر .

واقعاً — حلول وقت فرصتده حدلری بیلدیرلك
 اوزره — اعدایه قارشى التزام مدارا حدته مغلوبیتله اظهار
 عداوتدن اولی ايسه ده مولانا جامینك حافظه تعریضاً :

آسایش دوکیتی کیرم که این دو حرفست
با دشمن کج اندیش مشکل بود مدارا

دیمسی قیلندن اوله رق « اشرای خصمیه مدارا بونلرله
پنجه پنجه به کلکدن دها بیوک بر بلادرد » ادعاسنده بولنا
نلرده واردرد . بو تصور دخی من وجه حقلی کوریلور .
چونکه وقت فرصتک حلوننه قدر التزام ایدیه جک
صبرک انسانی اعدا ایه چارشمقدن زیاده زده لیه بیلمسی
- تأثری غالب اولان بعض طباعه کورد - استبعاد اولنور
حالردن دکلدرد .

— ۳۶ —

اساء سمعاً فاساء جابه

(جابه) فی الاصل جواب معناسنه اسم مصدر
اولدینی حالده اجابت . یعنی جواب ویرمک مقامنده
استعمال اولمشدر .

« یا کلش آکلادی ، یا کلش جواب ویردی » دیمک
اولان بومثلک منشای بروجه آتی منقولدر :

برکون (سهیل بن عمرو) اوغلی (انس) ایله یولده
کیدرلرکن (اخنس ثقفی) به مصادف اولملریله اخنس

استفسار خاطر دن صکره سهیله « یانکده کی چوجق
کیدر ؟ » دیوب « اوغلم » جوانی آلدقده انسه توجهله
« این امک یا ابی » ، یعنی « اوغلم ! عزیمتک نه طرفه ؟ »
دینجه چوجق اخنسک (ام) لفظندن عزیمت معناسی
قصد ایتدیکنی آکلایه میهرق (ام) ی والده معناسنه
حمل ایلدیکندن اخنسه جواباً « حنظله نک خانه سنه اون
اوکودمکه کیتدی » دیمشدر .

بونک اوزرینه سهیل ، اوغلنک بویله یا کلش جواب
ویریشنک سببی مین اوله رق « اساء سمعاً فاساء جابه »
عباره سنی تکلم ایلشدر .

مثل مذکورک مضر بی سویلن سوزی آکلادن
جواب ویرمکه قالمیشان ذاتلر کوردلکجه تعین ایدر .

عزیمت معناسنه کلن (ام) ایله والده دیمک اولان
(ام) بیننده - برنجیسی همزه نک فتحیه ، ایکنجیسی ضمی ویا
کسریله اولدیغندن - فرق وار ایسه ده سهیلک اوغلی
چوجقلق جهتیله بوراسنی تمیز ایدمییوب اخنسک سؤالی
« اوغلم ! آنهک زرده ؟ » دیمک اولق اوزره تلقی ایلهرک
اوصورتله جواب ویرمشدر .

- ۳۷ -

اسائر اليوم وقد زال الظهر

بر قبيله طرفندن على السحر باصیلان قبيله اخرى خلقی
 فریاد وجوار لرندة ساکن بولنان عمزاده لرندن استمداد
 ایتدکلری حالده امداده یتیشن اولمدیغندن ارباب شبخون
 بی چاره لرك اولانجه اموالی غصب ایلدکن بشقه کند .
 یلرینی ده اسیر ایدوب کوتور مشار ایدی .
 ایش ایشدن کچدکن صکره عمزاده لر قبيله طوغری
 کیتشلر سده بونک یالکز یوردیله فقر وضعفندن طولایی
 اوراده قالمش بر آدمه تصادف ایده بیلشلردر :-

اوشخصه، ایشدکلری اصوات استمداد اوزرینه امداد
 ایچون کلدکلرینی بیان ایله کیفیت جریان وقعینی سؤال
 ایتدکلرند « اسائر اليوم وقد زال الظهر » دیمشدرکه :
 « شمدمی کلیرلر ؟ اوکله وقتی کچدی ! » دیمک اولور .

وقت هر کارنکه دارکه نافع نبود

نوشدار وکه پس از مرگ بهر اب دهند

ییتنی اخطار ایتدکده اولان بومثل برایشک زمانی کچدکن
 صکره آنی تسویه داعیه سننده بولنان آدم حقنده درمیان ایدیلیر .

- ۳۸ -

استغنت التفة عن الرقة

فانک تشدید و تخفیفیه (تفه) فارسیده (سیاه کوش) ،
 ترکیه ده (قاره قولاق) دیدکلری حیواندر .
 كذلك فانک تشدید و تخفیفیه (رقه) صامانه، یاخود
 صامان قیرنتیسنه دینیر .

مثل ، « قاره قولاق صامان یمکن مستغنی اولدی »
 دیمک اوله رق فقیر ایکن غنی اولان ادانی حقنده ایراد
 اولور .

- ۳۹ -

اسرع من نکاح ام خارجه

زمان جاهلیتده انعقاد نکاح پک قولایلقله حصوله
 کلیردی . بر آدم برقادینی تزوج ایتک ایستدیکی حالده
 گندیسی ، یاخود طرفندن کوندردیکی وکیل او قادینه
 (خطب) دیردی . قادین دخی (نکح) دیه مقابله
 ایدردی . بوصورتله نکاح منعقد اولمش صایله رق یکدیگره
 زوج و زوجه اولیورلردی .

بوقاعده بالعکس دخی اجرا اولنه بیلیردی ، یعنی بر

قادين برار ككه زوجة اولق آرزو سنده بولنورسه بالذات،
ياخود بالواسطه او آدمه (خطب) ديمك و آنك طرفندن
(نكح) جواني آلق صورتياه دخی نكاح عقد ايدلمش
عد اولنوردی .

خانك كسر و ضمیاه (خطب) « بن سنی كندمه
زوج . ياخود زوجة اولق اوزره ایسترم » معناسنی مفید
اولدینی کی نونك كسر و ضمیاه (نكح) دخی « بن سنی
كندمه زوج . ياخود زوجة اولق اوزره قبول ایدرم » مألنی
اشعار ایلردی .

نسوان جاهلیه دن . (نجیاه) دیدكلری قبیایه منسوبه
اولان (ام خارجه) عاشق مناككه برقادين اولمغله هر كیم
كندبسنه كیدوب (خطب) دیسه هان (نكح) جوابنك
اعناسیاه آنك زوجة سی اولوردی .

مزبورده بومنوال اوزره راست كلدیكى آدمك زوجة سی
اوله اوله دنیایه پك چوق اولاد كتیرمش و بونلردن قبیاهلر
تشعب ایتشدیر .

اكتنا ایلدیكى (خارجه) كندیسنك فی الحقیقه اوغلی
اولدینی حالد بونی هانکی پدردن قازاندیغنی کیسه بیلدیكى
کی كندیسی ده بیلزدی .

مرقومه نك نكاحنده کی سرعت بین القبائل بالطبع
شهرت بولمغله مثل اتخاذا ایدلمشدر .

بر مصلتك فوق العاده سرعتله وقوعنی بیان ایچون
« ام خارجه نك نكاحندن دها چابك » ديمك اولان
« اسرع من نكاح ام خارجه » کلامی ایراد ایدیلیر .

— ۵۰ —

اسعد ام سعید

(ضبة بن اد) ك بری (سعد) . دیگرى - بنیه
تصغیر ایله - (سعید) نامنده ایکی اوغلی وار ایدی .
بركون بونلر دده دلرینی آرامق اوزره چوله چیقیدیلر . برزمان
صكره سعد دونوب كلدی ایسه ده سعیددن اثر ظهور ایتدی .
ضبه سعیدك غیوبتندن پك زیاده متأثر اولدی . دائماً آنی
یاد ایدردی . حتی قارشیدن برقارالتی کورسه « اسعد ام
سعید » . یعنی « کوردیكم سعدمی ؟ سعیدمی ؟ » دیردی .

فرزند غائبی بولمغه موفق اوله میان بو پدرك حال و قالی
قبائل بیننده شایع اولمغله عربلر « اسعد ام سعید » سوزینی
« خیرمی ؟ شرمی ؟ » ديمك اوله رق موقع تشأمدده ایراد
ایتمكه باشلادیلر .

مؤخرأ ضبه برکون بادیده کز رکن (حارث) نامنده
برآدمه تصادف ایدرک برابرجه خیلی طولاشدقدن صکره
بر یرده او طور ورق مصاحبه کیر شد کلرند حارث و قتیله
گندیسنگ او موقعده یاقه لادینی بر جوانی قتل ایله اوستنده،
باشنده نه وار ایسه آلدیغنی حکایه ایتدکدن بشقه مقتولک
شکل و قیافتنی تعریف و « ایشته بوده آنک ایدی ! » دیه
بلنده کی قیلجی قینندن صیروب ضبه یه ارئه ایتسیله ضبه
بو تعریف و ارئه دن مقتولک بونجه زماندن بری آرامقده
بولندیغنی اوغلی سعید اولدیغنی آکلایجه درحال سیف
مسلولی حارثک الندن قابوب « الحدیث ذوشجون » دیدرک
قاتلی اعدام ایله اجرای قصاص ایشدر .

بو جمله ده امثالنددر . (شجون) بر برینک آردسینه
گیرمش آغاج داللری معناسنه کلدیکی کی هر شینک شعبه سینه
دخی اطلاق اولسان - فختین ایله - (شجن) ک جمعی
اولغله « الحدیث ذوشجون » « سوز شاخ وبرک پیدا
ایتدی » مائی افاده ایدر .

ضبه بونی « مسئله چاتالاندی » موقعندن ایراد
ایتمشدر . برقصه ختمنده قصه اخری ظهور ایتدیکی وقت
ضرب اولنور .

« هر یرده سعد اوغللری وار » مفهومنده کی « بکل
واد بنو سعد » دخی امثالنددر .

(اضبط بن قریع السعدی) بعض اسبابه مبنی کنندی
قبیله سینه منفعل و قبائل سائره نزدینه منتقل اولمش ایدی .
گیتدیکی یرلرده ده راحت ایدمییوب نهایت ینه اولکی مقامنه
کلکله عودتنک سبینی سؤال ایدنلره « سائر یرلرده کوردیکم
آدملرده بزم قبیله خلقی کی مناسبتسز ! » دیمک ایتیه رک
« بکل واد بنو سعد » سوزیله جواب ویردی .
بو مثل :

[قنده کیتسه م برده بر دینک اکسل دکل]
مائی متضمندر .

— ۵۱ —

استنوق الجمل

معروف اولدیغنی اوزره عربیده ارکک ددودیه فختین
ایله (جمل) ، دیشی ددودیه دخی (ناقه) دیندیکی ،
(استنواق) ایسه ناقه لاشحق دیمک اولدیغنی جهته « استنوق
الجمل » « ارکک ددوه دیشی ددوه طورینی آلدی » مائی
اشعار ایدر .

مثل مذکورک موردی بوجه آتی محکدر :

(مسیب بن علس) نام شاعر (عمر و بن هند) ک
حضورنده برکون جمل وصفی متضمن اولق اوزره انشاد
ایلدیکی بریتده بین العرب ناقه قسنه اوریلور برنوع تمغانک
اسمی اولان (صیغریه) کله سنی جمل حقنده استعمال
ایتمکله مجلسده حاضر بولنان نوجوان ترزبان (طرفه بن العبد)
مسیبک لفظ صیغریه بی بوجه ایله نابجمل ایراد ایتمش
اولسنه تعریضاً « استنوق الجمل » دیشدر .

شاعر ، طرفه لطیفه پردازک بوسوزندن - اهمیت
مجلس جهتیه - یک زیاده منفعل اولدیغندن « بوجوجنی
البتہ لسانی قتل ایدم جکدر » مآئنده اولان « لیقتلنه لسانه »
کلامنی تفوه ایش ایدی .

فی الواقع برمدت صکره طرفه « ان البلاء موکل بالمنطق »
سرینه منطبق اوله رق لسانی بلاسنه اوغرایوب مقتول
اولشدر .

« استنوق الجمل » مثلی برآدم اثنای تکلمده خلط کلام
ایله صددک خارجنده سوز سویلده کده ضرب اولنور .

(جمل) لفظک شاذ اوله رق ناقه یه اطلاق اولندیغنی
دخی واردر . بعض فصیحای عربدن تانک ضمیر متکلم

اولسنه کورد - « ناقه مک سودینی ایچدم » دیمک اولان
« شربت ابن جملی » سوزی ایشیدلمشدر .

ابن علسک تعریض ابن العبدہ جماک بوجه ایله ناقه
معناسنه دخی استعمال اولنه بیله جکنی بیان ایله مقابله یه
تصدی ایتامسی - شاعریتنه نظراً - استعمال مذکورہ
عدم وقوفدن زیاده کمال انفعاله حمل ایدمک لازم کایر .
(صیغریه) نک جماله اسنادینی تأویل و تصحیحه قالمشیه .
رق « لیقتلنه لسانه » دیمسی دخی احتمال ثانی بی تأیید ایدر .
« اتخذ اللیل جملاً » دخی امثال عربدنر . « کجه بی
دهوه اتخا ایلدی » دیمک اولان بومثل بتون کجه طور میوب
یولنه کیدن کیمسه حقنده ایراد اولنور .

٤٢

اسمع جمعة ولااری طحناً

(اسمع) ایشتمک معناسنه اولان (سمع) دن مضارع
متکلمدر . (جمعه) دکرمن کورلتیسی معناسنه کایر .
طانک فنجیه اون اوکودمک معناسنه اولان (طحن) کسر
طا ایله اوقوندیغنی حالده اون دیمک اولور .

« دكرمنك كوزلتيسنى ايشيديورم اما او كودديكى
اونى كوره ميورم » مألنده اولان بومثل تهديدنى ايقاعه قادر
اونيان جيان . وعدنى انجاز ايتمين بى وجدان . بيلديكى
شيئي بيابر كى كوزنك ايسيتن شارلاتان حقنده ضرب
ايديلير .

(اسمع) فعلمك حذفياه « جمعة ولاارى طحنأ »
صورتنده دخى اراد اولنديغى واردر .

— ٤٣ —

اشام من طويس

(طويس) اوغورسزلقاه معروف بر شخصدركه اولدن
اسمى (طباوس) اولديغى . حالده صكر ددن كنديسنه
— تحقيراً بنيه تصغير ايله — (طويس) نامى ويرلمشدر .

والدهسى بر محتاله تمامه اولغله مدينه منوردهده انصار
گرامى — هر برينه بر درلو سوزسويلهرك — يكديكره مخالف
بولندرمغه چاليشير طورردى .

بومادر نحوست پرور طويسى اشرف السعدا افندمرك
آخريته انتقال بيوردىغى كون دنيايه كتيرمشدر .

طويسك سوددن كسمسى حضرت صديقك يوم رجائته

وبالغ اولسى جناب فاروقك روز شهادتنه تصادف ايتديكى
ئى تاھلى دخى حضرت عثمانك شهيد ايدلديكى كونه
مصادف اولمشدر . امام عليك يوم شهادتنده ايسه
طويسك بر اوغلى طوغمشدر .

بوتصادفات منحوسه بى كنديسى نقل واقرار واوغورسزلقده
يكانه جهان اولديغى بيان ايله افتخار ايدردى .

« طويسدن دها اوغورسز » ديمك اوله رق پك منحوس
كيسه حقنده « اشام من طويس » ديرلر .

« اشام من بسوس » مثلى دخى آنك يرينى طوته بيابر .

(بسوس) (بنت منقذ التميميه) كنيه سيله مشهرده اولان
قاديندركه بروجہ آتى بيان اولسان وقعنهك حدوشه سبب
اوله رق شامتله نام آلدقدن صكرده هر كسك لساننه « اشام
من بنت منقذ التميميه » ديمكدن « اشام من بسوس » ديمك
دها قولاي كلديكندن اسمى شهرتجه كنيه سته تفوق ايتمشدر .

مزبورده بر آردلق ديار ديكرده بولنان همشيرده زادهسى
(جساس بن مره) بى زيارت قصديله يوله چيقديغى صرهدهده
قومشوسى اولان (سعد بن شمس الجرمى) دخى ناقه سته
ينسرك كنديسنه رفاقت ايتمكه برابرجه كيدوب منزل
جساسه نزول ايتلشرايدى .

پر كون جساسك دوهولرى كنديسنك اقرباسندن

اولان (كليب بن وائل) ك مرعاسنه كيتدكلری اثناده
سعدك ناقه سی دخی بونلره قاتیلوب برلکده کیتدی. کلب
جساسك ددودلری آره سنده بوناقة اجنبیه یی اوزاقدن کورنجه
مرعادن اخراجی ایچون آتدیغی براوق ددوهك ممه سنه
تصادفله مجروح ایتدیکندن حیوان ممه سندن سود ایله
قان قاریشیق روان اولدیغی حالده جساسك آرامگاهنه
عودت ایتدی.

بسوس بو حالی کورنجه ناقهك اووجه ایله جرح وطررد
اولغسی رفاقتده بولنان قومشوسنه اهانت وکندیسنه تحمیل
حقارت ديمك اوله جغندن طوتدیردق واولایله وجارندن
اخذثار ایچون جساسی اغرایه باشلایوب یاغاره سئك تأمین
تأثیری ایچون برطاقم اشعار مهجه دخی انشاد ایتمکه
جساسك عرق حمیتی حرکتیه کش و برقاچ کوندن صکره
بکله مکده اولدیغی کینکاهك اوکندن غافلا کچمکده اولان
کلبه براوق آتهرق حریفك باغرنی دلمشدر.

کلبك قتلی اوزرینه منسوب اولدیغی (بکر بن وائل)
قبیله سیاه جساسك منتسب بولندیغی (ثعلب بن وائل)
قبیله سی ییننده بر معادات شدیدیه باشلامش وآندن صکره
آردلرندد جدال و قتال اکسك اولیوب بو حال تام قرق سنه
دوام ایتمشدر.

ایشته قبیلتین آره سنده مخاصمهك بویله مدت مدیده
دوامیله برچوق قانلرك دوکلسنه سبب اولبسوس اولدیغندن
شامتله شهرت بولمشدر.

دیگر طرفه برروایتیه کوره بسوس نسوان بنی اسرائیلدن
ایدی. زوجی اولان آدمه ایستدیکی زمان ایده بیله جکی
اوچ دعانك مسجاب اوله جغی برکجه رؤیاسنده تبشیر اولغله
اویانوب زوجه سنه نقل کیفیت خواب ایلکده مزبوریه
اوچدن برينك کندیسنه بخش و صرف اولغسینی اصرار ایله
رجا ایلدیکندن یهودی مقصودی نه اولدیغی صورتی.
زوجه سی زنان یهودك اك کوزلی اولق آرزوسنده بولندیغی
سویلدی. زوالی حریف برنجی دفعه اوله رق بو خصوصك
حصولی ایچون دعا ایتدی. بسوس درحال اك واصف
شاعرلری لال ایده جك درجه ده بر ذات الجمال اولدی،
النه بر آینه آلدی، یوزینه باقدی، کوزللكنی تماشا ایلدی،
بی چاره دعا کوکی اوده حیرته قالدی.

اولدن قاری قوجه چرکینلکده متناسب ایدیبار. شمدی
حال دکشدی. بانوی نوجمال قوجه سنك یوزینه عطف نظر
استثقال ایله «بنده بو حسن وآن واریکن سنك کی مایمون
صورتلی حریف ایله نصل یاشایه بیلیم؟» دیمکه باشلایه رق
مفارقت داعیه سنه دوشدی.

یهودی اوچ دعادن برنجیسنک کنیدی علیهنده بویله
سوء تأثیر حاصل ایتدیکنی کورنجه فوق العاده حدتلوب
ایکنجی دعای دخی قادینک بردیشی کوپک اولمسی ایچون
صرف ایلدی . فی الواقع بسوس هان اویله برکوپک اوله رق
اوک ایچنده هاوایوب کز مکه باشلادی .

والده لرینک اولامک ، ثانیاً کوپک اولمسی وقعه لرنده
حاضر بولنماش اولان چوجقلر ایشدکلری عوعوه اوزرینه
ایچری قوششیدیلر : بابالرینه بوکلبک نره دن کلدیکنی سؤال
ایتدیلر . ماجرای اولدیغی کی نقل ایلدی .

بونک اوزرینه چوجقلر آغلاشمغه باشلایوب آنالرینک
بویله برکوپک اولمسی کنیدیلری ایچون دائماً موجب عار
اوله جغنی تذکار ایله برر برر پدرلرینک بوینسه صار یله رق
« باباجم ! هادی بردعا دها ایتده والده من هیچ اولمزه
ینه اولکی حائی بولسون ! » دیه یالواردیلر . حریف
اوچنجی دعای دخی بووجه ایله ملعونه یه فدا ایتمکه خائب وخاسر
قالدی . بناءً علیه بسوس بر مشئومه مشهوره اولدی .

شو ایکنجی روایتک خرافات قیلندن اولدیغنده
شبهه یوق ایسه ده عبرتبخش قرنا ی نسا بولندیغی ده انکار
اولنه من ، تلقین حقیقت ایدر بر افسانه در .

[مردم دین جهانده اسیرزن اولسون]

— ۴۴ —

الشاة المذبوحة لایولها السلخ

« بوغازلانش قویونه ، دریسنی یوزمک الم ویرمن »
مأئده اوله رق « ایصلانمشک یاغموردن پرواسی اولمز »
دیه جک یرده ایراد اولنور .

— ۴۵ —

الشباب سحابة صيف عن فليل تقشع

(سحابه) بولوده دینیر . (سحاب) آنک جمعیدر .

« سوبسون کریان سحاب ، آفاق سرتا سر حزین »

مصر اعنده سحاب استعمال عربیه موافق اوله رق (بولوتلر)
موقعنده ایراد اولنمش ایسه ده ترک و عجم ادباسی اکثریا سحابه
دیه جک یرده سحاب دیرلر ، یعنی جمعی مفرد مقامنده
قوللانیلر . حافظک :

ماه خورشید نمایش زپس پرده زلف

آفتابست که در پیش سحابی دارد

ییتنده (سحابی) کله سنده کی یا حرفنک معنای وحدته

جلی صحیح اولدینی کبی لسان عثمانیده دخی (بر سحاب)
 تعیری سقیم عد اولنه مز .
 (تقشع) صیر یابوب آچلق معناسنه اولان (اقشاع) دن
 مضار عدد .

مثل ، « کنجلاک یاز بولودینه بکررکه پک آز زمانده
 طاغیلیر » مفهومنده اوله رق ارباب شبابه عمرک بواک
 قیتمدار موسمندن حقیله استفاده ایتلمرینی اخطار زمیننده
 درمیان اولنور .

« الفرصة تمر من السحاب » مثلی بونک نظائرندن
 عد اولنه بیایر .

— ۴۶ —

اشجع من لیث عفرین

پک شجیع آدم حقنده ایراد اولنور .
 عین وفانک کسری ، رانک تشدیدیه (عفرین) امیر
 وزنده (عفرین) ایله (غابه) کبی ارسلان یا تاغنه دینیر .
 بیشه کزین اولان شیرک شدتی چول ارسلانندن زیاده
 اولدینی جهته عربلر (آزعین ارسلان) مقامنده (لیث -
 العفرین) و (لیث غابه) دیدکلری کبی (لیث عفرین)

دخی دیرلر . ادبای عجمک جناب حیدر کرار حقنده
 (شیر شرزده غاب) تعیرینی استمال ایدشلی بومناسبتله در .
 عربلر مراتب سنه کوره انسانه عنوان ویردکارندن
 اون یاشنده (چلیک چوماق اوینایان) دیمک اولق اوزره
 (لعاب بالقلین) ، یکرمی یاشنده (طالب نسوان) معناسنه
 اوله رق (باغی نسین) ، اوتوز یاشنده (اسعی الساعین) ، قرق
 یاشنده (ابطش الباطشین) دیدکلری کبی الی یاشنده
 دخی (لیث عفرین) تعیر ایدرلر .

آتمشاغنه (مونس الجلیسین) ، یتشلکه (احکم الحاکمین) ،
 سکسانلکه (اسرع الحاسیین) ، طقسانلغه (احد الارذالین)
 دیرلر . یوز یاشنی بولانه دخی انسب اقواله کوره (نه قادین ،
 نه ارکک) دیمک اولان (لاحاء و لاساء) عنوانی ویریلیر .
 الیایکک (لیث عفرین) اوله ییلسندن زیاده سکسا -
 نلکک (اسرع الحاسیین) اوله ییلسی جای ملاحظه عد
 اولنسه سزادر .

— ۴۷ —

اشری الشر صغاره

(اشری) شیمشک چاقق دیمک اولان و بومناسبتله

بين الناس آتش فتنه شراره پاش اولمق معناسنه استعمال
اولنان - عصا وزننده - (شری) دن اسم تفضیلدر .
مثل ، « شرلک اک فتنه انکیزی کچکاریدر »
مألنده اوله رق پک اهمیتسز عداولنه بیله جک اقوال و افعال
شریرانه دن پک اهمیتلی نتیجه لر حقیقه بیله جکنی اخطار
مقامنده ایراد اولنور .

بونک موردی حقنده شویله بر روایت موجوددر :
بر آوجی ، کلپی یاننده اولدینی حالدہ بردکانه داخل
اوله رق کتیردیکی بر طولوم بالی صاتمق ایچون صاحب دکانه
عرض ایلدیکی صروده یرد بر قاق قطره بال طاملامغله
اوزرینه بر آری قوندی . دکانده بولنان بر (کلینجک)
در حال صیجرا یوب آری بی قاپدی . آوجینک کوپکی ده
همان کلینجکی طوتوب بوغدی . صاحب دکان حدتlendی ،
کوپکک باشنه بر صویا اوردی ، اولدردی . آوجی ده دکان
صاحبنی قتل ایلدی .

بونک اوزرینه صاحب دکانک منسوب اولدینی قریه
اهالیسی طویلانهرق کلوب صیادی اولدرملریله آوجینک
منتمی بولندینی کوی سکنه سی دخی آنلره مقابله یه شتاب
ایتدکلرندن کلینجکک آری بی قاپسی بر مقاتله شیدیده
منجر اولمشدر .

ایشته بو وقعنه دن آلنان عبرت اوزرینه « اشری الشر
صغاره » دیشلشددر .

— ۲۸ —

اصح من عیرابی سیارة

« ابوسیاره نك اشکندن دها صاغلام » دیمک اوله رق
غلظت مزاج اربابنک صحت وجودینه اشاره ضرب ایدیلیر .
(ابوسیاره) ایله مکنی اولان (عمیره بن خالد .
العدواني) نك مالک اولدینی بر حمار اسود مکده نیجه
سنه لر مزدلفه دن منایه حاجی طاشیدینی حالدہ بر قیلنه بیله
خلل کلیوب کیتدکجه سیرمش ایدی .

خر مذکور (بغله ابی دلامه) قدر مشهور دکل
ایسه ده اقتضاسنه کوره ارباب تزییف طرفندن میدان هجاده
آندن زیاده اجاله اولنه بیلیر .

— ۲۹ —

الصمت حکم وقایل فاعله

روایت اولندیغنه کوره لقمان حکیم بر آره لق

« وعلمناه صنعة لبوس » آیتند اخبار بیورلدینی اوزره فن زرهسازیده ماهر اولان حضرت داودك نزدینه کیتدکده مشار الیهی زره اورمکه مشغول بولش واوزمانه قدر بولباسی کورمدیکندن جناب داودك نه یاقمده اولدینی صوره جنی گلش ایدی .

مع مافیه بوکا دائر کندیسندن عاقبت معلومات آله بیله جکنی دوشونهرك سؤالدن اجتناب ایله اختیار صبر و سکوت ایلدی . حضرت داود زرهی اکمال ایدنجه آرقه سنه کیوب « نه کوزل جنك لباسیدر ! » دیمکه لقمان سؤالسز نائل مقصد اولمسندن پك زیاده نمون اوله رق مثلك مفهومی بولنان « سکوت حکمتدر اما آنی التزام ایدن آزدر » سوزینی سولیشدر .

بوراده (حکم) « آتیناه الحکم صیاً » آیتندد واقع اولدینی وجه ایله حکمت معناسندهر .

— ۵۰ —

الصیف ضیعت اللبن

« سن سودی دها یازین ضایع ایتمش ایدك » مألنده

بولنان بومشل مطلوبی اولان شی یدنده ایکن قدرینی یلیوب فوت ایتدکدن صکره آنی استحصال قیدینه دوشن کیسه حقنده ضرب اولنور .

زنکین ، فقط کچکین برآدم کنج بر قیز تزوج ایتمش ایدی . بویولده اولان مناسبتسز ازدواجلرده دائماً کورلد . یکی وجه ایله قیز اختیاری سوه میوب شیخ سعدینك دیدیکی کبی « زن جوانرادر زانو اکر تیری نشیند به که پیری » طر زنده استقاللره قالقشدی . زوج بی چاره محبوبه سنی آوودوب یاتشد رملق ایچون پك چوق چالشدی ایسه ده — ناتوانلق جهتیله — موفق اوله مدی . عاقبت ینلرنده افتراق واقع اولدی .

برآز زمان صکره بانوی شوهر جو کندیسنه ایستدیکی کبی کنج برار بوله رق آنکله یاشامغه باشلادی .

زوج ثانی بالعکس فقیر ایدی . مزبوردهی ضرورت همان زوجندن زیاده صیقشدیرردی . برکون ایچه جك سود آرادی ، بوله مدی . قومشوسی بولنان زوج اولنك خانه . سنه برآدم کوندروب بر مقدار سود ایستدی . پیردلکیر حدتلوب دیدی که : « الصیف ضیعت اللبن »

(تضییع) دن مأخوذ اولان (ضیعت) صیغه سی

مؤنشه خطاب اولديغندن كسر تا ايله اوقونور . موقعنه كوره مذكر حقنده ضرب ايديله جك اولسه دخی « امر مبكياتك لا امر مضحكاتك » مثلنده بيان ايديله چكى اوزره بر مثلك صورت موضوعه سنی هیچ بروجیه ايله تغییر جائز اولمامغله ینه بوقرائته رعایت اولنق لازمدر .

بونك ، بداخلاق اولسندن طولاي تطليق ایدلمش برزوجه طرفندن كنديسنى تكرار تزوجه طالب اولان زوجنه « فى الصيف ضيعت اللبن » صورتنده ایراد اولنديغی دخی مرویدر . بو حالده (ضيعت) بالطبع فتح تا ايله تلفظ اولنور .

اطمنن علی قدر ارضاك

« كشی آياغنى يورغاننه كوره اوزا تمليدر » مثل عثمانيسنه معادل اولان و « آياغكى كلمكه كوره اوزات » مأئنده بولنان « مدرجلك على قدر الكساء » مثلك امثا . لندندر كه « تارلاكك مقدارينه كوره مطمئن اول » ديمك اوله رق صرفيائده اعتداله رعایت اولنسنی توصيه موقعنده ضرب ايديلير .

اطمع من اشعب

طمعكار معروف (اشعب بن جبیر) تحف بر ذات ایدی . سائقه حرص ايله ارباب طمعك اك ایلری كنلرینی دخی اعجاب ایده جك حرکاتده بولنوردی .

مثلا قومشوسی اولان خانه لك مطبخ باجه لرندن دومان چیققدده اولديغنى كورنجه « بلکه بزه اعلى صوده يشمش ات كوندر لرلر » خیال خامیله در حال برقابك ایچنه قوری اتمكلى طوغرايه رق - كله جك ات صوییه ترید یانلق اوزره - آماده ایدوب بكار طورردی .

بر جنازه نك آردی صره ایكى كشی کیرلیجه قونیشه جق اولسه لر « بومیت ، مالندن بكا بر آزشی ویرلسنى وصیت ایتمش اولق كرك . آنی سویاشیورلر » ظننه دوشردی .

شهرده بر دوکون اولديغنى ایش-تسه « شاید یا کیلیرلرده کلین خاتمی اشیاسیله برابر بزم اوه کتیرلرلر » دیه خانه سنی سیلوب سوپوروب تنظیم ایدردی .

اشعب لطائف پرداز بر آدم اولديغندن شهرك اطفالی دائما کنديسیله ملاطفه وملاعبه ایدرلردی .

بر کون علی العاده چو جقه لر بونك اطرافنی آله رق

کندیس یله اکلنوب کولو شمعکه باشلامش لایدی . شعب
بونلرله بر زمان اوغراشدی . بودفعه چوجقلر زواللی بی
زیاده چه صیقشدیر ییورلردی . اکلنجه نك بر آزی ده صکره یه
بر اقلق مناسب اوله جغنی کندیلرینه اخطار ایله اللرندن
یا قه بی قورتارمغه چالشدی ، موفق اوله مدی . باقدی که
اولیه جق ، همان جدی بر طور ایله اطفاله دیدی که :

« فلان محله ده ، فلان خانه ده بوکون دوکون وار .
خبر کز یوقی ؟ ییه جك ، ایچه جك بول ! نه طور ییورسکز ؟
بنله بویله اوینایوب اضاعه وقت ایده جککزه اورایه کیتسه .
گزده ایستدیککز کبی تنم ایتسه کز اولزمی ؟ »

بونك اوزرینه چوجقلر نصلسه اشعبی ترك ایله تعریف
ایتدیکی دوکون اوینه طوغری قوشوب کیتدیلر .

شوحیله ایله یارامزلرك الندن قورتلمش اولان اشعبك
آرتق ایشنه کیتسی لازم کلیرکن چوجقلر صالدردیغی
اوده کرچکدن دوکون اوله ییله جکی خاطره سی آرامنی
سلب ایلکله همان خانه مذکوره طوغری خطوه انداز
خلجان اولمش و یولده کندیلرینی آلداندیغنی آکلایه رق
عودت ایدن اطفاله تصادفله تکرار یا قه بی اله ویرمشدر .

اشعب برکون برکاسه جی دکانك اوکنده ایرکیلوب

کاسه لری بر زمان معاینه ایتدکدن صکره باعنه « شونلری
بر آزدها بیوک پاپسه کز ! » دیدکده صاحب دکان بونی
مشتری ظن ایدهرک « قاچ دانه آله جقسین ؟ » دیمکله شعب
« آله جق دکم . آلان آدملر شاید بکا بونلرله برشی اهدا
ایدرلرسه برکتلیجه اولسون دیه بوتوصیه ده بولنیورم » جوابی
ویرمشدر .

« شعب کبی اوله ، زحمت چکرسین » مألنده کی
« لاتکن شعب فتعب » مثانك منشایدر . بر آدمك کمال
حرص ایله اتصافی افاده موقعنده « اشعبدن دها طمعکار »
دیمك اوله رق « اطمع من شعب » دینیر .

(اشعب طماع) نامیله شهرت آلمش اولان بو آدم
جناب (عبدالله بن الزبیر) ك آزادلی کوله لرندن ایدی .
« اطمع من قالب الصخره » دخی امثالنددر .

(قلب) چویرمك ، فتح صاد وسکون خا ایله (صخره)
دخی پك بیوک طاش دیمك اولمغله (قالب الصخره)
قایانك آلتی اوستنه چویرن ، معناسنی افاده ایدر .

طمع خام احبابندن برینه آتیده منقول فقره یه مبنی
(قالب الصخره) لقبی ویرلمشدر .

بو آدم زمانمزرده دخی بعض امثالی کورلیدیکی وجه ایله

زیر زمیندن دفینه اخراجیله دینار بی شماره مالک اولمق
مراقبه اوغرامش ایدی . کجه کوندوز اوهام دفینه جویانه
ایله اشغال ذهن ایدردی .

بینی بوزیمش اولان خیال بی مألک الجای طبیعیسیله
رؤیاسنده دخی یر آلتندن کویلرله آلتون چیقارمقدن
خالی قالمزدی .

خانه سنک برکوشه سنده اوزرینه وضع اساس ایدلمش
برقوجه طاش وار ایدی . برکجه رؤیاسنده صخره مذکوره .
نک آلتنده بردفینه عظیمه بولندیغنی کوردی . او یاندقدن
صکره بوئروتک اورادن اخراجی چاره سنی دوشونمکه
باشلادی . مع مافیله طاشی قالدیروبده شاید آلتنده
برشی بوله میه جق اولورسه خانه سنی بوش یره اساسندن
تخریب ایتیش اوله جغنی ده خاطرینه کلدی . برمدت منفعت
موهومه ایله مضرت مجزومه آره سنده متردد قالدی . نهایت
« اهدم قصرأ و ابني مصرأ » خولیاسیله حرصی عقلنه
غالب کله رک طاشی یرندن قالدیرمغه قرار ویردی .

اوی ییقوب صخره بی قلب ایتک صورتیله قرارینی
موقع اجرایه قویدی ، فقط طاشک آلتنده طوپراقدن
بشقه برشی بوله مدی . بی چاره طمع بولاسنه اوغرایوب

« یخربون بیوتهم بایدیم » زمرة خاسره سندن اولدی .
بویله سائقه حرص ایله افتاده حفره ندامت اولان
آدمه تشبیه طریقیه « قالب الصخره » دیندیکی کبی پک
طمعکار کیمسه حقنده دخی « اطمع من قالب الصخره »
دینیر .

دیگر برروایت کوره منشأ مثل (معد بن عدنان)
قبیله سندن بر پیر فقیردر . دیار یمنده کشت وکذار ایتکده
ایکن بادیده اوزرینه (حمیر) قبیله سینه منسوب بر نوع
خط ایله « اقلبنی انفعك » . یعنی « بنی چویر ، سکا منفعت
طوقنور » یازلمش بر صخره تصادف ایتدی .

زوالی اختیار یازینه ک خبر ویردیکی منفعتی منفعت
مالیه حساب ایدرک طاشک آلتنده بردفینه بولمق حرصیه
گونلرجه چالشدقدن صکره قلب صخره موفق اولدی .

طاشک جهت اخرا سینه نظر ایدنجه « چوق واقع
اولورکه طمع انسانی دوچار ذلت ایدر » دیمک اولان « رب
طمع یهدی الی طبع » عباره سنی منقوش کوردی .

یورغون اختیار بویله بر پند حکیمانه دن اعتبار ایده
بیله جک حالدده اولماغله زیر صخره دن کندی ایشنه یارایه .
جق هیچ برشی ظهور ایتدیکنی کورنجه کمال تأثرندن باشی

طاشه چارمغه باشلايوب نهايت اوراده تارك جهان و بو
حرکت فداکارانه سيله دو يردیکی طاشدن زياده عبرت بخش
جهانيان اولمشدر .

— ۵۳ —

اطرى فانك ناعلة

بر آدم دهودلرينك اداره سى ايجون بر راعيه طومتش
ايدى . مزبورده دهودلرى دوزلكده كزديروب صرپ وچو-
قور اولان يرله قطعا اوغرا تمزدى . افنديسى بو حاله واقف
اولنجه كنديسنه « اطرى فانك ناعلة » تنيهنى ويرمشدر .
(اطرى) درهنگ كنارندن كيتك معناسنه اولان
« اطرار » دن امر اولوب (ناعله) دخى آياغى پاپوشلى
قادينه دينلديكندن مثل ، « دهودلرى درهنگ كنارنده ده
رعى ايت . آياقلىك پاپوشليدر » مألنده اولمش اولور .

راعيه فى الحقيقه پرهنه يا اولدينى حالده افنديسى بوسو-
زيله آنك آياقلىرندهكى خشونتى ايتا ايتمشدر .

امور شاقهنگ عهده سندن كلكه مقتدر اولان آدمه
اقتدارينى اخطار ايله تشبته تشويق موقعنده ضرب ايديلير .

— ۵۴ —

اطوع من ثواب

بك مطيع كيمسه حقننده درميان ايديلير .
(ثواب) ديدكلى ذات سفره كيتش ايدى . زوجه .
سى برقچ سنه كنديسندن خبر آلهمدى ، مراق ايدر
طورردى . بركون « اكر زوجم سالماً عودت ايدرسه بورننى
دلوب بر حلقه كچيردكدن صكره كنديسنى يدرك مكه
مكرميه كوتورهيم ! » ديه نذر ايلدى .
برآز زمان صكره آد مجكز آمناً كلهرك زوجه سيله ملاقات
ايتدكده مزبورده كيفيت نذرى خبر ويرمكه جناب ثواب
(اولمز !) ديموب زوجه سنه مطاوعت كوسترمش ، اودخى
ديديكلى ياهرق زواللى ي بورنندن چكه چكه مكه قدر
كوتورمشدر .
كناه دكلى ؟ ...

— ۵۵ —

اعز من مخ البعوض

ميم مضموه وخاء مشدده ايله (مخ) ايليك ، صبور
وزننده (بعوض) سيورى سينك ديمك اولمغله « اعز
من مخ البعوض » « سيورى سينك ايليكندن دهانادر الوجود »

مأني افاده ايدر . هج بولغيان ويا اندر بولنان شي حقنده
ضرب اولنور .

« كلفتني مخ البعوض » دخي امثالندركه « بكا المدين
كليه جك ايشي تكليف ايديورسين » ديه جك يرده ايراد
ايدايير .

شاعر سـوديكنه ماملكني اهدايه هر زمان حاضر
اولديغني افاده صددنده فدا كارلقده كي درجه سني نظر دفته
عرض ايتك مقصديه مبالغه :

اجتلك كل ماتحويه كفي
ولو كلفتني مخ البعوض

ديهرك مثل مذكوره اشارت ايشدر .

« اعز من مخ البعوض » بدل عد اولنه بيله جك
امثالند بريده « اعز من بيض الانوق » در .

واحدى (بيضه) اولان (بيض) اسم جنس اوله رق
يومورطه معناسنه كلديكي كي همزه نك فتحيله (انوق) دخي
قارتال قوشنه اطلاق اولنديغندن تركيب « قارتال يومورطه
سندن دها عزيز » ديمك اولور .

بوقوش يومورطه وياورولرني تعرض اغياردن محافظه
ايچون آشيانه سني جبال شاهقه ته په لرنده ياچين قايلر آره سنده

ياقمقلا محبول اولديغندن نادرالوجود اولان شي حقنده
« اعز من بيض الانوق » دينديكي كي مشكل الوصول اولان
شي حقنده دخي « ابعز من بيض الانوق » دينير .

(ابلق) آقلى قارملى آلاجه آت ، فتح عين ايله
(عقوق) كبه ديمك اولمغله « كبه آتدن دها كياب »
مأني افاده ايدن « اعز من ابلق العقوق » دخي امثال
مشروحه نك نظائرندن صاييير .

اركك حيوانده كبه لك تصور اولنه ميه جنى جهته بومثل
حصولي درجه استحصالده بولنان شي حقنده ضرب اولنور .
حتى ينه امثالند اولمق اوزره تمناي محال ايله اوضراشان
آدم حقنده « طلب ابلق العقوق » ديرلر .

شاعر برطاق اوليه جق شيارك تمنيسيله وقت كچيرن
بر شخصك حالتي توصيف وذاتى تزييف ايچون منشأ
مثلين اولان (ابلق عقوق) ايله (بيض انوق) ي جمع
ايدرك :

طلب ابلق العقوق فلما
لم يجده اراد بيض الانوق

ديمشدر .

بوقيلدن اوله رق برشيئك عزيزالوجود اولديغني بيان
ضممنده ايراد اولنور امثال پك چوقدر . « اعز من قرطى

مارية « ايله » اعز من سجة زيدان « مثللری دخی
آندردند .

(ماریه) بنات ملوك یمندن (بنت ارقم) دینیان
قیزدرکه قولاقلرینه طاقدینی کوپه لر اووقته کوره قرق بیك
دینار قیمتده تخمین اولنوردی .

یمن دیارنجه بوکوپه لرك اوزمانه قدر مشلی کورلماش
اولدیغندن « ماریه نك کوپه لری » قولاقدن قولاغه عکس
ایدهرك یکانه لکله شهرت بولمشدر .

ضم قاف ايله (قرط) کوپه دیمك اولوب ماریه یه
اضافتی جهتیله نونی دوشمش اولان (قرطی) آنك
تثنیه سیدر .

نظیری کورلماش اولدیغی جمله طرفندن تصدیق
اولنان بوکوپه لری مزبوره مؤخرأ کعبه مکرمه یه اهدا
ایلکله درون بیت شریفه تعلیق اولغش ایدی .

برشیدك همه حال استحصانه بر آدمی تشویق ایچون
« خذه ولوبقرطی ماریه » دینیرکه « مقابله ماریه نك
کوپه لرینی ویرمك دخی لازم کلیرسه ویرده شونی آل ! »
مفهومی مشعردر .

(زیدان) ملوك قحطانیان تعبیر اولنان سلاطین
یمندن (سبا) لقبی آلمش اولان (عبد الشمس) ك بر

شهنزاده سیدرکه غایت ایری بر طاقم یاقوب رمانی ايله شهدانه
اینجیلردن مخلوط اوله رق تنظیم ایدلمش برسجه بی مثالی
وار ایدی .

زیدانك سجه سی دخی ماریه نك کوپه لری کی نادیده
شیلردن عد اولغله ندرت خصوصنده ضرب اولنان امثال
سلاکنه ادخال ایدلمشدر .

نادر بولنان شیئه (زبدة الاحقاب) دخی دینیر .
(احقاب) سکسان ییل دیمك اولان - ضمتین ايله -
(حقب) ك جمعیدر .

شاعر بایغ یکی شهرلی (عونى) بك مرحومك آثار
متروکه قلمیه سنك اقرباسی طرفندن طبع ایتدیریلهرك نشر
اولغسی آرزوسنده بولندایغمه دائر وقتيله (ترجمان حقیقت) ه
یازدیغ بندلرك برنده مشار الیه حقنده بوتعبیری استعمال
ایتمش ایدم ، نابمحل دکلدر صانیرم .

— ۵۶ —

اعط القوس باریها

(اعط) ویرمك معناسنه کلن (اعطا) دن امردر .
(باری) بانك فتحی ، رانك سکونیله آغاج یونمق دیمك

اولان (بری) ك اسم فاعلی-در . (ها) ضمیری مؤنث
سماعی عدادندن بولنان (قوس) ه راجعدر .

« نزدکرده امانهٔ براقیلان شیرلی هیئت اصلیه سی
اوزره اصحابنه تسلیم ایدیکز » امرینی معان اولقله برابر
« اموری اربابنه تفویض ایلدیکز » نکتهٔ جلیله سنی دخی متضمن .
بولنان « ان الله یا امران تؤدوا الامانات الی اهلها » آیتک حاوی
اولدینی حکمتی مفسر و مصور بولمغله امثال عربک اک
منتخب لرندن اولان بومثل - که « یاپه جغک یابی صنعتنده
ماهر بر یایچی به و یرده آکا یاپدر » مآئنده در - بر آدمه
عهده سندن کله میه جکی ایشه کیریشوب نفسنی بیهوده اتعاب
و - قاش یاپیم دیرکن کوز چیقارمق - قیلندن اوله رق مصلحتی
افساد ایده جکنه آنی اربابنه احاله ایتسنی و یاخود یالکز
باشنه اداره ایده میه جکی ایشه اهل وقوفدن استعانه یولنه
کیتسنی توصیه ضمنتده ایراد اولنور .

شاعرك :

یا باری القوس بر یالست تحسنها

لا تفسدنها واعط القوس باریها

بیتی مثل مذ کوردن مقتبسدر .

- ۵۷ -

اعطی العبد کراعا فطلب ذراعا

(اعطی) (اعطا) دن ماضی مجهولدر . غراب وزننده
(کراع) قویون وصیغیر مقوله سنک باجاقارینک پاچه
یاپیلان اینجه یرینه دیندیکی کبی کتاب وزننده (ذراع)
دخی باجاقارک کراعدن یوقاری اولان قسمنه اطلاق اولنور .
« کوله به پاچه و یرلدی . باجاق ایستدی » مآئنده
اولان بومثل :

[کرم کوردکجه ای باقی کدالردن رجا ارتار]

مضمونی اوزره :

یتزمی تماشای جمال ال دده صونارسین

ای عاشق محنت زده بولدجه بونارسین

سرزنشنه مظهریتاه « یوز و یردکجه یوزدها ایستر » مثل
عثمانیسنه ماصدق بولنان اشخاص حقنده ضرب ایدیایر .
« لاتطعم العبد الکراع فیطمع فی الذراع » صورتنده دخی
ایراد اولنه بیایر .

بونی برنجی دفعه اوله رق ایکنجی عیاره ایله برجاریه
تکلم ایلشدر . شویله که : کتب ادیبه ده تفصیل اولدینی
اوزره مشهور (جذیمة الابرش) زمان سلطنتنده ملوک

عربك اعظم واقدمى اولمغله اطرافدن سائر ملكلر اوغللار.
بنى - خدمته ده بولمق اوزره - مشار اليك ندينه
كوندرلوى .

بوملكزاده لردن برى اولان (عدى بن نصر) بك
دلبر بركنج اولمغله جذمه آنى ساقيلك خدمته تعيين
ايمش ايدى .

جذمه نك همشيردى (رقاش) ايسه عدينك دلربوده
جمالى اولديغندن بركون عدى به « برادرده بنم كى سنى بك
سور . عالم آبدى بنى كنديسندن ايسته جك اولسه ك مسؤللى
ردايمز ظن ايدرم . شونك برقافيه سنى دوشوره ياليرميسين ؟ »
بوللو ارائه چاره وصال ايمك لطفنده بولمش ايدى .

جذمه بر كچه عدينك نندن اچه اچه نشوؤ كامله
حاصل ايمكله كنديسنه « بندن نه ايسترسهك ايسته .
اسعاف ايدرم » ديدكده عدى طالب رقاش اولديغنى بطور
دلفريب ايله فاش ايلديكندن جذمه بروجه موعود مساعده
كوستر مشدر .

عاشقه ايله معشوق جذمه نك آيلنجه كيفيتى انكار
ايدى بيله جكى احتماله قارشى احتياطلى طاورانه رق همان
او كچه تسويه كار وكسب صفايى شمار ايلشدر .

فى الحقيقه صباحلين جذمه همشيردى سنى البسه عروسانه

ايله خرامان كوردرك سببى صوروب آ كلاينجه سيلى زن
زانوى خسران اولمش و كنديسنك قهرينه اوغرامق
قورقوسى عدى بنى اورادن صاووشمغه مجبور ايتمشدر .

حال بوكه رقاش عديدن حامل اولمش ايدى . وقت
مرهونى كلنجه بر اوغلى طوغدى . (عمرو) تسميه اولندى .
جذمه نك اولادى اولمغله عمروى فوق العاده سودى .

عمرو بيويوب جوان اولدقدن صكره بركون صحرايه
چيتمغله نصلسه يولنى شاشيروب غائب اولدى . بك چوق
آراندى ايسه ده بولنه مدى .

بر مدت صكره (بنوالقين) جماعتندن ايكي كشى
بعض هدايا استصحايله جانب جذمه به كيتكده اولدقلى
حالده كذرگاهلى اولان (سماوه) اراضيسنده بروادى به
نزول ايله اوطوردقلى صروده عمرو قيافت منكره ايله
يانلرينه كلش ايسه ده وهلة يئلرندى « سن كيمسين ؟ - ابن
التنوخيه ! » سؤال وجوابندن بشقه سوزجريان ايتامشدر .

اوصروده ايكي رفيق يئلرندى بولنان بر جاريه دن طعام
ايتملريله جاريه ييه جك كتيردكده عمرو دخى برآز شى
ايستديكندن آكاده و يردى . مزبوره افنديلرينه باده
صونمغه باشلاينجه عمرو كنديسنه آندن دخى و يرمىنى رجا

ایلدی . ایشته اوزمان جاریه بر طور استتقال ایله « لاتطمع
العبد الکراع فیطمع فی الذراع » دیدی .

مؤخرأ رفیقلم عمروك کیم اولدیغنی افاده سندن آ کلا .
ملریله آنی ده هدایایه علاوه ایدرک آلوب نزد جذیمیه
کوتورمشلردر .

جذیمه عمروی کورنجه فوق العاده ممنون اوله رق کند .
یسنی بولوب کتیرنلره احسان فراوان ایله مکافات
ایلشدر .

مشار الیه ، عمروی بر چوق سووب اوقشادقدن
صکره والده سنک یانه کوندرمکه رقاش حال غریبانه ده
بولنان اوغلنی حمامه ادخال ایله تنظیف والیسه فاخره ایله
ترین ایتدکن بشقه کردنه برده مجوهر آلتون طوق
طاقه رق حضور جذیمیه چیقاردقده جذیمه طوقه باقوب
« کبر عمرو عن الطوق » ، یعنی « عمرو طوقدن قیتلیدر »
دیشدر .

جذیمه نك بوسوزی دخی امثال عربدنرکه قدر
ذاتیسنه نسبتله دون قاله جق برشیئه مقارن اولان کیمسه
حقنده ضرب اولنور .

- ۵۸ -

اعن صبح ترقق

همزه ، استفهامیه در . لسان ادباده آقشام وقتی
ایچیلان بادهیه فتح غین ایله (غبوق) دیندیکی کبی صباح
وقتی ایچیلان بادهیه دخی فتح صاد ایله (صبح) دینیر .
(ترقق) سوزه کنایه طریقیله بر معنای نازک درج
ایلك دیمك اولان (ترقیق) دن مضارع مخاطبدر .

(جابان) نامنده بر کیمسه آقشام اوستی کلوب بر یرده
مهمان اولمش ایدی . صاحب خانه کندیسنه همان بر کاسه
غبوق چیقاروب اکرام ایتدکده مسافر نوش باده اثناسنده
« بی بو کیمه خانه کرده صباحه قدر استراحتکزین
ایده چکسکز ، فقط یارین یوله نصل چیه جغم ؟ » مألنده کی
« اذا صبحتمونی کیف آخذ طریق » کلامنی ایراد ایلکله
میزبان شیرین زبان « اعن صبح ترقق » دهرک کندیسنه
صبح شرابی دخی ویردجکنی تبشیر ایلشدر که « نازکانه
صبح طابنده می بولنیورسین ؟ » دیمك اولور .

سویانن کنایه لی سوزه مقابل درمیان اولنور .

۵۹

الموان لاتعلم الحمره

زمان وزننده (عوان) صاحبه تجربه وعرفان اولان
قاديننه دينير . (لاتعلم) فعل مجهول مؤنث در . خانك
كسرييله (خمره) باشه اورتواورتش ديمكدركه ياشمق طوتنش
تعبيريله دخى افاده اولنه بيلير .

« مجربه وعارفه اولان قاديننه ياشمق طوتنش او كرده لير »
مألنده بولنان بومثل « مرد جهانديده مستغنى ارشاددر »
ديه جك يرده ايراد اولنور . « تره جى به تره صائير »
مثل عثمانيسنى آكديرر .

« مجربه وعارفه اولان قاديننه ياشمق طوتمنى او كرتيمكه
قالقشمه » ديمك اوله رق « لاتعلم العوان الحمره » عبارده .
سيلاه دخى وازد اولمشدر .

۶۰

اعيتنى باشرفكيف بدردر

بوسوز برنجى دفعه اوله رق برقاديننه خطاباً سويلشمش
اولديغندن عاجز قيلق معناسنه كلن (اعيا) دن مأخوذ
اولان (اعيتنى) فعل مخاطبى مؤنثدر . كسرتا ايله اوقونور .

ضمين ايله (اشر) كسكين ديشلره ينه ضمين ايله (دردر)
دوكلش ديشارك يرلرينه دينير .

بر آدم زوجه سيلاه مدت مديده ياشادينى حالده كنديسنه
سوز ديكلتمكه موفق اوله مامش ايدى . آرتق قوجايوب
ديشارى دوكلش اولان زوجه بركون ينه زوج طرفندن
ويريلن تنبيهاتى اصغايتمامكه زوج مزبوردينى « سن بنم سوزمى
هنوز كنچ ايكن ديككه مزدك ، شمدى اختيار اولديغك حالده مى
ديكله جكسين ؟ » مألنده اولان بوكلام ايله تكدير ايتمشدر .
زوجك بوندن مقصدى « سن كنچ ايكن اولدقچه عاقله
ايدك ، شمدى ايسه عته كتيردك ، سوزمى اوزمان بيله آكلا .
مزدك ، شمدى آكلايه جقسين ؟ » ، ياخود « كنچ اولوب
محتاجه ارشاد بولنديغك وقت بيله بنى سوز آكلا تمقدن
عاجز قيله جق برحاله بولنوردك ، شمدى ايسه پاشلانوب
زعمكجه نصيحتدن استغنا حاصل ايتدك ، سكا نصل مرام
آكلا ديله بيلير ؟ » ديمك اوله جقدر .

۶۱

اعى من باقل

بر شخصك افاده مرام خصوصنده كمال عجزىنى بيان
ايچون ضرب اولنور .

(باقل) بین العرب مقصدینی آکلاده مامقله معروف
بر کیسه ایدی . بر کون اون آقچه به بر آهوچه اشترا ایتد .
یکندن حیوانی قوجاغنده کوتوررکن یولده تصادف ایلدیکی
بیلدکلرندن بریسی بونی قاچ آقچه آلدیغنی سؤال ایدنجه
باقل لسانبله « اون آقچه آلدیم » دیمکی بجره مامکله
بالاشاره تفهیم کیفیته قالدیشهرق بر عددینی مشعر اولمق
اوزره دیلنی حیقاردیغنی کی اون عددینی مشیر اولمق ایچون
دخی اللرینی قالدیروب پارماقلرینی آچش ، آهوچه ایسه
بوفرستی قاچیرمیهرق همان باقلک آغوشندن فیرلایوب
قاچشدر .

وارنه مکتب رشديه سنده معلم ثانی بولندیغ صروده
ضیا یاشا مرحومک مشهور ترکیب بندی تقلیدا یازدیغ
بر منظومه بعض اخوان طرفندن طونه مطبعه سنده طبع
ایتدیرلش ایدی .

بونک نسخه لرندن برینی اوزمان وارنده بولنان اوقومش
برذاته تقدیم ایلدم . قابنک اوزرنده محرر اولان :

طاغلسون عالمه ترکیب بند حکمت آمیزی

بور حلتکهده ناحینک ده قالسون نام ناخیزی

یتنی اوقویهرق « ایچنده کی بیتلر کی بوده سنگمی ؟ یوقسه

مطبعه جیمی علاوه ایتش ؟ « دیوب » بنمدر افندم !
جوانی آلدقن صکره نسخهی آچهرق مطالعه به باشلادی .

عشق نه بیایر ذوقی صوفی عسل نوش

آکلارمی آییق نشود سنی عالم آبک

یتنی کی زندانه اولان جهتلرینه برآز ایلشهرک ومعتقدانه
اولدیغی ایچون :

حقدر دوشورن درده سنی حقه نیاز ایت

زیرا کشی قالقار دینیلر دوشدیکی یردن

کی پارچه لری اولدجه بکنه رک منظومه نک نهایتنه طوغری
ایلریله دی . نوبت انشاد :

شاعر لره ای باقل ثانی دیل اوزاتمه

حقک کرم خاصنه مظهر شعرادر

یتنه کلدی . بونی اوقور اوقومز « بوراده بقال باشی زاده یه
تعریض ایتمشین ، انسان احبابی حقنده بویله شیلر
یا علممی ؟ » طرزنده بر ملاحظه بیان ایلدی .

واقعا وارنده بقال باشی زاده محمد ناشد افندی

احبابی عاجزانه مدن اولغله آنک حقنده بر تعریض ناججاده

بوانق بنم ایچون جالب سرزنش اوله بیاردی ، فقط یتنه

اویله برشی یوق . باقلدن بقاله ، بقالندن ده بقال باشی زاده یه
انتقال نه عجیب حال !

بونک اوزرینه باقلک احبابمندن اولیوب عجزه اسلاف
عربدن بری اولدیغنی و - وقاموسدن نقلا - آهوچه فقره -
سمنده نه حرکتده بولندیغنی عرض ایله یتک بقال باشی
زاده کی ذکی بزاته تعریضی شامل اولمق هجنتندن مصون
بولغنی لازم کله جکینی ادعا ایلدم ، کوچ حال ایله کندیسینی
اقناعه موفق اولدم .

ایتمسون یارب نظر مجموعه اشعارمه

باقلی بقالدن فرق ایتمین علامه لیر

یتی بوتخف وقعنه نک یادکاریدر .

۶۲

افتد مخنوق

(افتد) برکیمسه نفسنی فدیله اشترا ایلک معناسنه
کلن (افتدا) دن امردر . بوغلمش دیمک اولان (مخنوق)
حرف نداسی محذوف منادادر .

« ای مخنوق ! نفسکی فدیله تخلص ایت » مفهومی

اشعار ایدن بومثل کرفتار بلا اولان آدمه « برقولایینی بولده
قورتل ! » دیه جک یرده ایراد ایدیایر .

دلاوران عربدن بریسی خصمتی برتنها یرده اله کچیر .
مکله هان اوزرینه هجوم ایله بوغازینی صیققدده بوغلمق
درجه سنه کلن بی چاره استیمان ایدنجه خانق « افتد مخنوق »
دیمشدر .

۶۳

افلت وانحص الذنب

« قورتلک اما قویروق ده کیتدی »

منصراعیه ترجمه اولنه بیان بومثل ابتدا لسان معاویه دن
صادر اولمشدر .

مشار الیه دمشقده ذاتنه مخصوص برقصر عالی بنا
ایتدرمش ایدی . بو کوشک کندیسینک مشربنه هروجه
ایله موافق اولدیغنی حالدده جوارنده برکلیسا بولغنی فکرینی
تشویش ایتمکدن خالی قالمزدی .

کلیسانک هدمی ایچون وسیله آرادی ، بوله مدی .
نهایت قیصر روم نزدینه برسفیر کوندردی . واقع اوله جق
هر ملاقاتده قیصرک قولاً وفعلاً تحقیر واستهزاسنده قصور

ایلامسی ایلیچی به ویریلن تعلیماتک اک مهم بندی ایدی .
ابن ابی سفیان بو تقریب ایله بر قاتمر قالدیروب کلیسانی
یرله یکسان ایتک ایستیوردی .

سفیر کیتدی، ایلاک ملاقاتده - آلدینی امر موجبجه -
قیصری هیجه صایارجه سینه معامله ایتدی . قیصرک ارکان
دولتی ایلیچینک همان عدم آباده کوند رلمسینی متفقاً تنسیب
ایلدیلر . قیصر ایسه « آلدانیلم ! بو، معاویه نك بردسیسه سی
اولق کرکدر . بز بو آدمی اعدام ایدر ایسه ک دولت امویه
ایله ینغزده منعقد بولنان صلحی نقض ایتمش اولورز . معاویه ده
بو بهانه ایله حوزة حکومتنده کی بالجمله نصاری ایستیصاله
قالقیشیر، باشمزی دها بیوک بر بلایه اوغرادر » مطالعه سنی
بیان ایله سفیری سالمأ اعاده ایلدی .

ایلیچی نزد معاویه به کلهرک عرض کیفیت ایتدکده
معاویه، فداینک برتهلکه دن قورتلدیغنه اشارتله « افلت
وانحص الذنت » دیمشدر . سفیر دخی اظهار جلادتله
« یوق ! قویروغک برتلنه بیله خطا کیدی » مألنده
اوله رق « کلا انه لیهلبه » جوابی ویرمشدر .

مثل مذکورک بر غائله به اوغرایه رق قویروغی دوکمش
اولدینی حالدده عودت ایدن ددوه سینه خطاباً بر اعرابی لسانندن

صدور ایتدیکی دخی مرویدر . هر حالده تهله که آتلا دان
آدم حقنده ایراد اولنور .

استطراد

جناب معاویه (صفین) ده حضرت امام علی ایله
مشغول کارزار ایکن قیصر روم « مصائب قوم عند قوم
فوائد » مفهومجه ممالک اسلامیه ده حکم سورن شورشدن
استفاده خیالنه دوشهرک خطه شامه هجوم قصدنده بولنش
ایدی .

معاویه بو تصور دن خبردار اولور اولمز قیصره نوادر دن
معدود اولان شو تهدید نامه یی کوند رمشدر :

[لئن تممت علی ما بلغنی من عز مک لاصالحن صاحبی
ولا کونن مقدمته الیک ولا جعلن القسطنطینیة الجبراء حممة
سوداء ولا نتر عنک من المملک انتزاع الاصطقلینة ولاردنک
اریساً من الارارسة ترعی الدوبل]

بونک ، مال آتی یی متضمن اولدیغنی مترجم قاموس
عاصمدن اوکره نیورز .

[اکر سن - مسوعم اولدینی اوزره - شامه عائد اولان
عزمکی فعله چیقاره جق اولور ایسه ک حضرت مرتضی ایله
درحال بالمصالحه آنک مقدمه الحیشی اوله رق سنک اوزریکه

كلوب بالله الكريم پای تختك بولنان قسطنطينية بخراي [ه]
احراق ايله كومور حاله كتيريرم ! سنى ده يردن هاووج
قويارجه سینه ملككدن چكوب قوياردقدن صكره خنزير
چوبانى ايدرم !]

— ۶۴ —

اقبح من الجاحظ

(جاحظ) معروف اولديغى اوزره ائمه معتزله دن
(عمرو بن بحر بن محبوب ابو عثمان) ك لقييدر .
لغته جاحظ لقمه كوز تعبير اولنان پاتلاق كوزلى آدمه
وصف اولديغدن چشمانى او حالده بولنان مشاراليه بونكه
تلقيب ايدلمشدر . بومناسبتله كنديسنه (حدقى) لقبى دنخى
ويرلش ايسه ده اوقدر شهرت بولامشدر .

مشاراليه بركون احباسندن برينى زيارت مقصديه
خانه سینه كيدوب دق باب ايدنجه ايجريدن برجاريه قيوين .
آچهرق كنديسنك كيم اولديغنى صورمغله « افنديكه - سنكه
كورشمك ايجون جاحظ گلش - دى » جوابنى ويرمى

[*] قسطنطينيه نك (بخرا) ايله توصيفى ساحل بحرده
بولنديغى ايجون بخارى زياده اولديغنه مبنى ايش .

اوزرينه جاريه پاتك برشى اولديغندن « جاحد گلش ديرم »
ديه مقابله ايتمش ايدى .

جاحظ ايشى آكلانجه « اويلاه ديمه - حدقى گلش -
دى » ديمكه جاريه بودفعه دنخى « ختى گلش ديرم »
ديدكندن مشاراليه لقبارندن هيج بريسنك لسان جاريه دن
طوغرى جريان ايدهميه جكنى فهم ايله چهره يي چاته رق
« نه اويلاه دى ، نه ده بويلاه ! هيج سسكى چيقارمه ! » ديوب
اورادن صاووشمشدر .

جاحظ فضل و بلاغته يكانه زمان ايدى ، برچوق
كتاب تأليف ايتمشدر ، فقط همان « جمال المرء فصاحة
لسانه » سوزينى حكمدن دوشوره جك درجه ده
قبیح الوجه ايدى .

يمن ديارنده بولنديغى هنگامده هيج بر كوزل يوز كوره .
مامكده اولمسندن شكائى متضمن اوله رق سويلديكى شعر
مشهورده « بونلرك ايجنده اك زيا حسنه مالك بن بولنيورم ،
آرتق آكلاملى ! » يولو اداره لسان ايدرك چركينلكنى
گنديسى ده اعتراف ايتمشدر .

قبح صورتنك درجه سى شاعرك :

لومسح الخنزير مسخا ثانيا

ماكان الا دون قبح الجاحظ

دیمسنه نظراً دخی - مراق ایدنلرجیه - کوز اوکنه
کتیر یله بیایر.

بناءً علیه یک چرکین آدم حقنیده « جاحظدن دها
قیج » دیمک اوله رق « اقبج من الجاحظ » سوزی یک
گوزل صرف اولنور .

جاحظک چرکین کوزلری خلقی یوزینه باققدن
نه قدر تنفیر ایدرسه شیرین سوزلری قلوب ناسی اوقدر
تسخیر ایلردی .

مشارالیه ملازم بزمی اولدینی (احمد بن ابی داود) د
برسبیله منفعل و آنک وزراسندن (محمد بن عبدالملک) ک
مجلسنه منتقل اولمش ایدی . برآز مدت صکره محمد
باقیردن معمول قیزغین برتنور ایچنه آتیلوب غدارانه اعدام
اولغله جاحظک کوزی ییله رق فرار ایدوب بر طرفه
گیرانمشدر .

سبب فرار واختفاسنی سؤال ایدن اصدقاسنه « تنوره
آتیلانک ایکنجیسی اولق آرزوسنده بولنه مم ، اوقدر ناپخته
دکلم » جوانی ویرردی .

مع مافیه جاحظ بوتدیر ایله بتون بتون یاقه یی قور .
تاردمدی . کیرلندیکی یر کشف اولندی . کندیسی بسته

زنجیر اولدینی حالد حصور ابو داوده کوتورلدی . ابوداود
برصدای غضوبانه ایله جاحظه دیدی که :

« سنک کافر نعمت ، منبع مفسدت اولدینگ نزدوده
تحقق ایتدی ، شمعی جزاکی ترتیب ایده جکم »

جاحظ شو وجه ایله مقابله ایلدی :

« وفقك الله يا امير ! غضبيله نفسي اتعاب ايمه .
والله سنك بكا غلبه ك بنم سكا غلبه مدن اولادر . غلبه
احسان ایله اولور . بن اسأت ایتدمسه سن مقابله
احسان ایتلمسین که بکا غالب گلش اوله سین . اما احساندن
استنکاف ایله بنی دوچار جزا ایده جک اولورسه ک بیوکلکه
یا قیشیر برایش یامامش اوله جفک جهته کوچک دوشرسین .
اوزمان غلبه بنده قالیر . خالقک « امیر جاحظه ظلم ایتدی »
دیمسندن « امیر جاحظه عفوایله معامله ایلدی » دیمسی البته
اعلادر . عفوایسه بیوکلرجه هر زمان انتقامه مرجع طوتیلور »

بونک اوزرینه امیر « قبحك الله يا جاحظ ! حسن تعبير
وانصح دلپذیر ایله حدتمی تعدیل ایلدک . صوچکی عفو
ایتدم » دیدکن صکره جاحظی حمامه کوندره رک کندیسنه
البسه فاخره اکسا ایتدرمش وعودتنده کمال اکرام ایله
قارشیسنده اوطورده رق حکیمانه سوزلر سولسینی امر ایتمشدر .

جاحظ برکون خانه سسنگ قپوسسندن هنوز چیتش
اولدیغی حالده یانسه بر قادین کلرک « سسنگله بیته جک بر
ایشم وار ، لطفاً بنمله برابر کلیرمیسین ؟ » دیمسیله مشارالیه
موافقت کوسترمش ایدی .

برابرجه کیده کیده یهودی برزرکرک دکانسه واردیلر .
قادین یهودی یه جاحظی کوستره رک « ایشته بونک کبی
اوله جق ! » دیدکدن صکره دکاندن چیقوب کیتدی .
جاحظ قادینک بوسوزندن برشی آکلایه مدیغندن زرکره
ایشک اصلنی سؤال ایتدی . یهودی برآز تردد دن صکره
دوستانه کولسیه رک دیدی که :

« بوقادین بکا کچنلرده بر شیطان تصویر ی سپارش
ایتمش ایدی . شمدی یه قدر - الله کوسترمسون ! -
شیطانک یوزینی کورمامش اولدیغندن - تصویر مطلوب
آکا کوره یاتلق اوزره - بکا بر صورت کوسترمسی لزومنی
درمیان ایش ایدم . بس بللی یاییله جق تصویرک موددلی
اوله رق سنی بوله بیلش ! »

مشار الیه آلدیغی بو معلومات اوزرینه یهودی یه
سویلیه جک بر سوز بوله میوب کال حدتله دکاندن چیقوب
کیتشدز .

بعضاً کندیسی بووقعه یی نقل ایتدیکی صروده « بی

عمرم ایچسده اک زیاده محجوب ایدن او قادین اولدی »
دیر ایدی .

یهودینک دیدیکی کبی شیطاننی کورن یوق ایسه ده
چرکین اولق اوزره تصور اولنور . مع مافیسه انسانلرک
تصویر ایتدکلری فقرات ابلیسیه دن بولنان [بریسی رؤیاسنده
شیطاننی غایت کوزل بر صورتده کورمش ، تعجب ایدوب
کندیسنه « سن پک چرکین اوله جق ایدک ، حتی بر
کوزکده کور بولنه جق ایدی . نه قدر رسمکی کوردمسه هپسی
مستکره شیلردر . حال بوکه شمدی کوزمه پک خوش
کورنیورسین » دیمش . شیطان « اوسسنگ کوردکارک
بنم رسم دکلر امانه یاپارسین ؟ فیرچه دشمن النده در ! »
جوابنی ویرمش [فقره سی خیلی معنیداردز .

برکون بر شخص کرانجان جاحظه « سن پک خوق
جواب مسکت بیلیر ایشسین ، آنلردن بکا برآز شی تعلیم
ایت . بعضاً اقتضا ایدیور » دیه رجاده بولنججه جاحظ
حاضر جوابلغک اویله بردن بره اوکره نیلیر شیلردن اولما .
مسئله برابر طبعاً ظرافته دخی محتاج بولندیغنی کندیسنه
آکلاتمق ایستمش ایسه ده حریف بونکله قانع اولیوب
طلب تعلیمده اصرار کوسترمسلیله جاحظ « نصل جواب
مسکت ایستیورسین ؟ » دیدکده آدجکز « برکیمسه بکا -

یا زوج القحبه! یا ثقیل الروح! - ديه جك اولورسه نه جواب ویریم؟ « سؤالی ایراد ایلدیکندن جاحظ » او کیمسه یه - سوز کده صادقین - دیرسین، بیکر کدر « جواب مسکتی و یروب حریفی دفع ایتشدیر .

بررسی ترویج مرامی ایچون احباسندن برینه برتوصیه نامه یازمسنی رجا ایتسیله جاحظ همان برکاغده ایکی اوچ سطر یازی یازهرق قاپایوب اوزرینی مهرله دکن صکره گندیسنه ویرمش ایدی .

حریف نزد جاحظدن آیرلدقدن صکره یولده - مألنه مطلع اولق ایچسون - مکتوبی آچوب اوقوینجیه مفهوم آتی میشتل اولدیغنی کورمشدر :

« طرفکزدن اسعاف استدعاسنه همت اوانغسی ایچون توسطمی رجا ایتمش اولان موصل ورقه طانیدیغ آدم اولماغله اوزرمده کندی حقنده سزه برالتاسنامه یازمقانی موجب اوله جق هیچ برحق یوق ایسه ده مجرد دفع بلا قیلندن اوله رق انه شوکاغدی طوتشدیریورم . مطالبی اسعاف ایدرسه کز ممنون اولیه جغم کبی اسعاف ایتمزه کز محزون دخی اولم »

بی چاره مضمون مکتوبه واقف اوانجه همان دونوب حضور جاحظه کلیر . جاحظ بونی کورنجه « غالباً ورقدنک

مهرینی فک ایتمشین « دیمکه حریف (اوت! آچدم ، اوقودم . بویله برتوصیه نامه ویرمکدن رجای رد ایتک اولی دگلی ایدی؟ » یوللو مشار الیهی مؤاخذیه قالدیشیر . جاحظ دیرکه :

« یازدیغم کلماتک سکا قطعاً ضرری اوله من . بن بر آدم حقنده توصیه نامه یازمق لازم کلنجه بویله یازارم ، معتادم بودر ، بو عادت می بتون دوستلرم بیایرلر »

بونک اوزرینه حریف « لعنت اولسون ! الله بیک بلا کی ویرسون ! اللارک قوریسون ! » طرزند جاحظه اولو اورتیه حیقیشنجه مشار الیه « بو قدر هندیانی دیکه مکه نهدن مستحق اولدق؟ » دیمکه حریف « بن برداته عرض شکران ایتک ایستدیکم زمان بو یولده ایدرم ، معتادم بودر ، بو عادت می بتون دوستلرم بیایرلر . ظاهر حاله باقوب . ده کوجنجه » قارشیاغنی و یروب ایشنه کیتشدیر .

— ۶۵ —

اقرب من حبل الوريد

« ونحن اقرب الیه من حبل الوريد » آیتنده واقع اولدیغی . اوزره کردنک اوك طرفده حلقومک ایکی جهتده بولنان .

طامارلردن هر برينه اطلاق اولنان (جبل الوريد) كال قربى
اشعار ايدن تعبير اتدن اولمغله بر شيتك ديكر شيتة يك يقين
اولديغنى افاده ايچون « اقرب من جبل الوريد » دينير .

(اليه) دهكى ضمير غائب « ولقد خلقنا الانسان ونعلم
ما توسوس به نفسه » نظمنده تقدم ايدن (انسان) ه راجع
اولديغندن « بز انسانه جبل الوريددن دها يقينز » مألنده
بولنان بوآيتله جناب حق بزه علماً كال قربى اولديغنى -
عربك ذوق اديسنه اوفق بر صورتده - بيان بيورمش اوليور .

—
❧ ٦٦ ❧

القول ماقات حذام

كسر اوزره مبنى اولان (حذام) - كه حانك فتحيابه
در - نسوان عربدن حزم و درایت - اصابت رأى - درستى
كلام ايله معروفه برقادينك استيدر .

« سوز حذامك ديديكيدر ! » مفهومنده بولنان
بومثل صادق القول وشايان اعتماد اولان شخصك سويلديكى
كلامى استحسان موقعنده ضرب اولنور .

بركيجه بولنه كيتكده اولان بركاروان ايچنده مز بوره

دخى بولمىش ايدى . برآردلق كاروانك كذرگاهندن تركجه ده
(بغرتلق) دينيلن (قطا) قوشلرى قالقوب پرواز ايلدى .
حذام ، طيران طيورى كورنجه « كنديلرني راحتسز
ايدن بولمىسه بو قوشلر كيجه وقتى طاتلى اويقوي فدا ايدوب ده
بويله اوچزلردى » مألنده اولان :

ولولا المزعجات من الانام

لما ترك القطا طيب المنام

يبتنى انشاد ايله متوجه اولدقلرى جهته مطلقا قطاع طريق
بولنديغنى بيان ايدرك يولچيلرى ايلريله مكدن ترهيب
واو كيجه بولنديقلرى موقعده قالمغه ترغيب ايلش ايسه ده
سوزيني ديكلين بولنامش ايدى .

فى الواقع كاروان برآز دها ايلريله دكده يولى كشمش
اولان بر طاقم حراميلر طرفه دن كاملاً غارت وحذامك
اخطاريني اولجه تصديق ايتمين رهروان فنا حالده دوچار
خسارت ايدلمشدر .

ايش باشه كلدكدن صكره ارباب كاروان - ايمان
ياس قيبانندن اوله رق - مزبور دنك سوزيني تصديقه شتابان
اولمشلر ايسه ده اللرينه دريغ و تحسردن بشقه برشى
چكمامشدر .

يولچيلردن بعضلرى حذامك قولنى ، كنديسنك

وقتیله - تقرب تهلکینی بیان ضمننده - سويلش اولدیغی
بیته پیرو اوله رق « حدام بر کلام سويلدیکی وقت تصدیق
ایدیکیز ، زیرا سوز حدامک دیدیکدر ! » مألنده اولان :

إذا قالت حدام قصدقوها

فان القول ما قالت حدام

یبتی ایراد ایله تصدیق ایشلر ایدی .

مؤخرأ وقعه هر کسک مسموع ومعلومی اولغله حدامک
شهرت حزم وحصافتی تزايد ایش ویت مذکور کبی
« القول ما قالت حدام » کلامی دخی مثل اتخاذایدلشدر .

(احزم من حدام) و (اصدق من حدام) مثلیری
دخی موما الیهانک حدم وصدق ایله اشتهارندن نشأت
ایشلشدر .

— ۶۷ —

اکذب من اخیند صبحان

امیر وزننده (اخیند) قید اسارته گرفتار اولان ،
فتحات ایله (صبحان) دخی علی السحر یوله حیقان دیمک
اولسایله « ارکندن عزیمت ایدن اسیردن دها یالانجی »
مفهومی کوسترین بو مثل یالانجیاقده حدی تجاوز ایدن

کیمسه حقنده ضرب اولنورکه بوکا بدل « اکذب من مسیله
الکذاب » دخی دینیر .

اولاد عربدن بری صباحه قارشى منزلندن قالقوب
مقصودی اولان جهته طوغری قطع بادیه ایتکه باشلامش
ایدی . کیدرکن بر طاقم مسلح آدمیره تصادف ایتکه
گندیننی اسیر ایدرک منسوب اولدیغی قومک آرامگاهى
نه طرفده بولندیغنی سؤال ایلدیار . حریف بونلرک
مقصودی کیدوب قیلینی یغما ایتک اولدیغنی آکلادیغندن
طوغری خبر ویرمکدن عدول ایله « والله بن برزماندن
بری قومک نزدنده دکل ایدم ! خارجده طولاشیوردم ،
برده کلدیم باقدم که یرلرنده یلار اسیور ، ایکی کوندر آنلری
آرایوب کزییورم ، حتی بشقه بیه جک بوله مدیغندن نباتات
ایله سدر مق ایدیورم » یوللو بریالان آتمش ایسهده
غارتکران بوکا اینانه مدقلرندن ایچلرندن بریسی الندهکی
حربه ایله بی چاره نك قارتنی دلنجه سود ظهور ایتکه کذب
تیین ایشلشدر .

ارباب غارت برقچ فرسخ دها ایلریده قیلله مرقومه یی
بولملریله حقلرنده ایستدکاری معاملهی اجرایه مبادرت
ایتملر ایدی .

بو حادثه نك شیوعیله اسیرک یالانجیلغنی دخی شهرت

بولدیغندن صهره سی کدرجه « اکذب من اخیند صبحان »
دینمکه باشلامشدر .

معروف اولدیغی اوزره معصغر بنیه سی وکسر لام ایله
(مسیله) عهد خلافت صدیقده عم نبوی حضرت حمزده
قاتلی اولان مشهور (وحشی) نك دلالت ضربه حربه سیله
عدم آباده کیدن ساخته پیغمبردرکه (کذاب) لقبی بحق
آلمشدر .

قبائل یمامه دن (بنوحنیفه) قبیله سی هرزه کویاندن
اولان مسیله اواخر عهد نبویه اوتانندن ادعای نبوت
ایتمش و طرف اقدس محمدی به « سنکله یریوزینی تقسیم
ایدلم ، یاریسی سنک ، یاریسی ده بنم اولسون » مألده
برنامه کوندزه جک قدر یوزسزلکده ایلری کیتش ایدی .
رسول عالیجناب افندمن طرفندن بو مکتوبه « یریوزی
اللهکدر ، آئی ایستدیکنه احسان ایدر » دیه جواب
ویرلمشدر .

مسیله کندیسنه وحی نازل اولمقده بولندیغنی ادعا ایله
برطاق عبارات مسجعه درمیان ایدهرک سبکمزان یمامه یی
اغفال واضلال ایتمش ایدی .

کندیسنه من عندالله نزولنی ادعا ایلدیکی آیتلردن
بعضلری « اذکروالعمة ربکم واشکروها اذجعل لکم الشمس

سراجا والغیث ثجاجا وجعل لکم کباشا ونعاجا وديکاوودجاجا
وفضة وزجاجا وزهبيا وديباجا ومن نعمته علیکم اذ اخرج
لکم من الارض رمانا وغنبا وریحانا وحنطة وارزانا » کبی
شکمپورانه ، بعضلری دخی « الفیل ما الفیل وما ادریک
ما الفیل له ذنب وثیل وخرطوم طویل » کبی خنده
افزالقده یکانه شیر ایدی . بو پیغمبر جعلی به ایمان ایدنلردن
بریکچشم قاپالی اولان کوزینک اعاده نورینی مسیله دن استدعا
ایلدکده اللرینی قالدیروب دعا وچشم نایینا اوزرینه بزاقندن
برپارچه شی القا ایدنجه زوالی آدمک بوکوزی آچلدقندن
بشقه او برکوزی دخی درحال مبتلای عمی اولغله منخوسک
مجزه معکوسه سی رونما اولدیغی مشهوردر .

مسیله نك ازاله وجودی مقصصیه حضرت صدیق
طرفندن اوزرینه کوندریلن عسکر برکیجه خانه مسیله یی
اوزاقندن قوشاتدقندن صکره بونلردن وحشی ایله برابر برقاچ
دلاور ایلریلیه رک اوک اطرافنی جاسوسانه معاینه ایتدکلرنده
قبوسنده بکجیلر بولندیغنی کورملریله آرقه دیواری دلوب
ایچری کیرمشلر و مسیله او یومقده ایکن جزای سزاسنی
اجرا ایدیویرمشلردر .

باشی کسینجه مسیله ده بر خوراتی پیدا اولمش
ایدی . قپوده کی بکجیلره اوزمان انتباه کله یی لوب بونلردن

بررسی ایشی آ کلامق اوزره اولك اطرافنی طواف ایلدیکی
صرمه غزات کر آمدن برینه تصادفله بو خورلتینک نه دن
عبارت اولدیغنی متلاشیانه صورنجه اودات « سس حیقارمه!
پیغمبرکزه شمعی وحی کلدی ! » جواب متکمانه سنی اعطا
ایله بکجی بی دفع ایتشدیر .

فضیات اسلامیة جهتیله اصحاب رسولک اک مؤخری
عد اولنان وحشی مناسبت کلدکجه « جاهلیتده خیرالناسی
شهید ایتدم ایسه بعدالاسلام دخی شرالناسی قتل ایلدم »
دیر ایدی .

— ۶۸ —

اکذب النفس اذا حدثها

« نفسکه سوز سویلدیکنک وقت یالان سویله » مألنده
اوله رق جرأت واقدامه تشویق موقعنده ایراد اولنور .
بوندن مقصود « کندی کندیکی آلات طور »
دیمک اولمیوب انسان نائل آمال اولمق ایستدیکی حالده
نفسنه کلال ویره جیک هیچ بر فکرده بولغیه رق اقدام تام
ایله چالشمق لازم کله جکنی بیاندر . بناءً علیه مال مثل
« نفسکه هیچ بروقتده - سن واصل مرام اوله مزسین -

دیمه . زیرا فتور کتیرر نیل املدن محروم قالیرسین .
بالعکس - واصل مقصد اوله جغکده شبهه یوقدر - دی که
شوق وسعیکن تراید ایتسونده حقیقه کامیاب اوله سین «
اولمش اولور . خلاصه سی توصیه علوه متدر .

شاعر مشهور « بشار بن برد » ه « اشعار عربک
اک معنیداری هانکیسیدر ؟ » دیدکلرنده « لید » ک :

واکذب النفس اذا حدثها

ان صدق النفس یزری بالامل

بیتنی اوقومشدر .

(کذب نفس) نفسک - بر طاقم آمال عرضیه -
انسانی بونلرک استحصالنه تشویق ایتسی ، (صدق نفس)
ایسه بالعکس - بر چوق موانع بوله رق - آدمی استحصال
آمالدن آلیقویمسی دیمک اولدیغندن عزبلر بر شخصک حال
اولده اولدیغنی ایما ایچون « کذبته نفسه » دیدکلری کبی حال
تانیده بولندیغنی انبا ایچون دخی « صدقته نفسه »
دیرلر . لیدک قولی بو استعماله مبنیدرکه « دائماً امید وار
اول هیچ بر زمان مایوس اوله » پند حکیمانہ سنی مشتملدر .

- ۶۹ -

اکاتم قمری و عصیتم امری

«هم خرمای یدیکز، هم ده امرمه قارشى کلدیکز»
 مأننده اولان بومثل ایلک دفعه اوله رق برروایته کوره
 (زبیر بن العوام) ک، روایت اخرایه کوره (عبدالله بن
 الزهیر) ک لسانندن صادر اولمشدر .

مشار الیهمدن هر هانکیسی ایسه ککندیسنک زیر
 ادارهسنده بولنه رق وقتیه پک چوق احسان والتفاتنه نائل
 اولمش اولان برطاقم آدملرده مؤخرأ آثار عصیان و کفران
 مشاهده ایتمکه بولنری « اکاتم قمری و عصیتم امری »
 کلامیه توبیخ ایلشدر .

مثل مذکور ولی نعمتک دائره ارادهسندن خروج ایله
 حرکت سرکشانهده بولنان نعمت ناشناسان حقنده درمیان
 اولنور .

- ۷۰ -

البس لیکل زمن لبوسه

(البس) ضم لام ایله کیمک دیمک اولان (لبس) دن
 امردر . (لیکل) ده کی لام (فی) معناسندهدر . ففتحین

- ۶۹ -

ایله (زمن) (زمان) ایله مرادفدر . فتح لام ایله (لبوس)
 لباسه وزرعه دینیر . بوراده ایکی معنایهده حملی قابلدر .
 ضمیر زمنه راجعدر .

« هر زمانده اوزمانک لباسنی کی » مأنی کوسـتون بو
 مثل صورت و سـیرت جهتیله روش دهره تطبیق حرکت
 ایتمهک لزومنی میندیرکه خلاصهسی « ایجابنه کوره حرکت
 ایت » دن عبارتدر .

بو حکیمانه سوز صورته تطبیق اولندیغی حالده « یازین
 یاز لباسی، قیشین قیش لباسی تلبس ایت » کبی ساده لیکیه
 برابر پک طوغری برتنیهی حاوی بولنور . سیرته تطبیق
 ایدلدیکی صورتده دخی :

[باقدک زمانه اویمدی سن اوی زمانهیه]

مصراعیه ترجمه اولنان :

[زمانه باتو نسازد تو بازمانه بساز]

نصیحتی موجبجه « حرکاتکی بولندیغک وقتیه اویدر » کبی
 پک یولنده برتوصیهی شامل کورینور .

- ۷۱ -

الحم ما اسديت

(الحم) بزه آرغاج آتمق ديمك اولان (الحام) دن
امر در . (اسديت) بزه اریش آتمق معناسنه کلن
(اسدا) دن ماضی مخاطبدر .
مثل « اریشنی آتدیغك برك آرغاجنی ده آت » مألنده در .
« باشلا دیغك ایشی ناقص براقه ، اکمال ایت » ديه جك
یرده ایراد اولنور .

- ۷۲ -

اکفر من حمار

کفر شدید صاحبی حقننده ضرب اولنان بو مثلك
منشأی اولان (حمار بن مویلع) صوی بول ، طوپراغی
منبت بروادی لطیفه مالک بر شخص ایدی . ساکن
اولدیغی وادی (جوف الحمار) نامنی آلمشدر .

اون بش نفر اوغلی وار ایدی . بونلر برکون صیده
چیقه رق وادیده طولاشتمده اولدقلری خالده نزول ایدن
برصاعقه جمله سنی احراق ایشدر .

بوفاجعه حمارك فوق العاده تأثرینی موجب اولمغله اهل

اسلامدن صایایرکن حاشا ! « اولادمك برینی اولسون
براقماق اوزره جمله سنی ییلدیرمله محو ایده جك قدر ظالم
برخدایه عبادت ایدم ! » ديه اعلان کفر ایتدکدن
بشقه کندی عونیه سیله قبیله سی خالقنی دخی بویولده کافراکه
دعوت ایتمه باشلامشدر .

وادیء مذکور مؤخرأ اثر غضب الهی اوله رق اولکی
معمور یتنه اینانیله میه جق درجه ده خراب اولمشدر .
بر يرك پك خراب اولدیغنی بیان ضمننده « اخرب
من جوف الحمار » دیندیکی کبی تشبیه طریقیله « جوف الحمار »
دخی دینیر .

شاعرك ریاکاران امتدن (حارثة بن بدر) حقننده کی :

الم تران حارثة بن بدر

یصلی وهو اکفر من حمار

هجووی بو مثلك شواهد استعمالدن معدود در .

- ۷۳ -

الاحظية فلا الية

بلیه وزننده (حظیه) زوجی نزدنده قدر و اعتباری
اولان قادینه دیندیکی کبی بالعکس زوجی نزدنده قدر

واعتباری اولیان قالدینه دخی وزن مذکور اوزره (الیه)
دینیر .

بعض ادبانك رأینہ کوره مثل « ان لا اكون حظية
فلان اكون الیه » تقدیرنده درکه « شمیدی محترمه دکل
ایسه ایلریده اولمغه چالیشه جغم » دیمک اولور .

رجال عربدن برینک تزوج ایتدیکی برقادین زوجنه
کندی حقنده جالب احترام اوله جیق صورتده هر درلو
حسن خدمتده بولندیغی حالده یارانهمیوب کندیسندن
دائما چین چین کورمکده اولمسیله برکون زوجنه بوسوزی
سویلسدر .

رأی دیگره کوره « حظیه دکل ایسه الیه ده دگم یا ! »
دیمکدر .

قدر ذاتیسيله متناسب صورتده مظهر اعتبار اوله میان
ذات حقنده ضرب اولنور .

— ۷۲ —

الهف من قضيب

(الهف) حسرت چکمک دیمک اولان - فختین
ایله - (لهف) دن افعیل تفضیلدر .

(قضيب) منشأ مثلدركه شهر (بحرین) ده خرما
صاتار بر شخص ایدی . دائما بر تاجردن طوپدن خرما آلوب
خالقه بیع ایدردی . بر کون النده کی مال صاتیلوب بتمکله
بر معتاد تاجرك نردینه کیدوب خرما اشترا ایتک ایتدی .
تاجر دکاننده بولنان تمر کتردن تمر بهتر بهاسیله بوکا برسپدشی
ویردی . آلوب یوله روان اولدی .

مکر تاجر سپدک ایچنه بر کیسه آلتون قویمش ایش .
قضيب کیتدکن صکره کیسه خاطرینه کلدی ، پک متلف
اولدی ، کیسه یی استرداده موفق اوله مدیغی تقدیرده کندینی
اورمق اوزره الله بر خنجر آلهرق کمال شتاب ایله قضیبی
تعقیبه باشلادی .

یولده کندیسنه یتیشجه « برادر ! سکا بودفعه ویردیکم
خرما اولکیلر کی اعلی دکل ایدی . صکره دن درخاطر
ایتدم . شوسپدی ویرده ایچنده کی خرمایی آلوب یرینه
علی العاده اغلاسنندن ویرهیم » دیه حریفی اغفال ایله
سپدی الله آلیر آلمز دروننده کی کیسه یی چیقاروب قضیه
کوستردکن صکره « بنم مقصدم بو ایدی . آرتق سپدکده ،
خرماک ده سنک اولسون . شمیلک الله ایصمارلادق »
دیهرک عودت ایتدکده نارحسرت ایله یورکی یانمغه باشلامش
اولان قضیب آرقه سنندن هایقیره رق خنجری نه ایچون

استصحاب ایتدیکنی صورنجه تاجر « کیسه‌نی سندن کری
آله‌میدم کندمی اوره جتدم « جوانی ویرمس‌یله قضیب
مجنونله قوشه‌رق همان تاجرك الندن خنجری آلوب کندمی
باغرینه صایلامش وبو صورتله - بعض ارباب محاضراتک
تعبیری اوزره - « ذهب ! ذهب ! « دهرک دیار عدمه
ذاهب اولمشدر . بناءً علیه « الهف من قضیب « مثلی
تلهف شدید اصحابی حقنده ضرب اولنور .

—
۷۵

المحاجزة قبل المناجزة

(محاجزه) مدافعه ، (مناجزه) مقاتله دیمکدر .
مثل : « مدافعه مقاتله دن اول اولمق کړک « مفهو .
منده اوله‌رق « انج نفسك قبل لقاء من لا تقاومه « ،
یعنی « مقاومت ایدهمیه جکک بریسنه مصادف اولمزدن اول
گندیکی قورتارمغه باق ! « دیه جک یرده ضرب ایدیلیر .
« ان اردت المحاجزة فقبل المناجزة « صورتنده دخی
مرویدر . (میدانی) بو صورتی ترجیح ایدر .

— ۷۶ —

اللیل طویل وانت مقمر

« کیجه اوزون : مهتاب‌ده وار « مألنده اولان بومثل :

اضطراب ناهنکام ایستمز تحصیل کام
موقعنده بی تکلف کارکندین کوستر

مضمونی اوزره طالب مقاصدده عجاه ایدلیوب تانی ایله حرکت
اولغسنی توصیه مقامنده ضرب ایدیلیر .

مشاهیر عربدن - زیروزنده - (سلیک) دیدکاری
مرد بی باک ایزی بیلی ایتمز بردزد چالاک ایدی .

بك جابکيا آدم حقنده اراد اولسان « اعدی من
سلیک « مثلثک منشأیدر . والدہ سنک نامی سینک ضعی ،
لامک فتحیاه (سلیکه) اولدیغندن (سلیک بن السلیکه)
غنوانیله شهرت بولمشدر .

شاعرك « شهر رمضان حقنده حرمت فوق العاده م
وار ایسه‌ده طوغریسی ایچنده بواندیغمز حالده پک آغیر
یوزر اوزون بر آیدر ، فقط بزه کلوب چاتمق ایستدیکی زمان
او قدر سرعتله حرکت ایدرکه آکانه سلیک بکزه‌یه بیلیر ،
نه سلیکه ! « مفهومنده بولنان :

شهر الصيام وان عظمت حرمة
شهر طويل بطي السير والحركة
يمشي رويدا فاما حين يطالبنا
فلا السليك يدانيه ولا السليك

قطعه سنه نظراً سلكه نك دخی عدو وشتابده اوغلی سلیکدن
گری قالمیه جق بر حالده بولندیغی آکلا شلقده در .
روایت کوره سلیک او یله سرعتله قوشاردی که آرقه سندن
اک ممتاز اسب تازی بیله یتیشه مزیدی .

بونکله برابر پکده ذکی ایدی . حتی یاغمور موسملرنده
صوایله املا ایلدیکی ددوه قوشی یومورطه لرینی چولده
شورایه بورایه کیمسه نك بوله میه جنی بر صورتده کومر
و شدت حرارت زمانده ایجاب ایتدکجه بونلری بلا تردد
بولوب چیقارردی .

سلیک بو حالی دخی معلوم عرب اولغله حقنه ده
« اک مصیب بر رهبردر » دیه جک یرده ایراد ایدیلان « ادل
من قطة » مثلی ضرب اولنوردی .

سلیک برکون قسمت آرامق اوزره قیرده طولاشمغه
باشلامش ایدی . آقشام اوستی بر صحراده بولندی . کونش
باتدی . آی چیقدی . مهتاب سلیک خوشنه کیتکله

بر آز آرام ایتک اوزره دامن صحرايه چکیله رک برده سنه
بورینوب یاتدی .

برده او یقو آردسنده قولاغنه « اسیر مسین ، تسلیم اول ! »
نداسی کلسونمی ؟ .. سلیک کوزلرینی آچدی ، اوزرینه
هجوم ایتمش بر آدم کوردی . « بندن کف یدایت ،
عجله ایتمه ، بر آز دها طولاشیرسه ک دها زیاده موجب
استفاده بر آو بوله بیایر سین » مقامنده او شخصه « اللیل
طویل وانت مقمر » دیدی .

حریف سوز دیکله میوب سلیکی تعجیزه باشلا اینجه
سلیک زیر برده دن بردن بره ال اوزاده رق آنی او یله بر یاقه
لامشدرکه اولجه کندیسنه « اسیر مسین ، تسلیم اول ! »
دیین بی چاره بودفعه « اسیر کم ، اولدرمه ! » دیه یالوارمغه
باشلامشدر .

سلیک بو حاله قهقهه زن اوله رق حریفک نره دن کلوب
نره یه کیتدیکنی سئوال ایله آنکده کندی کبی بر سارق
اولدیغی آکلادقن صکره بینلرنده حاصل اولان اتفاق
اوزرینه برلکده همان قالقوب ددوه چالمغه کیتشلردر .

ایشته عربلرک بویله لری بیله ادبیاته خدمت ایتشلردر !
سلیک آرقداشیله کیدرکن تصادف ایتدکلی برسر

سری دها یانلرینه طاقلمله اوچ رفیق قطع طریق ایتمه
باشلادیلر. خیلی کیتدکن صکره برمرعاده برطاق مواشی
کوردیلر. رفیقلری سلیکه « همان شونلردن ممکن اولدیغی
قدرینی طویارلایوب کوتورملی بز » دیدکلرنده سلیک بونلرک
اظهار ایتدکلری حرص غافلانهیه خنده زن اوله رق « طورک
باقه لم ! هرايشده احتیاطه رعایت لازمدر . بو حیواناتک
صاحبی اولان قبیله مرعایه قریب بریرده رکز خیام ایتمش
بولنوب ده بزم بورایه نه مقصده کدی کمزی حس ایددرک
اوزرمزه برقاج آتلی صالدرلرلرسه نه یاپارز ؟ بن قاجار قور-
تیلورم . فقط سزی اوموزلایوب کوتورده میه حکم جهتسه
حاکز یمان اولور . بن کیدهیم ، قبیله بورالردمیدر ، دکلیدر ،
تحقیق ایدیم . سزه نه یولده اشارت ویررسهم آکا کوره
حرکت ایدک » دیدکن صکره چوبانلرک یانسه واروب
قبیله نک بعید بر موقعده بولندیغنی استخبار ایله حیوانلری
آشیرمقده برتهلکه اولدیغنی آکلامسی اوزرینه چوبانلره
« کوزل سسمله سزه برآز موال اوقوسهم خوشکزه کیدرمی ؟ »
دیمش و بونلردن « های های ! » جوانی آلیر آلیر رفیقلر-
ینه طوغری توجه ایددرک آواز بلند ایله شو نظمی
اوقومشدر :

یا صاحبی الا لاحی بالوادی
الاعیید قیام بین ازوادی
هل تنظر ان قلیلا ریث غفلتم
ام تعدوان فان الربح للعادی

بوندن « آرقداشلر ! بوراده قبیله یوق . یالکز
آشیروب کندمزه زاد ایده حکمز حیوانلری کوزددر
برایکی چوبان وار . بونلری ایجه اغفال ایچون برآز تانی
ایله می حرکت ایدرسکز ؟ یوقسه مواشینک اخذینه شتابی
ایدرسکز ؟ بکا قالیرسه الوب قاجان کارلی چیقار » مفهومی
چیقاران ایکی رفیق همان مرعایه هجوم ایله حیواناتک چوغنی
اوکلرینه قاتهرق سلیک ایله برابر اورادن صاووشمشلردر .
چوبانلر اوقونان موالک مالنی اوزمان آکلامشلسده
قبیلهیه خبر ویریلوبده خرسزلری تعقیب ایچون آتیلر
چیقاریلنجهیه قدر بریکیلر سمت سلامتی بوله رق کمال مسرتله
(ظفریه) لرانشاد ایتمه باشلامشلردر .

۷۷

امرعت فاترل

(امرعت) اوتلویره تصادف ایتک معناسنه کلن

(امرأع) دن ماضیء مخاطبدر . (انزل) (نزول) دن
امر در .

« چایر بولدك ، این ! » ديمك اولان بومثل « مستفید
اوله جنگك یرده استفادهیه چالش » مقامنده ایراد اولنور .

— ۷۸ —

امر مبیکیاتك لا امر مضحکاتك

بنات عربدن بر نورسته عشوه بازك بر قاج خالهسی
اولدینی کی بر قاجده تیزهسی اولدیغندن اوده جانی صیقيله-
رق چیقوب کز مک ایستدکجه قالقار کیدر ، کاه خالهلرینی
و کاه تیزه لرینی زیارت ایدردی .

خاله لرینی چوق سوردی ، چونکه قیز خانه لرینه
کدکجه بونلر پک زیاده اکرام ایتدکله برابر بر طاقم
لطائف ایراديله واکلنجهلرایجاديله کندیسنی کولدیروب
اکلندیرلردی .

تیزه لرینی هیچ سومزدی ، چونکه بونلر خاله لرینک
عکسنه اوله رق خانه لرینه اوغرا دقجه قیزی بز چوق عجوزانه
لا قیردیله تادیبه و تربیه سز چوجقلر کی متصل کولوب
اوینامقدن ترهیه چالیشیرلردی .

قیز بر کون کندیسنک زده لرده کز مکده اولدیغنی سؤال
ایدن پدرینه « خاله لرمله تیزه لرمدن بشقه کیمسه نك اوینه
گیتدیکم یوق . تیزه لر مه ده نادراً اوغرایورم ، چونکه
آنلر بنی نصیحت یوللو سوزلرله تضییق ایده ایده آغلادیورلر .
اک زیاده سودکلم خاله لرمدر ، چونکه بنی بالعکس درلو
درلو لطیفه لرله ، اکلنجه لرله کولدیریورلر » دیمسیله پدری
« سنی آغلادانلرک امرینه اطاعت ایت ، کولدیرنلرک
امرینه اطاعت ایتمه » مآلنده اولان « امر مبیکیاتك
لا امر مضحکاتك » عباره سنی ایراد ایدرک کریمه سنه نصیحت
ویرمشدرد .

صکره بوکلام مزاجنه موافق کلین طوغری سوزدن
منفعل اولان آدمی انتباهه دعوت موقعنده ضرب اولنور
مثل اولمشدرد .

مثل مذکور « اطع امر من یا امرک بالصالح وان
ابکاک لثقله علیک ولا تطع امر من یا امرک بالفساد وان
اضحکک لا عجبک به » دیه تفسیر اولنمشدرد که « کوچکه
کیدوب سنی آغلالتسه دخی سکا التزام صلاحی امر ایدنه
اطاعت ایت . خوشکه کلوب سنی کولدرسه دخی سکا
اجرای فسادی امر ایدنه اطاعت ایتمه » مفهومنی کوسترد .
بالاده بیان اولندیغنی اوزره بومثل فی الاصل بر قیزه

خطاباً ایراد ایدلمش اولدیغندن « اطیعی امر مبکیاتک لاتطیعی امر مضحکاتک » تقدیرنده اوله رق حاوی بولندیغی ایکی کاف خطاب بر قاعده کسر ایله اوقونور. لدی الایجاب « امر مبکیاتک لا امر مضحکاتک » دیه بر مذکره دخی خطاب ایدلسه - امثال عربده جاری اولان اصوله اتباعاً - بو اوقونشه خال کتیرلر .

« الصیف ضیعت اللبن » ، یاخود « فی الصیف ضیعت اللبن » مثلی کبی که بوده فی الاصل بر مؤنثه خطاباً وارد اولدیغندن بر مذکره قارشى دخی در میان ایدلسه - اصول مذکورده اوزره - (ضیعت) کلمه سی کسر تا ایله تلفظ اولنور . تغیر امثال هیچ بروقتده جائز دکدر .

« امر مبکیاتک لا امر مضحکاتک » مثلنده کی (امر) نردن برنجیسی مقدر (اطیعی) امرینک ، ایکنجیسی دخی کذلک مقدر (لاتطیعی) نهینک مفعولی اولغله منصوبدر . (مبکیات) اغلاتمق معناسنه کلن (ابکا) دن اسم فاعل اولان (مبکیه) نک ، (مضحکات) ایسه کولدرمک معناسنه کلن (اضحاک) دن کذلک اسم فاعل اولان (مضحکه) نک جمعی اولغله (مبکیات) اغلادیجی قادینلر دیمک اولدیغی کبی (مضحکات) دخی کولدریجی قادینلر دیمک اولور .

المبکثار کحاطب لیل

کسر میم ایله (مکثیر) کبی ینه کسر میم ایله (مکثار) فارسیده (پرکو) مراد فی اوله رق چوق سوز سویلین آدمه دینیر . (حاطب) اودون جمع ایتک معناسنه اولان - سکون طایله - (حطب) مصدرندن اسم فاعل اولمق اوزره اودون ددهوشیریجی دیمکدر . بناء علیه (حاطب لیل) کجه وقتی حطب طوپلایان دیمک اولور .

« چوق سوز سویلین ، کجه اودون ددهوشیرن کیدر » مائنده اولان بو مثله مکثار - حاط کلام ایتسی طبعی اولدیغندن - انه هر نه کچرسه آلان حاطب لیله تشبیه اولنمشدر .

مثل مذکور پرکو اولان کیمسه نک سهو و خطادن سالم قاله میه جغنی بیان صددنده ضرب اولنور .

ام الجبان لا تفرح ولا تحزن

« قورقاغک آناسی نه فرح بولور ، نه ده غمناک اولور »

مفهومی ندهد در . « قورقاق بازركان نه كار ايدر ، نه ضرر »
مثل عثمانیسیله تقابل ايدر .

— ۸۱ —

(مصراع)

ان المناكح خیرها الابرار

« نسوانك خیرلیلری بكر اولانلریدر » دیمك اولمق
اوزره اولنمكه هوسلانی بی چاره نی ثیب آلمیوب قیز آلمغه
تشویق ایچون اکثریت اوزره - کویا حاللرندن منون
اولان - متأهلین طرفندن درمیان اولنور .
بومشل ابراره اهمیت ویرمکده اولدینی کبی سهل -
الحصول اولان شی حقیقده ضرب ایدیلان « الثیب عجالة
الراكب » مثلی دخی ثیباتی اهمیتندن دوشورمکده در .

— ۸۲ —

ان الشقی ینتجی له الشقی

(ینتجی) (اقتصاص) کبی برکیمسه نك ایزنجیه کیتک
دیمك اولان (انتحار) دن مضارعدر .

« شقی شقی یه پیرو اولور » مألنده بولنان بومثل امثال
عثمانیه دن « خرسنز خرسنزك یولداشیدر » ه بکزرکه :

کند هر جنس با همجنس پرواز
کبوتر با کبوتر باز با باز

حکمتی متضمندر .

— ۸۳ —

ان یبغ علیک قومك لا یبغ علیک القمر

زمان جاهلیتده (بنی ثعلبه بن سعد بن ضبه) قبیله سی
ییننده برشمس وقر مسئله سی پیدا اولمش ایدی . آیک
اون دردنجی کجه سی طلوع ایده جك قمرک ، صباحلین
گونش طوغنجه افقده مرئی اولوب اولمیه جغی اوزرینه
مباحثه جریان ایدیوردی .

بونلردن برطاقی شمسك طلوعنده قمرک دخی رؤیت
اولنه بیاه جکنی ، دیگر طاقی ایسه گونش طوغدینی وقت
آیک افول اتمش بولنه جغی ادعا ایلدی . بجی قازانه جق
جهته عائد اولمق اوزره اورته یه قونیلان اوکدالار ، ایچلرندن
معتمد علیه برآدمک نزدنده حفظ اولندی . هانکی طرفک

حقای اولدینی آکلا شلق اوزره طلوع شمسی بکله مکه
باشلادیلر .

بو آرهلق مباحثلردن بریسی او آدمک یاننه صوقیله رق
« بو بایده قوم بکا ظلم ایدر دیه قورقیورم . سنک عدلکه
اعتماد ایدرم » دیمکه مرقوم کوله رق « ان یبغ علیک
قومک لایبغ علیک القمر » ، یعنی « هیچ قورقه ! قومک
سکا ظلم ایتسه بیله آی سکا ظلم ایتمز ، شمعی حقیقت
حالی میدانه قور » جوانی ویرمشد .

حقیقتک ظهوریله هر درلو او هامک بر طرف اوله جغنی
اخطار مقامنده ضرب اولنور .

— ۸۴ —

انی منثرورقی فمن شاء ابقی ورقه

(منثر) نثرونشارکی صاحب معناسنه کلن (تنثیر) دن
اسم فاعلدر .

اصحاب کهفک بعدالانتباه ایچلرندن بریسی شهره
کوندرمک اوزره یینلرند و قوع بولان مذاکره یی حاکی
اولان « قالوا ربکم اعلم بما لبثتم فابعثوا احدکم بورقکم

هذه الى المدينة » آیتنده واقع اولدینی اوزره - قرائت
مشهور دیه کوره واوک فتحی . رانک کسریله - (ورق)
دراهم مضروبیه اطلاق اولنور . حتی کاغدچییه دیندیکی
کی پاره سی چوق اولان آدمه دخی (وراق) دینیر .
اغنیادن ایکی ذات احسان خصوصنده مفاخره
ایدرلردی . هربری دیکرندن دهامحسن اولدینی ادعاسنده
بولنوردی .

بر کون بولاردن بریسی بش آلتی دوه ذبح و طنج
ایتدیره رک خلقه مکمل بر ضیافت ویردی . دیکری ایسه
هرکس سفره باشنده ایکن النده بر کیسه پاره ایله کلوب
« انی منثرورقی فمن شاء ابقی ورقه » دیه رک پاره لری
اطرافنه سرپمکه باشلادی . بونک اوزرینه اکل طعام ایله
مشغول بولنان عربلر سرپمکه اولان دراهمی قاشمق
ایچون دوه یخنیسیله برابر صاحب ضیافتی ترک ایله ناثرک
یاننه طوغری قوششیدیلر . بوضورتله غلبه یی بریکی قازاندی .
اوته کی باقه قالدی .

« بن پاردمی نثار ایدیورم . ایستین پاردسنی حفظ
ایتسون » مآلنده اولان بومثل اصحاب ده طرفندن
« بن یاپه جغم ایشی بیلیم » دیه جک یرده ایراد ایدیلر .

— ۸۵ —

النصح بين الملا تقريع

« بر آدمه خلق آره سنده اوکود ویزمک آنی تکدیر
ایتمک دیمکدر » مألندددر که محتاج ارشاد اولان شخصه
خصوصی بر صورتده نصیحت ویرلسی لزومی کوستر .
بو تصور ارباب عقل و ناموسه کوزه در ، یوقسه بی
ادبان مادر زاد هیچ بروجه ایله قابل ارشاد دکدر لر .
آنلرک حقنده :

[تکدیر ایله اوصلا نمانک حق کو تکدر]

حکمنک اجرایی لازم کلیر .

— ۸۶ —

النقد صابون القلوب

« النقود تحل العقود » مألجه هر درلو مقاصدک
حصولی و انسانک تنکنای کدردن وسعتکاه صفایه وصولی
پارده متوقف بولندیغی « حاضر آچه کوکلری غبار غمدن
تطهیر ایدر » مفهومندد اولان بومثل ایله افاده اولنور .

فقرات مشهوره دندر که نوشیروان برکون بزمندد
بولنان بزر جمهر ایله سائر حکمایه « صابون غم نه در ؟ »
سؤالی ایراد ایتمکله — باده در — روی ساده در — کبی
فکر مخصوصنه مخالف جوابار آلدیغند « هیچ بریسی
دکدر . صابون غم آلتوندر . زیرا هر شی کبی بونلرکده
حصولی آنک وجودینه مرهوندر » دیه حضاری تصدیقه
مجبور ایشدر .

برکون ایران شاهلرندن بریسی بعض ندماسنی یاننه
آلهرق تتره ایچون شیرازده واقع (داکشا) بانجه
مشهورینه کیش .

شاه محب شعر و مشاعره اولدیغندن کرک کندی
وکرک ندماسی طرفندن بعض ابیات مناسبه اوقونغه
باشلادیغی صروده ندیلردن بری :

داکشانی یار زندان بلاست

هر کجا یارست آنجاد لکشاست

بیتی درمیان ایش .

دیگری بووسیله ایله ولی نعمته عرض خلوص ایش
اولمق ایچون بیتی :

دلکشانی شاه زندان بلاست
هر کجا شاهست آنجا دلکشاست

صورتنه تحویل ایدرک اوقومش .
شاه ایسه بونلرک هیچ بریسنی بکنیه راک دیمش که :

دلکشانی پول زندان بلاست
هر کجا پولست آنجا دلکشاست

— ۸۷ —

النملة اذا طارت هلكت

« قارینجه اوچنجه هلاک اولور » دیمک اولان بومثل
« قارینجه نك قنادلانمسی زوالنه اشارتدر » مثل عثمانیسنک
نظیریدر . شیخ سعدینک :

ماذا اخاضك يا مغرور في الخطر
حتى هلكت فليت النمل لم يطر

ییتی بوکا اشارتدر . اکثریا لایق اولمدقلری مرتبه اقباله
صاعد اولان ادانینک قزیباً مزبله مذله دوشه جکلرینی
بیان صدندده ضرب اولنور .

ترجهمده « قارینجه نك قنادلانمسی » مضمونی (ثابت)

کی مثل مراقیسی اولان شعرا مزه سرمایة سخن اولمشدر .
حتی قائل معلومز اولیان :

قنادی بتسه برمورك صانیر خیره بشارتدر
ولی فهم ایلز نادان زوالینه اشارتدر

بیت مشهوری نائیء قدیم طرفندن دهها فصاحت پرورانه
اولق اوزره :

افسوس که یوق عاقبت کاره شعورك
ای مورچه حسرتکش بال طیرانسن

صورتنه قولمشدر .

فارسیده دخی بومقامده :

[مور همان به که نباشد پرش]

مصراعی درمیان اولنورکه « قارینجه نك قنادی اولمامسی »
حقنده خیرلیدر « دیمک اولور .

مثل مذکورک اوچ لسانده مضربی بر ، یعنی اسافلک
ظاهره اعتلا ایتملری عن قریب اقتاده ورطه زوال اوله .
جکلرینی مخبر بولندیغنی مشعر اولدیغنی حالده صائب تبریزینک
« ای غافل کوکل ! بر آزانقیاه پیدا ایت . قارینجه دن کمتر
دکلسین . شکر شوقیله قنادلان ! » مفهومنده اوله رق :

ای دل غافل زمانی از کریبان سر بر آر
نیستی از مورکم از شوق سکر پر بر آر
دیمش اولسی اثر غفلت عد اولنسه سزادر .

— ۸۸ —

انا دون هذا وفوق ما في نفسك

برنجی دفعه اوله رق لسان علوی بیان علیدن صدور
ایدن بومثل « بن سنك اظهار ايتديكك قولك مادونندهيم،
فقط اضمار ايتديكك فكرك مافوقندهيم » مفهومنده اوله رق
ارباب عرفان طرفندن مداهنه کاران زمانه خطاباً ایراد
ایدیایر .

امام مشار الیه کندیسنك وجاهاً فوق العاده صورته
ستایشنده بولنان برمنافقه بوسوزله مقابله بیورمش ایدی .

— ۸۹ —

انجز حرما وعد

« الکریم اذا وعد وفی » ایله یکمال اولمق اوزره
« کریم اولان وعدینی انجامز ایدر » دیمکدر .

« حارث بن عمرو » نامنده بریسی برکون دلاوران
عربدن « صخر بن نهشل » « بر غنیمت عظیمیه وصول
ایچون سکا دلالت ایتک خاطر مه کلیر . ظفر یاب اولورسه ک
خمنی بکا ویررمیسین ؟ » دیدکده صخر بوصورتی تعهد
ایش ایدی .

مؤخرأ حارثك دلالتیه صخر طوائف یمندن برینی
لیلاً باصوب مال فراوان غصیه محانه عودت ایله کده
حارث یانه کلهزک صخره اعطای خمس خصوصنده اولجه
ویردیکی سوزی اخطار ایچون « انجز حرما وعد »
دیمشدر .

بر آدمی انجامز وعده تشویق ویا انجامز وعد ایدنک
حرکتی استحسان مقامنده درمیان اولنور .

— ۹۰ —

اوسع من خف الرافضی

پك واسع اولان شی حقنده « رافضی چیزمه سندن
دها بول » دیمک اوله رق « اوسع من خف الرافضی » دینیر .
(رفض) ترك ایتک دیمک اولمغله قوماندانلرینی ترك

ایدوب طاغیلان فرقه عسکریه (رافضه) دیرلر .
(روافض) آنک جمعیدر .

« سرکرده لرینی ترک ایدن فرق عسکریه دن خیرکلز »
مأئده اولان « لآخر فی الروافض » جماعه حکمیه سی
مشهوردر .

وقتیله طائفه شیعه دن برفرقه حضرت (زین العابدین
علی) نك فرزند مکرمی اولان (زید) ه بیعت ایتمشلرایدی .
مؤخرأ بونلر جناب زیدك ابوبکر ایله عمر دن تبرا ایتمشنی
گندیسندن استدعا ایلدیلر . زید ، مشار ایمانك ، رسول
اکرم افندمزه حیاتنده وزیر ، ممانده خلیفه اولمش اکابر
ابرارامتدن بولندقلرینی بیان ایله تکلیف اولنان تبرادن
تبرا وفرقه مذکور نك دخی کنیدیسی کبی محب شیخین
اولملاری لزومنی ایمایورنجه بونلر زید دن ابایده رك طاغملشدردر .
بالاده بیان اولنان مناسبتیه مبنی بوفرقه یه دخی
(رافضه) نامی ویرلمشدر . بونك ده جمعی (روافض)
کلیر . نسبتنده (رافضی) دینیر .

مشهور اولدیفی اوزره فرائض وضوئی مبین بولنان
(یاایهاالذین آمنوا اذا قمتم الی الصلوة .....)
آیتنده اهل سنتله شیعه بیننده اختلاف واقع اولمشدر .
بواختلافك نتیجه سی اوله رق اهل سنت حین تو وضوءه

غسل رجلینه اعتنا ایتدکاری خالد شیعیه مسح رجلین
ایله اکتفا ایلرلر .

بونکله برابر شیعه آیاقده چیز مه وسائر اوزرینه
مسح ایتمکی ده تجویز ایلزلر . بناء علیه آیاقلرینه چیز مه
وسائر کیمکه مجبور اولدقلرنده آبدست آلیرکن بونلرک ایچنه
الترینی صوقه رق آیاقلری اوزرینه مسح ایده بیلک وبوسایه ده
آیاق قابی چیقارمق کلفتندن وارسته قالمق ایچون آیاقلرینه
غایت ککیش شیلر کییرلر . خف رافضیده کال وسعت
تصوری بوکا مبنیدر .

— ٩١ —

اوفی من السموءل

سفر جل وزننده « سموءل » وقتیله مدینه منوره ده
سناکن اولان طائفه یهوددن « ابن عادیا » ایله مکنی بر
وفاکار نامداردر .

شاعر مشهور (امرء القیس) ك (کنده) مالکی
اولان پدری قتل اولندقدده شاعر بعض اشیا استحصا بیله
قاتلردن اخذ ثار ضمنده (هرقل) دن استمداد ایتمک
اوزره دیار رومه توجه ایتمش ایدی .

یولده سموءلك (تیا) دینیان محله واقیع (حصن ابلق) نام قله سنه واصل اولدقدہ سموء له یوز قدر زره ایله سائر بعض ادوات حربیه ایداع ایدہ رك كچوب كیتش ایدی . (حارث بن ظالم) شاعرك سموء له اشیا بر اقدیغنی خبر آیر آلمز بونلری الده ایتك ایچون قلهیه هجوم ایله تسلیمنی طلب ایتدکده سموءل متصف اولدیغنی شیء وفا ایجابنجه تسلیم اشیادن ابا ایدہ رك قلهیه چکلمشدر .

حارث خارجده سموءلك نصلسه براوغلی طوته رق کندیسنه « یا اماناتی بکا تسلیم ایدرسین ، یاخود المده بولنان اوغلکی قتل ایدرم » دیه ندا ایتمکه سموءل « اوغلی اولدیره . بیایرسین ، فقط امانتلری ینه بندن آله مزسین » جوابنی اعطا ایلدیکندن حارث سموءلك کوزی اوکنده اوغلی اولدیروب کیتش ، سموءل ایسه فکرندن دونمیوب عهدنده ثبات ایتمشدر .

امراء القیس ملک رومدن معاونت صحیحه کوره مدکن بشقه خیانت کوره رك . دونوب اشیاسنی آلمغه وقت بوله مقسزین - مسموماً وفات ایتمکه سموءل آندن صکره دخی حیاته بولندجه شاعرك اماناتندن برینی بیله کیسهیه ویرماشدر .

سموءلك وفادارلقله اشتهارینه باشلیجه سبب بووقعه در .

سیرت مردانهك رفعت بخش قدر انسان اولدیغنی بونکلهده تحقق ایدرکه سموءل بریهودی ایکن هنوز نام وفایاد ایدلدکجه اسمی وارد خاطر ادبا اولمقدہ وروفا دارك تقدیر خصالتی ایجاب ایتدکجه « اوفی من السموءل » دینمکده در .

— ۹۲ —

اول الشجرة النواة

« آغاجك اولی چکردکر » دیمك اوله رق اهمیتسز عد اولنان شیدن نتیجه مهمه ظهوره کله بیله جکنی بیان ضمننده ضرب ایدیلیر .

— ۹۳ —

اول العی الاختلاط

« اعی من باقل » مثلنده کی اسم تفضیلك مصدری اولان - کسر عین وتشدید یا ایله - (عی) تکلمدن عاجز قالمق ، (اختلاط) ایسه - فساد شعور معناسنده استعمالی مناسبتیله - حد تلنك دیمك اولدیغندن مثل ، اثنای مبا - حثهده مخاطبك غضبنك اولسی جواب ویرمکدن عاجز

قالديغنه دلالت ايدە جكنى ميندر . « كدكەلەمەنك ابتداسى
حدتلمكدرد » ديه ترجمه اولنه بياير .

— ۹۴ —

اهون من تباله على الحجاج

(تباله) وقتيله يمنده كثر نعتله مشهور بر شهر
اولديغى خالد (عبدالمك) طرفدن اورايه والى نصب
اولسوب كوندريان حجاج ظالم خارجدن شهرى تماشا
ايلدكده بكنميوب استحقار ايلش ايدى .
« حجاجه نسبتله تباله دن دها بياغى » ديمك اولان
بوسوز موقع اهميتدن ساقط طوتيلان شى حقنده صرف
اولنور .

— ۹۵ —

(مصرع)

اياك اعنى واسمعى يا جارة

وقتيله رجال عربدن برى اولندى . آلدیغى قادين
نامهربان و بدزبان چيقدى . زواللى بو عذابى چككمه

باشلاينجه عزبلك عالندهكى صفای خاطرک قيمتى بيلدى اما
ايش ايشدن چكمش بولندى .

خانه سینه کان قومشو قادينلره دردینی آچوب رفيقه
غير شفيقه سندن شکایت ایتکه باشلادی .

برکون اوینه همسايه لرندن کوزه بر قوجه قارى کلدی .
تخته کيرشديلر . حريف زوجه سنك مناسبتسز لکندن بر
معتاد بر آرز بحث ایتک ایستدی . قوجه قارينك کنديسینه
طرفدار چيغه جنى ظننده بولنيوردی . اثنای مکالمده
زوجه سى دخى بونلرک يانسه کلوب او طوردى ، جريان
ايدن سوزلری دیکله مکيه باشلادی . آدجکز آنک کلسینه
باقیه رق افاده سنده دوام کوستردی . زوجه پر حدت اولدی ،
قوجه قارى يه زوجنك الندن نلر چکمکده اولديغى نقل
ايدنرک کویا حقيقت حالى آکلادوب يوزينه قارشى حريفی
تکذيب وتوبیخ ایلدی . قوجه قارى حريفه سوز سويلک
ايچون ميدان و يرميه رک انفعال تام ايله دیدی که :

« هپ قباحث قادينلرده ، اويله می ؟ ارککلر معصوم
يارادلمشلا ! آنلرده هيچ قصور اولور می ؟ هپ قادينلرده اولور !
زواللى ارککلری اسير کي قوللانيرلر ! ديدکارینی ياپارلر !
آنلر حاکیات اليتدر ! رجالک سس چيقارمق حدلرينه می
دوشمش ؟ آنلر قادينلرک سايه سنده يشارلر ! رجال ، نسانک

خدمه سیدر! ... بنده نهلر سویلیورم! کویا بز بواعتقادده
ایمشز! حال بوکه شور وایتی ایدنلرینه ارککلردر! برده
قادینلری سویلتسونلرده بی چاره لرك دبست رجالدہ فصل
آجینه جق بر حالده بولندقلرینی آکلاسونلر! کیدی سزی
ظالم! ....»

بونک اوزرینه حریف قوجه قارینک لاقیردیسنی
گسهرک کندیسنه زوجهنک معاینی تعداد ایله برابر اوست
برده دن بر چیقشمش و بر آردلق زوجهنه طوغری دخی
عطف نظر تهدید ایدهرک «ایاک اعنی واسمعی یا جارة»،
یعنی «زوجهم! سکا سویلیورم. قومشوم! سن دیکله»
دیویرمشدر.

«قیزم! سکا سویلیورم. کلیم! سن دیکله» مثل
عثمانینک نظیری اولان بومثل برآدمه سویلنن سوزدن
دیگرینه تعریض چیقدینی وقت ایراد اولنور.

— ۹۶ —

ایاکم و خضرءالدمن

بو بر حدیث شریفدرکه فرومایه اولدینی حالده رجالی
دام اغفالنه دوشوره بیله جک درجهده صاحبه جمال اولان
قادیندن تحذیری مشتملدر.

(خضرءالدمن) - ظاهر اغت عربنه نظراً - سوپورتیک
فیایزی دیمک اولدیغندن مال کلام «مزبلهده بیتن نبات
روتقداردن حذر ایدیکز!» اولیورسهده بوتعبیر ایله منشای
پاک اولمیان محبوبه اراده بیورلمش اولدینی بوکا دائر لسان
بیغبریدن صادر اولان ایضاحدن آکلاشلمشدر.

رسول حکیم افندمن بوجه جمیله بی ایراد ایلدیکی
زمان حضور هایوننده بولنان بعض اصحاب کرام (خضرء
الدمن) دن مقصود عالی نه اولدیغنی بردن بره آکلایه -
مدقلرندن استیضاح ایتلریله بونک منشأ ناپاکده یتشمش
قادیندن کنایه اولدینی «المرأة الحسناء فی منبت السوء»
عباره سیله بیان بیورلمشدر.

مزبله لرا کثرت اوزره بول و سرکین حیوانات کی
قوة منبتیه امداد ایدن شیلردن مترکب اولمغله آنلرده
بیتن نباتات سائر یرده کیلردن رونقلی کورینه کلدیکندن
ادب و تربیه دن بی نصیب فامیالردن نشأت ایدن زن زیبا
صورت مزبله لردن چیقان فیلیزه تشبیه اولمشدر.

ایضاح نبویده کی (مرأه) لفظندن ذهنه تبادر
ایتدیکی اوزره بوتحذیرک ابکاره شمولى یوق کی کورینور.
سهده (خضرءالدمن) تعبیر شاملنه نظراً آنلرک دخی
خارجده قالمالری لازم کلیر.

خلاصه : ارباب دقت و حقیقتك ظننه كوره
 بوحديثدن مقصود پیغمبری كرك ايكاردن و كرك ثبأتدن
 حسنا اولوب ده بدمایه بولنان كافر كیشان مؤمن فریبك
 تسویلاتنه قائلقدن رجال امتی تحذیردز .
 امثال عربدن معدود سألحات جاییه نبویه دن بولنان
 حدیث مذکور عموماً فرومایكان دهر ك مكر و مفسدندن
 حذر ایدلمسنى توصیه مقامنده ضرب اولنور .

— ۹۷ —

ان الرقین یغطی افن الافین

امیروزننده (رقین) آچهیه دینیر . (یغطی) اورتك
 معناسنه اولان (غطی) ، یاخود (اغطا) دن مضارعدر .
 (افن الافین) حق الاحق دیمكدر .
 « آچه ابلهك بلاهتنی ستر ایدر » مفهومنده بولنان
 بومثل زنکین اولدقلری جهته عوامك نظر استعظامنی
 جالب ایدن اصحاب حماقت حقنده ایراد اولنور .

— ۹۸ —

ان سأل الحف وان سأل سوف

« ایستدیكى وقت ابرام، ایستدیكى وقت تأخیر ایدر »

دیمك اولهرق كندی منفعتنه موافق امورده مقدم اولدیغی
 حالده خلقك منفعتنه عائد خصوصاتده مهمل اولان کیسه
 حقنده ضرب اولنور .
 (سأل) (سؤال) دن فعل معلوم ، (سأل) دخی
 ینه آندن فعل مجهولدر . (الحف) ابرام ایتك دیمك اولان
 (الحاف) دن ، (سوف) ایسه تأخیر ایتك معناسنه كان
 (تسويف) دن ماضیدر .

— ۹۹ —

ان كنت ذابط فطب لعینك

بانك تشدیدیه اولان (طب) لردن برنجیسی طیبلك
 معناسنه اسم، ایکنجیسی (طبابت) دن امردر .
 (طب) طبابت کی مصدر اولهرق دخی استعمال
 اولنه بیلدیكى جهته ایکنجی طب لفظك مصدر اولان
 (طب) دن مشتق اعتبار ایدلمسنى ده جائزدر .
 طب و طبابت جسمانی و یا روحانی برعارضیه علاج
 ایتك دیمكدر . بوراده طبك - كوز حقنده استعمال
 ایدلمش اولسنه نظراً - جسمانی اولدیغی روشندر .
 « فن طبه آشنا ایسهك كندی كوزلریكه علاج ایت »
 مفهومنده بولنان بومثل :

[طیب یداوی الناس وهو مریض]

مضمونی اوزره کندی دردینه چاره بوله بیله جک حالی یوق
ایکن « کندی کوزنده کی مرتکی کورمزده ایلک کوزنده کی
چوبی کورر » مثل عثمانیسنه مظهریتله بشقه لرینک اصلاح
احوالی قیدینه دوشن ارباب غفات حقنده ضرب اولنور .

— ۱۰۰ —

ان العصا قرعت لذی الحلم

(قرعت) دکنکه اورمق معناسنه اولان (قرع) دن
فعل مجهولدر . تأنیثی (عصا) نك مؤنث سماعی اولمسنه
مبیدر . (حلم) بوراده ضم ایله ادراك معناسنه اولمغله
(ذی الحلم) صاحب ادراك دیمک اولور .

مثل : « عصا عاقل ایچون اورلدی » مفهومیمنده درکه
« عقلی اولان جزئی تنبیه ایله متنبه اولور » دیه جک یرده
ضرب اولنور .

امرای عربدن (عامر بن الظرب العدوانی) نك
شعوری کمال پیری جهتیله بدرجه یه قدر خلل پذیر اولدقده
تسویه امور اثناسنده ویردجکی رایه اعتماد ایده مامکه
باشلادیغندن اوغللرینه اوطوردینی اوطه نك دیوارنده

معلق بولنان قالقانی کوستردرك « تمشیت مصالح ایچون اداره
لسان ایلدیکم زمانلرده یولسز برشی سویلیه جک اولورسه م
بنی آندن آکاه ایتک اوزره عصا ایله شو قالقانه طوقنك »
امرینی ویردی . اوغللاری بوتنبیه موجنبجه حرکت ایدوب
مشار ایله بعضاً سوزنده سهو ایتدجکه عصا ایله قالقانه
اوردرق کندیسنی ایقاظ ایدرلردی .

اميرك بوخالنه اشارت اولق اوزره بعض ادبا لسانندن
« ان العصا قرعت لذی الحلم » سوزی صادر اولمشدر .

عامرك اختیار ایتدیکی شوتکلف بعض عقلا نظرنده
کولنج کبی کورینورسده یرك حال انتباهدن آیرلماق
ایچون کوستردیکی غیرت خطاسنی عصا ایله دکل ، قلمله
اخطار ایدنلره منفعل اولان کنجلره کوره بر نمونه عبرت
اوله بیلیر .

— ۱۰۱ —

انقلب بخفی حنین

خانك ضمی . فانك تشدید ایله (خف) بوراده
چیرمه دیمکدر . (خفی) فی الاصل (خفین) صورتنده
تنبیه ایکن (حنین) مضاف اولمغله بر قاعده نون ساقط

اولمشدر. زبیر و زننده (حنین) بر چیزمه جی عربك
اسمیدر.

(خرده فروش) ك ايكنجی قسمندگی :

سَقُونِي وَقَالُوا لَا تَعْنِ وَلَوْ سَقُوا

جبال حنین ماسقونی لغت

خرده سبك لاحقہ سندہ مفصلاً بیان اولندیغی اوزره برکون
بو چیزمه جینك دكانه اشتر سوار براعرابی كلهرك برجفت
چیزمه اشترایتمك ایستدی. حنین بهاسنی سویلدی.
اعرابی پك آز بر بدل تکلیف ایتمکله حنین منفعل اولدی.
بازارلغی اویدیرمه دیلر.

اعرابی اورادن آیرلدقن صکره حنین آنك آله جق
اولدیغی چیزمه لری استصحاب ایدهرك کندیسنگ کیده جکی
یولك اوزرینه لزومی قدر فاصلا ایله تك تك بر اقوب
بر طرفه کیرلندی.

اعرابی کچرکن اولا چیزمه نك بر تکنی کوردی
ایسه ده جفت اولیغجه ایشه یارامیه جفی ملاحظه سیاه دهود.
سندن اینوب آلمدی. ایلریده دیگر تکه دخی تصادف
ایدنجه ممنون اوله رق همان دهوه سنی بریره باغلا یوب اولدن
کوردیکی تکی ده آلمق اوزره عودت ایستدی. بوآرده لق حنین
کمنکاهدن چیقهرق اعرابینك دهوه سنه یینوب کیتدی.

اعرابی دونوب کلنجه دهودی بوله مامغله ناچار چیزمه لر
النده اولدیغی حالده ماشیاً قبیاه سنه عودت ایتمش وبونك
اوزرینه «حنینك چیزمه لریله دوندی کلدی» دیمك اولان
«انقلاب بخفی حنین» بریردن خائباً عودت ایدن کیمسه
حقننده ضرب ایدی لیر مثل اولمشدر.

(انقلاب) فعلنه بدل (رجع) ویا (جاء) ایراد
اولندیغی دخی واردر.

روایت اخرايه کوره (حنین) بریهودینك اسمیدر.
مخدرات اسلامیه دن بری برکون مرکب سوار اولدیغی.
• حالده کیتکده ایکن حنین خیانت جتخودانه سنی اظهار ایدهرك
النده کی دکنکله حیوانه اورمسیله مرکب اورکوب قوشمغه
باشلامش و اوزرندکی قادین کندینی اداره ایدهمیه رك
دوشمکله علی ملا الناس یوزی کوزی آچلدیغندن پك زیاده
اوتامش ایدی.

بو حادته خلیفه زمان اولان حضرت فاروقك مسموعی
اولنجه «بویله بر معامله بی ادبانه بزم طائفه یهود ایله عقد
ایتمش اولدیغیز معاهدنك احکامنه بالکلیه مغایردر» دیه
یهودینك جزاء صلب اولمسنی امر ایتمکله اجرای اراده یه
مسارعت اولمش ایدی.

حنین بردار ایدلدیکی زمان آیاقلرنده چیزمه بولندیغندن

زوجہ سی کلہ رک زوجنی مصلوب کورنجہ « بوندن صکرہ
سکا چیزمہ نک لزومی قالمدی « دیہ رک حنینک آیاقلرندن
چیزمہ لری چکوب آلمش وودونوب کیدرکن اورادہ
بولنلردن بعضلری یہودیہ نک پک قناعتکارانہ برحالده
عودت ایتدیکنی بیان ضمنده « انقلبت بحفی جنین «
دیملریلہ بوسوز بریردن بالضروره انتفاع قلیل ایلہ اکتفا
ایدہ رک دونوب کلن شخص حقندہ ایراد اولنور مثل
اولمشدر .

فی الحقیقہ بری معهود چیزمہ جی ، دیکری مرقوم
یہودی اولمق اوزره اسم حنینک ایکی مستاسی اولہ بیلہ
جکندن مثلارک منشای شخص واحد اولمق لازم کلیہ جکی
بدیہیدر . بناءً علیہ بونلرک ایکسی ده بشقه بشقه وقعہ لرہ
مبنی اولدینگی کبی مضر بلری دخی براولمدینگی ادعا ایدیله .
جک اولسہ کیسہ نک برشی دیمکہ حق اولہ میہ جنی
طبیعیدر .

مع مافیہ حنینک اولیہ بریہودی اولمسی روایتندہ
ضعف واردر ، زیرا اوقدر برقباحت ایچون آدم صلب
ایتدرمک خصوصی عدل فاروقیہ پک ده یاقشدیریله مز .

— ۱۰۲ —

ان من ابتغاء الخیر اتقاء الشر

شعری وسیلہ سؤال ایتمکدن چکنین شعرادن بریسی
(ابن شهاب الزہری) نک مدحنی متضمن برقصیدہ نظم
ایدہ رک جائزہ امیدیلہ مشار الیہ تقدیم ایلدکده ابن شہات
شاعری برآزشی احسانیلہ باشندن صاودینگی صرہده
« شردن صاقفق طالب خیر اولمق دیمکدر » مفہومنی
کوسترن بوسوزی ایراد اولمشدر .

مثل مذکور دفع شرور اثناسندہ ایراد ایدیله .

— ۱۰۳ —

انک لا تجنی من الشوک العنب

جیمک فتحی ء نونک سکونیله آغاجدن میوه دهوشیرمک
معناسنه اولان (جنی) دن کلن (لاتجنی) مضارع منفیسی
ددهوشیرہ مزسین دیمکدر . شوق وزندہ (شوک) دیکنه
دینیر . مثلك هیئت مجموعہ سی « دیکندن اوزوم دهوشیرہ .
مزسین » مؤداسنی مشعردر .

(ابن اکثم) ک اقوال حکیمانہ سندن اولان بومثلی
بعض ارباب توجیہ « احسان ایدرسہ کز نفسکزه احسان

ایتمش اولورسکز . بالعکس اسات ایدرسه کزینه نفسکزه
اسات ایتمش اولورسکز « مألده کی آیت کریمه حکمنجه
» ظلم ایتمدیکک حالدہ مقابله کوره چیک شئی آنجق
جزای ظلمدر « دیمک اولق اوزره تفسیر ایتمشدر .

بو توجیهه کوره مثلك مضمونی حافظك :

[هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت]

مصراع مشهوری مألجه « هر کس اکدیکنی بچر »
دن عبارت اولمش اولور . حال بوکه عبارتهك مساعدہ سندن
بالاستفاده معنائك توسیعیه مثلدن « فرومایه دن ایلك
کوره مزسین » مدلولك دخی استخراجی ممکندر .

بوصورتده شیخ سعدینك « بولوت آب حیات یاغدرسه
دخی سوکود دالندن میوه یمکه موفق اوله مزسین . فرومایه
ایله وقت کچیرمه ، حصیر قامشندده شکر بوله مزسین »
نصیحتی حاوی اولان :

ابرا کر آب زندگی بارد

هرگز از شاخید بر نخوری

بافر و مایه روزگار میر

کزنی بوریا شکر نخوری

قطعه مشهوره سی مثل مذکورى موضع اولق اوزره تلقی
ایدیله بیایر .

ابن اکثمک بوسوزی بر شاعر طرفندن :

[من یزرع الشوک لم یحصد به غنبا]

صورتنده نظم اولمشدر .

— ۱۰۴ —

(مصراع)

ان البغات بارضنا لیستنسر

بانك اوچ درلو حرکه سیله (بغاث) طیوردن ترکیه ده
لوری قوشی دیدکاریدرکه صیاد اولماغله هممنوعنك - تعبیر
جائز ایسه - اسافلندن معدوددر .

نونك فتحی ، سینك کسریله (نسر) جوارح طیوردن
طوغان ، شاهین کی زورلو قوشلری دخی صید واکل
ایده بیله جک درجه ده صاحب اقتدار اولان (کرکس)
درکه ترکیه ده تحریف ایله (کرکنز) دیرلر . قاره قوش
نوعندندر .

(استنسر) کرکس کی جسور وزورمنسد اولق
معناسندهر . بناءً علیه « ان البغات بارضنا لیستنسر » « بغاث
بزم دیارمزده نسرلشیور » دیمک اولور .

مثل مذکوری اکثر ادبا « من جاورنا عزبنا » یعنی
 « بزمه مناسبت پیدا ایدن عزتمند اولور » ماننده اولوق
 اوزره قبول ایشلار سده بعضری « بز بر طاقم عجزه بز که
 بز ضعفا دخی طفره فروشلاق ایدز لر » دیمک اوله جنی
 ذهابنده بولنشلردر . راجیح اولان قول اولدر .
 قول راجحه کوره اظهار علوتبار و اقتدار موقعنده
 ضرب اولنور . قول مرجوحه کوره مضر بنی ارباب
 مسکنت تعیین ایده بیایر لر .

— ۱۰۵ —

انما هو ذنب الثعلب

(ذنب) ذالك فتحی، نونك سكونيله كننا معاسنه
 كلير سده ففتحین ایله قویروق دیمک اولور . برنجی ذنوب،
 ایکنجی اذناپ صورتنده جمع ایدیلر .
 آوجیلقله اشتغال ایدنلرجه معلوم اولدینی اوزره
 حیوانات ایچنده حيله کارلقله معروف اولان تیلکی آو
 گوپکلرینک اوکی صره قوشمقده ایکن بونلرک کندیسنه
 یاقلاشدقلرینی حس ایدنجه همان قویروغنی برجهته اماله
 ایدر . گوپکلر قویروغك کوستردیکی استقامته طوغری

هجوم ایلدکاری اثناده تیلکی دیگر طرفه متوجها یول
 آلمقده بولنور . بو صورتله کندیسنی تعقیب ایتمکده اولان
 کلابدن ممکن مرتبه اوزاقلاشیر .

شو مناسبتله حيله کار و بی قرار اولان آدمه بین الظرفا
 (ذنب الثعلب)، یعنی تیلکی قویروغنی عنوانی ویریلیر . بناء
 علیه بوقیلدن اولان کیمسه لر حقنده « انما هو ذنب الثعلب »
 مثلی ضرب اولنور .

« ركب ذنب الريح » و « ركب ذنب البعير » دخی
 امثالندرز .

بونلردن « روزكارك قویروغنه بیندی » دیمک اولان
 برنجیسی بر شخصك سرعت سیرده جملهیه تقدم ایتدیکنی،
 « دوهنك قویروغنه بیندی » دیمک اولان ایکنجیسی ایسه
 بر کیمسه نك شیء قلیل ایله قناعت ایلدیکنی اشعار ایچون
 ایراد ایدیلر .

فتحات ایله (روغان) تیلکی کی حرکات حيله کارانده
 بولمق دیمک اولمغله « انما هو ذنب الثعلب » مقامنده « اروغ
 من ذنب الثعلب » دخی دینیر .

- ۱۰۶ -

ان الشقی و افد البراجم

قعود وزننده (وفود) دن اسم فاعل اولان (و افد)
سفارت و یا بشقه بر مصیحت ضمننده حضور ملوکه ورود ایدن
آدمه اطلاق اولنور. مراحم وزننده (بر اجم) (حنظله بن
مالك بن تميم) دینیان ذاتک سلاله سندن منشعب بر قومک
استمیدر .

بر اجم قومنه منسوب بر کیسه طمع بلاسیله نفسنی
تهلکیه القا و بو حرکت غافلانه سیله اصحاب انتباهه قارشنی
« از طمع چوق زیان کثیرر » حکمتنی اعلا ایتمکه سالک
راه شقاوتک عاقبت بر حفرة هلاکه دوشه جکني ایما ایتمکه
اولان « ان الشقی و افد البراجم » مثلنک منشای اولمشدر.
بر طمعکار طمعی سیبیه بر بلایه دوچار اولدینی وقت
آنی و افد بر اجمه . یعنی شخص متقدمه تشبیه ایله « بوده
آنک کبی حرصی بلاسنه اوغرادنی » مألنی متضمن اوله رق
« ان الشقی و افد البراجم » دیرلر .

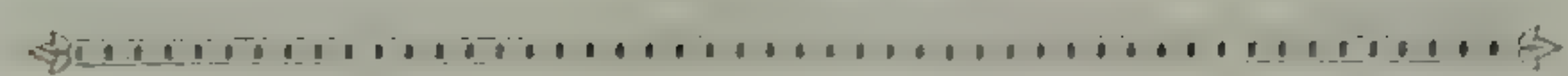
« شقی بر اجم ایلیچیسیدر » دیه ترجمه اولنه بیان بومثل
- که سائقه حرص ایله کنديسنی تهلکیه دوشورن کیسه
حقننده ضرب اولنور - برنجی دفعه اوله رق امرای
عربدن (عمرو بن هند) ک لسانندن صدور ایتمشدر .

موما اليهک برادرینی (بنودارم بن مالك بن حنظله)
قومندن بریسی - نهدن طولایي ايسه - قتل ایتمکه
امیر بووقعه دن فوق العاده متأثر و غضبناک اوله رق او قومک
افرادندن تام یوز کشی بی احراق بالنار صورتیه افنا
ایده جکنه دائر بر بیوک یمین ایتمش ایدی .

بو عهدک اوزرینه طائفه مرقومه دن انه کچن عربی
آتشه آتوب یاقغه باشلادی . آرزمان ایچنده بو صورتله بر
خیلی آدم محو ایتدی . نهایت بی چاره آتشدکانک عددی
طقسان طقوزه بالغ اولدی . بروجه معهود یوز عددینک
اکمالی ایچون بر آدمک دها احراقنه احتیاج قالدی .

بر کون طائفه بر اجمدن بریسی عمروک انسان یاققله
مشغول بولندینی محلاک جوارندن کچوردی . بورنه کباب
رایحه سی کلدی . امیرک آرامکاهی اوراسی اولدینی ذاتاً
معلومی بولنان زوالی آدمک قارنی آج اولمغله « امیر غالباً
کباب پیشیردیور . واردیم شوندن بنده حصه یاب تناول
اولهیم » دیه رک بوی بریانک کلمکه اولدینی جهت طوغری
ایرله دی . مکر او اثناده عمرو بنودارمدن طقسان
طقوزنجی اولمق اوزره یاقه لادینی بر بی چاردنی کباب ایتمکه
ویولجینک بورنه آنک قوقوسی کلمکه ایتمش .

آدمجگر طقسان طقوزنجی قربانك آتش ایچنده یووار.
لایمقده اولدینی موضعه واروب حضـور امیره چیقنجه امیر
گندیمنه برطور تهورله هانکی قبیله بن اولدیغنی صورمش
و بر اجه منسوب بولدیغنی افاده سندن آكلار آكلامز
« وارسون یوزنجیسی ده بر اجدن اولسون ! » دهرک امید
اکل کباب ایله کیتش اولان زواللی دخی آتسه آتوب
کباب ایتشدرد.

امیر « ان الشقی و افدالبراجم » سوزینی ایشته اوزمان
تکلم ایتشدرد.

صکره بوقضیه شیوع بولغاچه وجه مشروح اوزره بلای
حرص ایله نفسنی تهلاکیه القا ایدنلر حقننده ضرب اولنور
مثل اولمشدرد.

بر منوال مذکور قتل اولنان برادرینه مقابل طقسان
طقوزی بنودارمدن و بریسی بر اجدن اوله رق تام یوز
کشی بی انداخته آتش انتقام ایدن عمرو بن هنده - لیاقتی
جهتیه - بین العرب (محرق) لقبی ویرلمش ایدی.

— ۱۰۷ —

ان تعش تر مالم تر

« عش رجباً تر عجباً » مثلك نظیری اولان بو مثل

« یاشارسهك كورمديکي کوررسین » ديمك اوله رق « اولمز
اولمز دیمه اولمز اولمز » مفهومی اخطار موقعنده درمیان
ایدیلیر.

شعرادن (ابو عینة المهابی) مثل مذکور دن اقتباساً
شو بیتلری سولمشدرد :

قل لمن ابصر حالاً منکره

ورأى من دهره ماحیره

لیس بالمنکر ما ابصرته

کل من عاش یری مالم یره

بونلر، « حیرتبخش عقول اولان احوال عجیبه دهری
گورن آدمه دی که : شمدی کورمکده اولدیغک حاللر غریب
دکلدر . اصل غرابت ایلریده در . یاشایان کورمدیکنی
گورر » طرزنده ترجمه اولنه بیلیر.

فتح عین ایله (عیش) حیات معناسنه اسم اولدیغی
کبی یاشامق معناسنه مصدر دخی اولور . اسم اولان عیش
فارسیده (زندگانی) ایله ، مصدر اولان عیش (زیستن)
ایله ترجمه اولنور .

مترجم قاموس عاصم مرحوم مصدر اولان (عیش) ی
(دیرلمک و کچنمک) دیه ترجمه ایتش ایسه ده بوکا برده

(یشامق) علاوه ایدلمسی لازم کله جکی (عیش) ک
عربیده صورت استعمالیله برابر شیوه لسان عثمانی به واقف
اولاندرجه مسیدر .

بو مثله کی (ان تعش) تعیری (دیر یایر سهك) ویا
(کچینیر سهك) دیه ترجمه ایدیله جک اولسه لسانمزك
شیوه سی اماته ایدلمش اولور . سلیقه مزك بومقامده « دیر -
یلیر سهك کورمدیککی کورر سین » ، یاخود « کچینیر سهك کور -
مدیککی کورر سین » دیمکه مساعدا اولدینی بدیهیدر .
بناء علیه تغیر مذکورک (یشار سهك) دیه ترجمه ایدلمسی
لزومی تحقق ایدر .

مثلا تقسیم عمر انسانی به دائر اولوب امام علی افند مزه
اسناد ایدیلن نشیده مشهور دده کی :

إذا عاش الفی ستین عاماً

فنصف العمر تمحقه الیالی

بیتی ترجمه ایدیله جک اولسه « بر کیمسه آلتش ییل یشاسه
عمرینک نصفی کجه لر محو ایدر » دینلک لازم کلیر .
(اذا عاش) نک ترجمه سی اولان (یشاسه) تعیرینک
یرینی (دیر لسه) و (کچنسه) تعیرلری طوته مز .
(زیستن) ک دخی کذلک دیرلک و کچنمک ایله ترجمه
ایدلدیکی کتابلر مزده کوریلور . حتی سعدینک :

یا کدامن چون زید بیچاره
اوقتاده تا کریبان در وحل

بیتی شارح کاستان سودی مرحوم ترجمه ایتدیکی صروده
(بر بیچاره نیجه پاک دامن دیر یله بیلور ..) دیمش ، یعنی
(زیستن) ک مضارعی اولان (زید) ی (دیر یله بیلور)
تعیر یله تفسیر ایتشدیر . حال بو که آنک یرینه (یشایه بیایر)
دیمک لازم کله جکی اهل لسان آرمه سنده یشایانلرجه
معلومدر .

مع مافیه لسانمزك اك زیاده تحت انتظامه کیرمکه باشلا .
دیغی عصر سابقک اعظم فضلاسندن اولان عاصمک
(عیش) ی (یشامق) ایله ده تفسیردن ذهول ایتش
اولسنه نظراً اوج عصر اول کلش بولسان سودینک
(یشایه بیایر) مقامنده (دیر یله بیلور) دیمش اولسی
خوش کورلک اقتضا ایدر . .

حکیم خیامک :

نا کرده کنه در جهان کیست بکو
آنکس که کنه نکرد چون زیست بکو
من بد کنم و توبد مکافات دهی
پس فرق میان من و تو چیست بکو

رباعیسنده کی مصرع ثانی دخی « کناه ایشلین نصل
یاشار ؟ سویله !) یوللو ترجمه ایدملیدر .
واقعا فضولینک :

[آه کیم سنسز دیرملک احتمالی قالمدی]

مصرعی کبی بعض اشعار قدمادن آکلاشلدیغنه کوره
اوائله (دیرملک) (یاشامق) موقعنده استعمال
اولنورمش . بو حالده سودی کبی عاصمکده معذورطوتلیسی
لازم کلیرسهده زمانمزدده بو استعمال بالکلیه متروک بولندیغندن
(عیش) ايله (زیستن) ک (یاشامق) ايله ترجمه سی
یاقیشیق آلان یرلرده قوجه مترجه اتباع ایدیه مز .

— ۱۰۸ —

ان من البیان لسمحراً

صنادید عربدن (عمرو بن الاهتم) ايله ارجیح روایاته
کوره صاحب جمال اولمسنه مبنی (قر) معناسنه کان
(زبرقان) لقبی آلمش اولان (حصین بن بدر) ، یانلرنده
(قیس بن عاصم) اولدیغی حالده برقیله طرفندن سفارت
طریقیه مدینه منورهیه کله رک حضور هایون رسالتپناهییه
چتیق شرفنه نائل اولمش ایدی .

ادب آموز عرب افندمن بونلرله غایت لطیف بر صورتده
مصاحبه باشلا یوب هر وادییه سوق کلام ایتدیکی صرهده
برلطیفه دنوازانه اولمق اوزره عمرو بن الاهتمه خطاب ايله
رفیقی اولان زبرقانک کیفیت احوال واطوارندن سؤال
بیوردیغندن عمرو زبرقانک منسوب اولدیغی عشیرت ییئنده
اوزینه سوزینه اعتماد و انقیاد اولنور ، علیهنده حرکت
ایده جک اولانلرله مقابله غالبانهده بولنور ، متانتلی ، جلادتلی
بر آدم اولدیغی « مطاع فی عشیرته ، شدید العارضة ، مانع لما
وراء ظهره » عباره سیله تعریف ایدنجه زبرقان « یارسول الله !
ابن الاهتم بنم احوال واطوارمک بوندن دها ایلرینی بیلیر
اما کندیسنندن زیاده حسن توجهکزی جلب ایده بیله جکمی
دوشونیورده آنک ایچون بوقدرله اکتفایه لزوم کوریور ،
غالباً بکا حسد ایدیور » دیهرک عمروی اطلاق لسانه
مجبور ایلکله عمرو بودفعه رنک افاده بی تبدیل ايله « اما
والله انه لزم المروءة ، ضیق العطن ، احمق الوالد ، لئیم الخال » ،
یعنی « والله مروتی پک آزدر . خست جهتیله سرافرازدر ،
باباسی احمقدر ، دایسی آلچقدر » یوللو زبرقانی هجوه
جرات ایتشدرد .

عمرو بر مجلسده مدح ایتدیکی آدمی متعاقباً ینه
او مجلسده ذم ایتک کبی برتلون مشرب ، خصوصیه حضور

نبوده کلمات هجویه تقوه ایدرک بودرجه ده ایلری کیتک
کبی برسوء ادب کوسترمش اولسندن وجدانا شرمسار
ودرجال « والله یارسول الله ما کذبت فی الاولی ولقد صدقت
فی الآخرة ولکنی رجل رضیت فقلت احسن ما علمت
وسخطت فقلت اقبح ما وجدت » طرزنده ایکشای اعتذار
اوله رق ز برقان حقننده مدحی و ذمی حاوی سویلدیکی
سوزلرک ایکسی ده طوغری اولدیغنی وکندیسنک حال
خشنودیده بیلدیکی شیلرک اک کوزلارینی، حین غضبه
ایسه بولدیغنی سوزلرک اک چرکینارینی سویلر برآدم بولندیغنی
عرض ایلکله جناب نبی کریم عمروک افاداننده کی تأثری
تصدیق ایله برابر محجوبیتی تعدیل ایتک ایچون « ان
من الیان اسحراً » بیورمشدر .

امثال حکمت آمیز عربک بعضلری بو « ان من الیان
لسحراً » مثل مشهوری کبی لسان معجز بیان پیغمبریدن
صدور ایتش قدسی سوزلردر .

هر قوم بیننده مثل اتخاذ اولسان اقوال او قومک
عقلاسی، حکماسی طرفندن خلاصه افکار و تجارب اولق
اوزره در میان ایدیلوب محتوی بولندقلری حکمتک ایجاب
طبیعیسیله قبول عامهیه مظهر اولان جل جمیله در . قوم
عربک اک بیوک حکیم بلیغی ایسه - حالا زیور دست

مطهرون اولان قرآنک واول و آخر طبیعتک یتشدر دیکی
بلغانک شهادتیه ثابت اولدیغنی اوزره - حضرت رسول
هاشمیدر . بناء علیه آنک سوزلری مثل اتخاذه اک زیاده
شایان کورلمک طبیعیدر . ذاتاً (محمد) نام جلیلی اعلاهی
انسانیتیه خدمت ایدن اعظمندن سوز آچلدقجه لسان تحمید
ایله ایراد اولنور بر مثل سائر حکمنده دکلیدر ؟

« ان من الیان لسحراً » مثلی « ان بعض الیان یعمل
عمل السحر » دیه تفسیر اولمشدرکه مال آتی بی کوستر :

« بعض بیان اولورکه سامعه سحر کبی تأثیر ایدر »

سحر، شدت تأثیر و سرعت تسخیر ایله مشهور اولمغه .

حسن افاده دیمک اولان بیان آکا تشبیه اولمشدر .

سویلیشدن سویلیشه فرق اولدیغندن مثلاً بر آدمک

بر مجلسده ایراد ایلدیکی حد ذاتنده لطیف برفقره - حسن

افاده دن محرومیتی جهتنه - ایشیدنلری تنفیر ایده بیلدیکی

حالده دیکر بر آدم ینه او فقره بی ثقل ایده جک اولسه -

مزیت سحر الیانه مظهریتی مناسبتیه - قلوبی تسخیر ایلر .

بیان تحریری دخی بویله در .

منظومه مشهوره امالی اواخرنده کی :

لقد البست للتوحید نظاماً

بدیع الشكل کالسحر الحلال

بیتی کبی بعض آثار ادبیه ده کورلدیکی اوزره دلنشین
سوزه (سحر حلال) اطلاق « ان من البیان اسحراً »
حدیثندن اقتباس شیوه بیان ایدن ادبناک اختراعاتندند.
نظم دلفریب صاحبی اولان برشاعری توصیف ایتک
ایستدیکمز زمان (شاعر ساحر) تعبیری بوله ییلشمز دخی
بو اقتباسک آثارندند.

ادبای عجم اویله برشاعری تعریف ایچون از جمله
(جادو سخن) ترکیبی بولمشاردرد. شیخ نظامی خمسه سنده
دأب شعرا اولدینی اوزره بعض ابیات مفتخرانه ایراد
ایتدیکی صروده :

هرچه وجودست زنویا کهن
فتنه شود برمن جادو سخن

دیمشدر :

« ان من البیان اسحراً » مثلی سویانن برسوزی استخسان
مقامنده ضرب اولنور .

بومثل دخی سویلنمش برسوزدرکه آز چوق بیان
آشنا اولانلره کوره استخسان ایدلنامسی قابل دگدر . آثار
بلاغت نبویه دن اولان وشمیدی به قدر کلوب کچن بالجمله
بلغا طرفندن استخسان اولنان شو جمله جلیله بی آلقشلا .
مقدن البته بزدخی کری طوزدمیز . بووظیفه بی حقیله ایفا

ایتمش اولمق ایچون نه دیمیزی ؟ ... هرکس برعباره
استخسانیه درمیان ایده ییلیر . نوبت بکا کلنجه : بونی
استخسان ایچون دها کوزل هیچ برسوز بوله میه جغمی ییلدیکم
جهتله یینه « ان من البیان اسحراً » کلام ساحرانه سنی تکرار
ایله اکتفا ایلم .

— ۱۰۹ —

ان الریثة تفشاً الغضب

(ریثه) تازه سود ایله مخلوط اکشمیش سود دیمکدر .
(تفشاً) غضبی تسکین ایتک معناسنه اولان (فتاً) دن
مضارعدر .

اولاد عربدن بری بادیه ده کزدرکن حقلرنده اوته دن
بری کین طوتدینی بر قومک آرامگاهنه تصادفله مهمان
طرزنده مسکنلرینه داخل اولش ایدی . بونلر ، غضبناک
اولدینی چهره سندن آ کلاشیلان مسافرک تعدیل انفعالی
ایچون کندیسنه درحال ریثه تقدیمیله اکرام ایلدیلر .
بو معامله مطیبه مسافرک خوشنه کیتکله حدتی سکون
بولدی .

حریفک آتش غیظنک بویله بر مقدار لبن مخلوط

ایله اطفایا ایدیله بیلدیکنی طویان بعض فصحا « ان الرثیئة تقشاً
الغضب » دیمئر یله بوسوز « آزاجق هدیه طارغیناغی
برطرف ایدر » دیه جک یرده ضرب ایدیلیر مثل اولدی .
بعضاً (ان) کله سی اهل اولنور .

— ۱۱۰ —

ان دواء الشق ان تحوصه

فتح شین ایله (شق) یاریق و یرتیق مءاسنه در .
(تحوص) دیکیش دیکمک دیمک اولان (حوص) دن
مضارع مخاطبدر . ضمیر شقه راجعدر .

مثل : « یرتیغک دواسی دیکمکدر » مفهومی
اشعار ایدر . افساد اولنان شیتک اصلاحنه سعی ایدلمک
لازم کله جکنی بیان صد دنده ایراد اولنور .

عیناً ترجمه ایدیله جک اولنجه « یرتیغک دواسی سنک
آنی دیکمککدر » دیمک اقتضا ایدرسه ده لسان عربی
ایله لسان ترکی بیننده شیوه جه همان هیچ برسوزده توافق
گور یله میه جکی جهتله لسانمزک شیوه سنه موافق عد ایدیله .
بیله جک اولان « یرتیغک دواسی دیکمکدر » ترجمه سیله
« ان دواء الشق ان تحوصه » عبارته سنک مآلی کاملاً
گوسترنش اوله جغننده شبهه یوقدر .

« لاطعنن فی حوصک » دخی بر مشلدرکه « لاکیدنک
ولاجهدن فی هلاکک » ایله مفسردر . بو تفسیره کوره
مآلی « سکا مکر ایتمکدن خالی قالمیوب البته هلاککه سعی
ایلرم » اولمش اولور .

قول آخره کوره « دیکدیککی سوکرم » دیمکدرکه
« افسد ما تصالح » ، یعنی « اصلاح ایتدیککی افساد
ایدرم » دیه جک یرده ضرب ایدیلیر .

— ۱۱۱ —

ان الحدید بالحدید یفلح

(یفلح) یارمق معناسنه اولان (فلح) دن مضارع
مجهولدر . ارض و بحری یاردقاری ایچون اکینجی ایله
کمیجی یه (فلاح) دینیر .

« دمیر دمیرله یاریلیر » مفهومی افاده ایدن بو مثل ،
« شیده شیده مقابله ایدیلیر » موقعنده ایراد اولنور .
حدت ایدر جک یرده ملایمت کوسترمک مغایر حکمت
اوله جغنی مشعردر .

اعدل البشر افندمزه کفار و منافقین حقننده اظهار

غلظت بیورمسی ایچون وارد اولان امر الہی « ان الحدید
بالحدید یفاح » نکتہ جلیله سنہ منیدر .

— ۱۱۲ —

ان فی الشر خیارا

(خیار) خیرک جمعی ، یاخود (اختیار) دن اسمدر .
مثل ، « شر ایچنده خیر ده بولنور » ، یاخود « بعض
شورر شایان اختیار اولور » مفہوم منہ در . معنای اولہ
کورہ بر شرک ضحندہ خیرہ تصادف اولند قیدہ ، معنای ثانی یہ
کورہ « شرلرک اہونی اختیار ایتلی » دیہ جک یرده ضرب
ایدیلیر .

— ۱۱۳ —

ان وراء الاکمة ما وراءها

فتحات ایله (اکمہ) تپہ و باییرکی یوکسک یرمعناسنہ در .
« تپہ نک آردندہ تپہ نک آردندہ کی وار » دیمک اولان
بومثل صاقلامق ایستدیکی سری افشا ایدن آدمہ تعریضاً
ایراد اولنور .

اصلی بروجہ آتی مرویدر :

افندی سنک خانہ سنده کیجہ ، کوندوز ایقای خدمتہ
مشتغلہ بزجاریہ دہدله خارجدن بردلی قانلی ایله مناسبت
عاشقانه پیدا ایتیش ایدی . دائماً برلشمک ایچون فرصت
آرارلردی . برکون دلی قانلی معشوقہ سنہ خبر کوندروب
اوکیجہ جوارخانہ ده واقع برتپہ نک آردندہ کندیسنک ورودینہ
منتظر اولہ جغنی بیلدردی . جاریہ ده جواب موافقت
اعطاسیلہ لیلاً موعد تلاقی یہ کیتیکہ قرار و یردی .

حال بوکہ اوکیجہ اوده کندیسنی فوق العادہ برطاقم
خدمت لہ اشغال ایتدکلرندن وقت معینده نزد عاشقہ عزیزیمہ
امکان بولہ مامسی و غلبہ شوق ایله مسلوب الشعور اولمق
درجہ لرینہ کلسی اوزرینہ اهل خانہ یہ خطاباً « حبستونی
وان وراء الاکمة ما وراءها » دیہ رک اظهار انفعال ایتلشددر .
جاریہ نک حرکات و کلماتنی نظر دقتہ آلمقدن خالی
قالیان افندی ایسہ پیش و پسنی فرق ایتمز اولمش اولان
مز بورہ نک بوسوزندن تپہ آردی مسئلہ سنی کشف ایتیکلہ
بی چارہ بی اوکنہ باقدیرہ حق صورتده کولمکہ باشلامشدر .

— ۱۱۴ —

ان السلامة منها ترك مافها

رأی راجحہ کورہ آلایش دنیایہ قایلقدن تحذیر

مقامنده ایراد اولنور . (ها) ضمیرلری دنیایه راجع اولوق
اوزره « آندن قورتیلش آنده کنی ترك ايله میسر اولور »
مأئده در . فی الاصل اولی :

[والنفس تكلف بالدنيا وقد علمت]

مصراعی اولان بریتك مصراع ثانیسیدر . مؤخرأ مثل
اتخاذ ایدیلهرک موقعنده ضرب اولنغه باشلامشدر . « آندن
قورتله نك چاره سی آنی ترك ایتمکدر » دیمکی داعی اولان
هر خصوصده درمیان ایدیه بیایر .

مجموع بیت ، « نفس آندن قورتیلش آنده کنی ترك ايله
میسر اوله ییله جکنی بیلورده ینه دنیایه محبتدن واز کچه میور »
مفهومی کوستر .

۱۱۵

ان الجواد قد یعثر

سحاب وزننده (جواد) کوزل یوریشلی صوی آته
دینیر . (یعثر) سورچك معناسنه اولان (عثر) و (عثر) دن
مضارعدر .

« اسب اصیل خوشر قنار بعضاً سورچر » مأئده
بولنان بومثل قول و فعلنده استقامتی مجرب اولان عاقل

کاملدن کاهی سهو و خطا ظهور ایتدکده ایراد اولنور .
بونده اوقییلدن اولان حالات نادره نك « لکل عالم
هفوة و لکل صارم نبوة » حکم طبعیسنجه معذور طوتملی
لازم کله جکنه دخی ایما واردر . شیخ غالب مرحومك
دیدیکی کبی :

[بر سور چن آتک باشی کسلنر]

بالاده کوس-تریان (عثر) صریر وزننده مصدردر .
منبر وزننده (عثر) ایسه غبار معناسنه در .

« لا تفتح فی العشر العین » سوزی « لا تفتح الخزانة »
جمله سی کبی لطائف مشهوره ادبیه دندر .

بونلردن « عثیده عین فتح اولنر » دیمک اولان برنجیسنك
جهت لطافتی بر باقمه کوره عبارهدن « غبار معناسنه کلن
عشر لفظی فتح عین ايله اوقونمز » مالی حیقارلدینی
حالده بر باقمه کوره دخی « توز ایچنده کوز آچلر »
مفهومی آکلاشلسیدر . « خزانه فتح ایدلر » دیمک اولان
ایکنجیسنك جهت لطافتی ایسه بر نظرده جمله دن « خزانه
لفظی خانك فتحیله اوقونمز » مالی استخراج اولنلدیغی
حالده نظر دیکرده « خزینه آچلر » مفهومی استنباط
ایدلسیدر .

ذکر اولنان، ایهامی شامل ایکی جمله نك شو ترجمه لری
(لا تفتح) لك بنیه مجهول اوزره اوقونمسنه كوره در .
بونلوك نهی حاضر صورتنده اوقونمسی دخی ممکندر .
طرز قرائت بوصورته حصر ایدیله من ، زیرا (خزانه) ده ،
(عین) ده مؤنندر . بناء علیه مجهول اعتبار ایدیله جك
(لا تفتح) فعل مؤننك بونلره اسنادی قاعدهیه موافق
اولور .

— ۱۱۶ —

(مصراع)

ان الشفیق بسوء ظن مولع

« صاحب شفقت میال سوء ظن اولور » مفهومی منده
بولنان بومثل کندینه متعلق آدمی حقهده فکر
حمایتکارانه سی غالب اولان ذات حقهده ضرب اولنور .
مثلا والده لك - ولوپك آذرب زمان ایچون اولسون -
یانلرندن آیریلا ن چوجقلرینك بعض مخاطر اته تصادف
ایده بیللری ملا حظه سیله راحتسز اولملری طبیعیدر .
بو حال ایسه شفقتدن نشأت ایدر بر سوء ظننر . ایشته
اصحاب شفقتده سوء ظن تصویری بوکا مینیدر .

کچنلرده فرزند چها رساله سی یاننده بولنان بر پدرله
برآز کرینك ایچون قیره حیق-دیغمز صروده چوجق چایر
اوزرنده شوق ایله قوشمنه باشلایه رق یانمزدن خیلی آیرلش
ایدی . فقط باباسنك کوزلری چوجغت اوزرندن بر لحظه
آیرلی-وردی . کندیسنه بالدفعات « او غم ! یواش !
دوشرسین ! » دیه ندا ایتدیکی حالده چوجق هیچ آلدرمیوب
جولان بی قیدانه سننده دوام ایدیوردی . رفقادن بعضلری
اطفالی برآزده کنیدی حالارینه براقق موافق حکمت
اوله جغه دائر اداره کلامه باشلا دیلر . او آرهلق بریسی
شوییتی اوقودی :

بن والدك بوتلاشنى كورم غریب
ان الشفیق بسوء ظن مولع

— ۱۱۷ —

اندم من کسمی

« کسکیدن دهها زیاده پشیمان » دیمك اوله رق کنیدی
ایله باشنی درده اوغراتدیغندن طولای ندامت شدید
حس ایدن بی چاره نك حالی مصور بولنان بومثلک منشای
زفر وزننده (کسع) دینیان قبیلهیه منسوب (غامد بن
الحارث) اولمشدر .

کسی بر کون قیرده دهوه کودرکن صعب الوصول بر قیا
 آره لغنده نیم رسیده بر قاین آغاجی کوره رک « بوندن اعلی
 یای اولور » ملا حفظه سیله آغاجک محافظه سنه اعتنا ایتمش
 و کماله ایرنجه کسوب آندن بر یای ایله بش اوق یامشدر .
 بر کجه یای ایله اوقلری یانه آله رق یابان اشکرینک
 کذرکاهی اولان بر یرده کیزلنوب ترصده باشلادیغی صرده
 اوتهدن بر سوری حمار وحشی ظهور و آوجینک پیشگاهندن
 مرور ایلسیله کسی همان بونلردن برینی هدف اتخاذ
 ایلیه رک آتدیغی اوقک یالکز قارشیده بر قیایه چار پوب آتش
 چیقار دیغنی کوره بیلدیکندن اصابت ایتدی ظنیه متأسف
 اولمشدر .

بعده بو حیوانلردن بر طاقی دها اورادن کچملریله کسی
 ینه بر اوق آتمش ایسه ده اولکی حالدن واشتداد انفعالدن
 بشقه برشی حس ایده مامشدر .

بووجه ایله بر بری آردی صره کلوب کچن آو سوریلردن
 هر برینه بر اوق آت آت و تأسف ایده سهام موجوده یی
 بتردیکی حالدله اوقلرک طاشه چار پوب آتش چیقارمسندن
 بشقه هیچ بر تأثیرینی کوره مامکله فوق العاده مایوس و صیحه
 زن افسوس اوله رق یایی طاشه اوروب قیرمشدر .

صبح اولنجه کجه اوق آتدیغی جهته توجه ایتدکه

هر بر تیرک بر حمار وحشی یی اوروب کچدکن صکره قیایه
 اصابت ایلدیکنی و بش راس صیدک اوراده یا تمقده اولدیغنی
 کورمسیله ایتدیکنه بدرجه ده پشیمان اولمشدرکه « قیریله سی
 الم یایی نیچون قیردی ! » دیه همان باش پارماغنی کسمش و بو
 دهوه جی طبیعی بر شاعر اولغله بالبداهه انشا ایتدیکی :

ندمت ندامة لوان نفسی

تطاوعنی اذا لقطعت خمسی

تبین لی سفاة الرأی منی

لعمرا بیک حین کسرت قوسی

نظم بایغیله « اوقدر نادم اولدم که نفسم رضا کوسترسه
 بش پارماغنی بردن کسوب آتاردم . قسم ایدرم که یایی
 قیردیغی زمان بو باده کی سقامت رأیم نظر مده تبین
 ایتمشدر ! » دیه اظهار کمال ندامت ایتمشدر .

شاعر شهیر (فزردق) ک « نواری تطلیق ایتدیکم
 آنده کسی کبی پشیمان اولدم . نتیجه حالی دوشونمیه رک
 گندی ایله کوزلرینی چیقاروب ده روز روشنی کوره من
 اولان آدمه دوندم » مفهومند اولوب (نوار) نامنده کی
 زوجه سنی تطلیق ایتدیکندن طولانی پک پشیمان اولدیغنی
 گوسترن :

ندمت ندامة الكسبي لما
غدت منى مطلقة نوار
و كنت كفافي عينية جهلاً
فاصبح لا يضيء له نهار

قطعه سی - کسی قضیه سی کی - برندامت فوق العاده
دوچار و لاینقطع اشکبار اولان کیسه حقنده ضرب اولان
(فاقی عینه) مثله دخی تلمیحی مشتادر .

— ۱۱۸ —

ان البلاء موکل بالمنطق

« بلا، سویلکه وابسته در » مألده اوله رق :

بکا بندن اولور هر نه اولور سه
باشم راحت بولور دیلم طور سه

مثل عثمانیسی کی : انسانی بالاخره کندیسی ایچون جالب
اضطراب اوله حق صورته اداره لساندن تحذیر مقامنده
ایراد اولنور .

« بلبلك چكد يكي ديلي بلا سيدر » مثانی ده
بوموقعده ضرب ایدرز .

« سلامة الانسان في حفظ اللسان » مفهومی متضمندر .
موزون اولغله شعرادن بری طرفندن شووجه ايله
تضمین ایدلمشدر :

احفظ لسانك ان تقول فتبتلى
ان البلاء موکل بالمنطق

امثالزردن « سویایه جکی وارسه ایشیده جکی ده وار »
جمله سی دخی حفظ لسانك لزومنی کوسترن سوزلردندر .

کتب ادبیه ده تفصیل اولندیغی وجه ايله کیفیت رسالت
محمدیه بی قبائل عربیه تبلیغ ایتمک اوزره طرف اشرف
نبویدن مأمور بیوریلان جناب ابوبکر الصدیق ایفای
مأموریت ضمننده حضرت امام علینک رفاقیله طولاشمغه
حقیقدقده محافل عربدن برینه تصادف ایتشار ایدی .
آشنای علم انساب اولان صدیق هانکی قبیلهیه منسوب
اولدقلرینی صورده رق بونلرله محاورهیه کیرشمشدر .

سؤال ، جواب صورتنده برآز سویاشلار کدن و بونلرک
اولجه ادعا ایتدکلری وجه ايله (ذهل اکبر) دن دکل ،
(ذهل اصغر) دن اولدقلری آکلاشلاردقن صکره جما .
عتک ایچنندن (دغفل) نامنده برکنج قیام ايله « شمعی
نوبت سؤال بزه کلدی » دیهرک جناب صدقک دخی

هانكي قبيله دن اولديغنى صوروب ويران « قريشدن »
جوابى اوزرينه علم انسابه واقف بولنديغنى كوستره جك
صورتده سوزى اوزاتمىشدر .

بو آره لق جناب صديق راكب اولديغى ده وهنك زمامنى
تحريرك ايله - نزد رسالتپناهى به كيتك اوزره - عودت
بيوردىغى دن دغفل دخی برابرجه حضور نبوى به قدر
كلوب اوراده جناب صديقه خطاباً « والله برآز دها
توقف اتمش اوليديكز سنزه توابع قريشدن اولديغى كزى
عرض ايدى جك ايدم » ديهرك صديقك - عرب اچون
مدار شرف ديكر اولان - هاشمياكدن بهره مند اولمديغنى
ايما ايتمكه نبي هاشمى افندىز تبسم بيورمىشدر .

بونك اوزرينه امام على جناب صديقه لطيفه يوللو
« دهات عربدن برينه تصادف ايتديكز » ديدكده صديق
« ان لكل طامة طامة وان البلاء موكل بالمنطق » جوابى
ويرمىشدر .

(طامة) داهيه ديمك اولمغله جوابك جمله اولاسى
« هر داهيه به قارشى برداهيه بولنور » مفهومنددر .

ديمك اوليوركه بومثل برنجى دفعه اوله رق لسان صديقدن
صدور ايتمىشدر .

استطراد

اكا بر عرفاى اسلافدن مشهور شيخ (نجم الدين) ك
لقى اولان (كبرى) كثر استعمال ايله حذف ايدىلن
(طامة) نك صفتيدر .

مشاراليه ذكاي فوق العاده اصحابندن اولمغله تحصيل
علوم ايله مشغول بر كنج ايكن هر كيم كندىسيه مباحثه به
جرات ايتسه عاقبت مغلوب اولوردى . بوجه ايله غالبيت
عليه سى شهرت بوانجه كندىسنه (داهيه عظيمه) ديمك
اولان (طامة كبرى) لقى ويرمىش ايدى .

طامة كبرى ۶۱۸ سنه هجرىه سنده وقوع بولان
بر محاربه ده دخی اعدانك باشنه بلا كسلش ايدى .

حضرت مولاناك :

ما از ان محتشمانيم كه ساغر كيرند
نه از ان مفاسكان كه بزلاغر كيرند
بيكى دست مى خالص ايمان نوشند
بيكى دست دگر پرچم كافر كيرند

يتلريه اشارت بيوردىغى اوزره جناب شيخ جهاد اصغرده

دخی نائل غلبات اولدقدن صکره دشمن افراددن برینک
پرچی ، پنجه سنده بولندیغی حالده شهید اولمشدر .
شهادتندن صکره پرچم بردرلو نندن آله مامش ایدی .

— ۱۱۹ —

ای الرجال المهدب

« انسانلرک هانکیسی قصور سزدر ؟ » دیمک اوله رق
احباسی طرفندن اومدیغی معاملیه دوچار ایدیلن آدمه
مقام تسلیمده ایراد ایدیلیر .

بوسوزی :

ولست بمستبق اخاً لا تله

علی شعث ای الرجال المهدب

ییتنده ابتدا (نابغه) سولمشدر .

— ۱۲۰ —

(مصراع)

ان الحبيب الى الاخوان ذوالمال

« اخوان ، مالدار اولانی سورلر » مآئنده اوله رق
کسب وحفظ ماله ترغیب صد دنده ضرب اولنور .

عاقل اولورمی غنا کسب ایتهدن خالی
ان الحبيب الى الاخوان ذوالمال
یتی اغنیای شعرادن برینک اولق اوزره یازمه بر مجموعه ده
کورلمشدر .

— ۱۲۱ —

انا لنکشر فی وجوه اقوام وان قلوبنا
لتقلیهم

(نکشر) کولسه مک معناسنه کلن - حشر وزنده
- (کشر) دن ، (قلی) دخی بغض ایتک دیمک اولان
- رضا وزنده - (قلی) دن مضارعدر .

مثل ، « بر طاقم آدم لرک یوزلرینه کولرز ، حال بوکه
قابلرمن آنلره بغض ایدر » دیمک اوله رق هر یرده اظهار
حقیقت او یه میه جفی جهتهله بعض محالده ستری لازم
کله جکینی بیلدر .

بوسوزی ابتدا ، اصحاب کرام آره سنده زهد و صدق
ایله معروف بولنان وشامک فتنده برنجی اوله رق اورایه
قاضی نصب اولنان جناب ابوالدردا سولمشدر .

برشاعر من قضاتدن بریسی حقنده سویلدیکی :

آجیردی حالکه ای بی خبر قاضیء هر جانی
ایوالدردا کوره یدی چکدیکک دربد مدارایی
بیتده بوکا تلمیح ایشدر .

— ۱۲۲ —

انت كصاحبة النعامة

« سن دهوه قوشی صاحبه سینه بکزر سین » مآنی
افاده ایدن بومثلک منشای برزن بی نوادر .
من بوره نك امورینی بیلدکاری، قومشولری تسویه
ایدیو برلردی .

برکون صحرا ده کز رکن اثنای اکله بوغازی طیقاندینی
جهتله بی مجال قالمش برنعامه کوردی . درحال باشندده کی
اورتوایله حیوانی براغاجه باغلا یوب « بوندن صکره کیمسه نك
معاونتنه احتیاجم قالمدی . نه م وارایسه بوکا تحمیل
ایدرم » دیهرک کمال مسرتله محله عودت ایدوب هرکسه
اعلان استغنا ایلدکن صکره بتون اشیاسنی حیوانی
باغلا دینی آغاجک یاننه کوتوردی .

برده نعامه نك یرنده یلار اسدیکنی کورنجه ایکی جهتدن

دوچار حرمان اولان زوالی قادینجغز بریأس فوق العاده
ایچنده قالمشدر .

بومثل اعتماد اولغیه جق شیئه اعتماد ایله مبتلای
خسران اولان کیمسه نك حالی تصویر ایچون درمیان
ایدیلیر . « دمیاطه برنجه کیدرکن اوده کی بولغوردن
اولدی » مثل عثمانیسنی اخطار ایدر .

— ۱۲۳ —

انی لا نظر الیه والی السیف

« بر آکا، برقیلجه باقیورم » دیمک اوله رق صورتی
ویا سیرتی پک چرکین اولدینی جهتله رؤیتی قسوتبخش
درون اولان شخص منفور حقنده ضرب اولنور .
« کندیسنی کوردکجه اولدیره حکم کلیور » مآنی
متضمندر .

— ۱۲۴ —

انه لحول قلب

سکر وزننده (حول) هراشی حسن صورتله
تسویه مقتدر شدید الاحتيال آدمه دینیر . وزن ومعناجه

مساویسی اولان (قلب) اکثر یا آنی تأکید ایچون
کثیر یلیر .

مثیل ، بر ذات حقنـده « دهاتنددر » دیه جک یرده
ایراد ایدیلیر .

(حول) و (قلب) مقامنـده نفسلرینه نسبتله
(حولی) و (قلبی) دخی دینیه بیلیر .

جناب معاویه احتضاره قریب برحالده ایکن یانـده
بولنان محرمانی آغلایه رق کندیسنی یتاغی ایچنـده بر یاندن
بر یانه چویردکلری صروده لساندن « انکم لتقلبون حولاً
قلبا لووقی هول المطلع » ، یعنی « چویرمکیده اولدیغکز
آدم هروجه ایله تقلیب اموره مقتدر بر داهیهدر ، فقط هول
محشردن مصون اوله بیلسه ! » سوزی صادر اولمشدر .

روایت اخرايه كوره « لووقی هول المطلع » یرینه
« ان وقى النار غداً » دیمشدر .

ع ۱۲۵ ع

انه لالمی

(المع) و (المعی) ؛ (لودع) و (لودعی) کبی
رأی وظنی مصیب ذهن وقاد صاحبی آدمه اطلاق اولنور .

(المعی) پارلامق دیمک اولان (المع) دن مأخوذدر .
بو اشتقاقده کندیسنه المعی دینیان ذاتک نظرنده ، سائر
اشخاصه مظالم کورینن شیلرک روشن اولمسی خصوصی
ملاحظه اولنور .

آتش بر یری صاروب یاقمق معناسنه کلن (لذع) دن
آلـان (لودعی) ده دخی بوغنـوانی آلان آدمک فکر
جوانـک تعالق ایتدیکی شیئه آتش کبی تأثیر ایتمی
قضیه سی تصور ایدیلیر .

ابن العرب افندمن برکون حضرت عمرک ستایشـنده
بولندقلری صروده « هرامتده محدث واردر . بو امتـک
محدثی ده عمردر » بیورملریله بعض اصحاب کرام محدثک [ه]
معناسنی استیضاح ایتدکلرند « رأی وظنی واقعـه مطابق
اولان آدمدر » جوابنه نائل اولمشلر ایدی .

بورروایت ادبای امتـه محدثک دخی المعی مقامنـده
استعمال اولنه بیلـه جـکـنی تفهیم ایتـمـکـده در .

(اوس بن حجر) ک المعی ی « برشی حقنـده کی ظنی
آنی کورمش ، ایشتمش کبی مصیب اولان کیمسه » دیه تعریف
ایندیشی ده بونی مؤیددر .

مثل ، بر آدمک ذکاسنی تقدیر موقعنده ایراد اولنور .

[*] محمد وزندهدر .

- ۱۲۶ -

انه اليست بخدمة الصبي

تروايته كوره حضرت امام علي شرف بخش مقام خلافت
اولنجه (جرير بن عبدالله الجلي) يي كنديسندن اخذ
بيعت ايتمك مأموريت مخصوصه سيلاه معاويه نك زدينه
ارسال بيورمش ايدى .

جرير ايفاسنى درعهده ايلديكى خدمت مهمه يي - ولو
جزئى اولسون - تاخير ايتمش اولماق ايجون خليفه زمانه
هان عرض بيعت ايتلسنى تكليف ايله معاويه يي تضيق
ايدنجه مشار اليه « بو، چوجق اويونجاغى ذكدر! » مالنده
اولان شو سوزى درميان ايتشدر .

بر ايشك اهميتنى بيان صددنده ضرب ايديلير .
(ها) ضميرى جرير ايله معاويه بيتنده ذكرى كچن
(بيعت) د راجعدر .

- ۱۲۷ -

انما يجزى الفتى ليس الجمل

« انسانى انسان نائل مكافات ايدر ، ددود دكل ! »

مفهومنده اولان و آخرنده كى لامه حرکه ويرلديكى حالده
بر مصراع عد اولنسى طيعى بولنان بومشل « انما يجزىك
من فيه انسانية لامن فيه جمية » ، يعنى « سنى انسان
اولان تلطف ايدر ، حيوان اولان دكل » ديه جيك
يرده ايراد اولنوركه مقتدر ايكن ارباب لياقتى مظهر مكافات
ايتمك ايتمين طاقه تعريضى متضمن بولنور .

« ليس » « لا » موقعنده استعمال ايدلمشدر .
« الفتى يجزىك لا الجمل » صورتنده دخی ضرب
اولنور .

- ۱۲۸ -

انما يحمل السكل على اهل الفضل

(يحمل) (تحميل) كى يوكلمك معناسنه اولان -
حانك فتحيله - (حمل) دن فعل مجهولدر . فتح كاف وتشديد
لام ايله (كل) ثقات ومصيبته دينير .

مثل ، « بار بلا اهل فضله يوكلديلير » مالنده اوله رق
« الك كوج ايشلر ارباب اقتداره حواله اولنور » ديه جيك
يرده ايراد ايديلير .

عباره ، شاعر مشهور انورينك حائر اولديغى كالدن
شكايت يوللو سويلديكى :

هر بلاي کز آسمان آيد
گرچه بادیکری قضا باشد
بر زمین نارسیده میکوبد
خانه انوری کجا باشد

قطعه سنک مآنی اوقش-ایور کبی کورینورس-دهه « کوکدن
نزول ایدن هر بلا - بشقه بریسی ایچ-ون کوندرلمش
اولسه بیله - دهایر یوزینه ایندن ، همان بکا مسلط اولمق
اوزره « انورینک اوی نرده ؟ » دیه - سورییور «
مضموننده بولنان بوقطعه - شاعرانه اولمق-له برابر -
حقیقته مغایر بولندیغی جهته-له حکمای عربدن هیچ بری
مثلدن « دنیانک بلالرینی بتون فضلا چکرا ! » کبی برمعنای
غریب استخراجنه تنزل ایتما-مشدر . بالعکس بونی ارباب
اقتداره دائما اهمیت ویرلدیکنی کوسترر بر صورتده تفسیر
ایشلردر . بناءً علیه :

فلاک بمردم نادان دهد زمام مراد
تواهل فضلی ودانش همین کناخت بس

قیلندن اولان افکار مأیوسانه بی ترویج دکل : رد ایدر .

۱۲۹

انما هو کبرق الخلب

سکر وزنده « خلب » اربی باران دیمکدر .
مثل ، « یاغمورسز بولودک شمشکنه بکزر » مآلنده
اوله رق ایتدیکی وعدی انجامز ایتمین بی وفا حقنده
صرف اولنور .

عثمانیلر اویله مواعید عر قوییه اصحابندن اولملری
لازم کلن خسیس-لری « یاغمور اولسه کنندی تارلا-سنه
یاغار » مثیله یاد ایدرلر .

۱۳۰

ان اهون السقی التشریع

(تشریع) حیواناتی چرخه ، مقارده ، ایپه ، قوغه یه
محتاج اولمیه رق کنندی کندیله رینه صوا ایچه بیله جکلری
منبعه کوتورمک معناسنه درکه حیوانلری سائر کونه صولا -
مقدن بوصورتله اروا ایتک البته اهونددر .
« صولامه نك اك قولای تشریعدر » مآلنده اولان
بومتل زحمتسز ایش کورمک ایستین کیسه حقنده ایراد
اولنور .

.....

« شوده و دلری بوزایه سعد کتیردی . حال بوکه سعد
جامه سینه بورنمش، او یو یور. ای سعد ! بو حال ایله ده و دلر-
یکی صولایه مزسین » مفهومنده بولنان :

اوردها سعد وسعد مشتمل .

یاسعد لا تروی بهذاک الابل

بیتی دخی اومقامده ضرب اولنور مثلدیر .

(سعد) نامنده بر شخص ده و دلرینی صولامق اوزره
محانه کوتوردیکی حالده اختلاس نوبته اهمیت و یرمیوب
ثوبنی باشنه چکدرک یاتمش، او یومش ایدی . آنک بوطور
بی قیدانه سنی کورنلردن بری بیت مذکور صوته اعلی ایله
اوقویهرق سعده انتباه و یرمک ایستمشدر .

بوندادن سعدک او یانوب او یانمدیغی معلوم دکل ایسه ده
شمعی به قدر پک چوق سعدانک متنبه اولدقلری مجزومدر .
بیتک مصراع ثانسی « ماهکذا تورد یاسعد الابل »
صورتنده دخی روایت اولنمشدر .

بر آدم برقاق رفیق ایله سیاحته چیتمش ایدی . برمد .
تدن صکره رفیققلری عودت ایتسدقلری حالده آندن خبر
آلنه مامغله اقرباسی « قاتلسکز ! » دیه بونلری مرافعه
ایچون قاضی (شریح) ک حضورینه چیقاردقلرنده ماده

.....

قتلی انکار ایتلری اوزرینه شریح کندیلرینه یمین تکلیف
ایش ایدی .

کیفیت اقضی الاصحاب جناب ابو ترابک مستوعی اولنجه
ذکر اولنان بیتی اوقودقدن صکره « ان اهون السقی
التشریع » مثانی ایراد ایله شریحک بو ایشده مسامحه
کارانه حرکت ایتمش اولدیغنه و علی الخصوص بویله مهم
ماده لرده بر قاضی ایچون پک احتیاطلی طاورانق لازمه دن
بولندیغنه اشارت بیورمشدر .

— ۱۳۱ —

انه لشراب باتقع

تشدید را ایله (شراب) مبالغه صیغه سیدر، کثیر-
الشرب اولان آدمه اطلاق اولنور . (انقع) یرده ایرکیش
صو معناسنه کلن (نقع) ک جمعیدر .

مثل، « چوق یرک صوینی ایچمشدر ! » مألنده اوله رق
بر آدمک جهاندیده و کار آزموده اولدیغی، یا خود پک ذکی
ودیده ور بولندیغی بیان ضمیمه ایراد ایدیلیر .

توجیه ثانی چولده صو ایرکیش اولان یرلری بیلوب
بولق فطانتیه متوقف اولسی ملاحظه سینه مینیدر .

« الرشف انقع » مثلنده کی (انقع) صویه قاندرمق
 دیمك اولان (نقع) دن افعل تفضیل اولوب (رشف)
 ایسه آزار آزار ایچمك معناسنه کلدیکندن مثل، « صوی
 آزار آزار ایچمك ازاله عطشده دها زیاده مؤثردر »
 مفهومنده اوله رق انسانی التزام تأنی واختیار قناعتکاری به
 ترغیب صدندده درمیان اولنور .

—
 ۱۳۲

انما اشتریت الغنم حذار العازبة

« عازبه » دوهویه دینیر .

بر شخصك بر قاج دوهوسی وار ایدی . بونلر بر طرفه
 صاووشورلر دیه اندیشه ایدردی . بو اندیشه دن آزاده اولمق
 مقصدیه دوهولری صاتوب یرینه بر سوری قویون آلدی .
 برکون قویونلر قاجوب نابدید اولدیلر . زوالی آدم بر چوق
 « لاحول » دن صکره « بن قویونلری ، دوهولر قاجار ، دیه
 آلمش ایدم ! » مألنده اوله رق دیدی که : « انما اشتریت
 الغنم حذار العازبة »

مشقت جهتیله اهن کوردیکی اشی اختیار ایتمش ایکن آنده

خاطرینه کلین مشقته دوجار اولان کیسه حقنده ایراد
 ایدیلیر .

—
 ۱۳۳

ان القصيرة قد تطيل

(قصیره) قیسه بویلو قادینه دینیر . (تطیل)
 اوزون بویلو اولاد طوغورمق معناسنه اولان (اطاله) دن
 مضارعدر . مثل ، « قیسه بویلو قادین بعضاً اوزون بویلو
 اولاد طوغورر » مألنده در . شخص ناقصدن فعل کامل
 ظهور ایتدکده ضرب اولنور .

« خرما آغاچندن بر خرما » دیمك اولان « قصیره
 من طویلة » دخی مختصر ، مفید سوز حقنده درمیان
 ایدیلیر بر مثلد .

—
 ۱۳۴

انما هو كبارح الاروى

صیادك صول طرفندن ظهور و صاغنه طوغری
 مرور ایدن صیده (سانح) دیندیکی کی بالعکس صاغ
 جهتندن ظهور وصولنه طوغری مرور ایدن صیده (بارح)

دینیر. عربلر - صول طرفدن کلن صیدی نشان آتش
سهولتی اولدیغی ایچون - سانحی متین عد ایدرلر. بالعکس -
صاغ جهتمدن کلن صیدی نشان آتش صعبوتلی اولدیغی
ایچون - بارحی مشئوم صایارلر.

همزه نك ضم و کسری، واو کسری، یانک تشدید
ایله (ارویه) نك جمعی و یا اسم جمع اولق اوزره افعال
وزننده (اروی) دیشی جیلانلر دیمک اولغله و جیلان پک
و حشی بر حیوان اولوب صعب الوصول طاغ تپه لرنده
بولندیغندن بونلرک صاغدن کلوب صوله کیدنی دخی -
مشئوم عداولتمقله برابر - صیادان عربک جاننه منت بولتمقله
نادراولان شیئه (بارح الاروی) دینلیدیکی کبی « انما هو
کبارح الاروی » مثلی ده نوادر حقنده ضرب اولنور.

— ۱۳۵ —

انوم من فهد

اویقونی چوق سون آدم حقنده ایراد ایدیایلر. مهه
وزننده (فهد) سعدینک :

تویار برفته چو آهو

امسال بیامدی چویوزی

یتننده واقع اولدیغی اوزره فارسیده (یوز) دیدکاری
حیواندرکه ترکجه ده (پارس) دیرلر. سباعدن اولان
بو حیوان محب خواب اولقله معروفدر. حتی عربیده،
اویویوب محافظه سی لازم اولان شیدن تغافل ایتک، اویومق،
کریتمک کبی حاللرده پارسه بکر دمک معنایرنده استعمال
ایدیایان - فتحین ایله - (فهد) آندن مأخوذدر.

پارس علو جناب ایله متصف بر جانور اولدیغندن قطعاً
شیء خبیث اکلنه تنزل ایتمیوب دائماً لحم طیب طلبنده
بولنورمش.

کلب شکاری کبی صید آرقه سنده قوشمق استعدادنده
بولنایان بو حیوانی مثلاً طوتدیغی آوی یمکدن منع ایچون
حضورنده شکاری اکل ایتمش برکوپکی ذومک صورتیه
تأذیب ایدرلرمش. پارس بو حالی کورنجه عبرت آله رق صید
ایتدیکی حیوانی مییوب طوغریجه صیادک اوکنه کتیرمکی
اعتیاد ایلرمش.

اولجه درکین اولوب آو ظهور ایدر ایتمز اوزرینه آتلق
معتادی اولان پارس برشکاره کوستردیکی برقاج هجوم دلیرانده
آنی طوته میه جق اولورسه کندینی بیهوده یورمیوب دورمش.
پارسده انسانده بولتمقله لایق بویله خصلتلر وارددر.

دییورلر . دیمک که بعض رجال عربیه (فهد) نامی بو
ملاحظه مبنی ویریایور .

— ۱۳۶ —

(مصراع)

ان الشقی بكل حبل یخنق

(یخنق) بوغمق معناسنه اولان (خنق) دن مضارع
مجهولدر .

« شقی هانکی ایپ ایله اولورسه اولسون بوغیله بیایر »
مألنده بولنان بومثل « رقیب اولسون ده نه یوزدن اولورسه
اولسون ! » مثل عثمانیسی مقامنده ضرب اولنور .

— ۱۳۷ —

انت تثقی وانا مثقی فکیف تتفق

کتف وزنده (تثقی) پرغضب اولق معناسنه کلن -
فتحتین ایله - (تاق) دن ، ینه اووزنده بولنان (مثقی)
دخی آغلارکن کوکس کچیر مک دیمک اولان - كذلك
فتحتین ایله - (ماق) دن مأخوذ اولهرق برنجیسی شدید
الغضب ، ایکنجیسی ضعیف القلب دیمکدر .

« سنک غضبک شدتلی ، بنم قابم رقتلی . بو حالده
نصل امتزاج ایده بیلیز ؟ » مفهومنده بولنان بومثل اخلاق
جهتیه یکدیگره مخالف اولان کیسه لر حقنده ایراد ایدیلیر .

— ۱۳۸ —

المک بعد فی العزاز فقم

(بعد) قول مشهوره کوره مفرداً ذکر اولندیغی
وقت ضم اوزره مبنی ، مضافاً ایراد ایدلدیکی زمان معرب
اولور . (صکره) و (هنوز) معنالرینی افاده ایدر .
بوراده مفرداً ذکر اولندیغی جهتله ضم اوزره مبنی اولهرق
(هنوز) دیمکدر .

(خرده فروش) ک قسم تانیسنده جناب (عمرو بن
معدی کرب) ک لسانندن مبنی علی الحکایه اولهرق حضرت
(فاروق) خطاباً صادر اولدیغی کوستریلن « انما ارسلتک
الصمصامة لایلد الی تديرها » جمله سنه عائد (لاحقته) ده
ینه عمرو طرفندن بشقه بریسنه خطاباً كذلك مبنی علی
الحکایه اولهرق ایراد اولندیغی بیان ایدیلن « ان فی عمک
بقیه بعد » سوزنده کی (بعد) دخی اوقیلدن اولدیغندن
کلام مذکور « عمجه کده هنوز بقیه قوت موجود در » عباره
سیله ترجمه اولغش ایدی .

سحاب وزننده (عزاز) ارض صلبه، زمین سخت
معنا سنده در . (قم) (قیام) دن امر در .

« هنوز قاتی یرده بولنیورسین، قالدق ! » مألنده اولان
بومثل برشیئتک حقیقته اطالعی اولدیغنی حالدده وقوف
ادعاسنده بولنان آدمی انتباهه دعوت موقعنده ایراد اولنور.
فقره آیه علمادن (زهری) لقبیه مشتهر اولان (ابن

شهاب) دن منقولدر :

« تحصیل علم ایله برخیلی زمان اشتغال و ظنمجه اقرانه
تفوق ایده جک درجه ده معلومات استحصال ایتدکن
صکره اکمال نواقص مقصودیه (عبیدالله بن عبدالله بن
مسعود) ه مراجعت ومدت مدیده درسنه مداومتله برابر
گندیسته خدمت ایلدم »

« برکون کندی کندمه دوشوندم . مدت خدمتمده
مشار الیهک بنیدن زیاده اوله رق نه قدر علمی وار ایسه
جمله سنی اخذ ایتمش اولدیغنه قائل اولدم . بناءً علیه آرتق
گندیسنه احتیاجم قالدیغنه حکم ایتدم . او ائناده مشار
ایله بولندیغم محله کلدی . اولاری کندیسینی قارشیدن کورر
گورمز قیام واستقبال ایلدیکم حالدده بودفعه برطور مغرورانه
اظهار یله یرمدن قیلداندیم . حضرت معلم یوزمه باقدی ده
دیدیکه :

« انک بعد فی العزاز فقم ! »

« مثلك ایرادیله هنوز ککناره کرد صحرای دانش
اولدیغنی بکا آ کلاتمق ایستدیکنی آ کلا یوب در حال کوستر.
مش اولدیغم وضع کستاخانه دن استغفار و کندیسندن تکرار
استفاضیه ابتدار ایلدم »

— ۱۳۹ —

ان لله جنوداً منها العسل

(صفین) ملحه سنده هم افکار حیدر کرار بولنان
مشاهیر شجعان اصحابدن حضرت (اشترنجی) مهاجمات
شدیده متوالیه اجرا سیله جنود مخالفینی پک زیاده تضییق
ایتمکده ایکن نصلسه انکیین سمناک تناولیه وفات ایتدکده
جناب معاویه ممنون اوله رق « اللهمک پک چوق عسکری
واردر، بالده آنلردندر » مفهومنده اولان بو کلامی ایراد
ایلشدر . وقعه نا که ظهور حقنده ایراد اولنور .

بالک عسکره تشبیهی بزجه طاتسز کی کورینورسه ده
مذاق عربیه موافق اوله بیلیر .

- ۱۴۰ -

(مصرع)

ان الخصاص یری فی جوفه الرقم

خانك فتحیه (خصاص) ایکی شی بیننده کی طار
آرملغه، فتحین ایله (رقم) داهییه دینیر .
مثل ، « کوچك بر رخنهك ایچنده بیوك بر بلا
کور یله بیلیر » دیمك اوله رق « اومدیغك طاش باش
یارار » مثل عثمانیسی کبی اهمیتسز کورینن شیلرك
ضمنندن نتایج مهمه حقیقه بیله جکئی افاده صد دنده ضرب
اولنور .

- ۱۴۱ -

بسالم كانت الوقعة

(سالم) بغیر حق دوچار بلا ایدلمش بر شخصك اسمی
اولنلغه مثل ، « وقعه سالمه متعلق ایدی ! » دیمك اوله رق ،
زقاقده بعض اشخاصك منازعه ایتدکلرینی طویوب ایشك
اصلنی آکلامق ایچون یورغانه بورنمش اولدیغی حالده
خانه سندن حقیقه رق بونلرك یانه واردقده نصلسه یورغانی
قاپوب صاووشملری اوزرینه خائباً اوه عودت ایدن خواجه

نصر الدین طرفندن زوجه سنك « نه ایمش او کورلتی ؟ »
دیمسنه مقابل ایراد ایدلدیکی مروی اولان « غوغا بزم
یورغانك اوستنه ایمش ! » مثل عثمانیسی موقعنده صرف
اولنور .

- ۱۴۲ -

باع کرماً واشتری معصرة

(بزم) وزننده (کرم) (غنب) کبی اوزومه دینیر .
فی الاصل فتحین ایله اولدیغی حالده تخفیفاً را اسکان
ایدلمشدر . اوزومه کرم اطلاق شیره سندن یاپیلان شرابك
محرك خصلت سخا اولسنه مبنیدر .

« غنبه کرم نامنی ویرمیکز ، او اسم آنجق رجل مسلمه
یا قیشیر . » مألنده کی حدیث شریف بو اطلاقك عدم
جوازینه دلیل کبی کورینور سده ارباب تحقیقک بیاننه
کوره بوندن مقصود رسالتپناهی اسم مذکورک اوزومه
اطلاقنی منع اولیوب بلکه بونامك رجل مسلم حقنده
استعمالی دها زیاده یاقیشیق آله جغنی بیاندر .

ابن الفارضك مشهور قصیده خمریه سنده « محبوبمك
یاديله بر باده ایچمك ، آنکه اوزوم یارادلمزدن اول سرمست
اولدق . » مألنده اوله رق :

شربنا على ذكر الحبيب مدامة
سكرنا بها من قبل ان يخلق الكرم

بیور مش اولسی دخی بونی تأیید ایدر .

(کرم) اوزوم کوتوکی معناسنه اوله رق دخی استعمال

اولنور .

مشاکله خطیه بی حاوی اولان :

کرم بباغ جهان کرم بود و کرم بخورد

بکوش هر که بکفتم کرم بکفت کرم

بیتده کی برنجی (کرم) احسان معناسنه ایسه ده ایکنجیسی

اوزوم کوتوکی معناسنه حمل ایدیله بیلیر .

(کرم) لردن اوچنجیسی لفظ فارسیدر که کاف

عربییه نك کسریله خرده قورده دینیر . دردنجیسی ینه

احسان دیمکدر . بشنجیسی ایسه صاغر معناسنه کلن — فتح

کاف عربییه ایله — (کر) لفظ فارسیسی ایله (م) ضمیر

متکلمندن مرکبدر .

بیتدن «کرم و قتیله باغ جهانده اوزوم کوتوکی ایدی،

آنی قوردیدی . هر کیمک قولاغنه (کرم) دیدمسه

(صاغر) دیدی ! « مالی استخراج اولنور .

میم وصادك فتحيله (معصره) اوزوم و سائر صیقه جق

یرده دینیر .

مثل، «اوزومی صاودی، معصره آدی !» مفهومانده

اوله رق احمقجه سنه حرکات خاسرانه ده بولنان آدم حقنده

ایراد ایدیلیر .

«باع کرمة واشتری معصره.» صورتنده دخی

مرویدر .

۱۴۳

بدل اعور

(بدل) وزن و معناجه (خلف) کیدر . (اعور)

یکچشم اولق معناسنه کلن — فتحین ایله — (عور) دن

وصفدر . (بدل اعور) یکچشمک خلفی دیمک اولور .

عبد الملک عهد سلطنتنده خراسان والیسی اولان

(یزید بن المهلب) — که اعور ایدی — حسن اداره امور

ایله خلقی کندیسندن خشنود ایتمش ایکن کوفه والیسی

بولنان حجاجک استرقابیله عزل ایدیلهرک یرینه ینه حجاجک

انتخابیله ماوراءالنهر فاتحی (ابو حفص قتیبه بن مسلم

الباهلی) نصب اولمش ایدی .

قتیبه محل مأموریتته کیده رک خطبه او قومق ایچون

منبره چیقدیغی صرمده النده کی عصای نصلسه یره دو.
شورمکه اجتماع ایتمش اولان اهلینک نظر تطیرینی جلب
ایتدیکندن هرکس «هذابدل اعور.» دیمکه باشلامشدر. [۰]
خراسانیلر مقدما ابن المهلبك اداره سندن هروجه
ایله ممنون اولدقلری حالد یالکر کندیسنک اعورلکنی
خوش کورمیورلردی. بودفعه قتیبه ده دخی — اعتقاد —
لرنجه — سقوط عصاکی بر اثر شامت مشاهده ایله کارنده
«یکچشمک خلفی!» دیه مشار الیهی استخفاف ایتک
ایستمشلردر. حتی او ائناده برشاعر «یزید خراسانده
بولندیغی مدتجه ابواب خیر مفتوح ایدی. شمدی ایسه
دیار مرز اتباعیله ابو حفص کلدی. بوندن نه خیر اومیلور؟
کویا یوزینه سرکه سرپلمشدر!» مألنده اوله رق:

[۰] اول خلفای عباسیه اولان (ابوالعباس السفاح) ک دخی —
برنجی دفعه اوله رق خطبه اوقویه جفی زمان — النده کی عصا ساقط
اولغله حضار تطیر ایتشلردی. هله حاضر بولنان بر شاعر:

فالقت عصاها واستقر بها النوى

کا قر عیناً بالایاب المسافر

بیتنی اوقویه رق عصای یردن قالدیروب توزینی سیدکدن صکره خلیفه یه
تقدیم ایله هیجان حالنده بولان افکار خلق تعدیله همت ایشدر.
قتیبه دخی عصا سنک حین سقوطنده بیت مذکوری اوقویه رق
بو حادته نك، کندیسنک خراسانده استقرارینی مشعر بولندیغنی ایما
ایتمش ایدی.

✽

کانت خراسان ارضاً از یزید بها
وکل باب من الخیرات مفتوح
حتی اتانا ابو حفص باسرته
کأنما وجهه بالخل منضوح
قطعه سنی سویلمشدر. حال بوکه قتیبه مؤخرأ موفقیات
عظیمه یه نائل اولمشدر.
بومثل خلف ایله سلفک مقایسه سنده سلفک ترجیحیله
خلفک آکا نسبتله بایاغی قاله جفی افاده ضمننده ایراد
اولنور.

قتیبه نك بین العرب مذموم ومنفور اولان (باهله)
قبیله سنه منسوبیتی — بونجه خدمات فاتحانه سیله برابر —
باعث معیوبیتی اولمقده ایدی.

مشار الیه برکون دوشوندیکنی احرارانه سویلر
براعرابی ایله شویولده محاوره ایتمشدر:

— بنم کی باهلی، فقط امیر اولسه ک ممنون اولورمیدک؟
— او یله دنائتله معروف برقبیله یه انتساب قبول
ایده بیله جکم شیلردن دکلدر.

— یا باهلی، فقط خلیفه اولسه ک...؟

— خلیفه دکل شرقدن غربه قدر دنیا زیر حکمده
بولنه جق اولسه ینه او یله برار تکابده بولنه م.

— باھلی اولور سەك اهل جنتدن اولور سین،

دیرلر سە ؟ ...

بوسؤالك اوزرینه اعرابی بر آزدوشوندكدن صكره
« اهل جنت بنم باھلی اولدیغمی بیلمامك شرطیله قبول
ایدرم ! » جوابنی ووروب قتیبهنی کولدرمشدر .

« انسانك نفسی باھلی اولنجہ اصلی هاشمی اولمق
فائده ویرمز ! » دیمك اولان :

ولا ینفع الاصل من هاشم

اذا كانت النفس من باھله

بیتی دخی باھله نك بنی هاشمه مقابل طوتلیدیغنی ، یعنی
بنی هاشم اسعد قبائل صایلدیغنی کی باھله نك ده انجس قبائل
عد اولندیغنی کوسترر .

— ۱۴۴ —

بیتی بخل لا انا

فقیره، فقط اصیله برقادینك خانه سندن قومشولرینك

بریسى برشی ایستمش ایدی .

قادین همسایه سنك مسئولی اسعاف ایتمکی پك زیاده
آرزو ایلدیکی حالده کمال فقری بوکا مانع اولدیغندن ناچار،

ایستیان شیئك ، نزدنده موجود اولدیغنی بیان ایله
نازکانه اعتذار ایتمشدر .

مؤخرأ کندیسنه بعض طرفدن، شیء مطلوبك پك
جزئی اولدیغندن بحث ایله « بخل ایتسك ! » دینلر کده
« اوم بخل ایدیور، بن ایتیمورم ! » دیمك اولان بوسوزله
مقابله ایلمشدر .

نیکخواه عالم غمخواریم هم نوعمك

بی محالم یوقسه هپ بی چارکانه چارهیم

دینیه جك یرده ایراد ایدیلیر .

— ۱۴۵ —

(مصراع)

بغیر اللهو ترتق الفتوق

(ترتق) بیتشمك دیمك اولان (ارتساق) دن

مضارعدر . (فتوق) رخنه معناسنه استعمال ایدیلن
(فتق) ك جمعیدر .

مثل، « رخنه لر اویون ایله قاپانمز ! » مآئنده اوله رق

ایشی مهمسه مامکله استحصال موقوفیت ایدیله میه جکنی

و موفق اولمق ایستین آدمک جداً چالشمسی لازم کله جگنی
کوسترر .

س ۱۴۶ س

(مصراع)

بعت جاری ولم ابع داری

بررسی قومشوسندن کوردیکی راحتکداز، طاقتفرسا
معاملات بارده اوزرینه خانه سنی صاتمغه مجبور اولمش
ایدی .

کندیسنه « اویکی نیچون صاتدک؟ » دینلره « قومشو-
می صاتم، اومی صاتمدم ! » مألنده اولان بو سوزله
جواب ویرردی .

« الرفیق ثم الطریق . » قیلندن اولوب « اذا اردت
شراء دار فاسئل عن جوارها قبل شراءها . » یعنی « او
آله جفک وقت آلمزدن اول قومشولرینک احوالی تحقیق
ایت . » قوليله تفسیر اولنان و « او آله ، قومشو آل ! »
مثل عثمانیسنک معادلی بولنان « الجار ثم الدار . » مثلنک
بر بشقه درلوسیدر .

« ابلغ من قس . » مثلنک منشأی اولان وقبل البعته

فخر عالم افندمن دخی حاضر بولندیغی حالده (سوق
عکاظ) ده مجتمع بلغای عربیه قارشى او قودینی خطبه
حکیمانه اوزرینه شهرت بلاغتی اولمکندن زیاده آفاق
طوتان (قس بن ساعده) نک شرفبخش اولدیغی (ایاد)
قبیله سنه منسوب شعرادن (ابو دواد) ک فوق العاده
مروت پرور بر قومشوسی وار ایدی که بین العرب (جار
ابی دواد) عنوانيله مشهر اولمش ایدی . حتی (قیس
بن زهیر) کندی همسایه سی اولان بر ذاتی مدح ایتک
ایستدیکی صروده « طولاشه جغم یرلری طولاشدقدن
صکره کیدر، ابو دوادک قومشوسی کبی بر قومشویه
التجا ایدرم . » مضموننده اولدق :

اطوف ما اطوف ثم آوی

الی جار کجار ابی دواد

یتنی سویلمشدر .

شایان دقت مواددندرکه وقتيله عربلر جزئی ، کلی
هر درلو محاسن انسانیه یی جمله دن زیاده تقدیر ایدر بر
قوم ایدیلر . کرك ایچارندن ظهور ایدن ، کرك اقوام
سائردهن یتیشن اکارم وافاضله فوق العاده قیمت شناسانه
معامله ده بولمغنی واجبه ذمت عد ایدرلردی . هیچ بر
یرده مدوح بر خصلت ، مقبول بر معرفت ، متمیز بر

فطانت کورلما مشدر که عربلر آئی لایق اولدینی درجه ده
تقدیر ایله آندن استفاده به چالش مقده هر قومه تقدیم
ایتمسونلر .

عربلرک نبی هاشمی اقدمزی اول امرده — کور.
دکاری براهین ساطعه اوزرینه — افضل الانبیا اولمق
اوزره تلقی به شتاب ایدشلرینک اسبابندن بریسی ده طبعاً
قابلیت فوق العاده مفتونی بولملری ایدی .

حضرت رسولک او زمانه قدر کیمسه ده کورلین
وبشریتک فوقنده عد اولنه جق درجه ده عالی بولنان
صوری ومعنوی کمال مقدسنی مشاهده ایدن اذکیای
عرب « اک بیوک پیغمبر بودر ! » دیمکده تردد ایتدیلر .
حسان کبی بر شاعر :

واحسن منك لم ترقط عینی

واجمل منك لم تلد النساء

خلقت مبرأ من كل عیب

كانك قد خلقت كما تشاء

کبی فوق العاده بر شهادت عادلانه بی — حضرت محمدی
کورمه — کیمک حقنده اظهار ایتمه لزوم کورردی ؟
مؤخرأ اندلسده وسائر یرلرده عربلرک کوستردکاری

ترقیات محیره هپ قدر آشنالقدن، هپ غیرت افزالقدن
ایلری کله شیلر دکلیدر ؟

۱۴۷

بشر مال الشیخ بحادث او وارث

(شیخ) وزن ومعناجه (بخیل) ه بکزر . مأخذی
شینک اوج درلو حرکه سیله (شح) در . (حادث) مصیبت
معناسنه در . (بشر) تعیری « فبشرهم بعذاب الیم . »
آیتنده واقع اولدینی اوزره تهکمه محمولدر .

« بخیلک مالی حادث ویا وارث ایله تبشیر ایت ! » دیمک
اوله رق ابتدا لسان (ابن المعتز) دن صادر اولان بومثل
شخص خسیسک محله صرف ایتمکدن اجتناب اوزره
بولندینی نقود واموال مجموعهنک عاقبت بر مصیبت
اوغرایوب ویا صاحبنک وفانیله ارباب وراثت انه دوشوب
پریشان اوله جغنی میندرکه بخیلدن تحذیر موقعنده صرف
ایدیلیر . ضیا پاشا مرحوم ترجیع بند مشهورنده کی :

طوپلار کیمیسی وارث وحادث ایچون نقود

ایلر کیمیسی ثروت ایچون عمرینی هبا

یتنده بوکا تلمیح ایتمشدر .

بیر.....

عبارة مثله مخالف اوله رق (وارث) ی (حادث) ه
تقديم ايديشى مثلى «بشر مال الشحيح بوارث او حادث .»
سبكنده كورمسندن ايلرى كمش اوله بيلير .

—
۱۴۸

بكل واد اثر من ثعلبة

مشهور (ثعلبي) بر آره لق قبيله سي اولان (ثعلبه)
خلفندن دلكير اولغله ايچلرندن چيقوب ديكر قبائل
نزدينه كیده رك آنلرله برلكده وقت كچيرمكه باشلامش
ايدى .

آز زمان ايچنده، كندى قبيله سندن كوردىكى خلاف
مشرب معاملاتى ديكرلرندن دخى كور ديكنندن دونوب
ثعلبيه كلكده بعض احباسى سبب عودتنى صورملريه
«هر وادیده ثعلبه دن اثر وار !» مألنده اولان بوسوزله
جواب ويرمشدر كه «براق اللهى سورسهك ! بلاسز
هيچ برير بولمئور!» مفهومنى متضمندر .

«اسعدام سعيد ؟» مثلنده بيان اولنان «بكل وادبنو

سعد .» مثلك نظيريدر .

بیر.....

— ۱۴۹ —

بنی وینه سوق السلاح

«آنکه بنم یتمزده سلاح چارسوسی وار !» ديمك
اوله رق ايكي شخص آره سنده عداوت شديد بولنديغنه
اشاره ضرب اولنور .

— ۱۵۰ —

برق لوکان له مطر

«شيمشك خوش اما بارانى اولسه !»
مصراعى مألنده اولان بو مثل كوز بويامق فننه انتساب
ايه خلقه آل ايتمك خيالنده بولندقلرى حالده نظر دقت
او كنده رنك اصليلرى ظاهر اولان فروغ صوري اصحابنه
تعريضاً ايراد اولنور .

بويا كوپنه كيروب چيققدن صكره ابنای جنسسه
«بن طاوسم !» ديه خيلي شيوه ايتمش ايكن عاقبت ماهيتى
ميدانه چيقان معهود چاقال بو بابده ايچه رنكين بر مثال
اولور .

بوراده «اسمع جعجة ولا اري طحناً .» مثيله ارسطو

طرفندن بی بهره معرفت بر جوان صاحب جمال حقنده
سویلندیکی (مکتوبلرم) ده کوستریلن «نعم البیت لوکان
فیه ساکن !» سوزی خاطره کلیر .

— ۱۵۱ —

بعض القتل احیاء للجمیع

(صائبده سوز) مقدمه سنده دیش ایدم که :
«سید شریفک :

درکلام خالق بچون که وحی منزلت

کی بود (تبت یدا) مانند (یا ارض ابلعی)

دیسندن ده آکلاشیله جنی اوزره درجات اعجاز نقطه
نظرندن باقینجه ، سراسر معجز اولان آیات قرآنیده ده
دخی تفاوت کوریه بیلجکی عندالبلغا مسلماتدندر .

«واقعا قرآنک هر آتی معجز عد اولنه بیایرسده ده
«ولکم فی القصاص حیوة .» کبی مرتبه قصوای اعجازده
اولان آیتلر البته بر موقع امتیازده بولنور .

«حکم قصاص ، قاتلک قتلنی ایجاب ایتدیکندن بو
مغناجه افنای حیات دیمک اولدینی حالدیه دیکر جهندن

سائر افراد بشره عبرتبخش اوله جفنه و بو وجه ایله اعظم
جنایات اولان قتلک ممکن مرتبه اوکی آله جفنه منی بقای
حیاته خدمت ایتمش اوله جنی حکمت بدیعہ سنی شامل
بولنان «ولکم فی القصاص حیوة .» کلام وجیزینک شان
جلیل اعجازی — نه قدر اطناب ایدلسه — حقیله تعریف
اولنمقدن منزهدر .

«بلغای عربدن بر خلیسی بونک تنظیرینه چا .
لشمشار ایدی . نتیجه مساعیده آیتک مألنی بر درجهیه
قدر متضمن اولمق اوزره «القتل انفی للقتل .» جمله سندن
کوزل بر سوز بوله مدیلر . حال بوکه ایکسینی مقایسه
ایدن اصحاب ذوق سلیم بینلرنده کی آحیقلغک «این الثری
والثریا !» دیمکله ده تعریف اولنه میه جفنی تسلیم ایدرلر .
«بعض قتل ، عمومی احیا صاییلر .» دیمک اولان
مثله کی «بعض القتل» تعبیرندن قصاص اراده اولندیغی
جهتله بودخی «قتلی اک زیاده منع ایده جک ینه قتلدر .»
مألنده بولنان «القتل انفی للقتل .» کبی آیت مذکورہ نک
حکمی تحتند بولنمقدن در . مع هذا آیتده کی لطافت لفظ
وجزالت معنی ایکسینده ده کوریه مامکده اولدیغندن اهل
سخن حکمت قصاصدن بحث اولندجقه «بعض القتل احیاء
للجمیع .» ، یاخود «القتل انفی للقتل .» دیمدن «ولکم

فی القصاص حیوة . « دیمکده درلر . واقعا بو آیت جلیله
الده ایکن اوته کیلره انسانک پکده التفات ایده جکی کلز .
« القتل انفی للقتل . » سوزینه وجوه رجحانی ارباب
معانی طرفندن (ایجاز قصر) بحثنده مدققانه بیان اولنان
آیت مذکوره آنلری عادتاً اونودملق درکه سنه تنزیل ایتمشدر .
الحکم الغالب .

— ۱۵۲ —

بعلة الورشان تأکل رطب المشان

فتحات ایله (ورشان) کوکرجین نوعندن برقوشدر .
(رطب) معروف اولدیغی اوزره تازه خرمايه دینیر ،
غراب وزننده (مشان) آنک بردرلوسیدر .
اغنیادن بزى خرما الغنک بکجیلکنی کوله سنه حواله
ایتمش ایدی . کوله سارق و طائر حاجت بر اقیوب
خرمالری کندیسی اکل ایتکه باشلادی . افندیسی برکون
کله رک آغا جلری معاینه ایلدکده خرمالری درجه مطلوبه ده
بوله مینجه کوله یه « بونلری کیم بیور ؟ » دیه عتاب ایتسیله
کوله « ورشان اکل ایدیور ! » جوابی ویرمش ایسه ده
افندی حقیقت حالی کشف ایلدیکندن « بعلة الورشان

تأکل رطب المشان . » یعنی « اوزاتمه ، ورشان بهانه سیله
تازه خرمالری سن بیورسین ! » دیه رک قباحتی یوزینه
اورمشدر .

حقیقتی کتم ایله ایشنه یاره یه حق صورتده اداره لسان
ایدن ارباب اقتان حقنده درمیان ایدیایر .

— ۱۵۳ —

بلغ السکین العظم

« بیاق کیمکه طایاندی ! » مثل عثمانیسنک معادلیدرکه
فارسیده بومقامده « کارد باستخوان رسید . » دینیر .
« بلغ السیل الزبی . » مثلی دخی بونک امثالندن عد
اولنور .

هدی وزننده (زبی) ارسلان صیدی ایچون قازیلان
چوقور دیمک اولان — ضم زای ایله — (زبیه) نک
جمیدر .

بو چوقورلر — سیل باصامسی ایچون — مرتفع
یرلرده قازیلیر . بناء علیه « سیل زبیه لره یتشدی ! » دیمک
اولان مثل « ایش صوک درجه یه واردی ! » دیه جک
یرده ایراد اولنور .

﴿ ۱۵۴ ﴾

بينهم داء الضرائر

فتح ضاد ايله (ضره) بر آدمك ايكي زوجه سندن
هر برينه دينيركه اورتاق تعبير اولنور. (ضرائر) آنك
جمعيدر.

اورتاقلر بيننده محاسده هيچ بر وقتده اكسك
اولمديغندن اشخاص واقوام آره سنده كي منافسه بي آكا
تشبيه ايدهر ك «بينهم داء الضرائر». ديرلر كه «آره لرنده
اورتاق دردی وار.» ديمك اولور. «بربريني چكه مزلر.»
مألنده در.

﴿ ۱۵۵ ﴾

بنت الصفا تقول ما سمعت

بر آدم سسلنديكي وقت طاغ وقبه مقوله سندن منعكس
اولان آوازه — عصا وزنده — (صدی) ديرلر.
الف ايله (صدا) صورتنده رسم اولنديغي دخي واردر.
ترجهمده بو آوازه (يانقو) تعبير اولنور.

ادبای عرب صدایه (ابنة الجبل) و (بنت الجبل)
دیدکلری کبی (بنت الصفا) کنیه سنی دخي ویررلر.

﴿ ۱۵۶ ﴾

«بنت الصفا تقول عن سماع.» صورتنده دخي
مروی اولان بومثل «يانقو ايشتيديکني سويلر.» مألنده
اوله رق خير وشر هر نهيه دعوت اولنسه در حال اجابت
ايدن سبکمز آدم حقنده ضرب ايديلير.
وجه مذکور اوزره منعكس اولان آوازه بالخاصه
صدا دینلديکي :

فدع كل صوت غير صوتي فاني
انا الصائح المحكي والآخر الصدا

کبی آثار بلغای عربك شهادتيله مثبتدر.

ادبای عجم دخي بو استعماله اکثريا رعایت ايدرلر.
صائبك :

باکرا نجانان مکو حرف کران تانشنوی
کوه در رد صدا بی اختیار افتاده است

بیتيله حافظك :

از صدای سخن عشق ندیدم خوشتر
یادکاری که درین کنید دوار بماند

بیتی بومدعانك شواهدندن عد اولنور.

هله حضرت مولاناك :

این جهان کوهست و فعل ماندا

سوی ما آید ندا هارا صدا

بیتنیده صدایی آواز منعکس معناسنیده استعمال ایلدیکی
اظهردر .

عثمانلی ادباسنه کلنجه : بونلر صدایی هم آواز منعکس،
هم ده مطلقا صوت معناسنده استعمال ایدرلر . هیچ
برادیب عثمانی صدایی علی الاطلاق سس مقامنده ایراد
ایتدیکی ایچون تخطئه اولنه مز .

عکس ایتدی بیک واحسرتا طاغلرله چیقدم آشنا

هر طاغده کی قلبی صدا افغانمک افغانیدر

بیتنیده صدا آواز منعکس موقعنده ایراد ایلدیکی حالده :

اوبی امان ینه بیلمم کیمی شهید ایدیور

که بز آجیقلی آجیقلی امان صداسی کلیر

بیتنیده مطلقا آواز مقامنده استعمال اولمشدر .

کلمات عربیه نك استعمالنده بهمه حال شیوه عربیه
اقتفا مجبوریتنیده بولنمیورز ، بناءً علیه « عرب بونی بویله
استعمال ایدیور ، بزده بویله استعمال ایتلی یز . » کی
سوزلری دیکله میورز .

بوادعاده بولنانلر الفاظ عربیه یی استعمالده تمامیله

طرز عربیه توفیق خامه ایده بیلیورلرمی ؟ نه ممکن !

عرب صدایی خصوصی بر صورتده استعمال ایدیور .
ترك ایسه بو اختصاصی کوزتمیور ، چونکه بو صورتی
سلیقه سنه ده موافق بولیور . حتی یوقیدر ؟ او قدر
واردر که بوکا نه عرب برشی دیه بیلیر ، نه عجم . مطلوب
اولان شی یالکاز ترك کندینی بیلمسیدر .

۱۵۶

تحمل عضه جناها

کسر عین ایلله (عضه) شجر مشر دیمکدر . عصا

وزننده (جنی) ده و شیریلن میوه دینیر . (ها) عضه یه
راجعدر .

« هر آغاج کندی میوه سنی یوکلنیر . » مألنده اولان

بومثلک موردی بروجه آتی محکیدر :

بر ذاتک ایکی زوجیه سی اولمغله بونلر — طبیعی

بولندیغی اوزره — هیچ بروقتده معسادادن وارسته
قاله میوب یکدیگرک محوینه چالیشیرلردی .

بریزی برکیجه انه متشابه ایکی قدح آلوب برینه

شراب ، دیکرینه زهراب طولدردی . شراب قدحنی

کندیسنک، زهراب قدحی رقیه سنک باشی اوجنه قویدی .
یا تدیلر .

رقیه، اورتاغنک، کندیسنی تسمیم قصدنده بولندیغنی
اولجه تفرس ایتمش اولدیغندن اوتبه کی اویقویه طالدقه
قالقوب قدحاری تبدیل ایله یاتاغنه چکلدی .

بر آز صکره، اویویان اویانه رق باشی اوجنده بولنان
زهرابی شراب نیتنه نوش ایتمکه رقیه سی علیهنده قور .
دیغنی تدیر کندی حقنده سوء تأثیر کوستردی .
او، مسمومه جان ویرمکه چالیشیرکن بو، کمال
عافیتله شرابی ایچدی .

ایشته او زمان وقعدهن خبردار اولان زوج « تحمل
عضه جناها . » دیمشدر .

فقره، « من حفر مغواة وقع فیها . » مثلنک مالی اولان
« قازمه قویویی، کندک دوشرسین! » تنبیهی مشتملدر .

❦ ۱۵۷ ❧

تصنع فی عامین کرزا من وبر

برج وزننده (کرز) چواله دینیر . فتحین ایله
(وبر) دهوه، طاوشان، تیلکی کی حیواناتک توکنه اطلاق
اولنور .

مثل، « ایکی سنه ده دهوه توکنندن بر چوال یاپارسین! »
مفهومنده در . تنبل حریفله خطاباً ایراد اولنور .

❦ ۱۵۸ ❧

تضرب فی حدید بارد

ترك وعجمك « صوغوق دمیر دوکیورسین! » « آهن
سردمی کوبی! » مثلرینک عینی اوله رق « عبث ایشله
اوغراشیورسین! » دیه جک یرده ضرب ایدیلیر .

❦ ۱۵۹ ❧

تضرع الی الطیب قبل ان تمرض

« خسته اولمزدن اول طیبیه مراجعت ایت! »
دیمکدرکه :

« علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد »

حکمتی متضمندر .

روایت کوره بونصیحتی ابتدا حضرت لقمان اوغلنه
ویرمشدر .

ع ۱۶۰ ع

تشتھی و تشتکی

«هم مشتھیسین، هم مشتکیسین»

مصراعیلہ ترجمہ اولہ بیلان بومثل «تحب ان تأخذ وتکره ان یؤخذ منك.» یعنی «بشقہ سندن آلمی سورسین، اما سندن آلدیغنی ایستمزسین!» دیه تفسیر اولنور. بو خالدہ «اذا سئل الحف واذا سئل سوف.» مثیلہ یکمال بولنورسہده:

هم یاقارسین برق شمشیر ستمله عالمی

هم ینہ دیرسین سرکومیده فریاد اولسون

بیت مشهوری موقعنده دخی در میان اولنه بیلیر.

ع ۱۶۱ ع

ترکته تغنیہ الجرادتان

قوم عاد کندیلرینی ارشاد ایچون بعث بیوریلان حضرت هودی تکذیب ایله غضب آلہی بی دعوت ایتدکلرندن اوچ سنه متوالیا یاغفور یاغمامغله دوچار قحط شدید اولمشلر ایدی.

روایتہ کوره عقلائی قوم بو بلانک اندفاعی ایچون بر چاره آزادقلری صرہده ایچلرندن (قیل بن عنق) و (لقیم بن هزال) ایله (لقمان بن عاد) ک ریاستلری تحتندہ اولهرق، اللهدن یاغفور ایستمک مأموریتیله اوتہ. دن بری قبیلہ الا مال اولان مکہ مکرمہ یه بر جماعت کوندرمشلردر.

او وقت سکنہ مکہ (عمالیق) قومندن عبارت اولغله ارباب استسقانک ذکر اولنان اوچ نفر رئیس سید عمالیق اولان (معاویہ بن بکر) ک اقامتگاهنه نزول ایتدکلرندن معاویہ مسافرلری کمال اکرام ایله قبول ایلمشدر.

بونلرک حقیله تطییی املنده بولنان معاویہنک مالک اولدیغنی (جرادتان) نامنده ایکی سازنده قیز ایسه اداره جام کلفامه باشلایان مسافرلری برقات دها اکلندرمک اوزره نغمه یه آغاز ایتمشلردر.

آدن صکره ذوقک آرقه سی کسلمیوب جاریه لر چالدجه مسافرلر ایچمشلر، مسافرلر ایچدکجه جاریه لر چالمشلردر. بو اکلنجه برآی قدر دوام ایتمکه استسقا. جیلر اجابتگاه آلہی یه عرض ایدیله بیله جک کلمات دعائیہ بولمق شویله طورسون، بربرلرینه درستجه سوز سویلیه. میه جک درجه ده بی مجال قالمشلردر.

چراغ

حضرات رؤسا تأثیر سرود و صہبا ایلہ آزادہ فکر
استسقا اولملار ایدی .

اوتہ طرفدہ آجلقدن، صوسزلقدن اولمکدہ اولان
خلق نہ باراندن، نہ دہ یاراندن هیچ بر اثر ظہور
ایتمدیکنی کورنجہ بتون بتون یأس ایچندہ قالدہرق ارباب
استسقای کوروب صوک درجہ دہ مضطرب بولندقلری
اخبار ایلہ مرحمتلری جلیہ چالشفق اوزرہ مکہ بزم آدم
یوللامشلردر .

بو آدم کلوب خانہ معاویہ کیردیکی زمان نشوولی،
نغمہ لی بر مجلس کورمشدر . بر آرهلق نصلسہ زمزمہ
منقطع اولدقدہ بی چارہ مبعوث رئیسارہ قومک کیتدکجہ
اشتداد ایتمکدہ اولان مضایقه سنی عرض ایلکم ایستمش
ایسہدہ بونلر زوالی بی سویلتمک ایستمیوب «خاطر مز-
دہ سکر!» قیلندن بر جواب ایلہ صاودہرق ینہ اولکی
حال ایلہ اشتغاله باشلامشلردر .

مبعوثک عودتندہ اہالی باشنہ طویلانہرق رئیس
اول طانیدقلری (قین بن عنق) ک نہ ایشلہ مشغول
بولندیغنی صورددقلرندہ مبعوث «ترکتہ تغنیہ الجرادتان!»،
یعنی «کندیسنی جرادتان نغمہ ایلہ اکلندر مکدہ اولدقلری
حالدہ براقدم!» جواب حیرتبخشی ویرمشدر .

چراغ

بری طرفدہ معاویہ بوسر خوشلرک کیتدکجہ آزیتمقدہ
اولدقلری نظر دقتہ آلقلہ برابر کندیلرینہ اخطار کیفیت
ایتمکی شیمہ مهمانوازی یہ موافق کورمیوردی .
مع مافیہ وخامت انجام اندیشہ سیلہ جمہور طرفندن
مکدہ اجراسنہ مأمور اولدقلری وظیفہ مهمہ بی بونلرہ
اخطار ایتمکہ لزوم قطعی کورمکدہ اولدیغندن اولجہ
(قیل بن عنق) ہ خطاباً ترتیب ایتمدیکی :

الایا قیل قم ویحک فہینم
لعل الله یبعثنا غمما [ہ]

بیتیلہ مصدر نشیدہ مؤثرہ بی بر وقت مناسبہ جرادتانہ
نغمہ ایلہ انشاد ایتدرمشدر .

غرائب مرویاتدندرکہ بونشیدہ نک مغنیہ لر طرفندن
اوقونمسی اوزرینہ مسافرلردن بعضلرینہ انتباه کلہرک
«یاہو! بزم بورایہ کلشمز بویلہ اکلنمک ایچون دکل،
استسقا ایچون ایدی . قالقکز ایفای وظیفہ ایدہلم!»
دیملریلہ لقمان بن عاددن ماعداسی صحرایہ خروج ایلہ
یاغموور دعاسنہ باشلایہ جقلری صرہدہ جانب سمدن
«ایستدیککز ہر نہ ایسہ ویریلہ جکدر!» دیہ بر ندا کلش

[*] «ای قیل! ایتدیکنک یتز، آرتق قالدق، دعا ایت . ما-
مولدرکہ جناب حق بزمہ بر بولوت کونددر .» مآندہدر .

وبونلرك قوم عاد ايجون ياغمور طلبنده بولنلرى اوزرينه
برى بياض، برى قرمزى، برى سياه اوچ بولوت
ظهور ايتمشدر.

بعده ينه طرف آسماندىن «اى قيل! تفسك وقومك
ايجون شو اوچ بولوتدن بريسنى اختيار ايت!» ديه بر
ندادها كلدكده قيل «بياض وقرمزى بولوتلردن ياغمور
مأمول دكلدر. سياه بولوت ايشمزه يارار.» ملاحظه.
سندى بولنمسييله عالم بالادن «قوم عادى محو ايدى جك بر
شى اختيار ايتدك!» ديه برندا دها كلدكدن صكره او
سحابه سودا قوم عاد اوزرينه سوق اولنه رق جهله سى
اهلاك ايدلمشدر.

مؤخراً سمع لقمانه دخی «سندى ايسته جهككى
ايسته!» نداسى كلمسى اوزرينه لقمان اوچ ويا یدى رأس
كر كس قوشنك عمرى قدر ياشامق استدعاسنده بولنمغله
مساعده بيورلديغندن او قدر ياشادقن صكره اوچنجه
ويا یدنجى اوله رق بسله مكده بولنديغى (لبد) نامنده كى
كر كسك هلاكنى متعاقب وفات ايتمشدر!
مثل مذکور غفلت كامله ايجنده بولنان آدم حقنده
ايراد اولنور.

- ۱۶۲ -

تجسسها حمقاء وهى باخسه

(حمقا) (احق) ك مؤنثيدر. (ها) و (هى) ضمير.
لرى منشأ مثل اولان محتاليه راجعدر.

(باخسه) اكسيلتمك وظلم ايتك مغنالىينه كلن
(بخس) دن اسم فاعلدر. باخسه يه بدل (باخس) دخی
مرويدر. بو حاليه (ذات بخس) ديمك اولور.

(بى تيم) قيله سنده منسوب اولان (بى غنبر) جه.
عتندن بر ذات قوم مشوسى بولنان وصورت ظاهره سنده
نظراً بى ادراك ظن اولنان زنكين بر قادينك ثروتندن
استفاده طمعنه دوشهرك «شونكله بر شركت عقد ايدوب
المدى اموال تجارتى آنك اموالنه قاتسهم، مؤخراً فسخ
شركته قالقيشه رق اموال مخلوطه نك ايلرينى بن آلوب
قنالرينى آكا ویرسهم ده زحمتسزجه كار ايتسهم!» ملا.
حظه سنده بولنوردی.

فكر اشتراكى مزبوره يه آچدى. اوده موافقت
كوستردى. طرفينك ماللى يكدى كره قارشى ديريلوب
ايشه باشلاندى.

حريف بر آره لق — منويسى اولديغى اوزره — بر

وسيله بوله رق اورتاقلغه نهايت ويرمك ايستديكندن
اموال مخلوطه بي آرزو ايتديكي وجه ايله تفريقه قالقشمش
ايسه ده قادين متبصرانه حركتله ويرديكي اموالي كاملاً
آيروب آلدقن بشقه ضرر دعواسنه قيام ايده رك اوسته
بعض اشيا دخي آلمشدر .

بوصورتله سرمايه دن زيان ايدن تاجره بعض احباسي
« نصل اولدي ده برقاري يه آلدانك ! » يوللو متأسفانه
تعريضده بولملييله « تحسبها حمقاء وهي باخسة . » ، يعني
« آني سن ده كورسهك ساده دل ظن ايدرسين ، حال بوكه
حيله كار ايمش ! » جوابني ويرمشدر .

صورتده بدلادن ، حقيقتده عقلا دن اولان كيمسه
حقنده صرف اولنور .

— ۱۶۳ —

تحت جلد الضأن قلب الاذؤب

ضادك فتحي ، همزه نك سكونيله (ضأن) قويون قسمنه
اطلاق اولنان (ضائن) ك جمعي ، ياخود اسم جنسدر .
(اذؤب) معروف (ذؤب) ك جمعيدر .

« قويون دريسي آلتنده قورد يوره كي وار ! » مألنده

اولان بو مثل ضيا پاشا مرحوم طرفندن حضرت مولا -
نانك :

اي بسا ابليس آدم روي هست
پس بهر دستي نشايد داد دست
بيتي كي اقوال اكا بري توضيحاً حقلرنده :

صادق كوينور كسوده ارباب خيانت
مرشد صانيلور وهله ده اصحاب ضلالت
اكثر كشينك صورتنه سيرتي اوميز
يارب بونه حكمتدر آلهي بونه حالت
اميد وفا ايلمه هر شخص دغله ده
چوق حاجيلرك چيقدی خاچی زیر بغله ده

دينيان اهل نفاقدن احتراز اولمسنی توصیه ايدر .

« بدن وافرو قلب كافر . » مثلي دخي بورالريني
كوستر .

— ۱۶۴ —

تذكرت ریا ولدا فبكت

فتح را وتشديد يا ايله (ريا) عمرنده دنيايه برچوچق
كتيرمش بر قادي نجغز ایدی . چوچنی بك كوچك ايكن

وفات ایتدی . حال بو که کنندیسی (باقة النرجس)
عنوانی بحق آله حق بر حاله کلنجه یه قدر یاشادی ، معتوهه
روزگار اولدی .

چو جغنی بر درلو اونوده مزدی ، آره صره زواللی
قوجه قارینک غایت کوچلمش اولان کوزلرندن بوروشیق
یا کاکلری اوزرینه سرشک تحسر نزول ایتدیکی کور-
یلوردی .

کندیسنی هر کیم آغلار کورسه بکاسنک سببی
بیله یکندن « تذکرت ریا ولداً فبکت . » دیردی .

« ریا چو جغنی یاد ایدوب آغلادی . » دیمک اولان بو
سوز مؤخرأ عودت ایتماک اوزره الدن کیتمش بولنان
شی ایچون تلهف ایدن شخص فلکزده حقنده ضرب
ایدیلیر مثل اولدی .

— ۱۶۵ —

تسئلنی برامتین سلجما

(رامه) بصره قربنده بر موضعدر ، ایکی جهتی
اعتباریه اکثریا (رامتین) عنوانیه یاد اولنور .
(سلجم) سلغمه دینیر . بوسبزه یه شین ایله (سلجم) ،

یاخود ثایله (تلجم) اطلاق ایدنلر دخی وار ایسه ده
بولنر عند الفصحا مردود در .

موضع مذکورده بر قادینک نصلسه زوجندن سلغم
ایستیه جکی طومتغله آدجکزر حدتله رک « تسئلنی برامتین
سلجماً . » ، یعنی « باقکزر ، رامتین کبی بر یرده بندن سلغم
ایستیور ! » دیوب « اذعانه طورپ صیقهیم ! » مضموننی
ایما ایلمشدر .

دیگر بر روایتیه کوره شو هر بو سوزی همسرینه
خطاباً سویلمش اولدیغندن قاعده (تسئلنی) دیمسی لازم
کلیرکن کمال انفعالنندن تائیشه رعایت ایتمی اونوده رق
(تسئلنی) دیمشدر . بو حالده مثل ، « رامتین کبی بر یرده
بندن سلغم ایستیورسین ! » مألده اولمش اولور . نامجمل
طلبده بولنانلر حقنده ضرب اولنور .

— ۱۶۶ —

تسئلنی ام الخیار جملاً یمشی رویداً
ویکون اولاً

(ام الخیار) بر قادینک کنیه سیدر . مصغر بنیه سیله
(روید) — که اسم فعل امر ، صفت ، حال ، مصدر اولوق

اوزره درت درلو استعمال اولنور — بوراده (مشياً رویداً) تقدیرنده اوله رق صفت واقع اولمشدر، آهسته دیمکدر.

مثل، «ام الحیار بندن هم یواش یورر، هم ده اک ایلریده بولنور برده وه ایستیور!» مألنده درکه تدارکی متعذر اولان شیئی طلب ایدن کیمسه نك فکرینی تزییفاً ایراد ایدیلیر.

— ۱۶۷ —

تعست العجلة

(تعست) فی الاصل بر کیمسه نك آیاغی قایوب یوزی اوستنه ییقلیق دیمک اولدینی حالد هلاک اولیق معناسنه استعمالی شایع اولان — نحس وزنده — (تعس) دن ماضی مؤنشد.

بومثل ابتدا حضرت (سعد بن ابی وقاص) ک کریمه سی (عائشه) نك کوله سی (فند) طرفندن ایراد اولمشدر.

فند پک خوش آواز ایدی. اکثریا رجال ونسا باشنه طویلانهرق کندیسینی نغمه پردازلغه مجبور ایدرلردی. عائشه برکون بونی خارجدن آتش کتیرمکه کوندردی.

فند ایسه اکثر خوانندگان کبی لا ابالی برشی اولدیغندن سیده سندن الدینی امر موجبنه آتش آرامقده ایکن کندیسینه تصادف ایدن بعض احباسبی مصره متوجهاً یوله چیقمق اوزره بولندقلرینی بیان ایله رفاقتی رجا ایلدکارنده رد ایتیوب بونلرله برلکده مصره کیتمش واوراده بر سنه قدر اقامت ایتمشدر.

نصلسه عودته موفق اوانجه عائشه نك کندیسینه حواله ایتدیکی خدمت خاطرینه کلمسیله همان بر ظرفک ایچنه بر آتیش قویه رق سیده سنك خانه سنه طوغری قوشمغه باشلادینی صروده آیاغی قایوب دوشدکده النده کی آتش دوکیلوب طاغامغله کویا عجولانه حرکت ایتدیکی ایچون جانی صیقیله رق «تعست العجلة!»، یعنی «عجله نك الله بلاسنی ویرسون!» دیمشدر. حرکتی بطی اولان شخصه لطیفه اوله رق سویلنه جک سوزلردندر.

— ۱۶۸ —

تغافل کأ نك واسطی

«واسطی ایشسین کبی تغافل ایت!» مألنده اولان بو

مثل شهر واسط اها لیسـنـک باشـنـه کلـن بر بلادن نشأت
ایتمشدر.

حجاج ظالم عراق عربیه مسلط اولدقده واسط اها.
لیسنی، یایدیرلمقده اولان بعض ابنیه ده آنغاریه صورتیه
استخدام ایتمدرمه باشلامش ایدی.

ایشک کیتدکجه آغـرلاشمقده اولدیغنی کورن زواللی
واسطیلر فرارایله مسجدده التجا ایددرک بین الغربا یاتوب
صاقلانیرلردی. حجاج طرفندن عمله جمعه مأمور اولان
شخص ایسه بونلرک اختفا کاهلرینی کشف ایتمکله مسجدده
کلوب «یاواسطی!» دیه هایقیرر ویاتمقده اولان بی چار.
کاندن هانکیسی باشنی قالدیره جق اولورسه درحال یاقه.
لایوب ایش محانه کوتورردی.

بونک اوزرینه واسطیلر آرتق اويله ندالره قولاق
آصمیوب کیم نه دیرسه دیسون یاتدقلری یردن باش
قالدرمز اولمشلردر.

مثل، بر آدمه ایشنه کلیه جک خصوصیلرده تغافل
ایتمسنى توصیه ضمننده ایراد اولنور.

— ۱۶۹ —

تخرسی یانفس لامخرسة لك

(تخرسی) لوغسه کندی ایچون طعام تدارک ایتک
دیمک اولان (تخرس) دن امردر. (مخرسه) لوغسه ایچون
طعام ترتیب ایلمک معناسنه کلن (تخریس) دن اسم
فاعلدر. بو طعامه ضم خایله (خرسه) تعبیر اولنور.
فقیره بر قادینجقز لوغسه اولدقده کندیسنه خرسه
احضار ایده جک کیمسه سی بولمادیغندن طعامی بالذات
طبخ ایتدیکی صره ده «ای نفس! طعامکی کنده حاضرلا،
سکایمک کتیره جک کیمسه یوق!» مألنده اولان بوسوزی
سویلمشدر.

زواللی بونی مجرد کیمسه سز لکنندن شکایت یوللو
سویلمش ایسه ده معانی جویان عرب بر حکمت اولمق
اوزره قبول ایله «کندی ایشکی کنده کور!» جمله مهمه سی
موقعنده ایراد ایتمکله باشلامشاردر.

— ۱۷۰ —

تسمع بالمعیدی خیر من ان تراه

بزده امثال عربک اک مشهورلرندن صاییلان بومثلک

توجیهنده يك چوق سوز سويلنمش ایسه ده اسلمی
روایت آتیه اولدینی کتب معتبره ادبیه دن آکلاشلمشدر :

(معید) قبیله سنه منسوب دیمک اولان (معدی) نک
مصغری بولنان (معیدی) بلغادن برذاتک لقیدر .

(نعمان بن منذر) بونک شهرت بلاغتی ایشیدردی .
بر کون شخصی کورمک ایستیوب حضورینه جلب
ایتدردی .

معیدی کوتاه قامت، لالابالی قیافت، ترشرو، ژولیده مو
بر آدم اولدیغندن نعمان، کندیسنی نظر استحقار ایله
سوزمکه باشلاخجه معیدی نعمانک فکر مضمرینه جواباً
« انما المرء باصغریه . » یعنی « انسان آنجق قلب ولسان ایله
انسان اولور . » دیدکده نعمان « معیدی بی ایشتمککک
کورمکککدن اولادر . » دیمک اولان « تسمع بالمعیدی
خیر من ان تراه . » سوزیله مقابله ایلیمشدر .

« آواز دهل شنیدن از دور خوشست »

مثلی مقامنده ضرب اولنور . « انما المرء باصغریه . » دخی
امثالدن معدوددر .

❦ ۱۷۱ ❧

تشمیرت مع الجاری

(تشمیرت) (تشمیر) و (انشمار) کبی مرور ایتمک
معناسنه اولان (تشمر) دن ماضی مؤنثدر . ضمیر
مستتری قصیده یه راجعدر .

برادری (بحیر) ک قبول اسلامه شتاب ایتمینی تقییحاً
انشا ایلدیکی هجویه مسموع نبوی اولدقده حقنده « دمی
هدردر . » بیورلسی اوزرینه خوفندن برمدت اختفا
ایتدکدن صکره نزد عالی رسالتپناهی یه عزیمتله کندینی
بیلدرمکسزین ایراد ایلدیکی « یارسول الله ! سزی نصلسه
کوجندرمش اولان ابن زهیر تائباً و مسلماً حضور کزه
کله جک اولسه مظهر عفو بیوریلور می ؟ » سؤال
مستمندانه سنه « اوت ! » جواب رحیمانه سنی آلیر آلمز اولجه
نظم ایتدیکی مشهور :

« بانت سعاد فقلبي اليوم متبول »

قصیده بلیغه سنی مرقص بر صورتده انشاد ایتمی
محظوظیت محمدیه بی موجب اولسیله کندیسنه خرقة
سعادت احسان بیوریلان جناب (کعب بن زهیر)
برسیاحته اوغلی یاننده اولدینی حالده بر سفینه یه را کب
اولمش ایدی .

حضرت كعب بویو لیلیق اثناسنده بر قصیده ترتیب
بیورمغه او غلنه او قویوب کوزلجه حفظ ایتسنی امر
ایلمشدر .

بو آمری بر آقشام اوزری ویرمش ایدی .
صبح اولنجه او غلنه « شمدی قصیده بی او قو ،
باقیم ! » دید کده او غلی « یا بت انها شمیرت مع الجاری . »
یعنی « ای پدر ! او ، صو ایله برابر آقوب کیتدی . » دیوب
بونکله قصیده بی اونوتدیغنی عرض ایتک ایستمشدر .
کعب ، او غلنک کوستردیکی بوقیدسزلق اوزرینه
« سن آنی یوز درد کسه بنده سنی آنک آردی صره یوز .
دیر یرم . » مآلنده اولان وشاعر زاده بی همان طوتوب
دکره آتمق ایستیه جک درجه ده منفعل اولدیغنی مشعر
بولنان « ان شمیرت بها شمیرت بك علی اثرها . » سوزیله
کندیسنی تکزیر ایتمشدر .

مثل اهمیت ویرلیوب اونودیلان شی حقنده ضرب
ایدیلیر .

— ۱۷۲ —

تمرد ماردوعز الابلق

(تمرد) عناد ایتک معناسنه اولان (تمرد) دن

ماضیدر . (مارد) (دومة الجندل) موقع معروفی جوارنده
بر حصارک اسمی اولدیغنی کبی (ابلق) دخی « اوفی من
السموعل . » مثلنک منشای اولان (ابن عادیا) نک تحصن
ایتدیکی مشهور حصارک وصفیدر .

(الجزیره) مایک کسی (زبا) غایت متین و منیع
اولان بویکی حصارک تسخیری ایچون خیلی مدت
اوغراشدیغنی حالد بر درلو ظفریاب اوله مدیغندن آرتق
اوسودادن واز کچهرک نومیدانه رجعت ایتدیکی صره ده
« ماردتمرد ایتدی ، ابلق ایسه غالب کلدی . » مفهومنده
بولنان بو سوزی سویلمکله استحصالی ممتنع اولان امانی
حقنده ضرب ایدیلیر مثل اولمشدر .

— ۱۷۳ —

تقلدها طوق الحمامة

(تقلد) کردنلک طاقنمق دیمک اولان (تقلد) دن
ماضیدر . کردنلکه کسر قاف ایله (قلاده) ، آنی برینک
بویینه طاقغه ایسه (تقلید) دینیر . ادبای عربک ناظمینک
ارتحالندن صکره قیمت شناسان اخلافه یادکار قالان اشعار
برکریده یه (مقلدات الشعر) و (قلائد الشعر) تعبیر ایتلری

بوقیلدن اولان آثارك ارباب طبیعت طرفدن كرده تعلیق
ایدلك مرتبه سنده مظهر احترام اولسنه میندر .

کندی اقوال و افعالی بشقه سنك اقوال و افعاله
بکرتمه چالشق موقعنده استعمال اولنان (تقلید) قلاده
طاقق معناسندن مأخوذدر . کویا بر آدمه بکزه مك
ایستین کیمسه آنك اقوال و افعالی قلاده کبی بویننه
طاقار . (ها) نك مرجی خصلت قبیحه در . فوق
وزنده (طوق) کردنبند دیمکدر . (حمامه) کوکرجینه
ویا مطلقا کردنی مطوق اولان قوشه اطلاق اولنان
(حمام) ك مفردیدر .

مثل ، «حمامه نك طوقی کبی آنی بویننه طاقدی .»
مأنده اوله رق بر شخصك خصلت قبیحه ایله مألوفیتی
بیان صدنده ایراد اولنورکه حمامه دن طوق ایرلیه جفی
کبی او شخصك دخی خصلت مذکوره ایله دائما برلکده
بولنه جفی تصویرینی حاویدر .

﴿ ۱۷۴ ﴾

تلدع العقرب وتصنی

«عقرب هم صوقار، هم فریاد ایدر.» دیمك اوله رق

متظلم حالنده کورینن ظالم حقنده ضرب اولنورکه :

«این ظالم مظلوم نماطرفه بلایست»

مفهومی اخطا ایدر .

﴿ ۱۷۵ ﴾

ترکتهم فی کصیصة الظبی

«آنلری کیك طوزاغنده براقدم.» دیمکدرکه «یانلرندن
آیرلدیغم وقت اضطرابلری درجه کماله ایدی.» دیه جك
یرده ایراد ایدیلیر .

«ضحاک را بزحمت ماران گذاشتیم»

مثله قریبدر .

﴿ ۱۷۶ ﴾

(مصراع)

تحمی جوابیه نقیق الضفدع

(جوابی) حوض معناسنه اولان (جابه) نك جمعیدر .
(نقیق) قوربنغه زمزمه سنه دینیر . (ضفدع) امثال

منظومه دن «قوربغه برسوز سويلسه آنی حکما تفسیر
ایدر.» مآلنده اولان :

قالت الضفدع قولاً

فسرته الحكماء

یبتندن دخی آکلاش-لیدی اوزره (عقرب) کی مؤنث
اعتبار اولنور .

« حسنت جميع خصاله »

مصراعنده (حسنت) فعلنک تائیثی (خصال) ه اضافی
جهتیه مؤنث اعتبار ایدیلن (جميع) ه اسنادندن نشأت
ایتدیکی کی (تحمی) فعلنک تائیثی دخی (ضفدع) ه مضاف
اولق حسبیه مؤنث عد اولنان (نقیق) ه اسنادندن ایلری
کلشدر .

عربلر (ضفدع) ی دائماً مؤنث اوله رق استعمال
ایدرلر . حتی آیات قرآنییه زعمنجه نظیره لر یازان
(مسلمة الکذاب) بیله بو یولده کی آثارینک اک حکیمانه سی
صاییلان و «ای قوربغه ! یوقاریک صوده، آشاغیک
چامورده اولدینی حالدده ها نه قدر نققه پرداز اولوب
طوره جقسین ؟ نه صوی بولاندره بیلورسین، نه ده
ایچی منعه مقتدر اولیورسین !» مفهومنده بولنان «یا ضفدع
کم تنقین اعلاک فی الماء واسفلک فی الطین لا الماء تکدرین

ولا الشارب تمنعین.» سفسطه سنده بوتائیثه رعایت ایتمشدر .
«آنک حوضلرینی قوربغه ولوله سی محافظه ایدر !»
دیمک اولان مثل مذکور قیافنده کی ارسلائی، فصاحتده
مطبعه شارلاتانی اولان، یعنی ایشی نمایش ولا فدن عبارت
بولنان اشخاصه اشاره درمیان ایدیلیر .

۱۷۷

تعجیل العقاب سغه

«مجازاتده عجله، کار عاقل دکدر.» مآلنده درکه :

تأیدن ایتمه صاقن اجتناب
امور سیاستده قیلمه شتاب
که بر دمه بیک خونه واردر مجال
ولی مرده یی زنده ایتک محال

نصیحت حکیمانه سنی تضمن ایدر .

۱۷۸

تناس مساوی الاخوان یدم

لك ودهم

(تناس) اونودر کی کورنمک معناسنه اولان

(تناسی) دن امردر . (مساوی) ضد (محاسن) در .

اولسه بر بزمده اغماض ایده جك شی بسیار

اولیه بزمه وارا نك بر کوزی پوشیده کرک

ایقظنی متضمن اولان بو مثل «اخوانکک عیوبنی
کورمه که حقکده مودتلی دایم اولسون.» مفهومی منده در.

۱۷۹

تأبی ذاك بنات البی

(تأبی) امتناع معناسنه اولان (ابا) دن مضارعدر .
(بنات البی) یورکده منبع شفقت عد اولنان برچوق
طامارلره دینیر .

بر آدمك عجوزه بر والدسی وار ایدی . «یاوروم!
بن آرتق پك اختیار اولدم . اوی اداره اقدارم
قالمدی . شورادن شورایه کیده میورم . یرمدن قیملدایه .
جق حالم یوق . او مزده بر تازه بولنسه ده هم سنی ، همده
بنی چکوب چویرسه نه خوش اولور ! شونده قاج کونلك
عمرم وار ؟ کوزمی یومدن مروتنکی کوردهیم . کل ایکی کوزم !
سنی اولندیرهیم . ماشاءالله آرتق اوتوزیکی سوریورسین .

چولق چوجق صاحبی اول . طورونلرمی اوقشایهیم !
کبی سفسطه لرله اوغلنی اغفال ایدوب اولندردی .
کلین خانم خویسزجه ایدی . قوجه قارینك اداره
بیتیه متعلق ویردیکی اوامری اصلا دیکله میوب کندیسنه
قنا حالده پای ویرمکه باشلادی . قوجه قاری مدافعه
ایدردی ، فقط غلبه ایده مزدی . بوجهته لاه کلین خانم
کیتدکجه اوده حاکمه مطلقه اولدی . نهایت ایش بر درجهیه
واردی که بر کون زوجنه «هو! سکا برشی سویلیه یممی ؟
بو اوک ایچنده یاو ، یابن ! آرتق چکه م قوزم ! نه اولیور
حالمه ؟» جوابی دیکدی .

«اطوع من ثواب .» مثلنه مضرب اولان آدمجکر
اعاده آسایش ایچون بشقه بر چاره بوله مدیغندن عجوزه بی
کوتوروب صحرا ده معطل بر قویویه القایله عودت ایلدی .
جوار چاهدن کچمکده اولان بر ایکی یولجی دریندن
برناله حزین ایشیدیلر . قویونك ایچنه باقدیلر . قوجه
قاری بی کوردیلر . «سنی بورایه کیم آتدی ؟» دیدیلر .
سرکذشتنی آغلایه آغلایه نقل ایتدی . اولیه خائن بر
اوغله بددعا ایتک لازم کله جکنی سویلدیلر . «بوکا ایچم
راضی اولیور .» مألنده اولان «تأبی ذاك بنات البی .»
سوزیله مقابله ایلدی . شفقت مادرانه بی تصویر ایدن

بومثل اقرباه مرحتدن دم اورلدینی صرمده ایراد اولنور .

— ۱۸۰ —

تأتی بك الضامة عریس الاسد

میمك تشیدی ویا تخفیفی ایله (ضامه) (ضم)، یاخود (ضم) دن مأخوذدر . احتمال اوله کوره احتیاج شدید، احتمال ثانیه کوره ظلم ظلمه دیمك اولور . سکین وزنده (عریس) ارسلان یا تاغنه دینیر .

مثل، «مضایقه ویا مظلومیت سنی تهلكیه آته بیلیر .»
مفهومنده اوله رق «انسان مضطر قالیرسه اولومی کوزینه آلیر .» دیه جك یرده ضرب ایدیلیر .
«آج قورد ارسلانه صالدرر .» مثل عثمانیسنه معادل طوتیله بیلیر .

— ۱۸۱ —

تبشرنی بغلام اعیا ابوه

«باباسنك النسن عاجز قالدیغم بر چوجغك تولدینی بكا تبشیر ایدیورسین!» مانده در .

بر ذات غایت هوایی وهرجایی اولان اوغلنی کویا بتون بتون باشند چیقمامسی ایچون اولندر مش ایدی .
بر مدت صکره اوغلنك بر اوغلی دنیایه کلدیکی کندیسنه کال اهمیتله تبشیر ایدیلهرك بخشش ایستلده کده مبشره بخشش یرینه منفعلاً بوجوایی ویرمشدر .

ظاهرده موجب ممنونیت کبی کورندیکی حالده حقیقته :

امور تضحك السفهاء منها
وینحشی من عواقبها الیب

مضمونی اوزره جالب اضطراب اولان حوادث حقنده ایراد ایدیلیر .

شاعر : «برفرزند ایستیورسین که سنی آنك باباسی دوچار عجز ایتمشدر . باباسندن خیر کورمدیکك بر اوغلدن نه اومارسین ؟» مفهومنده اولان :

ترجو الولید وقد اعیاك والده
فما رجاءك بعد الوالد الولدا

بیتی بومثلدن اقتباساً سویلمشدر .

- ۱۸۲ -

تعلانی بضب انا حرشته

(تعلیم) بوراده (اخبار) معناسنه اولان (تعلیم) دن
مضارع مخاطبدر . (ضب) کلر دیدکلری حیواندر . فرش
وزنده (حرش) کلر صید ایتک دیمکدر .

مثل، «بکا بنم صید ایتدیکم کلردن بحث ایدیور
سین!» مفهومنده درکه «سندن اعلی بیلدیکم شی حقنده
بکا علامه لك صاتیورسین!» دیه جک یرده صرف اولنور .
کلر صیدنده قاعده شودرکه : صیاد کلرک مسکنی
اولان محلك آغزینه یا قلاشوب ایچریده بولمان حیوانک
خبردار اوله جنی صورتده النی تحریک ایتکه باشلار . کلر
بو حرکتک کندیسنه ایراث مضرت ایتک اوزره کلن
بر ییلان طرفندن ایقاع ایدلدیکی ظننده بولنه رق آکا
اورمق ایچون قویروغنی طیشاری طوغری اوزاتدقه
نجه صیاده دوشر .

«هذا اجل من الحرش .» عربلرک لسان حیواناتدن
اوله رق اتخاذا ایلدکلری امثالنددر . بر کلر لسانندن
سویلنمش اولان بو مثلك منشأی بر وجه آتی تصویر
اولنمشدر :

بر کلر یکی طوغان یا وروسنه بر طاق نصیحتلر و یردیکی
صرهده «حریص وحیله کار انسانلر بعضاً همنوعمرك
مسکنلری مدخلنه کلوب اللارینی اوینساده رق کورلتی
ایدرلر . بز مکیلرده آنی ییلان کلدی صانوب مدافعه
ایچون قویروقلرینی خارجه طوغری اوزادرلر . حال
بوکه کلن ، ییلان اولیوب کلر آولار انسان اولدینندن
آنک الله دوشرلر . بو بلادن قورتیلش یوقدر . کوزیکی
آج ! شاید یووه مرنک اوکنده اویله بر پاتیردی ایشیده .
جک اولور ايسهك ییلان ظنیله احمق کبی قویروغنی
اوزادوبده دست صیاده دوشمه !» دیمش ایدی .

یاورو بوتنییه مشفقانه بی دقت فوق العاده ایله دیکله یوب
بلله مش و آندن صکره یووه آغزنده حرکت صیادانه
بکرر هر نه حادثه ظهور ایتش ايسه هیچ بریسنه قولاق
ویرممشدر .

کلر جک بو طور احتیاطکارانه یه رعایتله بیومکده
اولدینی حالدیه برکون الی قازمه لی بر صیاد کلوب مسکنک
آغزینی قازمغه باشلامسیله کورلتی بیودیکندن یاورو پدرینه
«باباجغم ! بکا تعریف ایتدیکک حال بومیدر ؟» دیدکده
کندیسندن زیاده دوچار خلجان اولان باباسی «هذا اجل
من الحرش .» یعنی «بو» بنم سکا تعریف ایتدیکم غائله دن
دها بیوک !» جوابنی ویرممشدر .

بر بلادن احتراز ایدیلیرکن آندن دها بیوکی ظهور
ایتدکده ضرب اولنور .

عربلرک حیواناته اسناد ایتدکلری فقراتندرکه بر
طاوشان انه کچن برخرمای اکل ایتک اوزره ایکن یانه
کلن بر تیلکی آتی قاپوب بلع ایلدکده طاوشان تیلکی یی
برای مرافعه کلرک خانه سی پیشگاهنه کوتورمکله بینلرنده
شو محاوره جریان ایتشدیر :

طاوشان — تیلکی ایله آره مزده بر دعوی تحدث
ایتدی، فصلی ایچون طوغریجه سزه کلدک .

کلر — پک کوزل ! بنده دعواکزی عادلانه فصل
ایدرم .

طاوشان — او یله ایسه بر آز طیشاری چیقکز .

کلر — یالکز او اوله مز، حاکم مقامنده حکم ایدر .

محاوره نك نتیجه سنده کلر طرفندن ایراد اولنان

« حاکم مقامنده حکم ایدر . » حکمتی « فی بینه یؤتی الحکم . »

عباره سیله امثال عرب عدادینه ادخال ایدلمشدر . بعض

ارباب محاضرات بو طاوشان ایله تیلکی محاوره سنی بروجه
آتی اوزاتمشلردر :

طاوشان — بو کون کز رکن یرده بر خرما بولدم .

کلر — طاتلیدر، یلیسین .

طاوشان — نه فائده ! تیلکی قاپدی .

کلر — منفعت شخصی سنی کوزتمش .

طاوشان — بنده آکا بر شمار اوردم .

کلر — حقکی آلمشسین .

طاوشان — اوده بکا بر شمار اوردی .

کلر — اودشمشسکز .

طاوشان — دعوا مزی عرض ایتدم . لازم کلن
حکمی ویریکز .

کلر — ویرمدمی یا ؟

طاوشانک تیلکی علیهنده اقامه ایتدیکی دعوی کلری
یووه سندن چیقارمق مقصدینه مستند بر تزویر متفقانه دن

عبارت اولدیغندن بوراسنی حس ایدن کلر مقابله حکما .

نده بولنمشدر . سفسطیه سفسطه ایله جواب ویریلیر .

لطائفندرکه مشهور قاضی (شریح) بر کون مقام

قضاده اوطور مقده ایکن حضورینه داخل اولان (عدی

بن ارطاة) ایله بینلرنده محاوره آتیه جریان ایللمشدر :

عدی — نره ده سکز ؟

شریح — سنکله دیوارک آره سنده یم .

عدی — بنی دیکلیکز .

شریح — هر کسی دیکله مک ایچون اوطور ییورم .

عدي — بر قادين تزوج ايتدم .

شرح — الله مبارك ايلسون !

عدي — زوجه مك اقاربي كنديسني يانلرندن آير .
مامقلمى شرط ايتديلر .

شرح — شرطه رعايت ايديكز .

عدي — فقط بن آيرلق ايتيورم .

شرح — حق سلامت ويره !

عدي — دعوامزى فصل ايديكز .

شرح — ايتدم !

عدي — حقنده حكم ويرديككز آدم كيم ؟

شرح — والده كرك اوغلى !

عدي — بو حكى كيمك شهادتيله ويريورسكز ؟

شرح — دايبكرك قيز قرداشى اوغلنك شهادتيله !

— ۱۸۳ —

تخبر عن مجهوله مرآته

(تخبر) (اخبار) دن مضارع معلومدر . (مجهول)

بوراده ظهورينى صاحبك ايتمديكى احوال دن عبارتدر .

مثل ، « آنك كوسترمامك ايتديكى احوالى آينه

سياسى كوسترييور . » ديمك اوله رق :

« سن نصل آدمسين ايتير سويله ايتير سويلمه »

« هر كسك حالن اولو الابصاره سيم سويليور »

مفهومی اوزره انسانك نه خصلتده اولدينى سياسندن

— بر درجهيه قدر — آكلاشيله بيله جكنى بيلديرر .

بوراده — بر درجهيه قدر — قيدينه لزوم واردر ،

زيرا اويله سيمالرده كوريلور كه آنلردن اولجه استخراج

اولسان مالى اصحابنك صكره دن ظاهر اولان احوالى

تكذيب ايدر .

بويابده شيخ سعدينك : « بر آدمده كي قدرت

علميه نك درجهسى بر كون ايچنده آكلاشيله بيلير ، فقط

خبث جبلت سنه لرحه مدت ظرفنده آكلاشيله مز ، بناء عليه

كيمسه نك سيرتى حقنده بردن بره حكم ويرمامليدر . »

مالنى متضمن بولنان :

توان شناخت بيك روزدر شمائل مرد

كه تا كجاش رسيدست پاىگاه علوم

ولى زباطنش ايمى مباش و غره مشو

كه خبث نفس نكردد بسالها معلوم

قطعهسى شاين تدقيق و تطبيقدر .

تتھانا امنا عن الغي وتعدو فيه

۱۸۴

تتھانا امنا عن الغي وتعدو فيه

غینک فتحی، یانک تشیدی ایله (غی) کمره اولنق
دیمکدر . (تعدو) سکیرتمک معناسنه کلن --- محو وزننده
— (عدو) دن مضارعدر .

«والده من بزی راه کمرهیدن منع ایدیور، حال بوکه
کندیسی اویوله طوغری سکیردیور .» مآلنده اولان بو
مثل خالقه سالک صراط مستقیم اولملری توصیه سنده
بولنوب طوررکن کندیسی کریود کیرضالال وحقارنده :
«بزه نصیحت ایدن یادکاری کوردکی ؟»

دینیلن زهاد ریا معتاد ایله همحال اولان فعلی قولنه اویمز
رجاله اشاره ایراد اولنور .

طول برقادینک ایکی اوغلی وار ایدی . چوجققری
کزوب اوینامقدن شدیداً منع ایتدیکی حالده کندیسی هر
کون سوسلنوب اودن چیقار کیدردی .

آزار ایشیده ایشیده اوصاش اولان چوجققر بر
کون یکدیگرله حسب حال ایتدکاری صروده بولردن
— مراهق اولدیغی جهته — والده لرینک نرله دوام

ایتمکده بولندیغی حس ایدن بیوکی کوچکنه «تتهانا

امناعن الغی وتعدو فيه .» دیمشدر .

۱۸۵

(مصراع)

تجری الرياح بمالاتشهی السفن

متبینک : «انسان هر آرزو ایتدیکی شیئه نائل
اوله من . روزکار بعضاً سفینه نک ایستمدیکی جهتدن
اسر .» مفهومند اولان :

ما کل ما یتمنی المرء یدرکه

تجری الرياح بمالاتشهی السفن

ییتدن مأخوذدر . بزده مثل اتخاذه شایان اولان :

یوری دریادل اولوب ایله تحمل یوقسه

روزکارک اوکنه دوشمین آدم یوریلور

بیت مشهورینی اخطار ایدر .

۱۸۶

تجمعین خلابة و صدوداً

کتابه وزننده (خلابه) آدامق، (صدود) یوز چویر مک
معناسنه در.

شاعر مشهور (جریر بن عطیه) نک (ام محمد) دینیلن
محبوبه به خطاباً سویلدیکی:

اخلبتنا و صدت ام محمد

افتجمعین خلابة و صدوداً [۰]

بیتدن مأخوذ اولوب «اغفال ایله اعراضی جمع ایدیور-
سین!» مألنده بولنان بو مثل طبعه خوش کلیه جک ایکی
درلو خصلتی حائر اولان ذات حقنده ضرب ایدیلیر.

حقنده واقع اولان بعض القآت غرضکارانه اوزرینه
شاعر مشارالیهی حجاج قتل ایتک ایستدکه کیفیتی
استخبار ایدن (مضر) قبیله سی اشرافی حجاجک حضورینه
چیقه رق «جریر قبیله مزک محافظ لسانیدر، یکانه شاعر-
مزددر. آنی بزه باغشلا!» یوللو نیازده بولنلریله حجاج

[۰] «ای ام محمد! بزی بیک درلو عشوۃ دلفریب ایله کندیکه
مفتون ایتدکدن صکره بزدن یوز چویردک — مقصدک اغفال ایله
اعراضی جمع ایتکمیدر؟ —» مألنده در.

— نه ملاحظه به مبنی ایسه — او فکر خونریزانه دن واز
کچمش ایدی.

بونک اوزرینه اوراده بولنان (هند بنت اسما) — که
شاعرك عفونی تمی ایدنلردن بری ایدی — جریرک
جلیله کندیسنه محصول طبع لطیفی اولان بعض اشعارک
انشاد ایتدیرلمسی لطافتبخش مجلس اوله جغنی عرض ایله
حجاجدن مساعده آلدقن صکره آدم ارسالیله جریری
دعوت ایتمشدر.

جریر محترزانه کلوب داخل مجلس اولدقده — حجاج
دخی حاضر اولدیفی حالد — هند ایله بیلرنده محاوره
آتیله جریان ایلمشدر:

هند — (تبسمله) طرز تشیب [۰] اوزره ستایش
نسوانه دائر نظم ایتمش اولدیغکز اشعاردن بعضلرینی
فصاحت مخصوصه کزله او قورسه کز ممنون اولورز.

جریر — (جدی بر طور ایله) تشبیه رعایت عادت
دکدر. نسوانی سوم. اعتقادمجه اک سویمسز مخلوق
آنلردر، فقط اربابی حقنده سویلنمش بعض اشعار

[۰] شاعرك اوائل قصیده ده معشوقه سندن بحث ایله تغزل ایتسنه
دینیر. (کعب بن زهیر) ک (بانت سعاده) قصیده سی بو یولده نظم
ایدلشددر.

ستایشکارانهم وارد، آرزو اولنورسه آنلری انشاده
جرات ایده بیایرم.

بونک اوزرینه هند اظهار انفعال ایله «انصافسز!
نیچون او یله سویلیورسین؟ بن سنک مشرب و مسلکی
بیلزمیم؟» دیدکن صکره جریرک بر طاقم تشییاتی
اوقومغه باشلامشدر.

شاعر ایسه بو شاعره نك حضور حجاجده کندیسنی
کوچک دوشوره رک قور تلمق اوزره بولندیغی بلایه او.
غراتمسندن فوق العاده احتراز ایتدیکی جهتله هند تشییاتدن
هر برینی اوقودقجه جریر آنی انکار ایله حجاجک مدحنه
دائر بر قاج بیت انشاد ایدردی.

اک صکره هند مأخذ مثل اولان بیتک داخل اولدیغی
تشییی اوقودقده جریر آنک دخی کندی اشعارندن
اولدیغی بیان ایله حجاجک غایت عادلانه حرکاتده بولمقده
اولدیغی کویستر بر قطعه انشاد ایتدیکندن حجاج کوله رک
اورادن بر دقیقه اول صاووشمق آرزوسنده بولندیغی
طورندن آکلاشیلان شاعرک انصرافنه مساعدده ایللمشدر.

— ۱۸۷ —

ثمرة العجب المقت

ضم عین ایله (عجب) معروف اولدیغی اوزره کندیغی
بکنمه دیمکدر. وقت وزنده (مقت) بغض ایتک معنا.
سنه در.

«عجیک ثمره سی مبعوضیتدر.» مألنده اولان بومثل
شخص خودبینک منفور عالم اوله جغنی میندر. بوخصلت
ذمیمه دن تحذیر موقعنده ضرب ایدیلیر.

کبرک ذمنه دائر عرفا و حکما طرفندن ایراد اولنان
اقوال جمع ایدلسه بر کتاب اولور.

اکا بر تابعیندن «احلم من احنف.» و «اسود من
احنف.» مثالرینک منشای اولان (ابن قیس) بعض
جهلاده کوریلن اوضاع متکبرانیه معنی ویرمک مشکل
اولدیغی مقام استیضاحده عرض ایدلده «ماتکبر احد
الا من ذلة یجدها فی نفسه.» یعنی «انسانک تکبر ایتسی
نفسنده ذلت کورمسندندر.» دیمشدر.

بر حکیمه «سکا کبر ایدنه نه مغامله ایدرسین؟»
دینلده «بر متکبری کوردیکم کی آنده کی حال بکا کچر.»

مفهومنده اولان «ما رأيت متكبراً الا تحول مابه بي .»
سوزيله جواب ويرمشدر .

کورنیورکه حکیم «الکبر علی المتکبر صدقة .» مضمونی
اوزره «بنده آکا کبر ایدرم .» دیمک ایستیور . واقعا هر
شیده مقابله بالمثل قاعده سنی اجرا ایدن حرکت عادلانه ده
بولنش اولور .

— ۱۸۸ —

جواهر الاخلاق تفصیحا المعاشرة

«ماهیات اخلاقی معاشرت اظهار ایدر .» مفهومنده
اوله رق بر آدمک فی الحقیقه نه اخلاقده بولندیغی بر ایکی
کره کوریشلمکه دکل، مدت مدیده صحبت ایدلمکه آکلا-
شيله بيله جکنی اشعار ایدر .

فی الواقع خوی واردرکه بر قاق کونده تبین ایدر .
ینه خوی واردرکه بر قاق سنه ده تعین ایتمز .

— ۱۸۹ —

جد صغیر الحنظلی

(جد) (اشتد) معناسنه در . صریر وزنده (صغیر)

شفتین آره سندن طرز مخصوص اوزره حیقاریلان
سیدرکه ایصلیق تعیر اولنور .

بری (بنی سعد)، دیکری (حنظله) قبیله سنه منسوب
ایکی آدم بالاتفاق ارسلان صیدینه حیقمشدر ایدی .

ارسلان آو جیلرینک معتادی اولدیغی وجه ایله مناسب
بر موقعده لزومی قدر فاصله ایله ایکی چوقور قازوب هر
هانکیسنک حفره سنه ارسلان دوشه جک اولورسه ایصلیق
چاله رق دیکرینه اخبار کیفیت ایتمک اوزره بعد المقاوله
موقعارینه چکلدیلمر، آو بکلمکه باشلادیلمر .

بر آرزمان صکره حنظلینک کوزینه قارشیدن مدهش
بر ارسلان کورنمکه ایصلیق چالغه باشلادیغندن اوتده
آرقداشی قولاق قابارتمشدر . حال بوکه ارسلان صیاد
صاحب صفیرک بردن بره اوزرینه هجوم ایله باجاغندن
یاقه لایوب بره چارمیشدر .

بواثناده بی چاره، تبدیل نغمه ایله غایت تیزدن فریاده
و آرقداشندن استمداده باشلامشدر . رفیقی ایسه
زواللینک :

«آو بکلر ایکن آو اولدی صیاد»

مألنجه شیر پنجه دن دها مهلاک اولان پنجه شیر دوشدیکنی
آکلانجه «جد صغیر الحنظلی .»، یعنی «حنظلینک ایصلغی

شدتندی . « ديهرك اورادن طابانه قوت قاچشدر .
 «پاپوش بهالی !» مثل عثمانیسی موقعنده ایراد اولنور .

— ۱۹۰ —

جرجر لماعضه الكلوب

(جرجر) سسلنمك معناسنه كلن (جرجره) دن ،
 (عض) ایصیرمق دیمك اولان (عض) دن ماضیدر . تنور
 وزننده (كلوب) رمان وزننده (كلاب) کبی عوامك
 (ماهموز) ، خواصك (مهمیز) دیدکاری دمیردرکه
 بینیلن حیوانك قارتی دورتمك ایچون چیزمه وقوندو .
 رهنك اوکچه لرینه طاقیلیر .

ماهموز ویا مهمیزك طوغریسی منبر وزننده (مهمز) ،
 یاخود مفتاح وزننده (مهماز) در . جمعی (مهامز)
 و (مهامیز) کلیر . بونلرك ایکیسی ده اسم آلتدرکه دورتمك
 معناسنه اولان — غمز وزننده — (همز) دن مأخوذ
 اولمق اوزره دورتهجك آلت دیمکدر . بو حالده بعض
 ادبامزك استعمال ایتدکاری «تهزیز مهمیز» و «مهمیز زن
 استعجال» کبی تعییراتك استحسناننده عجله ایدلماك
 لازم کلیر .

واقعا (مهماز) فارسیده دخی استعمال اولندیغندن
 بعض ادبای عجمك :

کوهر معرفت اندوزکه باخود پیری
 که نصیب دکرانست (نصیب) زروسیم

ییتنده واقع اولدینی اوزره (نصاب) و (حساب) کبی
 کلهلرده کی الفی یایه قاب ایله بونك ماقبانی بالطبع مکسور
 او قویه رق (نصیب) و (حسیب) صورتنده استعمال ایتمش
 اولملرینه نظراً (مهماز) ده کی الفك دخی یایه قلییه
 (مهمیز) شکلنه قونلمش اولسی محتمل ایهده محفوظاتمز
 آره سنده آثار فارسیه دن بونك شاهد استعمالی عد اولنه .
 جق بر شی بویه مدیغمز جهتله او بابده تردد ایدرز .

بو صورت تحقق ایتسه بیله بزده (مهمیز) ی فتح
 میم ایله او قومق غلطی باقیدر .

مع مافیه شمیدییه قدر ، لسانمزده مستعمل اولان
 عربی وفارسی الفاظی هر یرده اصللری اوزره استعمال
 ایتمك تعصب مجنونانه سنده بولندیغمز اولدیغندن مقصدمز
 «مهمیز یازمیه لم» ، مطلقا مهماز یازم و بونی کسر میم ایله
 او قویه لم . « دیمك دکل ، لغتك اصلنی کوسترمك اولدینی
 آکلاشیلیر صانیرز . یوقسه فصاحت عثمانیه یی ، اوته دن
 بری قافك ، میمك فتحیله او قودیغمز (قنبدیل) ی ،

(منديل) ی قافك، میمك كسریله او قومق كی كولنج
تكلفلرده آرامق عبث اولدیغنی اكثر ارباب قلمله برابر
بزده بیلیرز .

« مهمیزی یینجه فریاده باشلادی . » مألنده اولان بومثل
اول امرده سرکشلك ایتكده اولدیغنی حالدده صکره دن
مهمیزی جانباز آلتنه دوشمش حیوانه دونن انسان
حقنده ضرب اولنور .

« دردب لما عضه الثقاب . » مثلی بونك نظیریدر .
(دردبه) رام اولمق معناسنه در . کتاب وزننده
(ثقاب) منكنه كی مضیق آلاته دینیر .
مثل ، « منكنه كندیسنی صیقنجه مطیع اولدی . »
مفهومنددر .

جاوز الحزام الطیین

کتاب وزننده (حزام) قولانه ، طانك كسر وضعی ،
بانك سکونی ایله (طی) حیوان ممهسنه اطلاق اولنور .
« قولان صیریلوب ناقه نك ممه لرینی تجاوز ایتدی . »
مفهومنده اولان بومثل « اضطراب صوك درجهیه
واردی . » دیه جك یرده ایراد ایدیلیر .

ادبیاته تعلق ایدن وقایع تاریخیسه دندرکه جناب
ذی النورین — سعادتخانه سی ارباب فتنه طرفندن محاصره
اولندقدده — امام علی افندمره یازدیغنی استمداد نامه ده
— بك زیاده مضطرب بولندیغنی عرض ایچون — مثل
مذکور ایله « بلغ السيل الزبی . » مثانی ایراد بیورمشدر .
مستغنی ایضاح اولدیغنی اوزره حضرت امام ،
مشار اليهك تخلصنه بك چوق اقدام ایتدیکی ، حتی
حسین افندیلمزی بیت الخلافه نك بابنی صورت دائمه ده
محافظه یه مأمور بیوردیغنی حالدده جناب عثمانك رتبه جلیله
شهادتی دخی حائر اولمسنه تعلق ایدن اراده ازلیه نك
تغیری قابل اوله مامشدر .

جاء ابوها برطب

« باباسی تازه خرما کتیردی . » دیمك اوله رق آزه
راضی اولان کیمسه حقنده ضرب ایدیلیر .
امرای عربدن (شهیم بن ذی النابین العبیدی) بعض
خواص قبیله سیله بر آره لق سیاحته چیقمش ایدی .
کزرکن تصادف ایتدکری بر جماعت میاننده شهیم ،

کوردیکی بر جمیله نی سومکله آنی باباسندن ایستیوب تزوج
ایدیور مشدر .

یاننده بولنان اشراف قوم کندیسنگ بو حرکتی —
مغایر لازمه وقار اولدینی جهته — استحسان ایتدکری
کی قبیله خلقی دخی کیفیتی خبر آلدقیرندن بینلرنده ذاتاً
خفت مزاج وضعف رأی ایله معیوب اولان شیهم حقنده
یکی بر سوء فکر دها پیدا ایتملردر .

بر قاق کون صکره شیهم — محبوبه سی یاننده اولدینی
حالده — قبیله سی نزدینه کلدکده — حائر بولیدینی
شرفی محو ایتمه چالیشیر جه سنه بویله آحاد ناسیدن برینک
قیزی آلسندن طولای — کندیسینی کیسه استقبال
ایتدیکی کی مؤخر آ زیارتنه دخی کیتما مشدر .

شیهم بو جالدن خیلی متأثر اولدینی حالده سوکیلیسیله
مشغول ایکن اوته دن قیزک پدري بر مقدار تازه خرما
وسائر بعض هدایا ایله دامادینک نزدینه کلمکله شیهم پک
زیاده ممنون اولدیغندن آوجنه بر آز خرما آله رق قبیله نک
اجتماعگاهنه کیدوب بر طور مجنونانه ایله « جاء ابوها
برطب . » دیمشدر .

خلق ایسه امیرک بو حالنه کوله رک سوزینی مثلی
اتخاذ ایلملردر .

— ۱۹۳ —

جلیس السوء کالقین ان لم یحرق
ثوبک دخنه

« کوتو همنشین دمیرجی یه بکزر، لباسکی یاقسه بیله
دود آلود ایدر . » مألنده درکه سوء قریندن تحذیر مقامنده
ضرب اولنور .

شیخ عطار : « کومور او جافی اطرافنده طولاشانک
جامه سی دوماندن سیاه و قییح اولور . » مفهومنده کی :

هر که کرد کوره انکشت کشت
جامه از دودش سیاه وزشت کشت

بیتمده بو مثله ایما ایللمشدر .

آنی متعاقب : « اما عطاره تقرب ایدن، رایحه طیه دن
نصیب آیر . » مألنده کی :

و آنکه باعطار میگردد قریب
اوهمی یابدزبوی خوش نصیب

بیئیه — که بر ایهام لطیفی مشتملدر — حسن قرینک

هر حالده موجب استفاده اوله جغنی انبا بیور مشدر .

صائب : « جامه نسیم سحر مواصلت غنجه دن خوشبو

اوليور . اويله ايسه كلزار عالمده سن ده اهل دل ايله
نچون اختلاط ايتيورسين؟» ديمك اولان :

شد زوصل غنجه خوشبو جامه باد سحر
درنياميزي درين كلشن باهل دل چرا
بيتنده جناب عطارك پنديني برزمين شاعرانه ايله افاده
ايتمشدر .

— ۱۹۴ —

جمالک

«الزم مايورث الجمال .»، يعنى «سكا چركينلك دكل»
كوزللك ايراث ايدمك شئيئه ملازمت ايت . « ديمك
اولمغله نصب ايله اوقونور .
لفظ جمال صوري ومعنوي هر درلو كوزللكه دال
اولديغندن عربك بو قولى كمال ايجاز ايله برابر انسانه
كافه محاسن ايله اتصافي توصيه ايدر حكم بديعه دن عد
اولنور .

— ۱۹۵ —

جزاء سنمار

ايتديكي ايلكه مقابل كوتولك كورن آدمك مقولى

اولق و «جزائي جزاء سنمار .» تقديرنده بولنق اوزره
«حقمده سنماره ايديان جزايي روا كوردی.» مال شاكيانه
سني حاويدر .

سين ونونك كسري، ميمك تشديدي ايله (سنمار)
روم ارباب صناعتندن ماهر بر معماردر .

روايت مشهوره يه كوره ملوك عراقدن (نعمان بن
امراء القيس) ك امريله و (خورنق) ناميله (كوفه)
خارجنده غايت مصنع بر قصر عالي بنا ايتمشدر .

اكالندن صكره قصرى تماشا ايدن نعمان سنمارك
بونده اظهار ايتديكي صنعته حيران اوله رق كنديسنه پك
چوق احسان ايلديكندن معمار مقام شكرانده «بو قدر
لطفكزه مظهر اوله جغمي بيليدم بنابي دها لطيف ياپاردم .»
ديمكه نعمان «بو حريف صاغ براقيليرسه كيدر، ملو كدن
بشقه بريسنه بنمكندن اعلى بر كوشك بنا ايدر .» اندیشه
تفرد جويانه سنه دوشمش وبى چاره سنمارى هنوز اكمال
ايلديكي قصر بلندك بالاسندن آشاغى آتوب محو ايلمشدر .
نعمانك «يبنى قصرأ ويهدم مصرأ .» قيلندن اولان
بومعامله غدارانه سى شيوع بولمغله «جزاء سنمار» مثل
سائر اولمشدر .

شاعرك «بنوسعد بزم التزام ايتديكمز حسن معامله يه

قارشى حقمزده، بى كناه اولان سنماره ايديلن جزايى
اجرا ايلدى . « مفهومانده بولنان :

جزتنا بنو سعد بحسن فمالنا

جزاء سنمار وما كان ذا ذنب

ييتى كې بعض اشعارده زوالى سنمار معمار قصور كفتار
اولور .

۱۹۶

حين تقلين تدرين

(تقلين) تاوه ايچنده بر شى قاوورمق ديمك اولان
— رضا وزنده — (قلا) دن، (تدرين) بيلمك معناسنه
كلن (درايت) دن مضارع مؤنثدر .

بى پروا بر زنباره ليلا خانه سنه داخل اولدينى
بر آفتهيه صباحه قارشى وداع ايتديكى صروده بر آز پاره
ويرد كده قارى بوكا « اوه ! سنى آلداتم يا ! » ديمكه
اولجه بر كوشه ده كوزينه ايليشن قاوورمه تاوه سنى مها -
رت سارقانه ايله در بغل ايتمش اولان حريف « حين
تقلين تدرين . »، يعنى « سن اوراسنى قاوورمه قاوورمه جغك
وقت آكلارسين ! » جوابى ويروب قپودن طيشارى
چيقمشدر .

مغبون اولدينى حالده كنديسنى غابن ظن ايدن كيمسه
حقنده ضرب ايديلن بو مثلك متضمن اولدينى مجاو به
حضرت مولانا طرفندن مشويده بر طرز حكيمانه اوزره
ايراد بيوريلان فقره مشهوره آتيدى خاطره كتيرر :
« بر خرسز كيجه بر دكانك كينكلىنى آچقوله مشغول
ايكن دكانك اوزرنده بولنان خانه ده ياتمقده اولان بر
خسته طيقيردى بى ايشيده رك كوچ حال ايله باشنى پنجره دن
چيقاروب خرسزه « اوراده نه ياپيورسين ؟ » ديدكده
« طاوول چاليورم . » جوابى آلمسيه « طاوول سسنة
بكرر بر شى ايشتميورم . » ديمسى اوزرينه سارق « آنك
سى يارين چيقار ! » مقابله سنده بولمشددر .

۱۹۷

حلى اصم واذنى غير صماء

شيوة افاده جه « ييتى يخل لا انا . » مثلنه بكره ين بو
مصراع « حلم صاغر در، قول اغم صاغر دكلدر . » مألنده
اوله رق « ايشيدرم اما ايشتمزليرم . » ديه جك يرده انشاد
اولنور .

هر ايشيديلن افسانه يه، خصوصيه تفوهات غرضكا -

رانهیه اهمیت و یرلیه رک حکیمانه و حلیمانه طاور انلمسنی
توصیه ایدر .

حلم ایله مشهور اولان (احنف بن قیس) «بکا اذی
ایدنلردن دائما مستفید اولورم . علیهمده بولنان بندن
اقوی و یا بنمله مساوی ایسه بن حلم ایله آکا غلبه ایدرم،
آشاغی بر شی ایسه کندیسيله کور شمامکه قرار ویریرم .»
دیر ایدی .

عرفای اسلافدن (اصم) لقییه معروف اولان
حضرت (حاتم) ه دائر شیخ سعدینک (بوستان) ده
بر وجه آتی ایراد ایلدیکی فقره شایان استماعدر :

کروهی بر آنسد زاهل سخن
که حاتم اصم بود باور مکن
بر آمد طنین مکس بامداد
که در چنبر عنکبوتی فتاد
همه ضعف و خاموشیش کید بود
مکس قند پنداشتش قید بود
نکه کرد شیخ از سر اعتبار
که ای پای بند طمع پای دار
نه هر جا شکر باشد و شهد و قند
که در کوشها دام بازست و بند

یکی گفت از آن حلقه اهل رای
عجب دارم ای مرد راه خدای
مکس را تو چون فهم کردی خروش
که مارا بد شواری آمد بکوش
تو گاه کردی ببانک مکس
نشاید اصم خواندنت زین سپس
تبسم کنان گفتش ای تیز هوش
اصم به که گفتار باطل نیوش

ترجمه

ارباب سخندن بر طاقی «حاتم کر چکدن اصم ایدی .»
دیر لر . اینانمه !

بر صباح بر سینک اورو محک آغنه دوشمکه ویزلدا .
مغه باشلادی . اورو محکک ضعف و سکوت حالنده
کورغسی کید ایدی . سینک آنی قند ظن ایتدی،
حال بوکه قید ایدی .

حاتم آغنه دوشن سینکک ویزلتیسنی ایشیدنجه عبرت -
بینانه او طرفه طوغری باقوب دیدی که :

ای حریص ! شمدی نه یاپه جقسین باقهلم ! هر یرده
قند بولمز . بعض مواقعده ده بند بولنور .

بونك اوزريننه احيابندن بريسي كنديسنه «بزم
كوجلكله ايشيده بيلديكمز آواز مكسي سزك طويمكزه
تعجب ايدرم . مادام كه سينك سسني بيله ايشيده
بيلورسكز، بوندن بويله سزه (اصم) ديمامي .» ديدكه
حاتم تبسم ايدرك «اصم اولق باطل سوز ايشتمكدن
اولادر .» بيوردي .

— ۱۹۸ —

حسن في كل عين ماتود

(ما) موصولدر . (تود) سومك معناسنه كلن — واوك
اوچ درلو حرکه سيله — (ود) دن مضارع مؤنثدر .
(هي) ضمير مستري مؤنث سماعي اولان (عين) ه عائددر .
«هر كوزه سوديكي كوزل كوزيشور .» مألنده اولان
بو مثل «كوكل كيمي سورسه كوزل اودر .» مثل عثمانيسنه
معادلدر . فارسیده بونلره بدل «هر چه در دل فرود آید
در دیده نگو نماید .» دينير .

محبوبه سي پك او قدر نظر ربا اولميان بر عاشقه
منسوب اولديني قيله آره سنده غايت كوزل قيزلر بولنديغني
اخطار ايله سوكيليسنك بونلره نسبتله حسنا عند اولنه ميه .
جغني و بريكيلر وار ايكن اوته كنه ربط قلب ايدش ناججا

كوريله جكني ايا ايلدكارنده بو سوزي سويلمشدر . بر
روايته كوره «ليلي سويلير بر قيز دكلدر .» دينلره جواباً
لسان مجنوندن صادر اولمشدر . حال بو كه روايت مشهور
رهيه نظراً قيس بو تعرضه «ليلايه مجنونك كوزيله
باقليدر !» جوابي ويرمشدر .

شيخ سعدى بوجوابي «ازدر چة چشم مجنون بجمال
ليلي نظر بايست كرد .» عباره سيله كوسترر . حضرت
مولانا ايسه فقره يي شويله تصوير ايدر :

كفت ليلي را خليفه كان توي
كزتو مجنون شد پريشان و غوي
ازدكر خوبان توافزون نيستي
كفت خامش چون تو مجنون نيستي

— ۱۹۹ —

حرامه يركب من لا حلال له

(بنی قریع) قبيله سندن (جيلة بن عبد الله) بروقت
فرستده (جریه بن اوس) ك مرعاده همشيره زاده سنك
نظارتی تحتمده بولنان ده وه لرني اوكنه قاتهرق سوروب
كوتورمش ایدی .

يكنى در حال نزد جريه به كيدوب كيفيتي اخبار
ومر عاده بر ناقه دن بشقه حيوان قالمديغني علاوة كفتار
ايدنجه جريه — اوزرينه يينوب غاصبلري تعقيب ايتمك
ايچون — آنك همان جلبني امر ايتدكده يكنى — زمان
جاهليتده ديشي دهويه بينمك حرام عد اولنديغنه مبنى —
آكا بينيله ميه جكني اخطار ايلمسيله جريه « حرامه يركب
من لاحلال له . »، يعنى « حلالى اوليان حرامه بينر . »
ديمشر .

«الضرورات تبيح المحظورات .» قاعده سنك اسكيبي
اولان بو مثل امر مكروهى اختيار خصوصنده مضطر
قالان كيمسه حقنده ايراد ايدياير .

— ۲۰۰ —

خط جزيل بين شدى ضيغم

(حظ) نصيب ديمكدر . (جزيل) وزن ومعناجه
(كثير) كيدر . (شدى) آورده معناسنه اولان — شينك
كسر وقتحيله — (شدى) ك تثنيه سيدر . حيدر وزننده
(ضيغم) اسامى اسددندر .

«ارسلان آغزنده حظ وافر .» ديمك اولان بو تركيب
استحصالى ممتنع بولسان شى مرغوبه اطلاق اولنور .

«ارسلان آغزندن شكار آلمز .» مثل عثمانيسنك مألئى
متضمندر .

ارسلانك يمك اوزره آغزينه آلديغني شيشي غصب
ايتمك ايستينه ويرمك احتمالى اولماسى كى كندى اختياريله
آغزندن براقديغني پارچه يى دخى — فوق العاده آجيقسه
بييله — بردها آغزينه آلمغه تنزل ايتماسى علو جنبابى
اقتضاسندن ايمش .

ارسلان «نيم خورده اوهم اورا شايد .» مضمونى
تقدير ايدن قهرمانلردن اولديغندن بشقه سنك آرتيغني
يمديكى كى كوپك قسمك سؤرى اولان صودن دخى
ايچمز مش .

شاعر : «سوديكمه بغضم يوق ايسه ده شركاى محبتم
چو غالديغني جهتله عشقنى ترك ايتمكه قرار ويردم . طعام
اوزرينه سينك قوتنجه اكلنه مشتهى اولديغم حالده آندن
المى چككمكه مجبور اولورم . ارسلانلر كوپكلرك ديبلرينى
صوقدقلىرى صودن ايچمكه تنزل ايتزلر .» مفهومنده كى :

ساترك حبا من غير بغض
ولكن كثرة الشركاء فيه
اذا وقع الذباب على طعام
رفعت يدي ونفسي تشتهيه

وتجتنب الاسود ورودماء

اذا كان الكلاب يلغن فيه

قطعه سنده کندیسی ارسلا نك بو حاليله متصف کوستر مشدر.

۲۰۱

حافظ علی الصدیق ولو فی الحریق

(محافظه) ماده سی «حافظوا علی الصلوات .....»
آیتنده اولدینی کبی (علی) ایله استعمال ایدلده مداومت
معناسنی مفید اولور. رفیق وزنده (صدیق) (اصدقا) نك
مفردیدر، وار ایسه کرچك دوسته اطلاق اولور.
«یانغین ایچنده بولنسه دخی صدیقکن آیرله!» مألده
اولان بومثل شرائط دوستییه صوك درجهیه قدر رعایت
ایلمسنی توصیه ایدر.

بونك یانغیه کوروکله کیتمک ایچون مساعد روزکار
آرایان ارباب هوایه برکونه تأثیری اولیه جنی معلوم ایسه ده
وقتیله انسانیت حامیلری لسانندن ایشیدلدیکی جهته آیت
منسوخه کبی بعضاً او قونور.

اگر رفیق شفیقی درست پیمان باش

حریف حجره و کرما به وکلستان باش

نصیحتک مجملیدر.

۲۰۲

حال الجریض دون القریض

(حال) (حیلات) دن ماضیدر. مریض وزنده
(جریض) فی الاصل بوغازه طوران توکروکه دیندیکی
حالده مؤخرأ کنایه طریقیله غصهیه اطلاق اولمشدر.
ینه بو وزنده (قریض) شعر دیمکدر.

مثل: ارباب تحقیقک بیاننه کوره «غصه شعره مانع
اولدی.» مألده در.

شعرا ی عربدن (قنفذ)، قبیله سی ییننده حسن طبیعتله
مشار بالبنان اولمش ایدی.

اوغلی (جوشن) درت بش یاشنه کلدکده لهجه سی
ایلریده فصیح و بلیغ برشاعر اوله جغنی کوسترمکه باشلا.
دیغندن پدري بونك شاعریتجه کندیسنه غلبه ایله حسن
صیتنی کسر ایده بیله جکی اندیشه حسودانه سنه دوشه رک
چوجغنی اعدام ایله بالتهدید شعر سـویلمکدن قطعاً منع
ایلمشدر.

جوشن بیودی، افکار شاعرانه سی جوش ایتمه
باشلادی. ذهنده بر چوق شعرلر وجوده کلدیکی حالده
قورقوسندن بونلرک هیچ بریسنی کیمسه یه اوقویه مزدی.
کندی کندیته:

«سویلمزهم اولورم سویلر ایسه م راز آچیلیر»

دیر طور ردی .

یرشاعر ایچون بو حالک علل مهلکه دن اوله بیللمسی
مستبعد میدر؟ جوشن اشعارینی انشاد ایله ذهنی بر درجه یه
قدر اراحه ایدم چک آدم بوله میه بوله میه قوت طبیعی نسبتنده
دوچار ضعف اولدی . نهایت خسته لنوب دوشکه
دوشدی .

باباسی چوجغک حالنده کوردیکی تهله که اوزرینه
مرحمته کله رک باشی اوجنه کیدوب «او غلم! بو کوندن
صکره ایستدیکک قدر شعر سویله، وهم اعدامی ذهنکدن
چیقار.» دیدکده «حال الجریض دون القریض.» جوابی
اعطا ایله :

«کی شعر ترانکیزد خاطر که حزین باشد»

مضموننه ایما ایلدی .

بر خصوصک اجراسنه مانع ظهور ایدنجه ایراد
اولنور .

شایان دقتدر که جوشن مشرف موت اولدینی حالده
دخی قافیه پرورلکی ترک ایدم مامشدر .

حجه کیدن بر ذات عودتنده احباسنه هر مجلسده یالان
یا کلش احوال حجازیه دن بحث ایتکی اعتیاد ایله بونلری

اوصاندر نجه یه قدر چالیشیر . احبب حاجی بابایی بردها
او یولده کوه زهلاک ایتماکه اجبار ایچون بینلرنده قرار
ویررلر . برکون حاجی بابا معتادی اوزره یارانه نقل
حجازیاته باشلا نیجه جمله سی بردن «بونلری بیک کره
سویلدیگز، بیک کره دیکله دک، آرتق الویرر!» دیه رک
فیما بعد بومبیحه دائر شق شفه ایتماسنی کندیسنه شدتلی
بر صورتده تنیه ایلملری اوزرینه حاجی بابا دوشوب
بایلمغله تلاش ایله اطرافنه اوششهرک «امان! نه اولدی؟»
دیدکلرنده حاجی بابا بایغین بر صدا ایله «برافکر اللهی
سورسه کز، حج یولنده ده بر کره بو حال بکا واقع اولمش
ایدی.» جوابی ویرر «فقره سی بوراده خاطره کلیه چک
افسانه لردن دکدر .

۲۰۳

حیاک من خلا فوه

(حیا) سلام ویرمک و آلق معناسنه کلن (تحیه) دن
ماضیدر .

فی الاصل تحیه «الله عمریکی اوزون ایتسون!» دیمک
اولان «عمرک الله» و «احیاک الله» جمله لر یله تفسیر اولنان

«حیاک الله» عبارہ سیلہ بر آدمہ دعا ایتک معناسنہ اولدینی حالہ مؤخرأ مطلقا دعادہ استعمال اولمشدر .

تخیه بقا معناسنہ دخی کلدیکندن «التحیة لله» «البقاء لله» دیمک اولور .

ضیا پاشا مرحوم «ظفر نامہ» نک :

لرزه صالدى فلكه نعره حياك الله

رعشه ويردى كرهيه غلغله يامتعالي

بیتی شرحنده — (حیاک الله) جمله عربیہ در، الله جانکی آلسون معناسنہ — دیدکدن صکره حاشیہ ده — الله سنی دیرلتسون معناسنہ ده کلور . صکره دن تحقیق اولندی — اشارتنی کوسترمش ایدی .

مشارالیهی مؤاخذه ایتک ایستین معلومات سطحیه اربابندن بعضاری دیرلرکه :

«پاشا بوراده حیاک الله عبارہ سیلہ متغافلانه اکنهیم دیرکن خلقت کندیسیلہ اکنمکه یول بوله جفی بر موقعه دوشمشدر ، زیرا بو جمله نک بر کیسه یه سلامتله دعا ایدیلہ جکی زمان ایراد اولنہ کلدیکی هرکسک معلومی ایکن «معنای صحیحنی بیلمیور .» دیمسونلر دیه بوکا برده «الله سنی دیرلتسون .» معناسی ویره رک اظهار معلومات ایتک ایستیورسه ده افاده سنندن ترکیک اصل معناسنی

بیلمدیکی آکلاشیلیور، بناء علیه هجويله اوغراشدینی ذات عالی کی کندیسی ده کولنج اولیور .

حال بوکه پاشانک مال جمله اولمق اوزره در کنار ایتدیکی «الله سنی دیرلتسون .» سوزی یوقاریده «حیاک الله» ک مفسری اولدینی کوستریلن «احیاک الله» عبارہ . سنک عیناً ترجمه سی اولدیغندن مؤاخذلرک سفسطه سنده کی حکم یالکز کندیلرینک حقیقت تحیتدن غافل بولندقلرینی میدانه قویقدن عبارت قالیور .

(خلا) بوش اولمق معناسنہ کلن — سمو وزننده — (خلو) دن ماضیدر .

(فوه) (من) ه راجع اولان ضمیر ایله کتب نحویه ده بر بحث مهم تشکیل ایدن (اسماء سته معتله) دن بولنان (فو) دن مرکبدر .

اربابنه کوره محتاج ایضاح اولمدینی اوزره اسماء مذکوره مفرد، مکبر اولدقلری ویاء متکلمدن بشقه برشیئه مضاف بولندقلری زمان حالت رفعده واو، حالت نصبده الف، حالت جرده یا آلرلر .

مشهوردرکه خلفای عباسیه دن (مأمون) کوفه ده بولندینی صره ده بر کون معیتده بعض افراد خاصه اولدینی حالده آتیه بینهرک صیده چیقمش ایدی .

برشکار کوردی، تعقیبه باشلادی. کیده کیده اوکنه فرات نهری چیقدی. آتک دیزکینی چکدی، اطرافه باقندی. نظری آرقه سنده برصو قربه سیله جوارده کی تپه به تحقیقمنه چالیشیر خوش اندام، خوبزو بر عرب قیزینه مصادف اولدی. اواشاده نصلسه قربه نک آغزی چو. زیله رک ایچنده کی صو دوکله که باشلا نیجه قیز «باباجغم! قربه نک آغزینه یتش. آغزی بکا غلبه ایتدی. آغزینی طوتمغه طاقم یوق.» مألنده اولان «یا ابت ادرك فاها قد غلبنی فوها لا طاقه لی بفیها.» عباره سیله فریاده آغاز ایلدی. قیزک فصاحت ناله سی مأمونک پک زیاده خوشنه کیتدیکندن درحال یاننه صوقیله رق کن دیسیله مکالمه به باشلامشدر.

برچوق سؤال و جواب تعاطیسندن صکره قیز اوراده یالکز بولسان مأمونک خلیفه زمان اولدیغنی سوزلرندن سزوب لازم کلن آداب تعظیمکارانه بی ایفایه مسارعت ایتمکه مشارالیهک برقات دهها حسن نظرینی جلب ایلهمشدر. کن دیسنی آرامقده بولسان آدم لر نزدینه کلنجه مأمون قیزک پدیرنی چاغرده رق رضاسنی استحصال ایتدکن صکره اک کوزل برشکار عد ایلدیکی کریمه سنی — نفسی ایچون زوجه اولق اوزره — آلوب کوتورمشدر.

مأمونک (عباس) نامنده کی اوغلنک بو مخدره دن تولد ایتدیکی روایت اولنور. قیزک بالاده کوریلن عباره استمدادیه سی بحی صددنده اولد یغمز کله نک اوچ حالتی تصویر ایچون لطیف بر مثال اولور. بر ذات اکل طعام ایله مشغول ایکن یانندن کچن بریسی سلام ویردکده آکل — دهانی مملو بولندیغنی جهته — مقابله درحال عرض تحیت ایدهمیوب آنجق بر قاج ثانیه صکره «حیاک من خلا فوه.»، یعنی «سنگ سلامکی آغزی بوش اولان آلسون.» دیمشدر. مثل مذکور التفاتک اهمیتتی اولیان یارانه ایماء ایراد ایدیلیر.

— ۲۰۴ —

حوضک فالارسال جاءت

تعترك

(حوضک) بر (احفظ) تقدیر یله منصوبدر. (ارسال) قطع، یعنی سوری معناسنه کلن — فتحین ایله — (رسل) ک جمعیدر. (تعترك) مزدحم اولق دیمک اولان (اعتراك) دن مضارعدر.

« حوضکی کوزدت ، ایشته دهوه سوریلری ازدحام
ایله کلوب چاندی ! » مفهومنده بولنان بو مثل انسانه ،
مقاومت ایده میه جکی ملحوظ اولان بر قوته قارشی
احتیاط اوزره حرکت ایلمسنی تنبیه موقعنده ضرب
اولنور .

— ۲۰۵ —

حمیم الرجل واصله

کریم وزننده (حمیم) قریبه ، یعنی خصمه دینیر .
اضداددن اولق اوزره صیجاق و صوغوق صویهده اطلاق
اولنور . بوراده مراد معنای اولدر . برنجیسنک جمعی
اخلا وزننده (احما) ، ایکنجیسنککی (حاتم) کلیر . مفرداً
استعمال اولندیغی وقت هانکی معناسی قصد ایدلدیکی
قرینه ایله بیلنه جک دیمک اولور . قرآن کریمده قریب
وصیجاق صو مغالرنده اوله رق ایراد بیورلمشدر .

امرای جاهلیه دن (خنابس بن المقنع) مالک اولدیغی
قویون سوریلرندن برینی (کلاب بن فارغ) دینیلن شخصه
تودیع ایتمش ایدی .

بر کون سوریه بر ارسلان هجوم ایددرک قویونلری

قیرمغه باشلامسیله کلاب دفعنه چالشمش ایسهده ارسلان
بی چاره بی برصدمهده یره سروب ینه ایشیله اشتغاله
باشلامشدر .

اوصردهده (خنابر) و (حوشب) ناملریله یاد اولنان
ایکی کشی محل وقعیه کمار یله کلاب بونلردن استمداد
ایتدکده خنابر — کندیسنک اقرباسندن ایکن — کری
چکلدیکی حالده حوشب معاونته قوشوب ارسلانی
ضربات شمشیر ایله ییقمشدر .

بونک اوزرینه کلاب عرض شکراندن صکره حوشبک
الندن طوتوب « انت حمیمی دون الخنابر . » یعنی « بنم قریم
خنابر دکلدنر ، سنسین . » دیه دیه کندیسنی قبیله نزدینسه
کوتوره رک « هذا حمیمی دون الخنابر . » آوازه سیله اعلان
کیفیت وارتحالندن صکره متروکاتنک آکا ویرلمسنی وصیت
ایتمشدر .

بر مدت کچنجه کلاب وفات ایتمکه حوشب ایله خنابر
بیننده میراث منازعه سی ظهور ایتدی . حوشب متوفانک
اعلان ووصیته ، خنابر ایسه اسکی قرابتیه کووه نیردی .
فصل نزاع ایچون امیر القوم اولان خنابسه مراجعت
ایتدیله . حوشب کلابک و قتیله علی ملائ الناس فصل
« هذا حمیمی دون الخنابر . » دیدیکنی ونه صورتله وصیت

ایتدیکنی اقامه شهود ایله اثبات ایتدکده امیر «آدمک
قربی امدادینه یتیشندر . « مآلنده اولان « حمیم الرجل
واصله . « کلامنی ایراد ایله دعوایی حوشبک لهنده
اوله رق فصل ایلدی .

بومثل — که «رب اخلك لم تلده امك . « مثل مشهورینی
اخطار ایدر — امثال عثمانیه دن معدود اولان :

« محب صادق یکدر کشینک اقرباشندن »

مصراعی مقامنده اوقونور .

معنی « حاوی اولدینی حکمت مجرب به یه حرمة
مصراعده کی (یکدر) تعیر قدیمیله (کشی) مد ضرورینسک
نقیصه بینان ادبا طرفندن خوش کورلمسی مأمولدر .

— ۲۰۶ —

حتى يؤب المثل

(یؤب) رجوع معناسنه اولان — ثوب وزننده —
(اوب) دن مضارعدر . مکلم وزننده (مثل) بر شخصک
اسمیدر .

عربلر برایشی الی الابد ایشله میه جکلرینی افاده ایچون
« لا افعل کذا حتی يؤب المثل . « دیرلر .

معهود (عیید الله بن زیاد) هر نه دن طولایی ایسه
خوارجدن (*) برینک اعدامنی امر ایتمش ایدی .

مأمورلر خارجی بی — سائر بعض خوارجک بغته
هجوم ایله محکومی اللرنندن آللری احتماله قارشى — کمال
احتیاط ایله مقتله طوغری سورکلیوب کوتوردکلری
صرهده محبان شاه ولایتدن مثل اوزاقدن غلبه لکی
کوره رک بریسنه ایشک اصلنی صورددقه « بر خارجی بی
مقتله کوتوریورلر . تخلیصی ایچون سائر خارجیلرک
اوشوتی ایتلرندن احترازاً محافظه سنه اعتنا ایدیورلر . «
جوانی آلمسیله « بونده احتراز ایده جک نه وار ؟ » دیه
غلبه لکه طوغری ایلریله دکن صکره همان سل سیف
ایده رک بر ضربه حیدرانه ده (**) خارجینک جانی
چیقارمشدر .

مثلک بو جرأت منتقمانه سی بر طاقم خارجیلری

(*) امام علی ایله معاویه بیننده واقع اولان (صفین) محاربه سنک
تیجه سی اوله رق کویا فصل نزاع ایچون انتخاب ایدیلن (حکمین) ک
ویردکلری حکمی رد ایله امام مشارالیه قارشى اعلان عصیان ایدن
طائفة باغیه یه (خوارج) اطلاق اولنور . مفردنده (خارجی) دینیر .
(**) اصحاب کرام آره سنده ضرب مثل حکمی آلان « ان ضربة
علی کانت بکراً . « شهادت صادقده سی اوزره حضرت حیدرک قیلجی
دائماً بر اورشده اتمام کار ایله ایکنجی یه حاجت براقزدی ، بناء علیه
ویله قبایح اورانترک ضربه سنی « حیدرانه » ایله توصیف ایتک بیلدر .

کندیسندن اخذ تار داعیه سنه دوشور دیکندن دهوه آلوب
صائمقه مشتغل بولنان مثلکم نزدینه بر کون مشتری
طرزنده ایکی آدم کوندر مشلردر .

بوتلر تبدیل قیافت ایتدکلری جهته کندیلرینک
خوارجدن اولدقلرینی آکلایه میان مثلندن — تعریف
شکل ورنک ایله — بر ایکی صاتیلق دهوه ایتدکلرنده
مثل جواب موافق ویرمکه کویا بازارانی کسمک اوزره
کندیسنی آلوب بر اوه کوتور مشلردر .

مثل ایجری کیرر کیرمز آماده بولنان اشخاص یالین
قیلیج اوزرینه هجوم ایله بی چاره بی شهید ایتمشلردر .

بو وجه ایله مثلکم کیتدیکی یردن عودتی مستحیل
اولمش و «حتی یؤب المثلیم .» عباره سی بر شینک حصولی
محاله تعلیق خصوصنده استعمال اولمشدر .

«سود ممهیه عودت ایدنجهیه قدر .» دیمک اولان «حتی
یرجع الدر فی الضرع .» مثلی کبی «اوق، کزینه عودت
ایدنجهیه قدر .» مفهومنده بولنان «حتی یرجع السهم الی
فوقه .» مثلی ده بو موقعه ایراد اولنور .

«حتی یجیء نشیط من مرو .» دخی بولره قریبدر .
(نشیط) (زیاد بن ابی سفیان) ک کوله سی ایدی .
معمار اولغله افندیسی طرفندن بناسنه مأمور اولدینی

خانه بی اتمام ایتمکسزین نصلسه (مرو) ه فرار ایله اوراده
اقامت اوزاتدیغندن زیاد «خانه کز نه وقته قدر بویله
طوره جق ؟» سؤالی ایراد ایدن بعض قرناسنه «حتی
یجیء نشیط من مرو .» یعنی «نشیط مرودن کانهجهیه
قدر .» جوابی ویرمشدر .

بومثل اکثریا ختامه ایرمی بردرلو میسر اوله میان
ایشلردن بحث آچلادیغی صروده ضرب ایدیلر .

— ۲۰۷ —

حجی بیت یتغی زاد السفر

تشید یا ایله (حجی) اقامت ایتک معناسنه اولان —
نحو وزننده — (حجو) دن وصف اولق اوزره مقیم
دیمکدر . (زاد) فارسیده (توشه) تعیر اولنان آزیغه
دینیر .

مثل، «اونده اوطوروب طوران، زاد سفر طلبنده
بولنیور !» مفهومنده اوله رق «عبله اشتغال ایدیور .»
دیه جک یرده صرف اولنور .

فقیر بر پدر عائله سنه یتشمش ایکی اوغل ترکیله وفات
ایتمش ایدی . کوچک برادر ارچند اولدیغندن بیوکنه

«قرداشم! ال برلكيله چالیشه لم ده فامیلیامزی مسعود
ایده لم.» کبی قضایای تشویقیه عرض ایتدکجه بریکی آکا:

تابدکان و خانه در کروی
هرکز ای خام آدمی نشوی
برواندر جهان تفرج کن
پیش از آن روزکز جهان بروی

طرزنده لا قیردی لر سویلهرک عن قریب سیاحتیه حقیقه جغنی
ایما ایلردی.

کوچک، بر آقشام او ده کلنجه بیوکی علی الصباح یوله
چیقماق اوزره خانه خلقنی بالتضییق توشه ترتیبیله مشغول
بولدقده «حجی بیت یبتغی زادالسفر.» دیوب عائلده احتیاج
بر کمال ایکن اوک طوی برکونلک ییه جکندن عبارت اولان
ذخیره سنی استصحاب ایله اختیار سیاحت حیتسزلک دکل
ایسه بایاغی بلاهت اولدیغنی کندیسنه اوزون اوزادی یه
تفهیمه همت ایلمشدر.

— ۲۰۸ —

حداکام وانصراد وغسم

جبال وزننده (اکام) تپه دیمک اولان — فتحین

ایله — (اکمه) نک جمعیدر. (انصراد) صوغوقدن
مضطرب اولمق معناسنه درکه استعمالی یالکز بومشله
کورلمشدر. فتحین ایله (غسم) ظلمت دیمکدر.

بر مرد بی سامان زوجه سندن چکدیکی درد بی پایانه
درمان بوله مدینی ایچون هر زمان نحوست طالعندن فغان
ایدردی.

بر کون کندیسنی کوردکجه حاله بیق آلتندن کولن
اصدقاسندن برینه دردینی آچدیغنی صروده بی چاره لکنی
تصویر ایچون «حداکام وانصراد وغسم.» کله لرینی ایراد
ایلمشدرکه «تپه نک اک طورلمز جهتی! صوغوغک شدتی!
کیجه نک ظلمتی!» دیمک اولور.

«شب تاریک ویم موج و کردابی چنین هائل»

«کجا دانند حال ماسبکباران ساحلها»

فریاد نومیدانه سنی آکدیران بومثل ایچندن چیقلمق قابل
اولمیان بلای عظیمه اشاره درمیان ایدیلیر.

— ۲۰۹ —

حدث حدیثین امرأة فان لم تفهم

فاربعة

(حدث) «واما بنعمة ربك فحدث.» آیتده واقع

اولدینگی اوزره خبر ویرمک دیمک اولان (تحدیث) دن
امر ایسه ده بوراده خاصک عام موقعنده استعمالی قیلندن
اوله رق (سویله) معناسنده قوللانمشدر . (حدیثین) دن
مراد — مقتضای شیوة لسان اولدینگی وجه ایله — آیری
آیری ایکی سوز دکل، — تشبیه طریقیله — ایکی دفعه
تکرار اولنه جق بر سوزدر .

مثل، «قادین قسمنه بر سوزی ایکی دفعه سهویله .
آکلامزسه دفعه بی درده ابلاغ ایت .» مآئنده اوله رق
«اساء سمعاً فاساء جابة .» مثلنه مظهریتله سویلنن لاقیر-
دی بی یا کلاش آکلا یوب یا کلاش جواب ویرن کیمسه یه :
«جوابه ائمه تصدی سؤالی آکلامدن»

تنبیهنی متضمن اولق اوزره تعریضاً ایراد اولنور .

لطاقتدندرکه ادبای عربدن بری بر مسامره کاهده
بالمناسبه بو مثلی ایراد ایلدکده کندیسنه «فان لم تفهم بعد
اربعة .» یعنی «درت کره سویلندکدن صکرده آکلا-
مزسه ؟» دینلمکله «فالمربعة» ، یعنی «اوزمان عصایه
طاورانملی !» جوابنی ویرمشدر .

قادینلره اوته دن بری نقصان عقل اسناد ایدیه
کلاش و «آنلرله مشاوره ایدیکز، فقط ویردکاری رأیک
خلافه کیدیکز.» مفهومنده کی حدیث شریف کی بر چوق

آثار بو جهتی تأیید ایتمکده بولنش ایسه ده قضیه اکثریته
محمول اولدیغندن موفقیات خرد مندانه جه هرا ر کیکک
هر قادینه غالب اوله جغه حکم ایدیه میه جکی بدیهیدر .
نسواندن او یله لر ی ده واردر که غلبه عقلیه لرینی بنم دین
عقلای رجاله دخی مجبوراً تصدیق ایتدیررلر . بناء علیه
قضیه بعضاً معکوس اولورده بو مثل قادینلر لسانیه
منحصرأ ارککلر حقنده ضرب اولنور .

طائفة خوار جدن یاقه بی اله ویرمش بر قادین حضور
حجابه کتیرلش ایدی . حجاج، نزدنده بولنان مشاورلرینه
«بونک حقنده نه مجازات ترتیب اولنسون ؟» دیمکله حضار
در حال قتل اولنسی راینده بولندیلر . قادین هیچ تلاش
ایتمه راک حجاجه دیدی که :

«رفیقک وزیرلری سنک مشاورلر کدن اولی
ایدیلر !»

دهات عربدن صاییه جق قدر ذکایی حائر اولان
حجاج بو سوزدن هیچ برشی آکلا یه میوب «رفیقم کیم
اولیور ؟» استیضا حنده بولندقد قادین «بیلمیور میسین ؟
فرعوندر ! اوزات، حضرت موسی ایله برادری هارون
حقنده بر جزا ترتیبی ایچون وزراسیله مشاوره ایتدیکی
زمان بونلر «ارجه اخاه ...» آیت کریمه سنده حکایه

بیورلدینی وجه ایله مشار الیهما نك اعدامنی رأی ایتك
کبی بر مناسبتنزلکده بولنامشلا ایدی . سنگکیلر ایسه
هان بنم قتلیمی تنسیب ایتدیلر ! « جوابنی ویردی .

روایتیه کوره حجاج حدتله جك یرده خارجیه یی
ذکاسنه حرمة مظهر عفو والتفات ایتمشدر .

هارون الرشیده صاتیلق بر جاریه عرض اولندوقده
بعد المعاینه صاحبیه « یوزنده کلف، (*) بوزنده خنس
(**) اولسه آلردم . « دیمسی اوزرینه جاریه کال فصاحتله
« حسن ایله موصوف اولان کییک و بدر بیله عییدن سالم
قاله مامشلا درر . معروف اولدینی اوزره کییکده خنس،
بدرده دخی کلف موجوددر . « مفهومانده بولنان :

ماسلم الظبی علی حسنه

کلا ولا البدر الذی یوصف

فالظبی فیه خنس بین

والبدر فیه کلف یعرف

(*) خنس وزنده (کلف) یوزده کی چیله دینیر . بو مناسبتله
آیده کی لکله ده اطلاق اولنور . ادبای عرب کوزلرک یوزلرند
کوریلن خوشه کیمیه جت هر درلو عارضیه (کلف البدر) تعبیر ایدرلر .
(**) انفك یاصصی اولسی حالده قحتین ایله (فطس) دیدکلری کی
اوجی بر آز قالقیق، کریسی باصیق اولسی حالده دخی ینه قحتین ایله
(خنس) دیرلر .

قطعه سنی انشاد ایدهرک هنری عینه غالب اولدینی کوستر .
دیکندن خلیفه طرفندن اشتراسنه رغبت اولمشدر .

حج ۲۱۰ هـ

حدیث خرافه

کذب صریحه اطلاق اولنور .

ضم خا ایله (خرافه) قبائل یمندن (عذره) قبیله سینه
منسوب بر کیمسه درکه کویا بر آره لق کندیسنی جن
طائفه سی قاپوب کوتوره رک عالمک هر جهتی کزدر دکلرندن
عودتنده سرگذشتنی آکلامق ایچون نردینه کان خلقه
مشاهداتندن بحث ایله دائره عقل و طبیعتدن خارج بر طاق
غرائب نقل ایتمشدر .

صرف یالان سویلمکده اولدینی آکلاشلا قدن صکره
آرتق سمتته کیمسه اوغرامامق لازم کلش ایسه ده
محکياتنک تحلفنی بولزومی حکمدن دوشوردیکی جهته
بر چوق افسانه جویان باشنه اوشمکدن خالی قالمدقلرندن
عمری اولدجه نقلیاتنده دوام کوسترمشدر .

مؤخرأ کثرت استعمال ایله لفظ خرافه کذب صریح
معناسنه اوله رق قوللانمغه باشلا دیغندن اومقوله یاوه لره
صیغه جمع ایله (خرافات) دینلمشدر .

بوقیلدن اوله رق و قتیله عربك بریسی اسیراً هنده
کیتدیکنی ادعا ایله کویا اوراده کوردیکی عجایی نقل ایدر
طورردی .

گندیسنك يالانجی اولدیغی پك آز وقت ایچنده تحقق
ایتمکله عربلر بویله اویدر مه سوزلر سویلین ذواته (اسیر-
الهند) دیمکه باشلامشدر .

ارباب شیخوخته بیلکیجلك ادعاسی طبیعی اولدیغندن
بونلرك على الخصوص غربتده بولنانلرنده او حال واصل
درجه کمال اوله جنی و بو ابتلا کندیلرینی دروغزنلکه سوق
ایده جکی ملاحظه سنه مبنی یالانجی یه (الشیخ الغریب) دخی
دیرلر .

❦ ۲۱۱ ❧

خير حالیک تنطحين

(حالی) سود صاغمق معناسنه اولان (حلب) دن کلن
(حالب) اسم فاعلنك كاف مکسوره خطابه اضافتی جهتیله
نونی دوشمش تنیه سیدر . (تنطحين) سوسمک، یعنی
بوینوزلی حیوان بوینوزیله اورمق دیمک اولان (نطح)
دن مضارع مؤنشد .

ایکی فقیر بر سودلی اینکه مالک ایدیلر . بو مال

مشتکردن — بر کون بری، دیگر کون دیگر سود
صاغمق صورتیله — استفاده ایدرلری .

بری حیوانك ییوب ایچه جکینی تدارك ایتک و سودینی
صاغمق خصوصلرنده التزام دقت و ملایمت ایتدیکی حالده
دیگری بالعکس لا ابالیانه و درشتانه طاورانیردی . مع
هذا حیوان ایکنجی یه — سود صاغدیغی ائناده — عرض
کمال مطاوعت ایلدیکی حالده برنجی یه — نوبت حلاب
آکا کلدیکی زمان — ارائه شاخ مخالفت ایلردی .

ینه بر کون برنجی، اینکک سودینی صاغمق اوزره
یاننه یاقلاشدیغی صره ده حیوان، بی چاره نك بو کرینه بر
بوینوز ضربه سی یرلشدیرنجه کمال انفعال ایله بقره نك
یوزینه باقه رق «خير حالیک تنطحين.»، یعنی «سودیکی
صاغانلرك خیرلیسنه بوینوز اورییورسین!» دیمشدر .

بو سوز بقره مذکوره مزاجنده اولان و دوستی،
دشمنی فارق اولمیان بعض اشخاصه «بد خواهکک لهنده
بولندیغک حالده خیر خواهکک علیهنده بولنیورسین!»
دیه جک یرده سویلنیر .

بویله آدملرك اینکدن زیاده او کوزه بکره دلمسی انساب
اوله جنی رأینده بولنانلر تشبیهک اینکه حصرنی ادبای
عربك ظرافتنه حمل ایدرلر سه بر توجیه ادیبانه ده بولنش
اولورلر .

۲۱۲

خشية خير من واد حبا

«رهباك خير من رغباك.» مثلنه بکزر که «مجتنب اولق محب اولقندن اولادر.» مألنده در.
«الحزم سوء الظن.» و«حسن الظن ورطة.» مثلاری کبی زود آشنا لقندن تحذیر موقعنده در میان ایدیلیر.
فی الواقع انسانه یاقیشان ایجه طانیمدینی آدمی بردن بره سومامک وبعد التجربة سودیکی ذاته صکره دن بغض ایتمامکدر.

انسانده بو ایکی حالک عکسی ظهور ایدنجه نقصان بصیرتی ثابت اولمش اولور.

۲۱۳

خطب یسیر فی خطب کبیر

«بیوک ایشک ایچنده کوچک ایش وار.» مألنده اولان بو سوزی برنجی دفعه اوله رق (قصیر بن سعد الحمی) (جذیمه الأبرش) ه سویلمشدر.
(سواحل فرات) ملکی بولنان جذیمه مؤخرأ (الجزیره) ملکه سی اولان (زبا) نک پدری ملوک عمالیقندن

(عمرو بن الضرب) ی بینلرنده آچیلان بر محاربه ده قتل ایتمش اولدیغندن زبا موقع حکمداری یه کلدکده جذیمه دن اخذ ثار ایتمک داعیه سنه دوشمش ایدی.

امور سیاسییه ده جذیمه نه قدر مستانه کیدرسه زبا او قدر هشیارانه حرکت ایدردی. جذیمه معتادی اوزره مشغول اداره جام ایکن زبا لبریز فکر انتقام ایدی.
بر آره لاق بو فکرینی جذیمه اوزرینه عسکر سوقیله موقع فعله کتیرمک ایستدیکی حالده صکره دن ایشی -- جذیمه نک غفلتندن بالاستفاده -- حيله ایله بیتیرمک جهتی ترجیح ایدوب کندیسنه شویله بر مکتوب یازدی:

«محبه کز نقصان عقل ایله معروف اولان طائفه نسادن بولندیغم جهته طبعییدر که عقلای رجال کبی اداره امور حکومت ایدهم. حال بوکه زیر حکممه بولنان ملکک حصول مضبوطیت و معموریتی اخص آمالدر.
بناء علیه نفسی سزک کبی مدبر لکه مشتهر بر ملکه تزویج ایتمک املنه دوشدم. بوندن مقصدم زوجه کز اولق شرفی اکتسابدن بشقه المده بولنان ملکک استحصال کمال سعادتنه چالشمقدر، زیرا املمک حصوله مساعدده بیورلدینی تقدیرده الجزیره قطعه سنک تحت حکومت خیرانه کزده بولنان اقلیمه التحاقی طبعییدر. ایکیمزک برلشمه من

اوزرینه ایکی ملک دخی برلشمسندن عبارت اولان
آرزوی اخلاص کارانه مک اسعافیه بختیار ایدلیه جک
اولورسته م نصل بر یأس ایچنده قاله جغم البته تقدیر
بیوریلور ...»

جذیه مکتوبی آلب نگاه مستانه ایله سوزنجه بویه
فوق المأمول بر فرصتک ظهورندن پک زیاده ممنون اوله رق
ارباب شورایه کیفیت و همان قاقوب نزد زبایه کیتیمک ایچون
او آنده کوکلنه دوشن نیتی بیان ایله بوبابده کی رایلیرنی
صوردقده جهله سی الجزیره نک ضمیمه ملک ایدلمسنده کی
منافی تعداد ایله «پک مناسب اولور.» دیمشلسه ده ایچارندن
قصیر بن سعد الحمی زبانی مقصدی بوتقریب ایله جذیه بی
دام بلایه دوشورمک اولدیغنی کشف ایتدیکندن بالاتفاق
اورتیه قونیلان رأیک خلافتده اوله رق عزیمتدن صرف
نظر ایدلمک انب اوله جغنی سویلمش ایدی .

حال بوکه هوای وصل زبا ایله بی قرار اولان جذیه
قصیرک عرض ایتدیکی حقیقه اصلا التفات ایتیوب
همشیره زاده سی (عمرو بن عدی) بی وکالتله مقامنده
براقه رق الجزیره متوجهاً یوله حیقمشدر .

جذیه نک حرکتی استخبار ایدن زبا طرفندن کنديسنی
استقباله مأمور ایدیلن آدمیر یول اوزرنده مصادف

اولدقلری ملکه، کتیردکاری هدایای کرانهایی زبا لسانندن
عرض تعظیبات فوق العاده ایله تقدیم ایتدکارنده جذیه
مبشر موفقیت عد ایلدیکی شو حالدن پک ممنون اوله رق
نزد زبایه عزیمت راینده مصیب اولدیغنی ایما ایچون بورأیک
خلافتده بولنان قصیره « نصل کوریورسین ؟ » دیدکده
قصیر جذیه بی الده ایتمکدن عبارت اولان مقصد زبانی
بونمایشار ایچنده شمديک نهان طوتلدیغنی بیان صدندنه
« خطب یسیر فی خطب کیر . » جوابی درمیان ایتمشدر .
قصیر « شمدي زبانی کوندردیکی عسکرده تصادف
ایده جکر . حقیقت حال اوزمان آکلاشیله جقدر . عسکر
سزک اوککز صره کیدرسه زبانی صداقتی تین ایدر ،
بالعکس اطرافکزی آیرسه کنديسنک خیانتی تحقق ایلر .
فقط او وقت ایش ایشدن کچمش بولنور . » مطالعه سنی
علاوه کلام ایدنجه جذیه خنده استخفاف ایله مقابله ده
بولنش ايسه ده برقچ دقیقه صکره زبانی عسکری قارشیدن
کورینه رک سرعتله کلوب جذیه بی محاصره ایتمشدر .

ملک اوزمان ایشی آکلایوب قول قصیری تصدیق
ایلمش ايسه ده فراره میدان قالمش ایدی .

جذیه او حال ایله حضور زبایه کوتورلدکده ملکه
دشمنک ایکی قولندن ایکی طامار کس دیروب اولجه

کثیر تدبیری طشت زرینک ایچنه دوکله باشلایان قانک
آقیشنی کمال صفا و بیک استهزا ایله — جذیه تسلیم روح
ایدنجهیه قدر — تماشا ایلمشدر .

سیلان دم اثناسنده زبا خدامنه آره صرزه لسان ازدرا
ایله « لاتضیعوا دم ملک . » یعنی « ملک قانی ضایع
ایتمیکز . » دیر ایدی .

بوکا مقابل جذیه دخی « براقکز اوقانی که صاحبی
اضاعه ایتمشدر . » مآلنده اولان « دعوا دما ضیعه اهله . »
سوزینی سویلمکله امثالدن معدود اولمشدر . « کندی
دوشن آغلامز . » مثل عثمانیسی آکدیرر .

صورتده نافع ، حقیقتده مضر اولان شی حقیقده
« خطب یسیر فی خطب کیر . » دینیر .

ای بسا شیرین که چون شکر بود
لیک زهر اندر شکر مضمهر بود

— ۳۱۴ —

خذ من جذع ما اعطاک

کسر جیم ایله (جذع) غسان قبیله سی مشاهیر
شجاعانندن (ابن عمرو) ک نامیدر .

قبیله مذکوره نمیده (سلیح) قبیله سی امیرینه سنوی
آدم باشنه ایکی آلتون ویرکی اعطاسیله مکلف ایدی .
برسنه بو ویرکینک تحصیلنه مأمور اولان (سبطه بن المنذر)
قبیله غسان ایچنده طولاشدینی صروده جذعک قپوسی
اوکنه کیده رک کندیسنی چاغیروب آلتونلری ایستدکده
بردن بره غضبناک اولان جذع هان ایچریدن سیفنی آلدقن
صکره قپونک اوکنده « آل جذعک سکا ویردیکنی ! »
مفهومنده بولنان « خذ من جذع ما اعطاک . » نداسیله
تحصیلداره بر قیلیج اوروب بی چاره بی ایکی پارچه ایتمشدر .
بخیلدن آله بیله جک شیک غنیمت بیلنمیسی لازم
کله جکنی اخطاراً ضرب اولنور .

— ۳۱۵ —

ده درین سعد القین

تکذیب مستهزیانه ده مستعمل تراکیدندر . (ده)
اسماء اعداددن اون عددینی کوستر لفظ فارسیدر .
(درین) اینجی معناسنه اولان (در) ک تشیه سیدر .
(سعدالقین) « اذاسمعت بسر القین فانه مصبح . » مثلنده
بیان ایدلدیکی اوزره یالانجیلقله معروف بر دمیرجیدر .

وقتیله طائفه عجمدن بعض ار باب تجارت عربلرله
اختلاط ایدرلر سده عربجهنی فصاحت اوزره سویلیه.
مزلردی.

بر تدفعه ینسه بو تاجرلردن بریسی قبائل آره سنده
طولا شیوردی. هکبه سنده نه کونه متاع بولندیغنی سؤال
ایدنلره «دهدرین» جوابنی ویرردی. مقصدی (ایکی
نوع اینجی) دیمک اولدیغنی حالده (دو) یرینه (ده)
دیوردی. (*)

زعمنجه (دو) دیدکدن صکره کویا ایکی درلو اینجی
کتیردیکنی لسان عربی اوزره مشتریلره تفهیم ایچون
برده (درین) علاوه ایدیوردی.

عربلر بونک نه دیمک ایستدیکنی آکلامقله برابر
شیوه افاده سنه باقوب کولمکه باشلامشلر وهکبه سنی آچدر.
دقلرنده رنگارنگ بر طاقم بونجقلر کورملریله عجمک
کندیلرینی آلداتق، یعنی بونجغنی اینجی دیه صاتمق هوسنده
بولندیغنی آکلار آکلامز بر آغزدن «دهدرین! ده
درین!» ترانه مستهزیانه سنی طوتدرمشلردر.

بو آالش ویرشده کارلی حقیقه میه جغنی کسدرمکه

(*) دیمک که تاجر عریجه کی عجمجدی ده طوغری سویلیه.

میورمش!

برابر هم آواز نغمه (دهدرین) اولان اولاد عربک درجه
شیطننتی تقدیر ایدن عجم:

«همه ریح آمده بو دم همه خسران رقیم»

نوای مایوسانه سیله اورادن صاووشمش ایسه ده عربلر
بو تحفانی اونورده میوب صره سی کلدکجه ده درین دیهرک
تاجر خنده بخششی یاد ایتمکدن خالی قالماملشلردر.

مؤخرأ عجم یالانچیسینک یادکاری اولان ده درینه
عرب یالانچیسسی سعدالقینی تردیف ایله «دهدرین سعدالقین»
شکلنده بر مثل مسجع وجوده کتیرمشلردر.

(ده) ک دالنی — (در) ایله مزواجه حصولی ایچون —
ضم ایله او قورلر.

صکره لری بونی (دهدرین) حاله قویوب تاجر عجمک
سویلمکه چالشدیغنی «ایکی نوع اینجی کتیردم» قولنده کی
بطلان مینه اشاره (بطل)، یعنی «باطل اولدی» معناسنه
استعمال ایدلمک اوزره (هیئات) کی اسم فعل ماضی اتخاذ
ایلمشلردر.

۲۱۶

دخل فضولی النار فقال الحطب

رطب

«بوش بوغازی جهنمه آتشار، اودون یاش، دیه
هایقیرمش.» مثل عثمانیسنک معادلیدر.

زیاده معناسنه اولان (فضل) ک جمعی (فضول) ک
— مفرد حکمنده طوتیلهرق — آخرینه یاه نسبت الحاق
ایدلسندن تشکل ایدن (فضولی) بوش بوغاز دیمک اولدیغی
حالده مشهور شاعر عراقینک بونی مخلص اتخاذا ایلمسی
— ظنمزه کوره — کمال تواضعندن نشأت ایتمشدر.

فضولی برده خیاط معناسنه کلیورسده شاعر مشار
الیهک درزیلکه اشتغالی اولدیغی بیلمدیکمزدن بوندهده
بر مناسبت کوره میورز.

۲۱۷

ذلیل عاذ بقرملة

(قرمله) جعفر وزننده (قرمل) ک مفردیدرکه پک
ضعیف ویپراقسز بر نوع آغاجه اطلاق اولنور. آیاق
آلته آلوب چیکندیکی کبی طاغیلیر.

مثل، «او بر ذلیلدرکه قرملهیه صیغندی.» مألنده
اولهرق کندیسندن دها دنی اولان شخصه التجا ایدن
آلچق حقنده ضرب ایدیلیر.

مشاهیر شعرادن (جریر) ایله (فرزدق) بر درلو
اویوشه میوب فرصت بولدقجه یکدیگری هجو ایدرلردی.
حتی جریر فرزدقی دائماً (ابن القین) کنیه سیله یاد ایتدیکی
کبی بوده آکا (ابن المراهه) کنیه سنی ویرردی.

فرزدق بر آرهلق کوردیکی لزوم اوزرینه داییسنک
خانه سنه التجا ایله اختفا ایتمش ایدی.

جریر بونی خبر آلمسیله «فرزدق داییسنه التجا ایدنجه
قرمله سایه سنه صیغینان ذلیله دوندی.» مضموننده کی:

كان الفرزدق حين عاذ بخاله

مثل الذلیل یعوذ وسط القرمل

بیتتی سویلیوب نشر ایلمشدر.

«اذل من قرملة.» دخی امثالنددر.

۲۴۳

ذکر تنی الطعن وکنت ناسیاً

(ذکرت) اخطار ایتک معناسنه اولان (تذکیر) دن

مخاطبدر . (طعن) دورتمك ديمكدركه اصل مقابلي لسانمزده
لزومي اولان الفاظدن اولديغي حالده متروك حكمنده
بولنان (صالححق) در .

قيزده يولنه كيتمكده اولان مزرقلې بر آتليكنك اوكنه
بر شخص مسلح حيقه رق كنديسني صوميق ايستدكده فارس
نيزه دار نه يابه جفني شاشيروب صورت ديوار كسلمش
ايدى .

او حالده حريف بونك ياننه ياقلاشه رق « مزرانغى
الكدن آت ! » امرينى ويرمسييله اولجه النده مزرارق
بولنديغنى اونوتمش اولان آدجكز كندينه كلوب « ذكرتنى
الطعن و كنت ناسياً . » يعنى « مزرانغه طاورانمغنى خاطر مه
كتيردك ، حال بوكه اونوتمش ايدم . » ديهرك خصمنى برايكي
ضربه سنان ايله يول اوزرنده غلطان ايتمش و بوجسارتندن
كنديسني تعجب كلديكي حالده آتى سوروب كيتمشدر .
نافع بر خصوصك بروسييله ايله تذكرى حالده
ضرب اولنور .

— ۲۱۹ —

دع القطاتم

(دع) (ذر) كې ماضيلى اماته ايدلمش صيغه امردر كه

(اترك) معناسنه در . لسان رسالتپناهيدن نادراً ماضيلىسنك
دخى صدور ايتديكي مرويدر . حتى افندمرك سوره
فخاده واقع « ما ودعك ربك وما قلى . » آيتنى مألوفتر
اولديغى اوزره تشديد ايله دكل ، تخفيف ايله تلاوت
بيوردقلى مشهوردر . بو قرائت شاذ عد اولنور .

(ذر) دخى (اترك) معناسنه ايسه ده (دع) ايله
بينارنده فرق واردر : برنجيسى بعد العلم ، ايكنجيسى
قبل العلم تركى آمردر .

عصا وزننده (قطا) « القول ما قالت حذام . » مثلنده
ايم ايدلديكي اوزره (بغر تلق) دينيلن قوشه اطلاق
اولنان (قطاة) ك جمعيدر . (تم) (نوم) دن مضارعدر .
امردن صكره وقوعى مجزوميتنى ايجاب ايتمشدر .

قطانك كيجه وقتى ترك خواب ايتمى بين العرب
علائم شروردن عد اولنديغى جهتله « براق قطايى ،
اويوسون ! » ديمك اولان بو مثل « حال حاضرى محافظه
ايت ، باشمزه بر بلا چيقارمه ! » تنبيهى موقعنده ايراد
اولنور .

بر عرب قوماندانى معيتنده بولنان عسكرله اعدا عليهنده
شېخون اجراسى تصورنده بولنه رق مافوقنده كى امره
بر استيداننامه يازدى . آلايغى جواب « دع القطاتم . » دن
عبارت ايدى .

بو جوابی ویرن بر عثمانلی اولیدی « او یویان ییلانک
قویروغنه باصمه ! » دیسی لازم کلیردی .

— ۲۲۰ —

دع الشر یعبر

مأمون عباسینک مجلسنده بولسان بر کوهزه کویا
مشارالیهی اکندر مک ایچون بر شخصی اغتیابه باشلادقده
خلیفه، حضورنده نهی غیبت حقنده کی نص شریفه مخالف
سوز سویلنمسنی کریه کوردیکندن ارأئه جین جین ایله
« دع الشر یعبر . »، یعنی « براق شری ، کچسون . »
دیوب حریفی صوصدر مشدر .

ترك شری توصیه مقامنده ضرب ایدیلیر .

— ۲۲۱ —

دع العوراء تخطأك

(عورا) (اعور) ك مؤنثی اوله رق شاشی کوزلی
قادینه دینلدیکی کبی (قبیحه) معناسنه اولق اوزره (کله) ویا

(فعله) یه وصف دخی اولور . (کله عورا) کفتار قبیح ،
(فعله عورا) کار قبیح دیمکدر .

بوراده محذوف اولان موصوفك (کله) ویا (فعله)
اولسی احتماللرینه کوره ایکی درلو معنی کوزه دیلیر .
شو حالده (عورا) دن مراد چرکین قول وفعل اولمش
اولور .

(تخطأ) کچوب کیتمک معناسنه استعمال ایدیلن
(خطأ) دن مضارعدر . (خطأ) مصدر ثلاثی اوله رق
یا کلمق معناسنه دخی کلیرسه ده اکثر یا یا جنابلری حقنده
قوللانیلان (لایخطی) تعیرینک بوندن مشتق اعتبار
ایدیله رك فتح یا ایله اوقونمسی خطا در ، زیرا (لایخطی)
ینه یا کلمق دیمک اولان (اخطاء) مصدر مزید فیهندن
مأخوذدر ، بناءً علیه ضم یا ایله تلفظ اولور . (خطأ)
دن مشتق اولسه (لایخطی) شکننده دکل ، — بو ماده
باب رابعدن تصریف ایدلیدیکی جهته — (لایخطأ) صو .
رتنده یازلمسی لازم کلیردی . (خطأ) ماده سنک (اخطاء)
ماده سننه بدل اوله رق استعمالنه مساعدۀ لغویه وار
ایسه ده بو استعماله نادراً تصادف ایدیلیر . یا کلمق معناسنه
قوللانیلان دائماً (اخطاء) در . از جمله (اخطأنا) تعیر
قرآنیسی بو مدعایمک صواب اولدیغنی اثبات ایدر .

مترجم قاموسك (هندبا) ماده سنده يازديغي : « مؤلفك
كلامندن مستنبط اولدى كه هندبايى غسل و نقض ايلدكارنده
مودع اولان خاصه زائل اولور . طبخ اولنورسه اثرى
بيله قالمز . بو جهته غاسلى طابخندن ازيد مخطى اولور . »
فقره سنده (خاطى) ديموب (مخطى) ديمسى بيله — ارباب
دقته كوره — (لايخطى) يى طوغرى او قوده جق بر
درس عد اولنور .

« اقوال و افعال قبيحه ي ترك ايت ، يانكه اوغرا .
مسون ! » مآلنده اولان بو مثلى بعض بلغا عربك اك
منتخب امثالندن اولوق اوزره تلقى ايتمشلردر . فى الواقع
نصايح جامعه دندر .

— ۲۲۲ —

دع امرءاً وما اختار

« كشى يى اختيار ايلديكى حال ايله ترك ايت . » ديمكدر كه
نصيحت ديكلمك شانندن اولميان خودسرائى ارشاده
چالشمق عبث اوله جغنى كوسترر .
بر كتابده امام على افندمرك ، « براق كمره
كمره اغنده ! » ديه ترجمه ايتمه چالشديغمز « ذر الطاغى
فى طغيانه . » سوزى بو مثلك ابلغيدر .

شعرادن برى خير خواهى بولنديغى شارب الصربا
برچار ابرويه عرض مواعظ ايلدكجه :

برو معالجت خودكن اى نصيحت كوى
سخن بخاك ميفكن چرا كه من مستم

بولنده خنده آميز مقابله لر كورردى . شاعر عاقبت
واعظالقدن اوصانوب « براق شونى ! سوء تدبيره مبتلى
اولمش ، بركون كوله جك ، برسنه آغلايه جق ! » مضموم .
ننده بولنان :

فدعه فقد ساء تدبيره
سيضحك يوماً ويبكى سنه

ييتنى انشاد ايله « ذر الطاغى فى طغيانه . » امرينه اقتدا
ايلمشدر .

— ۲۲۳ —

ذكرنى فوك حمارى اهلى

« سنك آغزك بكا آرادينغم ايكي حمارى اخطار
ايتدى . » ديمك اوله رق موقع تزييفده درميان اولنور .
بر شخصك ايكي اشكى غائب اولمش ايدى ، بولنرى
آرامغه چيقدى ، حضرت مولاناك :

صاحبش در پی دوان کای خیره سر

هر طرف کر کیست اندر قصد خر

بیتله تصویر ایلدییکی بر حالده طولاشمغه باشلادی، بر
آرهلق آوکی صره بر قادین کیتمکده اولدیغنی کوردی،
بونک پک کوزل بر شی اوله جنی تصورنده بولندی،
یوزینی کورمک آرزوسنه دوشدی، قادینه یتیشوب
یوزینه باقدی، نقابلی بولدی. بو اثناده آرامقده
اولدیغنی اشکلر خاطرندن چیقمش ایدی. قادینک هم
یانی صره کیدر، همده نقابک آلتی کشف ایده بیلمک
امیدیه آدیم باشنده اوستنه اعاده نظر ایدردی.

بر زمان بویله کیتدکن صکره روزکار نقابی
قالدیر یورنجه قارینک قوجه قوجه دیشلری کوزینه
ایلشمسیله اشکلر خاطرینه کلدیکندن مزبوریه خطاباً
«ذکرنی فوک جمارى اهلی.» دیه رک کچوب کیتمش
و یولده «کاشکی نسوان ایچون یوزه نقاب چکمک حرام
اولیدی ده چرکین بر قاری آدمی بویله آلداده مییدی!»
مأئنده اولان:

لیت النقاب علی النساء محرم

کیلا تفر قبیحة انساناً

بیتنی انشاد ایتشد.

۲۲۴

ذهب الحمار یطلب قرنین فعاد

مصلوم الاذنین

«اشک کندینه ایکی بوینوز آرامغه کیتدی، ایکی
قولاغی کسلمش اولدیغنی حالده عودت ایتدی!» دیمکدرکه
حدینی تجاوز ایدن شخصک سزا اولدیغنی جزایی بولشنی
تصویر ایدر.

عجم بو مقامده:

بی چاره خر آرزوی دم کرد

نا یافته دم دوکوش کم کرد

بیتنی اوقور.

امیر حسینی «زاد المسافرین» ده بونی بروجه آتی
بر فقره نک نتیجه سی اولق اوزره کوستر:

بو دست خری که دم نبودش

روزی غم بی دمی فزودش

از هر طرفی قدم همی زد

دم می طلبید و دم نمی زد

ناکه نه زراه اختیاری

بگذشت میان کشت زاری

دهقان مکرش زکوشه دید

بر جست وازو دوکوش برید

بی چاره خر آرزوی دم کرد

نا یافته دم دوکوش کم کرد

آنکس که زخود برون نهد کام

اینست سزای او سر انجام

ترجمه

قویروقسز بر اشک وار ایدی، بر کون بو حالدن
نشأت ایدن کدری آرتدیغندن کندینه بر قویروق آرامغه
چیقوب شوراده بوراده متفکرانه طولاشمغه باشلادی،
بو صروده طالعینقله بر اکیئلک ایچنه کیردی. اوته دن
صاحب محصول بونی کورنجه یرندن فیرولابوب ایکی قو-
لاغنی بردن کسدی.

زوالی اشک قویروق آرایوردی، آئی بوله مدقن
بشقه قولاققرینی ده ضایع ایتدی. ایشته حدینی تجاوز
ایدنک حالی بویله اولور!

بعض ادبای ترکک رأینسه کوره بو مثل مشترکده

عربک تصویری عجمک تصورندن حکیمانه در، زیرا بر
اشکک قویروق صاحبی اولمق آرزوسنده بولتمسی طبیعی
اولدیغندن بو آرزو حدی تجاوز صایلمز، فقط بی
نوعندن هیچ بریسی بوینوزلی اولمدیغنی حالدده ذوالقرنین
اولمغه یلتمسی حد ناشناسلق عد اولنور.

بر عجمی طرفندن درمیان اولنان «اشکک حدینی
تجاوز ایتمش اولمسی قویروق آرامسندن دکل، اکیئلکه
کیرمسندن لازم کله جکی» ملاحظه سی بو اعتراضی دافع
اولمز، چونکه او حالدده اشکک قویروق سز تصور ایدلمسندده
معنی قالمز.

۲۲۵

ذقه تعقیب

(ذق) طامق دیمک اولان (ذوق) دن امردر.
(تعقیب) طربناک اولمق معناسنه کلن (اغتیباط) دن مضارع
محزومدر.

بر طاقم رندان بر بزم صفاده نوش صهبا ایدیورلردی.
هربری برخوش سوز سویلیوردی. هر یوزده بشاست
کوریلیوردی.

ایچلرندن بریسی ایچمدیکندن:

آغلامش چهره‌لی صوفی نه بلا
جنته کیرسه ده کولمز مثلاً

مضموننی تجسم ایتدیریوردی، یاران طرفدن کندینه :

« هرکه امشب می نمی نوشد بما منسوب نیست »

« پارسا در حلقه رندان نشستن خوب نیست »

یولنده بعض اخطارات واقع اولدیغی حالده هیچ‌طورینی
بوزمیوردی .

کرمیء مجلس بر آزدها ایلریله نیجه باده نوشاندن
بررسی همان متعبسك چکه‌سینه بر جام سرشار طایایوب
« ذقه تغبط . » ، یعنی « ایچ شونی‌ده طربسك اول ! »
دیمشدر .

« من لم یذق لم یعرف . » مفهومی اشراب ایدر .

— ۲۲۶ —

(مصراع)

رضیت من الغنیمه بالایاب

امریء القیسك « اطراف عالمده غنیمته نائلیت امیدیه
پك چوق طولاشد مسه ده عاقبت غنیمته بدل عودته
راضی اولدم . » مألده کی :

وقد طوفت فی الآفاق حتی
رضیت من الغنیمه بالایاب

بیت مشهورندن مأخوذدر .

« اوفی من السموءل . » مثلنده بیان ایدلدیکی وجه ایله
شاعر مشارالیه « کنده » ملکی اولان پدرینك قتل اولنسی
اوزرینه قاتللردن اخذئار ضمننده معاوتته مظهر اولق
امیدیه ملک روم « هرقل » ک نزدیکه کیتمش ایسه ده
آندن معاونت یرینه خیانت کورمش واثنای عودتنده
مسموماً وفات ایتمش ایدی .

بعض روایاته نظراً امریء القیس بیت مذکور
حسب حال اوله رق بو عودتده سویلمشدر .

— ۲۲۷ —

رب ابن عم ایس با بن عم

« بعض عمزاده واردرکه حقیقتده عمزاده دکلدر . »
دیمکدر .

ایکی درلو تفسیر اولنه بیلیر : برنجیسی « بعض اقارب
اولورکه قریبنه منفعتی طوقنمدقن بشقه مضرتی طوقنور .
بویله‌لری نسباً اقاربدن اولقله برابر — وظائف قراتی

ایفا ایتدکری جهتله — اجانبدن صاییلرلر . «، ایکنجیسی
« بعض اجانب اولورکه انسانه حقیقی اقاربی کبی نافع بو-
لورلر . بونلر نسبا اجانبدن اولدقلری حالده — و جانب
انسانیتی آجرا ایتدکلرینه مبنی — اقاربدن غد اولورلر . «
صورتیدر .

صورت اولی اکثریا کوریلورسده صورت ثانیه نادراً
کوریلر بیلیر . خلاصه مالی :

کیمی عمجهم کیمی دایم
هپسندن آلمشم پایم
حکمت ترکانه سندن عبارت اولان :

و کم عم یکون الغم منه
و کم خال عن الخیرات خال
شکایتنه « کم سوز » دین کم سوز سویلمش اولور .

— ۲۲۸ —

رب رمیه من غیر رام

بوندن ظاهر « اولیه آتیش واردرکه آتجیسی
یوقدر . « مالی چیقورسده :

چون نمی داند دل داننده
هست با کردنده کرداننده

مضمونی اوزره مدیرسز دائر بولنه میه جنی کبی آتجیسز
آتیش دخی اوله میه جنی بدیهی بولندیغندن مثل ، « رب
رمیه مصیبه من رام مخطیء . «، یعنی « آتیشنده دائماً خطا
ایدنک آتدینی بعضاً هدفه اصابت ایدر . « دیه تفسیر
ایدلمشدر .

ابتدا تیرانداز ماهر (حکم بن عبد یغوث المنقری) نک
لسانندن صادر اولمشدر .

حکم، قبیله سنک معبودی اولان (غیب) نام صنم
ایچون بر یابان صیغیری ذبحی نذر ایلمش اولدیغندن بر
کون کمان و تیر کشنی آلوب صیده کیتمش ایسه ده تصادف
ایلدیکی صیغیرله آتدینی او قذر نصلسه مصیب اولمامغله
محزوناً عودت ایتمشدر .

او قدر مشهور بر تیر انداز اولدینی حالده بو وجه ایله
استیصال مقصده موفق اوله مامسی حکمک پک زیاده
کوجنه کیتدیکندن بین القوم ، اتحاره قرار ویردیکنی
اعلان ایتدکده برادری (حصین) « بر یابان صیغیرینک
یرینه اون ده وه قربان ایدرز . اتحاره نه لزوم وار ؟ «
دیه کندیسنک خلجانی تعدیلر چالشمش ایسه ده حکم

« بر تیر انداز بی انباز ایچون آوه کیدوب ده بوش کلمک
وبونک ضمننده ایفای نذر ایده میهرک معبوده قارش
محجوب قالمق کبی بر عارک آلتدن اتخاردن بشقه بر
صورتله قورتلمق قابل اولدمن. » سوزنده اصرار ایتمکه
بو دفعه اوغلی (مطعم) « پدر! سنکه برابر آوه بن
کیدهیم، سرعت موفقیتک ایچون یاردیم ایدیم. » دیمشدر.
بونک اوزرینه حکم « سنک آته جغک او قدن نه او.
له جق؟ » یولو چوجغک اقتدارینی استخفاف ایتش
ایسه ده یالوار مسنه طایانه میوب آنکه برابر تکرار صیده
کیتمشدر.

بابا، اوغل بر یابان صیغیرینه راست کلتیلر. حکم
ایکی اوق آتدی، ایکسی ده بوشه کیتدی.
ایتدیکی رجا اوزرینه، باباسنک واقع اولان مساعده.
سیله مطعم دخی بر اوق آتمغله صیغیره تصادف ایتدی.
اوزمان حکم دیدی که: « رب رمیه من غیر رام. »
خطاده بولنق عادتق اولان شخصک تصادفاً اصابتی
حالنده ضرب اولنور.

۲۲۹

رب ساع لقاعد

« اوطوران ایچون چالیشان چوق! » دیمکر که
چالیشانلرک ثمره مساعیسی چالشمیانار طرفندن اقتطاف
ایدلکده تأسفاً ایراد اولنور.

جناب معاویه اوغلی یزیدی ولی عهد ایدنجه کندیسنه
« اوغلم! شمدی یه قدر هر نه بی آرزو ایتدک ایسه
استحصالنه چالشمقندن کری طور مامش ایدم. ایشته
شمدی ده سنی ولی عهد ایتدم. بر پدر ایچون اوغلی
حقنده بذلی لازم کلن مساعینک حسن استعمالنده قصور
ایتم صانیرم. بندن دها ایستیه جکک بر شی وار ایسه
سویله. دریغ ایتم. » دیمش ایدی.

یزید جواباً « سایه کزده هر صورتله نائل مقصد
اولدم. بنم ایچون آرزو ایده جک بر شی قالمدی. شو
قدر وار که (عبدالله بن عامر) ک زوجہ سی (ام خالد) ی
دائرة ازدواجده کورمک خصوصی ذهنمده دوران ایدن
شیلرک اقدامی اولدیغنی کتم ایدم. » دیدی.

معاویه سوکیلی اوغلنه — بو املنی دخی ممکن اولدیغنی
قدر سرعتله حصوله کتیرمکی — وعد ایددرک مأمور

مخصوص ارسلاليله مدینه منوره ده بولنان ابن عامری

شامه جلب ایتمش وبر طاق اطماعیات سردیله کندیسنه
زوجه سی ام خالیدی تطلیق ایتدرمشدر .

معاویه کیفیت تطلیقك ام خالده اخبارینی، یازدیغی
بر مکتوبده مدینه والیسی بولنان (ولید بن عتبه) یه
امرا ایتمش ایدی .

مزبورہ نك عدتی منقضى اولنجه معاویه حضرت ابو
هریره بی نزدینه جلب ایله کندیسنه آتمش بیک دینار ایله
برابر «شمدی مدینه یه کیدیکز، ام خالیدی اوغلم یزیده
نکاح ایدیکز، یزیدك هر درلو فضائل ایله مزین بر مرد
متین، علی الخصوص ولی عهد مسلمین اولدیغی کندیسنه
آکلادیکز . بو آتمش بیک دینارک یکر می بیسکی مهر
اوله جق، باقی قرق بیکی دخی مزبوریه اهدا اولنه جقدر .»
امرینی ویرمشدر .

حضرت ابو هریره آلتونلری آله رق ایفای مأموریت
ایچون مدینه یه کیتمش ومواصلتک ایرتسی کون روضه
مطهره یه عزیمتله مشغول زیارت اولدیغی صره ده حسن
مجتبی افدمزه تصادف ایتمشدر .

حضرت امام، ابو هریره نك سبب ورودینی استفهام
بیورنجه ابو هریره کیفیتى عرض ایلدکده مشارالیه «ام

خالد بنمه ازدواجه رغبت ایدر ظن ایدرم . کندیسيله

کورشدیککز زمان تزوجنه راغب اولدیغمی سویلیکز . «
دیدیکندن ابو هریره بو خدمتی درعهده ایتمش ایدی .

بعدد ابو هریره امام حسین، عبدالله بن عباس،
عبدالله بن جعفر، عبدالله بن زبیر، عبدالله بن مطیع
حضراتنه صره سیله مصادف اولمش وحکایه حال ایتدکجه
هر برندن «ام خالده — زوج اولمق اوزره — بنی ده
اخطار ایدیکز .» یوللو تنیهار آلمشدر .

ابو هریره ام خالده کورشدکده کندیسینی مخصوصاً
یزید ایچون آلمغه کلدیکنی سویلدکن صکره مشارالیه
حضراتنه تصادفی وینلرنده جریان ایدن مکالماتی بیان
ایله «بویابده اختیار سنك !» دیمشدر .

ام خالد کندیسنه راغب اولانلردن هانکیسنه رغبت
ایده جکی خصوصنده هیچ بر فکر بیان ایتیوب بو ایشی
حضرت ابو هریره نك راینه براقه رق «سز بریسنی انتخاب
ایدیکز!» دیمکله اکتفا ایلمشدر .

ابو هریره «سیدشبان جنت اولان حضرت حسن
طوررکن بشقه زوجه میل ایتک بر مخدره ایچون نصل
جائز اوله بیایر؟» دیمکله ام خالد امام مشارالیه همسری
اولمق شرفی اکتساب ایچون اظهار شوق ایتمشدر .

بونك اوزرينه ابو هريره كيدوب صورت محاوره يي
حضرت حسنه عرض ايتدكدن صكره امر نكاح اجرا
اولمشدر .

برقاچ كون صكره ابو هريره ياننده كي آلتونلرله برابر
شامه عودت ايدنجه معاويه اولجه كيفيتي استخبار ايتمش
اولديغندن كنديسيله ملاقات ايدر ايتمز ابو هريره « بن
سني خاطبله كي مي ، يوقسه محتسبله كي مي كوندردم ؟ » ديه
عتاب ايتدكه ابو هريره « ام خالد ايشي بنم رايه حواله
ايتدي . بن ده « المستشار مؤتمن . » قاعده سي اوزره
نزدمدن طوغري اولان فكري سويلمكدن چكنمدم . »
جوابي ويرمشدر .

ايشته اوزمان معاويه فوق العاده متأسفانه بر طور
ايله « رب ساع لقاعد . » ديمشدر .

روايت اخزايه كوره مثل مذکور ابتدا (نابغه
ذيباني) نك لسانندن صادر اولمشدر .

نابغه بعض سفرای عربله برابر (نعمان بن منذر) ك
نزدينه كيتدكه بونلردن (بنی عبس) قبیله سینه منسوب
(شفيق) فجأة وفات ايتمش ایدی .

ملاقاتدن مقصد نه ايسه تسويه ايتدكدن صكره نعمان
سفرایه برر برر احسان ايتديكي صروده متوفانك عيانه

دخی اونسبتده بر عطیه مخصوصه كوندرمشدر .

نابغه نك « رب ساع لقاعد . » ديمسینه سبب بواولمشدر .
شاعرك او آردلق نعمانه خطاباً :

ابقیت للعبسی فضلاً ونعمه
ومحمدة من باقیات المحامد
حباء شفیق فوق اعظم قبره
وما كان یحیی قبله قبر وافد
اتی اهله منهم حباء ونعمه
ورب امری یسعی لآخر قاعد

قطعه سنی انشاد ایلدیکی ده مرویدر .

۲۳۰

ربما كان السكوت جواباً

« بعضاً سكوت جواب اولور . » مفهومنددر كه « ترك
الجواب جواب . » جمله سی كي ، ياوه كویان روزكاره سكوت
حكیمانه ايله مقابله اولمسنی توصیه موقعنده ایراد ایدیلیر .
« من اجاب السفیه سفه ومن سكت عن جوابه نبه . »
کلامی — كه « سفیهه جواب ویرن اثر سفاهت ، جواب

ویرمین اثر نباهت کو سترمش اولور . « دیمکدر — مثل مذکوری شارحدر .

بز بومقامده :

« جدلکارانه خاموشی قدر رنگین . جواب اولمز »

مصراعنی اوقورز .

اعزهدن برینه مریداندن بریسی « عزیز ! انسان نه ایله نائل سلامت اولور ؟ » دیه سؤال ایدتجه مشارالیه سکوت ایله مقابله ایلمش ایدی .

مرید ساده لوحان طریقتدن بولندیغی جهتله سؤالنه جواب ویرلماسنی عزیزك کندیسینه برشیدن طولایی منفعل بولندیغنه حمل ایددرک متأثر اولمش وکونلرجه دوشوندیکی حالدیه حکمت انفعالی کشف ایدهمدیکنندن دردینی اذکیای اخواندن برینه آچمشدر .

او ذات « حضرت عزیز سکا لسان حال ایله جواب ویرمش . سؤالکه قارشى سکوت ایتمی — انسان سکوت ایله نائل سلامت اولور — دیمکدر . « دیوب بی چاره‌نی مراقدن قورتارمشدر .

واقعا سکوت جواب اولور اما هریرده دکل . بعض سکوت واردرکه ایستر ایستمز اعتراف عجزدن بشقه بر معنایه حمل اولنه مز .

بوابده بر قانون حکمت آرائیله جق اولورسه سعدینك « نزد عاقلده سکوت آدابدن معدود ایسه ده لازم کلنجه سوز سویلمکه چالشملیدر . ایکی شی عقله مغایردر : سویلیه جك یرده صوصمق ، صوصه جق یرده سویلمك . » مآلنده اولان :

اگرچه پیش خردمند خامشی ادبست
بوقت مصلحت آن به که در سخن کوشی
دو چیز طیره عقلست دم فرو بستن
بوقت گفتن و کفتن بوقت خاموشی

قطعه مشهوره‌سی درپیش ایدملیدر .

مشاهیر دهاتدن عمرو بن عاص « سوز دوایه بکزر : لزومی قدرینك استعمالی نافع ، زیاده سنك استعمالی مضر اولور . » دیر ایدی .

امام علی افندمزك « کشینك عقلی تام اولنجه کلامی آزالیر . » مفهومنده بولنان « اذا تم عقل المرء نقص الكلام . » سوزی عمروك سویلدیکی حکمتك مأخذ علویسیدر .

۳۳۱

رب شهرة لا اصل له

«بعض شهرت وارد در که اصلی یوقدر . به ديمك اوله رق
شهرت كاذبه اصحابه تعرضاً ضرب اولنور .

«خمول نعمتدر، حال بوكه هر كس آندن تبرا ايدر .
ظهور نعمتدر، حال بوكه هر كس آنى تمنا ايدر .» مأئده
اولان حديث شريف ايله اخبار بيورلدينى اوزره شهرتك
بعضاً آفت اولديغنده شبهه يوق ايسه ده هر هوسكار حاله
كوره طالب اشتهار اوله كمشدر .

بعض عقلا نزدنده پك ده مدار حكم اولميان (تواتر) .
مطلقاً مبالغه قاريشه جنى جهته معرفتى شهرتيله متناسب
آدم آز بولنور . بوندن طولايي در كه بعض مشاهير
موقع امتحانه چكيه جك اولسه لر شهرتلىنك همان اصلسز
اولديغنه حكم اولنور .

بر آدمك قازاندينى شهرت آثارينك شهادتيله ارباب
معرفت طرفندن تصديق ايدلملي در كه (صادقه) وصفى
آلغه اثبات لياقت ايتمش اوله بيلسون . يوقسه اوته كنك
بريكنك شويله در، بويله در، ديملى شهرت كاذبه دن بشقه
برشى حاصل ايتمز .

بنمای بصاحب نظری کوهر خود را
عیسی نتوان کشت بتصدیق خری چند
تنییه مشهوری نظر دفته آلفه لايقدر .

۳۳۲

رب حام لافه وهو جادعه

«بورنى قوريمق ايستر كن كسن وارد .» مأئده در كه
«انسان بعضاً مضرتى دفع ايديم دير كن جلب ايدر .»
ديه جك يرده ضرب اولنور .

ايكى مبارز سل سيف ايله يكدى كرك اوزرينه هجوم
ايتدكارى صره ده برى — كنديسنك تپه سنه ايندرمك
قصديله — ديكرينك اعلا ايلديكى قيليجك پارلتيسنى
كورر كورمز النده كى شمشيرى سپر مقامنده قوللانمق
ايچون بالاي سرينه طوغرى سرعتله رفع ايتد كده
خصمنك تيغيله بر چكاچاك اولسون حصوله كتيره مد كدن
بشقه كندى بورنى تا ديبدين كسنجه اوته كى خنده استهزا
ايله «رب حام لافه وهو جادعه .» ديمشدر .

— ۲۳۳ —

رضی الخصمان وابی القاضی

«دعوا جیلر راضی اولدیلمده قاضی راضی اولمدی!»
دیلمکدرکه «مال صاحبی راضی اولیلموده دلال راضی اولیور!» مثل عثمانیسی موقعنده ایراد ایدیلمیر.

قضا حقوق عمومیه عائد اولان اک مهم خدمتلدن بولمدیغی ایچون امام اعظم کبی بعض اعظم بیله تقریر احکامده دوچار خطا اولمق خوفیه قبولندن ابا ایتملردر.

«قاضی اوچ درلو اولور: ایکسی جهنملک، بریسی جنتلکدر.» مفهومده بولنلن حدیث مشهور علما طرفدن بروجه آتی ایضاح اولمشدر:

«بر قاضینک ویردیکی حکمده قاعده عدالته رعایت ایتماسی ایکی صورتله اوله بیلیر: یا حق نه طرفده اولدیغی بیلدیکی حالده لغرض باطلی ترویج ایدر، یا خود حق و باطلی فارق اولمدیغندن (حکم قاره قوشی) یولنده فصل دعوی ایلر. بو صورتلدن برنجیسی ظلمک، ایکنجیسی جهلمک نتیجه سی اولدیغندن محکمه حقیقتده بالطبع ایکیسنکده جالب مجازات اوله حق قبالیدن اولدیغنه حکم ایدیلمیر.

بناء علیه بر قاضی صورتیندن هر هانکیسنه تطبیق حرکت ایتسه جهنمی اولور. حدیث شریفده اهل ناردن اولان قاضینک — ایکی اولمق اوزره — کوسترلمسی بو نکتهیه مبیدر. بهشتی اولان قاضی ایسه علم وعدالته حکم ایدندر. شو حالده قضانک اوچه تقسیم حکمته موافق بولنور.»

سوء حرکات حاکمانه لرینه نظراً دوزخی صنفلرک برنده داخل اولدقلرینه حکم ایدلمک لازم کلن قضات، زهد خشک اربابی کبی اوتندن بری زبان آوران امتک هجو و تعریضنه محل اولمشلردر.

از جمله عرب شاعرینک «زمانم قاضیلری خرسز اولدیلمر!» مألنده کی:

«قضاة زماننا صاروا اوصا»

مصراعیه باشلایان نظم مشهورینه، عجم شاعرینک «قاضی رشوت اوله رق بش خیار یدیکی حالده اون قطعه قاوون قارپوز بوستاننی سنک عهدده کده تقریر ایدر!» دیمک اولان:

قاضی که برشوت بخورد پنج خیار
ثابت کند از بهر توده خر بزه زار

ادعاسنده قطعاً مبالغه اولديغنى اعتراف ايتديره جك
صورتده :

فخشي انهم لو صالحونا

للاصوا من خوائنا الفصوصا.

يعنى « آنلر بزملة مصافحه ايدى جك اولسه لر قورقارزكه
پارماقلىر مزده طاقيلى اولان خاتلرده كى طاشلىرى چالارلر! »
ديه نتيجه ويرمى مدعائى اثبات ايدى بيلير .

اجله تابعيندن امام شهير (شعبى) مسند آراى قضا
بولنديغى صروده برارك ايله — قاضى فريب — دينيله
جك درجده حسنا برقادين مرافعه ايجون حضورينه
چيقمشار ايدى .

شعينك سؤالى اوزرينه ايكي سؤده عرض مدعا
ايتديلر . قادينك طرز لطيف افاده سى قاضينك كوكنى
كندى طرفه اماله ايدى جك كى كورينوردى . جمال
ومقاله باقانلرك، حاكمه قلوب اولديغنه حكم ايدى جكارى
كليوردى .

شعبى طرفينك افاده سنى آلدقن صكره مزبورى
لهنده اولق اوزره فصل دعوى ايلدى .
كيفيت (هذيل الاشجى) دينلان سخساز لطائف
پردازك مسموعى اولنجيه :

فتن الشعبى لما

رفع الطرف اليها

فتنته بينان

حين رأى معصمها

ومشت مشياً رويداً

ثم هزت منكبيها

فقضى جوراً على الخصم

م ولم يقض عليها

نشيدى سنى نظم ونشر ايلمشدر .

«شعبى اوفتانه عطف نگاه ايدنجه مقتون اولمشدر .

بى چاره آنك سيمين بيلكلرينى تماشا ايتديكى صروده حنالى
پارماقلىريله اوده بونك كوكنى جذب ايلمشدر . محبوبه
آهسته خرامان اولديغى ائنده اوموزلرينى بك لطيف
اويناتمشدر . بونك اوزرينه جناب شعبى طايانه ميوب
ظلماً خصمنك حقنى ابطال ايليه رك او آفتك عليهنده
بولمغه جسارت ايدى مامشدر . » مضموننده اولان بو
هجويه بى طويوب ازبرلين قالماش ايدى .

حتى بركون شعبى دارالقضادن چيقوب خانه سنى
طوغرى كيتمكه ايكى اثواب ييقامقوله مشغول
بركوله نك :

« فتن الشعبي لما »

مصراعنی صوت بلند ایلہ بر دوزیہ تکرار ایتکده
اولدینگی کورنجه بی اختیار :

« رفع الطرف اليها »

دیوب کولهیه شرقینک آلت طرفنی اخطار ایتشدیر .

بو اخطاردن صکره شعبی یاننده بولنلره « هذیل
الاشجی رحمت حقدن بعید اولسون ! والله العظیم بن
او مرافعهده معتادم اوزره حق التزام ایتمش ایدم ! »
دیش ایدی .

بر روایتہ نظراً شعبی یالکز بر دعا ایلہ قناعت ایده .
میوب شاعری جلب ایلہ آرقه سینه اوتوز قیرباج اور .
دیره رق تأدیب ایلمشدر .

قائلنک « سن ده می نشیمن حکامده قاعد بولنیورسین !
ملت اسلامک حاله آجیرم ، آغلارم ! دهرک بلایاسی —
بیسلیرم — چوقدر . سنی ده آنلردن بری اولمق اوزره
کوریورم ! » دیمک ایستدیکی — بونی یا کلش ترجمه
ایدنلره رغماً بعض فضلا طرفندن افاده اولنان :

ابی واندب ملة الاسلام

اذ صرب تقعد مقعد الحکام

ان الحوادث ما علمت کثیره

واراک بعض حوادث الايام

نظمی دخی جهله قضاتی تویخاً سویلن اشعاردندر .

حضرت صدیقک عهد خلافتنده یمن دیارنده تحت
الارض ظهور ایدن بر مخزنده بولنان سریر اوزرنده
اوطورر بر انسان قدیدینک صاغ النده کی لوحهده محرر
اولدینی روایت اولنان :

اذا خان الامیر وکاتباه

وقاضی الارض داهن فی القضاء

فو یل ثم ویل ثم ویل

لقاضی الارض من قاضی السماء

قطعه مشهوره سی ده بو مبحثده وارد خاطر اولور .

— ۲۳۴ —

رب کلمه تقول لصاحبها دعنی

« اویله سوز واردر که صاحبنه ، بنی ترک ایت ، دیر . »

دیمکدر که « چوق سویلن چوق یا کیلیر . » مثل عثمانیسی

کی اکثر کلامدن تحذیری متضمندر .

ملوك حمير دن بریسی بعض ندماسنی یانسه آله رق صیده
 چیقمش ایدی . کزر کن مصادف اولدینی یوکسک بر
 قایانک اوزرینه صعود ایله اطراف تماشا ایتکه باشلادی .
 سوز سویلمیوردی . معیتده کیلرده . غموماً سکوت
 ایدیورلردی . بویله بر قاق دقیقه کچیرلدکن صکره
 یونلردن بریسی ، سوز اولسون ، دیه « عجبا شوراده بر آدم
 بوغاز لانسه قانی نره یه قدر فیشقیرر ! » دیدی . ملک در حال
 « شو هرزه و کیله مراق ایتدیکی شیء کوستره لم ! » دیوب
 ندیمک کنار صخره ده ذبح اولمسنی امر ایلدی .

بوامرک اجرا سیله بی چاره نک خون ناحق قایادن
 آشاغی طوغری جریان باشلا یخه ملک « رب کلمة تقول
 لصاحبها دعنی . » دیمشدر .

شایان دقتدر که ملک قوی عالمانه اولدینی حالده
 فعلی ظالمانه در . احتمال که ذهنده اولجه ترکب ایدن بو
 سوز ایچون مناسب بر مورد پیدا ایلمک مقصدیله
 زوالی ندیمی فدا ایتمشدر .

حکمت سویلمک قانون یامغه ، مقتضای حکمتله عامل
 اولمقده او قانونی اجرا ایتکه بکزر . هرکس حکیمانه سوز
 سویلیه بیایر ، فقط حکیم حقیقی اوله من . یکیدن قانون
 یامق یا پلمش قانونی اجرا ایتمکن قولایدر .

نکته کیرددر سخن بر بایزید
 ننگ دارد ازدرون اویزید
 تعریفه مظهر پک چوق خطیب کورلمشدر .
 حکیم دینیلان آدمارک چوغی بوملک کیدر : اقوالنده
 بر قاق حکمته تصادف اولنور ، افعالنده یوزلرجه ملعنت
 بولنور .

مع مافیه بر آدمک — فعلی قولنه اویمدینی ایچون —
 بالکلیه نظر اعتباردن اسقاطی لازم کلز ، اقوالندن
 حکمتلر ، افعالندن عبرتله آله بیایر .

ندیمک حالی ایسه بالاده شرح اولنان :
 احفظ لسانک ان تقول فتبتلی
 ان البلاء موکل بالمنطق

تنبیهی ناطقدر . بومقامده « رب حال افصح من لسان . »
 مثلی یاد اولنسه لایقدر .

حمار وحشی صیدینه مبتلی اولمسیله برکون ینه شکار
 آردنده طولاشدینی صروده کوزینه ایلیشن برکوری
 تعقیب ایچون راکب اولدینی آته دیزکین ایتمش وساعتلرجه
 صیدک ایزینی بر اقیه رق نهایت بر مغارده نک ایچنه طالب
 کیتمش اولدیغندن آندن صکره وجودندن اثر کوریلله .
 مدیکی :

چندین بیت از دیوانه

این قصر که بهرام درو جام گرفت
آهوبچه کرد روبه آرام گرفت
بهرام که کور می گرفت همه عمر
بنکر که چه کونه کور بهرام گرفت

ر با عیسندن دخی آکلاشیلان، ساسانیان (بهرام
کور) بر کیجه باغچه خاصنده مشغول عشرت ایکن آغاجک
برندن کلن قوش صداسنه طوغری براوق آتدقده قوشجغز
هالکا یره دوشمکه تیر انداز «سکوت نه کوزل شیدر!
شوقوش دمبسته طورمش اولیدی سلامتده قالیردی.»
دیه حکمت پرداز اولمشدر.
نه ملک عربک، نه ده شاه عجمک جان یاقدن حکمت
سویلمیشلری غریبدر.

— ۲۳۵ —

زین فی عین والد ولد

(زین) (ترین) دن ماضی مجهولدر. (ولد)
انسانک وسائر حیوانک مطلقا زاده حقیقیسنه اطلاق
اولندیغی جهتله ارکک وقیز چوجغه شمولی واردر.
اوج درت یاشنده پک دلبر بر فرزند مالک اولان

چندین بیت از دیوانه

بر پدر اوغلیله برابر زیارت ایچون قومشوسنک خانه سنه
کیتمش ایدی.

قومشونک دخی سنأ آکا قریب، فقط حسناً پک
بعید براوغلی اولدیغندن بر طرفدن زائر ایله سویلشمکه،
بر یاندن ده چوجغیله اویناشمغه باشلادی.

مسافرك كوزل اوغلی باباسنک دیزینه اتکا ایتمش
اولدیغی حالده اوصلیجه اوطوریوردی.

محاوره وملاعبیه باشلانلی بر ساعتدن زیاده اولمش
ایکن صاحب خانه بر کره اولسون فرزند زائرک یوزینه
باقامش ایدی. متصل کندی چرکین اوغانی اوپوب
اوقشایوردی.

مسافرك بو حالدن جانی صیقیلوب «والدك كوزینه
ولدی كوزل کورینور.» مألده اولان «زین فی عین والد
ولد.» سوزینی ایراد ایلدی.

شناسی مرحوم طرفندن:

«قوزغونه یاوروسی عنقا کورینور»

صورتنده بر مصراع حاله قونیلان «قوزغونه صورمشلر
کوزل کیمدر یاورولرمدر دیمش.» مثل عثمانیسی کی
کندیغه متعلق اولان شیلرک انسانه شیرین کورینه جکنی
افاده صددنده ضرب اولنور.

ادبای عجم بو مقامده «هرکس را عقل خود بکمال
نماید و فرزند خود بجمال». دیرلرکه «هرکسه عقلی باکمال،
فرزندى ذى جمال کورینور». مؤداسنى کوسترر.

(کشاجم) ك :

والمرء یفتن بابه و بشعره

لكن ذلك فتنة العقلاء

بیتمدن مقتبس ظن اولنان :

«هرکسی بر شعر و بر فرزند خود مفتون بود»

«گرچه آن فرزند زشت و شعر ناموزون بود»

بیت مشهوری ده بو موقعده اوقونه بیایر .

کمال بك افندیك مثل سائر حکمنده بولنان سوز.
لرندن «آثار ادبیه یه زاده طبعیت دینلر خفایای قلبه نه
بیوک و قوف کوستر مشلر !... هر منتسب ادبک وجداننه
مراجعت ایدرم : انسانک یازدینی شیلر سویلیشده اولادیه
برابر دکلیدر ؟» بدیعه سی بونلردن آله اولمقله برابر ذوق
عثمانی یه کوره جمله سندن کوزل عد اولنور .

«حبك الشئ یعمی ویصم .» مثلی حکمنجه انسان
غلبه محبتله، سودیکی شیئک عیبی کورمز، ذمنه دائر
سویلنن - سوزلری ایشتمز اولور . هرکسک اولادینی

کوزل، اشعارینی بی بدل عد ایتسی ایشته بوندن نشأت
ایدر .

کچنلرده بر مجلسده - شمدی همان هریرده موده
اولدینی اوزره - ادبیاته دائر محاوره جریان ایتدیکی
صرهده کشاجمک بالاده کوستریلن بیتی حضاردن بری
طرفندن انشاد اولنمش . آنی متعاقب ظرافتله معروف
اولان دیکری جمدی بر طور ایله «دنیا ده الکی زیاده
بکندیکم شعر شودر .» دیه ترکیه عادی بر بیت اوقومش .
بر قاج کشی بردن «بونی نیچون اوقدر بکنیورسکز ؟»
دیمش . «بنم اولدینی ایچون !» جوابی ویرمش .

ینه او مجلسده بریسی دیکرینک اوقودینی بر بیتی
بکنامش . اوده «حقکز وار، چونکه سزک دکلدیر .»
دیمش .

بوجواب اولکی جوابی تقلید یولنده ویرلدیکی جهتله
حضار طرفندن اوقدر آقشالانماش .

حضرت عمر بن عبد العزیزه «فضل و ورعی مسلم
اولان اوغلکز بهیعت ایتسه کز آرزو کزه موافق اوله رق
معضلات خلافتله اشتغالدن آزاده قالیردیکز .» دیدکلرنده
«زین فی عین والد ولد» مثلنه ایماء «ولدک چشم والده
کوزل کورنمسندن قورقمسه م دیدیککز تدبیره مراجعت

ایدردم . « بیورمشدر . حال بوکه اوغلی جناب خلیفه دن
اول وفات ایتمشدر .

۲۳۶

زر غبا تردد حبا

(زر) (زیارت) دن امردر . کسر غین وتشدید
با ایلله (غب) فی الاصل ده وه کون آشیری صویه کلمک
دیمک اولدیغندن احبابی کون آشیری زیارت ایتمک معناسنده
استعمال ایدلمشدر .

بعض فضلائک بیاننه کوره غب حقیقت شرعیه
اولمق اوزره احبابی هفته ده بردفعه زیارت ایتمک دیمک
اولدیغنی حالده کون آشیری زیارتده استعمالی غلبه ایتمشدر .
بومناسبتله کون آشیری طوتان صتمه یه (حمای غب)
تعبیر اولنور .

(تردد) (ازدیاد) دن مضارعدر که فی الاصل (تردد)
ایکن امردن صکره وقوعی مجزومیتنی ایجاب ایتمکله الف
ساقط اولمشدر .

« کون آشیری زیارت ایتکه محبتک زیاده اولسون . »
مأئنده اولان بومثلی ابتدا (معاذ بن اصرم الخزاعی)
تکلم ایتمشدر .

والده سی (عک) قبیله سندن بولندیغنی جهتله شهبواران
عربدن معدود اولان معاذ قبیله مذکورده بولنان
داییلرینی اکثریا زیارته کیدردی .

ینه بر دفعه بولاری کورمه کیتدکده کندیلرندن
استعاره ایلدیکی آته بینوب قبیله سنه عودت ایتمک اوزره
یوله دوزملش ایدی .

کیدرکن بینلرنده عداوت قدیمه بولنان (حیش بن
سوده) یه تصادف ایتدی . تعاطی ایتدکاری کلمات
« ایکیمزکده آتلمز قوی . مسابقه ایدلم . کچیلنک آتی
کچنک اولسون . » مأللی افاده ایدیوردی .

بو معاهده اوزرینه ایکیسی بردن حیوانلره دیزکین
ایتدیلر . چوق کچمدی ، معاذ خصمنی کچدی ، بناء علیه
حیشک آلتندن آتی آلدی .

حیش اظهار حدت ایتمک ایستدی . معاذ آلدیغنی
آتک بوکرینه بر قیلیج اوردی . حیوان تکرلندی .
حیشک حدتی آرتوب معاذه « یا ابن القحبه ! سندن
وپدر و مادر کدن دکرلی اولان بر آتی اولدردک . » دیدی .
معاذ آکا تپه سنه بر قیلیج ایندرمک صورتیله مقابله
ایلدی . بوقطعی جواب اوزرینه حیشک سسی کسلدی ،
زیرا ییلدیرم کبی اینن شمشیر بی چاره نک باشنی لساننه
قدر ایکی پارچه ایتمش ایدی .

بونك اوزرينه معاذ راكب اولديغى آتك باشنى
دايىلارينك قبيله سینه طوغرى چویرمشدرد . حال بوکه
حجیشك مقتول اولديغى خبر آلان قرداشیله عمزاده سی
اك سرعتلى حیوانلرله معاذى تعقیبه باشلايوب کندیسینه
یتیشهرک (طور!) دیمشلدرد . معاذ بونلری کورر
کورمز برر حمله دلیرانه ده ایکیسنی ده حجیشك یاننه
کوندرمشدرد .

آندن صکره معاذ داییلرینك نزدینه کیدوب برزمان
اوراده قالدی .

برکون خالزاده لریله برلکده صیده چیقدی، کوردیکی
بر آوی اورمق ایستدی . رفقاسندن (غضبان) «اوشکار
بنمدر، براق!» دیدی . معاذ «نه دن سنك اولیور؟» دیه
انفعال کوستردی . غضبان «سن خیرلی برشی اولیدك
قوم و قبیله کی ترك ایدوب بورالرده کز مزدك .» مقا
بله سنده بولندی . معاذ ایسه کال تأثرله «زرغباً تردد
حباً .» دیدکن صکره بر بلایه دهاکیرمامك ایچون همان
اورادن آریلوب قبیله سینه عودت ایلدی .

مثل مذکور حدیث شریف اولمق اوزره مشهور
ایسه ده بالاده بیان ایدلدیکی اوزره برنجی قائل معاذ
اولدیغنه کتب ادبییه شهادت ایتکده در . حدیث اولمق

اوزره اشتهاری حضور مقدس رسالتپناهییه هرکون
کلمکده اولان جناب ابوهریره خطاباً لسان پیغمبریدن
صادر اولدیغی مروی بولمسنه مبنیدر ظن اولنور .

واقعا فم سعادتن صدور ایدن هر سوزه حدیث
دینیه بیهلجهکنه نظراً بونك احادیث نبویه دن عد اولمسنه
برمانع یوقدر، فقط اساساً طرف پیغمبریدن ایراد اولمیوب
ذکر مثل یولنده ایراد بیورلمش دیمك اولور .

شیخ سعدینك مثل مذکوری «هرروز میا تا محبت
زیاده کردد .» دیه تفسیر ایتمی غب لفظنك (کون آشیری)
و (هفته ده بر) معنالرینه کلدیکنی ایما مقصدینه مستند
اولسه کرکدر .

بو لفظك ایکی معنایه احتمالی اولمسنه کوره شیخك
«زرغباً» جمله سینه مقابل «هرکون کله» دیمك اولان
«هرروز میا» عباره سنی ایراد ایتمی حقیقه لطیفدر .
شوقدر وارکه «زرغباً» تعبیرنده — نهيك صورت طلبده
جلوه کر اولسی جهتیله — موجود اولان لطف افاده
شیخك تفسیرنده نابوددر .

۲۳۷

ساعداى احرز لهما

(ساعداى) بيلك معناسنه كلن (ساعداى) ك ياي متكلمه .
اضافته نونى دوشمش تنيه سيدر .

(احرز) حفظ ايتك ديمك اولان — طرز وزننده —

(حرز) دن اسم تفضيلدر . برده كسر حايله (حرز)
واردركه نه ديمك اولدينى (حرز جان) تعبيرينك معناسنى
بيله جك قدر حفظ لغت ايدنلرجه معروفدر . (ها)
ضميرى نعلينه راجعدر :

عرب بونلر ندن (مالك بن زيد مناة بن تميم) ي برادرى
(سعد) اولندرمك ايسـتـيـوب خيلى زمان بوكا بر زوجه
مهربان آرادقـدن صكره (حل بن عدى) نك قيزى
(نوار) ي بوله بيلمش ايدى .

دارالزفاف اوله جق خانه تزيين ايديلهرك كلين گوشه يه
اقعاد اولندى . سعد مالكى آلوب اوك قپوسنه كتيردى .
مالك ايجرى كيرمك ايسـتـيـوب شيوة استغناكارانه كوسترمكه
باشلادى . سعد «لج» يعنى «كير» ديدكجه مالك اسب
حرون كبي رفع رأس ايله صورت استنكاف كوستردى .
سعد حدتـلـنديـكـندن «ولجت الرجم !» يعنى «قبره كيرهـ
سين !» ديمكـدن كف لسان ايدهـمزدى .

قبونك اوكنده بر زمان بويله اوغراشلقدن صكره
داماد بلاهت معتادى نصلسه ايجرى آتديلر .

حين ولوجنده نعليننى آياقـلـرنـدن چيقاروب اللرينه
طاقمش بولنان مالكة، كنديسنى او حالده كورهرك حيرتده
قالان كلين بلاختيار «ضع نعليك .» خطايله نعليننى يره
قوميسنى اخطار ايدنجه مالك «آنلرى بيلكلرم دها كوزل
حفظ ايدر .» مألنده اولان «ساعداى احرز لهما .»
جوابنى ويردى .

بر آغاجك اوزرينه چيقدينى صره ده پاپوشلارنى
قولتغنه قيصدرمش اولان خواجه نصر الدينك بو حالك
سـبـبـنى سؤال ايدنلره «نه بيليرسكز ، بلكه اوكه بر يول
چيقار !» ديمش اولمسنى آكديران بو مثل احتياطه
رعائتدن دم اوردينى حالده غافلانه حر كـتـده بولنان آدم
حقنده ضرب اولنور .

مندرجات (نحله) دن معهود :

سنز بر ملكسكزكه بو عفريته دوشديكز
آدم صانوبده كندكزه ويرميك تعب

ييتى لسان مالكدن سويلنمش كيدير .

- ۲۳۸ -

سج لیسرق

« آنک تسبیح ایله اشتغالی خلقی اغفال ایچوندر . »
 دیمک اوله رق حقلرنده :

« زمکر سبجه شماران خدانکه دارد »

دینیلن اصحاب ریانک حالی تزییفاً درمیان ایدیلیر .

« مشغول تسبیح اول که آلدانسونلر . » مفهومانده
 اولان « سبج یغتروا . » مثیله یکمضربدر .

کسوت جری تمام اویدر مش
 حاجی فشش دیونام اویدر مش

توصیفنه لیاقت کوسترنلردن برینه آرقه سنده کی جبه فراخ
 آستینی صاتمسی مزاح یوللو تکلیف اولندقد « آوجی
 طوزاغنی صاتسون ده صکره نه ایله اجرای صنعت
 ایتسون ؟ » جوابی ویرمشد .

بر آدم بر واعظ ریاکاره « دعا کزی آلق ایسترم . »
 دیهرک طاشی دوشمش بر خاتم ویردکده واعظ خاتمه
 باقوب « جناب حق سکا جتته توانسز برکوشک احسان
 بیورسون ! » دیمشد .

اهل تقلید اولان مشایخ وواعظین ایچنیده بویله
 ظریفلر دخی بولنورسده اکثری انسانه :

من وهم صحبتی اهل ریا دورم باد
 از کرانان جهان رطل کران مارابس
 دیدیرم جک قدر ثقلت بخش روح اولور .

- ۲۳۹ -

سبق السیف العذل

(سبق) کچمک دیمک اولان (سبق) دن ماضی
 معلومدر . (السیف) آنک فاعلی، لوم ایتک معناسنه کلن
 (العذل) دخی مفعولیدر .

« اسعدام سعید . » مثلنده بیان اولندیغی اوزره (ضبه
 بن اد) طرفندن فرزند غائبی سعیدک قاتلنک انتقاماً قتل
 اولنسی اشهر حرمدن (*) برنده واقع اولدیغندن بعض
 ارباب تعصب کندیسنه « سفک دمک ممنوع اولدیغی بر
 زمانده قان دوکمک سنک کی عادات عربیه جمله دن زیاده
 رعایت ایتسی لازم کلن بر آدمه لایقیمی ایدی ؟ » یوللو

(*) اشهر حرم ذی القعدة، ذی الحجّه، محرم، رجب آیلیدر .
 رجال جاهلیه بو آیلرده قتالی حرام اعتقاد ایدرلردی .

اعتراض ایتدکارنده ضبه « سبق السيف العذل . » کلامیه
مقابله ایلمشدر .

« قیلیج ملامتی کجدی . » مألنده اولان بو مثل ایله
اخذ ثار، خصوصنده صکره دن خلقک نه دیه جکئی دو-
شونمیوب الدهکی فرصتدن استفاده ایتک لازم کله جکی
افاده اولنور .

— ۲۴۰ —

سیان انت والعزل

(سیان) مساوی دیمک اولان — کسر سین وتشدید
یا ایله — (سی) لفظنک تشیه سیدر . عینک ضعی، زایک
سکونی ایله (عزل) سلاحسز آدمه اطلاق اولنان (اعزل) ک
جمعیدر . (سماکین) تعبیر اولنان ایکی کوبک بری —
اوکنده کی ییلدیزلر مزراق شکننده اولدیغندن — (راح)،
دیگری ایسه — یالکز بولندیغندن — (اعزل) وصفی
المشدر . (سماک راح) و (سماک اعزل) معروفدر .

« اعوذ بالله من الاعزل علی الاعزل . » استعاذه
مشهوره سننده کی برنجی اعزل سلاحسز انسان دیمک
اولدینی حالد ایکنجیسی قویروغنی برطرفه مائل طومتغه
آلشمش اولان حیوان معناسنه کلدیکندن عباره « اگری

قویروقلی حیوان اوزرنده بولنان سلاحسز انساندن
خدایه صیغیریم . « مألنده اولمش اولور . منشای
عربلرک او صفتده اولان حیوانده شامت، بو حالد
بولنان انسانده دخی مشئومه مقارنتله برابر نقصان حمیت
تصور ایتلمیدر .

« سن سلاحسز آدملرله مساویسین . » مفهومنده
اولان بومثل « طوتدیغک ایشک اری دکسین . » دیه جک
یرده ضرب اولنور .

طائفة عربک آت ایله سلاحه اولان اعتناسی معلومدر .
معیوب آتہ بنمک، سلاحسز کرمک عرب قهرمانلری
نزدنده منفور ایدی . مؤخرأ بو حال عثمانلی دلاورلرینه
انتقال ایتمشدر .

شجعان عرب اسلحه ایچنده اک زیاده قیلیجه اهمیت
ویررلردی . اثنای حربده او قودقلری رجزلردن بر
چوغنک وصف سیفه متعلق اولمسی ده بو مدعای تأیید
ایدر .

امام علی، خالد بن الولید، زبیر بن العوام، عمرو بن
معدی کرب کبی مات غضنفرلری قیلیج قوللانمقده
فوق العاده ماهر ایدیلر .

حضرت فاروق برکون ابن معدی کربه « محاربه ده

اسلحه دن هانكيسنك استعمالی افضلدر ؟ « بیورملریله
عمرو شووجه ایله جواب ویرمش ایدی :

« اوق-مهلك اعدادر ، فقط گاه اصابت ایدر ، گاه
ایتمز . مزراق معینمزددر ، لکن خیانت ایتدیکی ده اولور .
قالقان محافظمزددر ، فقط مصائب آنک اوزرنده دوزر .
قیلیج ایسه اك زیاده اعتماد سزا بردافع بلایادر . »

« نفسم ید قدرتنده اولان ربه قسم ایدرم که بنم ایچون
بر قیلیج ضربه سی دالتیلله آخرته کیتمک دوشکده وفات
ایتمکدن اهونددر . » بیورمش اولان حضرت صاحب
ذوالفقار محاربه لرده آرقه سز ساده کوکسلکدن عبارت
بر زره کیردی . « آرقه کزدن یتیشه جک دشمندن احتراز
ایتمز میسکر ؟ » دیدیلر . « دشمنک بنی تعقیب ایده بیله-
جکی بر موقعده بولنور سه م الله وجودمی محوایتسون ! »
بیوردی .

بردفعه حرب آرقداشلی کنیسنه « محاربه قیزیشوب
طرفین عسکری یکدیگره قارشیدنی زمان سزی نروده
بوله لم ؟ » دیه سؤال ایتدییلر . « براقدیغکز یرده ! »
جوابنی ویردی .

عمرینی غزایه حصر ایتدیکی حالدده فراشنده ارتحال
ایلمش اولان جناب خالد بن الولید احتضار حالنه قریب

ایکن « اعلاى كلمة الله ایچون اوقدر جنک ایتدم که وجودمده
قیلیج ، مزراق ، اوق یاره سندن خالی یر قالمدی . حال بوکه
دوشکده تسلیم روح ایدیورم ! » دیه اظهار تأسف
ایتدکدن و « اولوم قورقوسیله اویقوسی قاچان آدمه
تعجب ایدرم ، حلول موت تقدیر آلهییه وابسته در . »
دیدکدن صکره :

لا ترعبونی بالسیفوف المبرقه
ان السهام بالردی مفرقه
والحرب ورهاء العقول مطلقه
و خالد من دینه علی ثقه
رجزینی انشاد بیورمشدر .

— ۲۴۱ —

شنشنة اعرفها من اخزم

شینارک کسریله (شنشنة) — که بوراده (نشنة) صو .
رتنده دخی مرویدر — خوی معناسنه در . (اعرف)
(معرفت) دن مضارع معلومدر . (ها) شنشنةیه عائددر .
(اخزم) کریم شهر حاتم طائینک جدی ، یاخود جدینک
جدی اولان (ابو اخزم) ک اوغلیدر .

اخزم :

« فرزند عاق ریش پدر گیرد ابتدا »

قاعده سنجه چو جقاغندن بری باباسنه اذی ایدر طورردی .
وفات آیدنجه بر قاق اوغلی قالدی . بونلر ابو اخزمك
نزدنده اولدقلرندن آره صره « الولد سر ایه » مضمونی
تصدیق ایتدیره جك حرکاتده بولنورلر سده بو حرکات
متوفایه رحمت او قوده جق درجه لرده اولدیغندن ابو
اخزم صبر و سکوت ملازمت ایدردی . حال بوکه او
یادکارلر بر کون بالاتفاق بی چاره نك اوزرینه هجوم ایله
ضرب و جرح ایلدیلر . او زمان ابو اخزم دیدی که :

ان بنی زملونی بالدم

شنشنة اعرفها من اخزم

« حفیدلرم بنی قان ایچنده براقیدیلر ، آنلره بو خوی
پدرلری اخزمندن قالمشدر . » مألنده اولان بو بیت ایله :

« عاقبت كرك زاده كرك شود »

حکمتی کوستردی .

مؤخرأ مصراع ثانی « کشی صوینه چکر . » دیه جك

یرده ضرب اولنور مثل اولدی .

مبنی علیهی اولان فقره مذکوریه نظراً فقط سوء

حال حقنده ایراد اولنه جق کبی کورینور سده بالعکس
حسن حال حقنده دخی ایراد اولنور ، یعنی بر آدمك
كرك کوتولك و كرك ایيلك جهتیله آبا وامهاتنه بکزه .
دیکنی افاده ایچون « شنشنة اعرفها من اخزم . » دینیله
بیایلر . حتی تاریخده کورلدیکی اوزره حضرت فاروق
بر کون جناب ابن عباس ایله مهم بر خصوصه دائر
مشاوره ایتدیکی صروده ابن عباسك ویردیکی رأی
استحسان ایلدیکندن « یا ابن عباس شنشنة من اخزم . »
بیورمشدر .

حضرت عباسك — که عم حکیم نبویدر — اصابت
رأی عقلای قریش نزدنده مثبت و مسلم اولدیغندن
کندیسنه « ذوالرأی » لقبی ویرلش ایدی . جناب ابن
عباس دخی هر وجه ایله پدر عالیسنه بکزه مشدر . حتی
امام حسین افندمزه — کربلا جهته عزیمتی تصمیم
ایتدیکی صروده — عرض ایلدیکی خطارات حکیمانه
امام مشارالیهک او آره لق حق و طلب حق یولندن دونمك
النندن کلیه جکته دائر ایراد بیوردینی کلمات مؤثره قدر
مشهوردر .

« اجود من حاتم . » مثلنك منشأی اولان حاتم وافر

الجود ، نادر الوجود بر آدم اولدینی حالده قبل البعشه

انتقال ایتدیکندن ادراك اسلام بختیارلغنه نائل اوله .
مامشدر .

عصر سعادتده بر غزا نتیجه سی اوله رق طی قبیله -
سندن آنان اسرا ایچنده کوزل بر قیز کورلدی . کمال
ادبله حضور پیغمبری یه کلوب بعض افاداتی اولدیغنی
عرض ایله مساعدده آلدقندن صکره شو سوزلری سویلدی :
« بن بر سیدک کریمه سی یم که اسیرلری آزاد ایدر ،
آجلری طویورردی ، خلقه دائماً تواضع کوستر ،
مستدعالرینی اسعاف ایلردی . بناءً علیه حریتی اعاده
ایله بنی شمات قبائل اندیشه سندن آزاده ایتکی شانکره
موافق بولورسه کز لطف بیورمش اولورسکز . »

موما الیهانک دختر حاتم اولدیغنی ایما و سیماسندن
آکلاشلمغله اقدامز کندیسینی « بو دیدکلرک ارباب ایمانه
یاقیشان اوصافدندر . » خطابیله تلطیف ایلدکن صکره
بعض حضاره « بو اصیله نک سیلینی تخلیه ایدیکز ، پدری
مکارم اخلاقی سور ایدی . مکارم اخلاقی جناب حقده
سور . » دیوب قیزک حریتی اعاده بیورمشدر .

موما الیها ذکر اولنان سوزلری او قدر کوزل
سویلمش ایدی که مؤخرأ حضرت امام علی بو وقعہ یی
نقل ایتدیکی صروده « فصاحتہ حیران اولمش ایدم . »
بیورمشدر .

شیخ سعدی قیزک عرض ایتدیکی نیاز ایله آنک
صورت اسعافی :

کرم کن بجای من ای محترم
که مولای من بود از اهل کرم
بفرمان پیغمبر پاک رای
کشادند زنجیرش از دست و پای

بیتلریله کوستردکن صکره قبیله سی خلقنک قتل ایدلمکه
باشلادیغنی کورن موما الیهانک اهل غزایه « بونارله برابر
بنی ده اولدیرکز ! یارانم اسارتده اولدقلری حالده کندم
حریتده بولمغنی موافق مروت کوردم . » دیه آغلایه رق
یالواردیغنی مسموع رسالتپناهی اولنجه بقیه السیوفک
دخی مظهر عفو بیورلدیغنی بروجہ آتی حکایه ایلمشدر :

در آن قوم باقی نهادند تیغ
که راندند سیلاب خون بی دریغ
بزاری بشمشیر زن گفت زن
مرا نیز با جمله کردن بزن
مروت نینم رهایی زبند
بتنها و یارانم اندر کمند
همی گفت کریان بر احوال طی
بسمع رسول آمد آواز وی

بخشید بر قوم دیگر عطا
که هرگز نکرد اصل کوهر خطا

— ۲۴۲ —

صحيفة المتلمس

(متلمس) مکرراً طلب ایتک دیمک اولدینی ایچون
معنی (التماس) دن اقوی اولان (تلمس) دن اسم فاعلدرکه
شعرادن (جریر بن عبدالمسیح) :

وذاك اوان العرض طن ذبابه

زنایره والارزق المتلمس

بیتنی سویلدیکنه منی بونکله تلقیب ایدلمشدر .

(صحیفه) ایسه یازلمش و یازیله جق ورقه یه دینلدیکندن
« صحیفه المتلمس » « متلمسک مکتوبی » دیمک اولور . بو
تعبیر ایله ، متعلق اولدینی آدم حقنده نافع ظن اولنورکن
بالاخره مضر بولندینی آکلاشیلان محرراته ایما ایدیلر .
متلمس ایله ینه شعرادن (طرفه) برکون (عمرو
بن المنذر) ک نزدیکلرنده عمرو بونلری مکرمانه
قبول ایتدکن بشقه ولی عهدی بولنان (قابوس) ایچون
مصاحب ده انتخاب ایلدیکندن شاعرلر مجلس قابوسه ملا-
زمته باشلادیلر .

قابوس هوایی بر کنج اولدیغندن مصاحبلرندن
ایشدیکی ادبیاته متعلق نغمه لره چوقلق قولاق و یرمیوب
کندی اکنجه لریله اشتغال ایدردی .

برکون قابوس متلمس ایله طرفه یی یانه آلهرق نیم
مست اولدینی حالد صیده چیقدی . آقشامه قدر او
آرقه سنده قوشدیلر . بو حال شاعرلرک ذوقنه کیتمیوردی
اما ناچار افندیلرینک یانندن آریله میورلردی .
بینلرنده :

آرقداش ! سن نه دیرسه ک آرتق دی

بوکا بن شاعرانه در ديه م

یوللو حسب حاللر جریان ایدردی . قابوس ایسه طورمن
کیدردی .

نهایت دوندیلر ، عظمتخانه عمروه کلدیلر . زوالی
شاعرلرده درمان کسلمش ایدی . قابوس ایچری کیدردی .
مصاحبلر — عادت اولدینی اوزره — کله جک اراده یه
منتظراً خارج بایده قالدیلر .

آنلر بکلیه طورسونلر ، قابوس ایچریده تجدید نشوه
ایچون نوش باده یه باشلامقدن بشقه برشی دوشونه مدی .
قابوسک لسان حالی :

مارا بجهان خوشتر ازین يك دم نیست
 كزنيك و بد اندیشه و از كس غم نیست
 ديمكه ايكن يورغون شاعر لرك لسان مقالی :
 ای آنكه باقبال تو در عالم تپست
 كيرم كه غمت نیست غم ماهم نیست
 ديوردی .

صباحه قدر خارجه قالدیلر . مصاحبلرينی اونوتمش
 اولان قابوس صباحلین بر معتاد شرب صبوچه باشلايوب
 او کونی دخی اویله کچیردی .
 طرفه ولی نعمتی اوله جق ذاتك بو معامله سندن
 متلمسدن زیاده دلکیر اوله رق « کاشکی عمرو دینیلن ملکه
 بدل مسکنمزك اطرافنده باغیر کرر سودلی بر حیوانمز
 اولیدی ! » مفهومنده بولنان :

فلیت لنا مکان الملك عمرو
 رغوثاً حول قبتنا تخور

بیتله باشلایان هجویه بی سویلیدی .

بر کون عمرو ، طرفه نك عمزاده سی اولوب نزد
 ملکه معزز بولندیغی جهتله نظر استرقابنی جلب ایده
 کلن (عبد عمرو) ایله حمامه کیروب مصاحبتله باشلادقلری

صره ده ملك عبد عمروه لطیفه طرزنده « خبرك وارمی ؟
 سنی جمله دن زیاده سومسی لازم کلن طرفه :

لاخیر فیه غیر ان له غنی
 وان له کشحاً اذا قام اهضما (*)

بیتله مصدر اولان هجویه بی سنك حقکه سویلمش !
 دیننجه عبد عمرو « اوت ! هجاو بر شاعر در . یالکز
 قولکزی دکل ، بعض اعظم عربی دخی هجو ایتمشدر .
 حتی :

فلیت لنا مکان الملك عمرو
 رغوثاً حول قبتنا تخور

بیتله ابتدا ایدن هجویه بی افندمزك حقکرده سویلیدیکنی
 بیلمین یوق کیدر ! « جوابی ویرمکه ملك پك زیاده
 متأثر اوله رق طرفه حقنده اضمار غیظ ایتمش ایدی .
 بر قاق کون صکره عمرو متلمس ایله طرفه بی حضو .
 رینه جلب ایدوب « سز بورایه کله لی خیلی زمان اولدی .
 آکلایشمه کوره یرلر کرزه عودتله اقربا واحبا کزی کورمك
 آرزوسنده بولنیورسکر . ایسترسه کز سزی وطنکره
 کوندره یم . » دیدکه شاعر لر قلباً :

(*) « اصحاب ثروتنددر ، برده آياغه قالدیغی وقت اندامی
 خوش کورینور ، بشقه هیچ بر مزیتی یوقدر . » مآلنددر .

«رضينا من نوالك بالرحيل»

ديهرك بو لطفه مقابل عرض شكراندن بشقه ديه جكاري اولديغنى سويلديلر .

بؤنك اوزرينه عمرو (هجر) (*) واليسنه ايكي قطعه امر نامه يازديروب «وصولكرده سزه فوق العاده اكرام وانعام ايدلسى خصوصى آمردر .» ديهرك برينى متمسه، ديكرينى طرفه يه ويرمشدر .

مكتوبلرى آلهرق يوله دوزهلدكاري صره ده متمس طرفه يه «برادر ! سوينه سوينه كيديورز اما بو ورقه لرك مندرجاتى نه دن عبارت اولديغنى بيسليورمى يز ؟ بن شبه لنيورم . شونلرك مآلنه مطلع اولسه ق ده محله اويله كوتورسهك !» ديمش ايسه ده طرفه بو اخطاره اهميت ويرمامشدر .

بر آز كيتدكن صكره اويون اوينامقلا مشغول برقاج چوجغه تصادف ايتملريله متمس رقيقنه «بن شو اوقويه مديغم خط ايله يازلمش اولان نامه يي بو چوجقلره او-

(*) فحيتن ايله (هجر) «كستبضع تمر الى هجر .» مثلنده واقع اولديغى اوزره (بحرين) ارضنه اطلاق اولنور . (مستبضع) سرمايه ايدىمك معناسنه كلن (استبضاع) دن اسم فاعلدر . مثل ، «هجده خرما صاتمغه كيدن كي .» ديمك اولهرق بر هنرور كامله قارشى اظهار هنر ايتمكه قالقيشان غافل حقنده صرف ايديلير . هجر ك تخصيصى اوراده خرما پك ديدول اولسنه ميندر .

قودوب مراقدن قورتيله جغم . سن رايكده مختارسين .» ديوب اولجه مهربنى فك ايتديكي مكتوبى «شونى بكا اوقويوير اوغلم !» رجاسيله اطفالدن برينك انه طوتشدر مشدر .

چوجق مآل آتیده اولق اوزره مكتوبى اوقور : «ناقل رساله متمس اورايه مواصلت ايدر ايتمز اللرينى ، آياقلىرىنى كسدكدن صكره جسدينى حيا دفن ايتمكز قطعياً مطلوبمزد .»

ايشى آكلاينجه متمسك الى ، آياغى كسيلير ، مكتوبى ييرتوب ساحلنده بولندقلرى نهره آتار . طرفه يه دخی النده كي مكتوبى آچوب اوقوتمسنى تكرار اخطار ايدرسه ده نصلسه تأثيرينى كورده مز .

كوردىكي لزوم اوزرينه متمس اورادن آريلوب شامه كيدر ، قورتيلور . طرفه ايسه مكتوبى واليه ايصال ايدر ، قتل اولنور .

﴿ ٢٤٣ ﴾

صنعة من طب لمن حب

(صنعة) امر اولق اوزره بر (اصنع) تقديريله منصوبدر .

﴿ (حب) (محبت) دن ماضيدر . « باب تائیدن مضاعف
متعدی وارد اولمز . « قاعدة مشهوره سنه نظراً :

« ووالله لولا تمة ما حبتة »

کي بعض اشعارده ورودی شدوزه . مخولدر . قاعدة
(سودی) معناسنی افاده ایچون ماده نك باب افعاله نقليله
(احب) دینلمك لازم کلیر . بوراده ضرورت وزن کي
بر مانعه اولمديغی حالده (احب) یرینه (حب) دینلمسی
(طب) ايله مزاجه حصولی ایچوندر .

بو مثل « اصنع هذا الامر لي صنعة من طب لمن
حب . « عباره سیله تفسیر اولندقدن صکره برده « ای
صنعة حاذق لانسان يحبه . « ديه ايضاح ايدلمشدر .

خلاصه سی « بو خصوصده بکا سودیکنی تداوی
ایدن طیب کي معامله ایت . « مفهومیدر . اسعاف
مسئولده اهتام تام ايله حرکت ایدلمسنی توصیه موقعنده
ایراد اولنور .

﴿ ۲۴۴ ﴾

صارت البشر المعطلة قصرأ مشيداً

(صارت) فعليله (معطلة) اسم مفعولنك تائیدی، معروف

﴿ اولديغی اوزره قويو ديمك اولان (بئر) لفظنك مؤنث
سماعی اولسنه مبنيدر . (قصر) ك صفتی اولان — مزید
وزنده — (مشید) صیوامق معناسنه کلن — کیدوزنده
— (شید) دن اسم مفعول اولغله صیوانمش دیمکدر .
مؤید وزنده کی (مشید) ايسه اعلا ایدلمش بنایه دینیر .
بناءً عليه (قصر مشید) اوقونشه کوره (صیوالی کوشك)
و (قصر عالی) معنالرینی مفید اوله بیلیر .

« کور قويو صیوالی کوشك اولدی ! » مألنده اولان
بو مثل — که « وبئر معطلة وقصر مشید . » آیتندن
مقتبسدر — اسافل مقامات اعالیده کورلدکجه خاطرلره
کلیر .

﴿ ۲۶۶ ﴾

صام حولاً ثم شرب بولاً

« برسنه اوروج طوتدی، صکره بول ایچدی ! » ديمك
اواهرق برخیلی مدت شیوة ابلهفر یبانه ايله کویا انساجه سنه
حرکت ایتدیکی حالده مؤخرأ اوکوسترشلری بالکلیه
حکمدن اسقاط ایده جك ایشلرده بولنان کیمسه حقنده
ضرب اولنان بومثل مستهجن صایيله بیلیرسه ده بعض اشخاص

خبيثه نك احواليله تطبيق ايديلنجه تصوير حقيقت ايلديكى
تسليم اولنور .

— ۲۴۶ —

صدقى سن بکره

(صدق) صادق کسر وفتحيله سوزى طوغرى
سويلمک معناسنه کلن (صدق) دن ماضى ايسهده توجيه
مشهوره کوره بوراده — (تعريف) دن اولمق اوزره —
(عرف) مدلولنى افاده ايدر .

شو حالده (سن) لفظى بونک مفعول ثانينى اوله رق
منصوب اوقونور . يانک فتحى، کافک سکونى ايله (بکر)
کنج ناقه يه اطلاق اولنان (بکره) نك مذکريد . (ه)
ضميرى ده وه يى صاتمق ايستين شخصه عاثر .

بر آدم ديکرندن بر ده وه اشترا ايتمک ايسيتوب
قاچ ياشنده اولديغنى سؤال ايلدکده بايع «بازلدر .» (*)
جوابنى ويرمش ايدى .

اواثناده ده وه بر شيدن اورکوب فرار ايتدى .

(*) (بازل) آزي ديشى هنوز ظهور ايتمش ده وه يه دينير که بو حالده
طقوز ياشنه کيرمش ديمک اولور .

صاحبى شيوة عرب اوزره «هدع ! هدع !» (*) ديه
حيوانى چاغرمغه باشلادى .

بوندا بين القوم ده وه کوچکاري نك دعوتنه مخصوص
اصواتدن اولغله مشترى کنديسنى آلماتق ايجون بايعک
يالان سويلديکنى، يعنى چاغير يلان ده وه نك بازل اوليوب
هنوز کنج بولنديغنى آکلاديغندن بايعه تعريضا «ده وه سنک
قاچ ياشنده اولديغنى بکا تعريف ايدويردى !» مألنده
اولان «صدقى سن بکره .» کلامنى ايراد ايلدى .

مثل مذکور بر ماده نك حقيقتى نه اولديغنده تردد
ايدلمکده ايکن آنى ميدانه قويه جق بر سوز سويلنديکى
وقت ضرب اولنور .

بر کون حضور حيدر کراره بر شخص کلهرک ايکى
قييله نامى ويروب بونلرک بيننده مقاتله واقع اولديغنى
سويلدکدن صکره هانکى طرفک غالب کلدیکنى تعيين
ايلدکده حضرت امام قبائلک درجات اقتدارينه واقف
اولديغندن بو خبرى تصديق ايتدى . بر آاز صکره ديگر
بر آدم کلوب شخص اولک غالب کوستردیکى قييله نك
مغلوب اولديغنى عرض ايلينجه «صدقى سن بکره .»
بيوردى .

(*) هانک کسرى، دالک قحى، عينک سکونى — ياخود هانک
کسرى، دالک سکونى، عينک قحى ايله تلفظ اولنور .

امام مشار اليهك وقوع شهادتندن صكره بر كون مشهور (احنف) معاويهك نردينه كيتدكده معاويه احنفة عتاب ايتمكه باشلايوب «يوم الجملده غير توران قریش بصره جوارنده قتل ايدلمكده ايكن سنك بنى سعد ايله برلشهرك (سفوان) موقعنه نزول ايتديكيكى، بنى مقام اقتداردن دوشورمك مقصديله سنى داخل دائره حكومت ايتمى ايجون على بن ابى طالبه يالوارديكيكى، هله صفينده بنى تميمى على به معاونت ايتمك اوزره سعى فراوان ايله قاندرديكيكى بر درلو اونوده ميورم!» يوللو سوزلر سويلدى. احنف هيچ بر جواب ويرميوب يانندن چيقدى. خارجده معاويهك كنديسنه نه يولده معامله ايتديكىكى صورديلر. «حقمده اضمار ايلديكى كينى اظهار ايلدى.» موقعنده اوله رق «صدقنى سن بكره.» ديدى.

— ۲۴۷ —

ضرباً وطعناً اويموت الاعجل

(نضرب ضرباً ونطعن طعناً) تقديرنده در. (او) بوراده (حتى) موقعنى طوتار. (الاعجل) (اعجلنا اجلاً) ديمكدر.

مثل، «كل، سنكله اجلى اقرب اولانمز اولنجيه قدر بربرمزي ضرب وجرح ايدلم!» مآلنده اوله رق دوئلويده دعوت ايدرجه سنه اظهار خصومت موقعنده درميان اولنور.

— ۲۴۸ —

ضرب الطبل تحت الكساء

(ضرب) مصدر وماضى اوله بيلير. كسر كاف ايله (كسا) كلمه دينير. «كليم آلتنده طاوول چالمق — ويا — چالدى.» ديمك اولان بو مثل هر كسك بيلديكى بر ايشى كيزلمكه چالیشان كيمسه حقنده ضرب ايديلير. فارسیده «طبل دركليم زدن.» آكا معادلدر. حافظك «رياكارانه اطوار ايله مشرب رندانه يي ستره چالشمقندن آرتق صيقلدم. كل، سنكله درميخانه ده علم افراز اوله لم!» مضموننده بولنان:

دلم گرفت زسالوس وطبل زیر کليم
بياكه بر درميخانه برکنم علمى
بيتنه نظراً بونك «طبل زیر کليم زدن.» عباره سيله ده

استعمال اولنه بيله جكي آكلاشدينغي كبي وهينيك تحفه ده :

طبل پنهان ميزند دينسه مال

شول ايشي صاقلاركه ستر ايتمك محال

ديمنه باقيليرسه « طبل پنهان زدن . » صورتنده دخی

ايراد ايديله بيله جكي آكلاشيلير .

۲۴۹

ضع الامور مواضعها تضعك

موضعك

(ضع) (وضع) دن امردر . (تضع) امردن صكره

واقع اولدينغي ايجون مجزومدر .

« ايشلريكي يرلرينه قوي كه آنلرده سني يريكه قويسونلر . »

مألنده اوله رق حصول مقصد ايجون اولجه تهيه اسبابه لزوم قطعي اولدينغي اخطار موقعنده درميان ايديلير .

حافظك « لاف ايله اكابر كيريني طوتمق ممكن دكلدر ،

مكر كه بيوكلك اسبابني كاملا آماده ايدوسين ! » مفهومانده

اولان :

تكيه بر جای بزرگان نتوان زد بکراف

مكر اسباب بزرگی همه آماده کنی

يتي بو مقامده اوقونه جق اشعار حكيمايه دندر .

قوجه راغب بو حكمتي :

مثال حشو مصرع فيضي يوقدر هر تنك ظرفك

طوتار ير كچسه صدره راغبك اما يرين طوتمز

مقطعيلاه افاده ايتمشدر .

سعدی ایسه آنلردن اول « محالست كه هنر مندان

ميرند و بي هنران جای ایشان گیرند . » ديمش ایدی .

۲۵۰

طاعة النساء ندامة

« نسوانه اطاعت موجب ندامتدر . » ديمكدركه

« قادينلرله مشاوره ايديكز ، ويره جكلري رأيك عكسنه

كيديكز . » مألنده كي « شاورو هن و خالفوهن . » حديث

شريفنه اقتفا ايدلمسي لزومني كوسترر .

بوننده كي حكم عمومي دكل ، اكثريدركه چونكه بعض

نسا واردركه رجالي ارشاد ايده بيليرلر . يرينه كوره

بويله لرينه اطاعتدن ندامت حاصل اولميه جنی طيعيدركه .

- ۲۵۱ -

طول التناي مسالة للتصافي

(تناي) تباعد ديمكدر . فتح ميم ايله (مسالة)
 — الحمر مسالة لهم — سوزنده واقع اولديني اوزره
 ازاله ايديجي معناسته استعمال اولنور . (تصافي) بوراده
 سوشمك مدلولني مفيددر .

« طول مفارقت مزيل محبتدر . » مألنده اولان بو
 مثل « كوزدن ايراق اولان كوكلدن ده ايراق اولور . »
 مثل عثمانيسنك اشيدر .

- ۲۵۲ -

طعم ذكرك معسول بكل فم

ضم طا ايله (طعم) طعامه دينير . (معسول)
 باللي ديمكدر .

عبارة مثل صورت اخبارده ايسه ده بوندن امر
 مقصود اولور ، يعنى « ليكن ذكرك حلواً فى افواه الناس . »
 مالى اراده اولنور .

بناءً عليه « يادك هر آغزده طاتلي اولسون . »

ديمكدركه انساني بين الناس جالب ذكر جميل اوله جق
 احوال ايله اتصافه تشويق ضمننده ايراد ايديلير .

- ۲۵۳ -

طبيب يداوى الناس وهو مريض

« كندی متقى اولمديني حالده خلقه اتقا توصيه سنده
 بولنان كيمسه او طبيب به كزر كه كندی خسته ايكن خلق
 تداوى به قالقيشير . » مألنده اولان :

وغیر تقی یا امر الناس بالتقى
 طبيب يداى الناس وهو مريض

ييتندن مفرزدر . يوقاریده کوستريلن « اذا كنت ذا طب
 فطب لعينيك . » مثلى اخطار ايدر .

کندیسی محتاج همت بر دده
 قنده قالدی غیری به امداد ایده

مثل عثمانیسی موقعنده ضرب اولنور .

بيت مذکور « خلقه خير ايشله مکی توصيه ايدوب
 طورديغکز حالده نفسلر کزی اونودیورميسکز ؟ کتاب ده
 او قویورسکز ! آکلامیورميسکز ؟ » مفهومنده بولنان

- ۲۵۵ -

ظماً قاعخ خیر من ری فاضح

ظانك فتحي، ميمك سكوني وفتحتين ايله (ظماً)
صوصامق معناسنه در.

(قاعخ) صوسزلقدن بی تاب قالمش ده ویه دینیر.
بوراده (ظماً قاعخ) دن مراد شدت عطشدر. رانك
كسرى، يانك تشديدى ايله (رى) صويه قائمق ديمكدر.
بوراده ظماً كبی اسم اوله رق ایراد ایدلمشدر. (فاضح)
رسوای ایتك معناسنه اولان (فضح) دن اسم فاعلدر.
مثل، «شدتلى تشنه لك فضاحتلى سیر ابلقدن اولادر.»
مألنده اوله رق كتم فاقه ايله قناعته ترغیب خصوصنده
درمیان ایدیلیر.

سعدینك «اكر آب حیات فى المثل بآب روى فروشند
دانا نخرد كه مردن بعزت به از زندگانی بمذلت.» قول
عالی همتانه سی بونك شارحی عد اولنه بیلیر.

- ۲۵۶ -

علق سوطك حیث یراه اهلك

(علق) آصمق معناسنه كلن (تعليق) دن امردر.

فتح سین ايله (سوط) قامچی یه دینیر. (اهل) عشیرت
واقربا دیمكدر. (آل) آندن مقلوبدر.

«قامچیكى اهلكك كوره جكلری یره آص!» مألنده
اولان بو مثل — که بر روایتیه کوره تنیهات جلیله
نبویه دندر — «سكا تابع اولانلرك حالندن غافل بولمه،
آنلری کندکدن احترازه مجبور ایده جك بر طور خیرا.
نه ده بولن!» دیه جك یرده ضرب اولنور. بر خانه نك،
بر قومك، بر ملتك رئیسى اولان ذاتك انتباه دائم حالنده
بولنسی لازم کله جکنى افاده ایدر.

ضیا پاشا مرحوم مثل مذکورك مفهومی:
ساربان عصر ايسهك حزم ايله زیرا وقت اولور
بر طوپال مرکب بلاسیله قطار الدن کیدر
بیت مصورانسه قسماً درج ایللمشدر.

- ۲۵۷ -

علقت معالقها وصر الجندب

(عقلت) معانی کثیره سی اولان (علق) دن ماضی
مؤنشددر. بوراده (تعلقت) معناسنه استعمال ایدلمشدر.
ضمیری (دلو) ه، یاخود (حبال) ه عائددر. (معالق)

موضع تعلق ديمك اولان (معلق) لك جمعيدر . (ها) ،
ضمير متقدمه هم مرجع ويا (بئر) ه راجعدر . (صر)
سسلنمك معناسنه كلن (صر — و — صرير) دن (*)
ماضيدر . قنقد وزنده (جندب) بين العرب معروف بر
نوع چكر كه يه دينر . حتى داهيه وظلمه (ام جندب)
تغير اولنور .

صعاليك عربدن برى اوتوده بريده كزر كن مصادف
اولديغى بر صو قويوسى قربنده يورد طوتمش ايدى .
بر كون سربژه واروب كندى ايليرنى قويوده كى ايه
باغلادقن صكره صاحب چاه اولان ذاتك نردينه كيدهرك
مالك حق جوار اولديغندن بحث ايله قويونك صويندن
استفاده ايتسنه بر شى دينيله ميه جكنى سويلد كده او ذاتك
« سن كيم اوليورسين ؟ بو حقى نصل قازاندك ؟ » ديمسى
اوزرينه صعلوك « دون كيتدم ، ايلرمى قويونك اينه
ربط ايتدم ! » جوابنى ويرنجيه حريف حدتلتوب
« صاحمه لامه ! ايليريكى آلدده اورادن دفع اول ! » يوللو
چيقشمغله ذوالحبال « ايلر يرلرينه باغلاندى . چكر كه ده

(*) (صرير) از جمله قوجه راغبك :

صرير خامه صانه اصطلاحاته بو غلمغله
ايدر بيچاره دائم شيوه كتابدن فرياد

ييتنده كورلديكى اوزره سس معناسنه اسم اوله رق دغى قوللايلير .

اوتمكه باشلادى . « مألندهكى » علقت معالقها وصر الجندب .
مصراعنى اوقويه رق افاده حال ايتمشدر .

بوندن مقصدى « بن بورادن بريره كيدهم ! » ديمك
ايدى . چكر كه نك اوتمكه باشلاديغنى — موسم حرارتك
حلول ايتديكنى كوسترمك ايجون — سويليوردى .

بو مثلك تعيين مضر بنده اختلاف ايدلمشدر :
آدمك ايشنه ايجه متانت ويرديكنى ويا « جف القلم »
مثلى كى بر ايشك تقدير الهى وجه ايله اولوب بتديكنى
بيان صددنده درميان ايديلير .

روايت اخرايه كوره اولمك آرزوسنده بولنان بر
ذات كوروب بكنديكى برزن دلربايه طالب اوله رق بر
چوق مصرف وكلفته قاتلانقدن صكره دار الزفاه
كيدر كده كنديسنه عرض لقايدين قادينك « باقة النرجس »
اطلاقنه سزا بر شى اولديغنى مشاهده ايله آلدانديغنى
آكلاينجه متعجبانه « بنم تزوج ايتديكم بو اولميه جق ! »
ديمسى اوزرينه قادين « ايش ايشدن كچدى ! » مقامنده
« علقت معالقها وصر الجندب . » جوابنى ويرمشدر .

بو حالده ضمير لرك مرجعى دكشمك ضروريدر .

- ۲۵۸ -

علمان خير من علم

«ايكي علم بر علمدن خير ايدر .» ديمك اوله رق
مشاوره و مباحثه دن استفاده ايديله بيله جگني بيلديرر .
بر پدر اوزاچقه بريره کيتمك اوزره اوغلني يانسه
آله رق قطع راه ايتمه باشلادی . بر آز کيدنجه ايکي
يولجي يه تصادف ايتديلر . باباسي اوغلنه «بو يولك نره يه
حيقه جغني شو آدم لره صورده تحقيق ايت .» امريني
ويردي . «تحقيقه نه حاجت ! ذاتاً بن بو طريقك
عالمی يم .» جوابني آلدی . اوزمان اوغلني ارشاد ايجون
«علمان خير من علم .» دیدي .

حضرت مولانا مدح مشاوره ده :

عقل با عقل دگر دوتا شود
نور افزون کشت وره پیدا شود

بيورمشدر .

جناب حسن بصری بر کون مجلس عرفانده بو .
لئانلره مناسبته «الناس ثلثة .» ، یعنی «السانلر اوج
صنفدر .» دیدکده بعض حضار بو صنفلرک بياني رجا
ايتمليله جواباً «رجل رجل ورجل نصف رجل ورجل

لارجل .» ، یعنی «برنجیسی تام آدم ، ايکنجیسی نیم آدمدر .
او چنجیسی ايسه آدم دکادر .» ديمشدر .

کنديسندن بونلرک تعريفني دخي تمني ايلدکلرنده
«برنجیسی صاحب رأي اولديغي حالده امورنده اربابيله
مشورته رغبت ایدن ، ايکنجیسی صاحب رأي اولوب
فقط مشورته تنزل ايتين ، او چنجیسی دخي صاحب رأي
اولماقلا برابر مشورته ده لزوم کورميندر .» ايضاحاتي
ويرمشدر .

اعلم الاصحاب ، حضرت ابو تراب «رأينده مستبد
اولان ، دکره بنندن زياده مشرف مخاطره اولور .» بيو-
رردی .

عهد معتصمی شعراسندن (محمود وراق) ه مشورت
حقنده رأيي نه اولديغي صور دقلرنده :

ان اللبيب اذا تفرق امره
فتق الامور مناظرا ومشاورا
واخو الجهالة يستبد برأيه
فتراه يعتسف الامور مخاطرا

قطعه سيله جواب ويرمشدر که «عاقل ، ايشنك دوچار
پريشاني اولديغي کورنجه اربابيله مناظره و مشاوره
ايدهرک آني تنظيمه همت ايدر . جاهل ايسه يالکتر

کندی رأینی بکندیکندن ایشنی یولسه قویه میوب طریق
مخاطره کیدر . « دیمک اولور .

نصل آدمه مشاوره ایدمک مناسب اوله جغنی از جمله
(ابو الاسود الدؤلی) نک بر ادیب طرفندن « هر عاقل
ناصر مصیب ، هر ناصر لیب دکلدر . عقل واصابت
هانکی زانده اجتماع ایدر سه آنک پندی قبول ایلملیدر . »
دیه خلاصه ترجمه اولنان :

وما کل ذی لب بمؤتیک نصحه
وما کل مؤت نصحه بلیب
ولکن اذا اجتماعا عند واحد
فحق له من طاعة بنصیب

قطعه سی اشعار ایلر .

وقتیله بيلم هانکی غزته ده — حکم زمانه کوره
تفسیر — قیلندن اوله رق معناری حذارینه یازلمش بر
طاقم لغات کورمش ایدم . بونلرک آره سنده شوده
موجود ایدی :

« استشاره — اشاعه اسراره واسطه مستقله . »

بوتفسیری اوزمان شایان دقت بولمش ایدم ، حالاده
اوله بولیورم .

لطیفه صورتنده کورینن :

مشورت با عقل کردم گفت حافظ باده نوش
ساقیا می ده بقول مستشار مؤتمن
بیتی « مستشار مؤتمن عقلا در ، آکا طانش ! » تنبیهی متضمن
بولندیغی ایچون :

عاشقا نرا بر سر خود حکم نیست
هر چه فرمان تو باشد آن کنند
قیلندن اولان جدیاتدن بیک قات اعلادر .

— ۲۵۹ —

عشر والموت شجی الوری

(عشر) حمار بر صولوقده اون دفعه تردید صوت ایله
آکیرمق معناسنه استعمال ایدیلن (تعشیر) دن ماضیدر .
تعشیرک معنای مشهوری اولان — مالک اونده برینی
آلق — خصوصنده استخدام اولنان معشرلر معنای
اولک تصورندن متأثر اولسه لر کرک !

(شجی) انسانک بوغازینه برشی طورمق دیمک اولان
— عصا وزننده — (شجا) دن ماضیدر . (ورید) دن
— علاقه جوار ایله — بوغاز اراده اولنور .

« اولوم بوغازینه طیقلمش ایکن تعشیر ایلدی ! » مألنی

کوسترن بو مثل هیچ فائده سی کورلیه جک بر زمانده مشغول و او یلا اولان کرفتاران بلا حقنده ضرب ایدیلیر. بونده (عشر) تعیرینک فریاد ایتک معناسنی افاده ایده بیله جک سائر تعیراته ترجیحی و قتیله جهلای عربک، داخلنده داهیة و با اجرای حکم ایلمکده اولان بر بلده یه کیرمک ایستدکلرنده اولجه تعشیر حماری تقلید ایله بر قاق کره فریاد ایلمک عادتلری اولمسنندن نشأت ایتمشدر. بو صورتله صیحه زن اولغی ابتلای و بادن امانه مدار عد ایدرلردی. کویا وبا:

« شیو ها می کنند که خر نکنند »

یولنده حرکت ایدن بو آدملره تصادف ایدنجه — اولدن سسلرینی ایستمش اوله جنی جهتله — کندی کندینه « بونلر انسان دکل، اشک! » دیوب ایلیشیک ایتمز کچر مش!

— ۲۶۰ —

علیک نفسک

(علیک) بوراده (الزم)، یعنی «ملازمت ایت.» معنا. سنه اسم فعل امردر. شیخ رضینک بیاننه کوره فی الاصل (وجب علیک) اولدینی حالدۀ مؤخرأ — ایراد اولنه جنی

مقامک مقتضاسی اولان سرعتک حصولی ایچون — اختصار ایدلمشدر. مثلاً «علیک زیداً.» اصلنده «وجب علیک اخذ زید.» ایش.

بوندن آکلاشیلورکه «علیک نفسک.» «وجب علیک اخذ نفسک.» دیمکدر.

«کندیکه باق!» دیه ترجمه ایده بیله جکمز بو سوز — که بالاده کوستریلن «جمالک!» مثلی کبی عربک الک موجز امثال حکمت مألندندر — انسانه هر حالده نفسندن غافل بولنمیوب وظیفه سی خارجنه حیقمامسی تنبیهنی بحق ویره بیله جک عارفلرک لساننه یاقیشیر.

(الیک) اسم فعل امری دخی استعمالجه (علیک) یه قریبدر. مثلاً عربک «اذهب الیک.» تعیری عجمک:

من اکر نیکم و کربد تو بر و خود را باش
هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت

بیت مشهورنده واقع (بر و خود را باش) ترکیبنک معاً. دلیدرکه «وار نفسکله مشغول اول!» دیمکدر.

امام علی افندمزه اسناد ایدیلن اشعاردن اولوب «بن حشره معتقد اولدیغم حالدۀ منجم ایله طیب اجسادک قیامتده بعث اولمیه جنی زعمنده بولندیلر. آنلره دیدم که: یانمدن چکیلک! اکر سزک قولکز صحیح چیقارسه بن

متضرر اولم، فقط بنم سوزمك طوغريلنى تحقق ايدرسه

سز ضررلى چيقارسكز! « مألنده بولنان :

زعم المنجم والطبيب كلاهما

لن تحشر الاجساد قلت اليكما

ان صح قولكما فلدت بخاسر

ان صح قولى فالخسار عليكما

نشیده غراسنده کی (الیکما) (تبعداغنی) ایله مفسر اسم فعل

امر ايسه ده (عليكما) اويله دکلدر .

۲۶۱

عينك عبرى والفؤاد فى دد

عطشى وزننده (عبرى) كوز ياشى معناسنه كلن

— قمره وزننده — (عبره) دن مأخوذ اولمق اوزره

(باکيه) ديمکدر که آغلایان قاديننه ومؤنث سماعی اولان

عينه وصف اولور . دال اولانك قمتجى ، دال ثانيه نك

تخفيفى ايله (دد) لهو ولعبه دينير . حافظك :

شعبده بازى كنى هر دم ونیست این روا

قال رسول ربنا ما اناقط من دد

بيتنده کوستردیكى وجه ايله — « ما انا فى شىء من اللهو

واللعب ولا ذلك منى يعنى من اشغالى . « ديه تفسير اولنان

وخلاصه مالى « بنم لهو ولعب ايله مناسبتىم يوقدر . « دن

عبارت بولنان « ما انا من دد ولا دد منى . « حديث

شريفنده — وارد اولمشدر .

« كوزك آغلایور اما كوكلك كوليور ! « مؤداسنى

افاده ایدن بومثل بر آدمك اظهار ايتديكى حزن جدى يه

قارشى لغرض ساخته محزونيت كوسترن ریاكارلره تعريضاً

ايراد اولنور .

۲۶۲

عى ابأس من شلل

كسر عين وتشديد يا ايله (عى) — بالاده كوستر .

لديكى اوزره — تكلم ايدم مامك ، فتحتين ايله (شلل)

چولاق اولمق ديمکدر .

(ابأس) عذاب معناسنه اولان (بأس) دن اسم

تفضيلدر .

بر قاديخغزى تزوجه ايكي آدم طالب اولدى . برى

مالدار اولمقله برابر لاقيردى يه كلنجه باقل ثانى ، ديكرى

ايكى قولى چولاق زوگرد بر لافزن بى مدانى ايدى .

« زوج من عود خير من قعود . « مثلى حكمنجه بى چاره

بونلردن برينك تكليفنه موافقت ايتمه قرار و يردى ،
فقط هانكيسنى ترجيح ايدى جكنى بيله ميوردى . بعض
جيرانيله بو بابده مشاوره ايتدى . « زنكين وار ايكن
زوكرده رغبتى ايديلير ؟ » ديديلر .

خانه سنه چكلىدى ، كندى كندينه دوشونمكه باشلادى .
اوتة كنك ماليله برابر حالى ، برينك حاليله برابر قالى
كوزينك اوكنه كتيردى . برچوق تردددن صكره چو .
لاغى ترجيح ايلدى .

او آرهلق قومشولرندن برى نردينه كلهرك نهيه قرار
ويرديكنى صورمغله جواباً « برينك سوز سويلميوب
طورمى ديكرينك چولاق اولوب اوطورمسندن زياده
آدمه اضطراب ويرر . » مائنده اولان « عى ابأس من
شلل . » سوزينى ايراد ايله اشلى اهون كورمكده اولديغنى
آكلامشدر . . .

اهون شرينى اختيار موقعنده درميان اولنور .

— ۲۶۳ —

غير عاره وتده

غير وزننده (غير) اشكه دينير .

سند ورقه لرنده لازم كلن شهودك اسمارى يازلدقندن
صكره (وغيرهم) تعبيرى تحرير اولنوركن — بعض
سند اتده كورلايكي اوزره — غينك نقطه سى اونوديلورسه
كولنج اولور ، چونكه بو حالحه اساميسى كوستريلن شا .
هدلرك اشكى ده ايفاي شهادته آماده ايش كى كورينور .
اويله يرلرده اسمارينى يازديران شاهدلر بو دقيقه يه
واقف اولسلر — ايچلرنده برده اشك بولنديغى آكلا .
شلمامق ايچون — سئدى يازان كاتبه غينك نقطه سنى
اونوتامسنى آرى آرى تنبيه ايدرلردى ظن اولنور .

(عار) (اهلك) معنا سنده در . فتحتين ايله (وتد)
قازيق ديمكدر . وتد عروضى ينه بشقه در .

« باغلانديغى قازيغك هلاك ايتديكى اشك ! » مفهوى .
منده اولان بو مثل بر ايله بل باغلانديغى جهتدن متضرر
اولنجه ضرب ايديلير .

بر ذات مالك اولديغى يكانه اشكى قيوده قازيغه ربط
ايله يانندن آيرلمش ايدى . او كيدر كيتمز بعض حيوا .
نات مفترسه اشكك اطرافنى قوشاتديلر . قاحق ايستديسه ده
قازيغى يرندن چيقارمق ممكن اولمى . نهايت بى چاره يى
پاره لديلر . بونك اوزرينه يري كلدكجه « غير عاره وتده . »
دينمكه باشلادى .

٢٦٤

عاد السهم الى النزعة

(عاد): (عودت) دن ماضيدر . (سهم) اوقه دينير .
 اخوان مسلمينك بينلرنده ويروب آلدقلى سلامه —
 نشانه حب واتحاد اولق جهتيله اهل كفره تيركي تأثير
 ايتمسي ملاحظه سنه مبنى — «سهم الاسلام» تعبير اولنور .
 سهم نصيب معناسنده كلديكندن بوتعيرده اومعنى دخى
 قصد اولنه بيلير . فتحات ايله (نزعه) ياي چككمده مهارتى
 اولان آدمه اطلاق اولنان (نازع) ك جمعيدر .

«اوق ماهر تيراندازله عودت ايلدى .» مألئ افاده
 ايدن بومثل «ايش» اربابنك الله دوشدى . و«حق يرينى
 بولدى .» ديه جك يرده ايراد اولنور .

«صار الامر الى النزعة .» كى «عاد الامر الى الوزعة .»
 دخى بوموقعده ضرب اولنان امثالنددر .

نزعه وزننده (وزعه) فى الاصل مطلقا (زاجر)
 معناسنه اولديغى حالده مؤخرأ خلق محارم ومساويدن منع
 ايدن ولات وحكامه اطلاق اولنان (وازع) ك جمعيدر .
 قوردى قويونلره تسلطدن منع ايتديكى ايجون كوپكهده
 وازع دينير .

لطايف ادبيه دندر كه برمدت معزول قالدقن صكره

مسند ولايته عودت ايدن مراقلى برذاتك بعض احباسى
 نزدينه كيدهرك يكي مأمورىتنى تبريك ايتدكلى صرهده
 بونلردن بريسى سوز آره سنده «عاد الامر الى الوزعة .»
 ديدكده اوزات هيىخ بر جواب ويرمىوب فنا حالده اظهار
 انفعال ايله ضارب مثلى استقال ايتمش ايدى . مؤخرأ
 كنديسنه سبب انفعالى صورلدقده — عاد السهم الى
 النزعة — صار الامر الى النزعة — كى مثللر موجود
 ايكن بويله يرلرده — عاد الامر الى الوزعة — مثلى قاله
 آلق بلاغت وظرافته مغايردر . واقعا وزعه اولياى اموره
 اطلاق اولنور سنده كلايه دخى دينير . شمدى بن بو
 آدمك مقصدينى نصل تعيين ايده بيلهيم ؟ — عاد الامر
 الى الوزعة — ديمكدن مرادى — ايش كوپكلره قالدى !
 — ديمك اولمديغنى نه دن بيلهيم ؟ انسان سويلديكى سوزك
 نره لره وارده جغنى بر كره دوشونملى ! «ايضا حاتى وير .
 مشدر .

٢٦٥

عادة السوء شر من الغريم

(غريم) اضداددن اولق اوزره هم مديونه ، هم

داينه دينير . بوراده آله جقلى معناسى يا قيشيق آير .

مثل، « فنا عادت آله جقلیدن بتردر . » ديمك اوله رق
عادات سيئه نك ذمی صد دنده در میان ایدیلیر .

بو تصور آله جغنی ادا ایتك صورتیه دایندن یاقه بی
قورتارمق ممکن اولدیغی حالدہ سوء عادتک ، مقتضاسی
اجرا ایدلجکه تسلطی تقرر ایتمنه مبنیدر .

خوی بد در طبیعتی که نشست
نرود جز بوقت مرك از دست

مفهومی کو ستر .

بوراده عادت مضراتی مجرب و مسلم اولان کوره نکه
دخی تعمیم اولنه بیلیلر .

٢٦٦

عبد غیرك حر مثلك

« بشقه سنك كوله سی سكا نسبتله سنك کی حردر . »
مألنده اوله رق فی ذاته برکونه فضیلتی حائر اولمدیغی حالدہ
نفسنده جمله یه تفوق ایدجك مزیتلر کورن غلط بینان
دهره :

« کندیکه کل شیخ مسیحا نفس ! »

یوللو ایقاظکارانه توجیه ایدیلجك خطا بلردندر .

برافندی احباسندن برینك كوله سنی - بعض امور
ذاتیه سنك تسویه سی ایچون - برطرفه کوندرمش ایدی .
کوله اوایشاری کوروب عودت ایتدی . افندی برایش
دها بولوب آنی ده بوکا تحمیل ایلدی . کوله اوخدمتی دخی
ایفا ایدیویردی . اوچنچی دفعه اوله رق افندی دیکر
برکار دشوار تکلیف ایدنجه کوله طایانه میوب « عبد غیرك
حر مثلك . » دیهرك اورادن صاووشدی .

٢٦٧

عليك بالجنة فان النار في الكف

« جنت آل زیر جهنم الددر »

مصراعیه ترجمه و « تحصیل خیره چالش . شر فصل
اولسه تحصیل اولنه بیلیلر . » سوزیله ایضاح اولنور .

٢٦٨

عليه ما على الطبل يوم العيد

« بایرام کونی طاوولك باشنه کان آنك باشنه کلسون ! »
دیمکدر . « علیه ما علی ابی لهب . » قییلندندر .

بر مجلسده عربجه بيلمز شيشمان بر ذات النى قوجه
قارنك اوزرينه وضع ايله سمندن شكایت يولو « بنده -
کزی راحتسز ایدیور ! » دیدکده حضاردن بری « علیه
ما علی الطبل يوم العيد . » دیویرمشدر .

ظریفک، مثلی بویله پک مناسب بر موقعده ضرب
ایدیشی معناسنی آکلایانلری کولدرمشدر . صاحبالبطن
ایسه « دعا ايله چارهسی بولنسه ! .. » دیهرك اظهار جهالت
ایتمکله اکتفا بیورمشدر .

۲۶۹

عزالرجل استغناؤه عن الناس

اکا بر اسلافدن برینه « عزت نهدن عبارتدر ؟ »
دیدکلرنده « انساؤک عزتی خلقدن مستغنی بولمسیدر . »
مالنده اولان بوجوابی ویرمشدر . واقعا کیمسهیه محتاج
اولماقدن بیوک عزت اوله مز .
بز بومقامده :

« عرش استغنا تنزلکاهیدر افکارمک »

دیورز .

۲۷۰

غشك خير من سمين غيرك

قائل اولی (معن بن عطية المذحجي) در .

موما اليهك قبیله سیله قبیله اخری بیننده وقوع بولان
بر محاربهده معن اعدادن برینک اوزرینه هجوم ايله رفع
سیف ایلدکده بی چاره استیمان ایتمکله معن آنی اولدرمدکن
بشقه حربکاهک خارجنه چیقارهرق بر مأمنه ایصال ایتمک
لطفنده دخی بولمش ایدی .

معن دو بوب کلنجیهیه قدر جنکک شدتی آرتمش و آنک
عودتی متعاقب دشمن مذحجیلره غلبه ایتمشدر .

بومغلوبیتده معن برادری ايله مشهور (روق) ايله
برابر اسیر دوشمشدر .

معنک امان و یردیکی آدم — که قبیله غالبه رئیسک
قرداشی ایدی — کندیسنی اسرا آره سنده کوروب طانیغله
معنی کوسترهرك رئیسه خطاباً « بو ذات بکا حیاتی
باغشلادی . سن ده بکا آنی باغشلا ! » دیمشدر .

بونک اوزرینه رئیس معنه حریتی اعاده ایتمکله برابر
اسرادن هانکیسنی اختیار ایدرسه آنی دخی کندیسنه رعایه
آزاد ایده جکنی سویلینجه معن قرداشی روقی انتخاب
ایلمشدر .

حائِ بُوکِه طرف مغلوبک امیری دخی اسیر بولندیغندن
معنک آنی اولسون اسارتدن قورتارمغه چالشمیوبده
النه کچن فرصتی روق کبی بر احمقک تخلیصنه صرف
ایتمسی مَدَحیلرک کوجنه کیتمشدر .

معن برادرینی یاننه آلمش اولدینی حالده اسیرلرک
اوکنندن کچوب کیدرکن بونلر کندیسینه «حیتسزلک
ایتدک ، سید قبیله طوررکن قرداشک کبی عادی بر
حریفی قورتاردک ، انسانلق بومیدر ؟» یوللو اطالہ
لسان ایتملریله معن «غثک خیر من سمین غیرک .» یعنی
«سنک اولان ضعیف بشقه سنک اولان سمیزدن خیرلیدر .»
جوابی ویروب یوریویویرمشدر .

«انسانک کندی کهنه جامه سنی ممکن مرتبه اصلاح
ایتمسی برندن عاریت لباس ایستمسندن اولادر .» مضموم-
نده اولان :

کهن خرقه خویش پیر استن
به از جامه عاریت خواستن

بیته معادلدر .

﴿ ۲۷۱ ﴾

غراب نوح

بطی ویامتهم اولان آدمه اطلاق اولنور .

روایت مشهورده کوره حضرت نجی اللهک طوفانده
راکب اولدینی سفینهده هر نوع حیوان بولندیغنی کبی
قارغه دخی بولندیغندن میاد ارضک نبعان شدیدینه بر از
سکون کلنجه یوکسک طاغارک تپه لری کورنمکه باشلایوب
باشلامدیغنی بالتحقیق کبی یه خبر کتیرمک مأموریت
مخصوصه سینه قارغه تعین بیورلمش ایدی .

جناب غراب آلدینی امر اوزرینه کوستریلن سمتہ
طوغری طیرانه شتاب ایتمش ایسهده اثنای تفتیشده کیم
بیایر هانکی جبل شاهقک ذروه سنده بر جیفه بولدیغندن
انتفاع شخصی بلاسیله آنی دیدشدرمک شغل خسیسینه
طالبوب سکان سفینه نک حالی بالکلیه اونوتمشدر . ایشته
بونک ایچون هم بطی ، هم ده متهم عد اولنمشدر . (*)

«یاغراب الین یالیت بینی وینک بعدالمشرقین .» کبی
عبارده لرده کوردیکمز (غراب الین) تعیرندن آکلاشلدینی
اوزره قارغه فراقه نسبت اولنور .

بعض اقواله نظراً بونک سببی ده ذکر اولنان مأموریتی
کویا ایفا ایتک اوزره کمیدن ایرلقدن صکره آرتق
کندی ایشنه باقوب نزد نوحه عودت ایتماش اولمسیدر .
عربار غراب ایله تشام ایدرلر . حتی (غربت) لفظی
آندن آلمشدر .

(*) «ابطأ من غراب نوح .» امثالنددر .

اذا كان الغراب دليل قوم

سبيهم الى دار البوار

قييلندن اولان آثار بو مدعاي مؤيددر .

بعض امثالزردن آكلاشـلـديـني اوزره عثمانليار دخي

بوابده عربلرك فكرينه اشتراك ايتملردر .

ديكر روايته كوره سفينه نوحدن تجسس اطراف

ايچون كوندريلن مأمور كوكر چيندر . كميدن اوچوب

بر خيلي طولاشـلـدـقـدن صكره قونديني موقع رفيهـده

بولنان جزئي بقيه آب عذاب آياقـلـرـني ياقوب همرك

شراب ايتمش ايمش ! حالا كوكر چينلرك آياقـلـرـنده كورديكـمـز

قرمز يلق بو تاثيرك توارثنه حمل اولنور .

كـال بك افندي (جزمي) ده كوكر چين روايتي

اختيار بيورهـرق « في الحقيقة مشهور قرستوف قولومـب

سفينه نوحدن طوپراق تحريسنه كيدن كوكر چين كي،

بر شدتلي طوفان اعتراض آرهـسـدن چيقهـرق ، آمر يقايي

كشف ايله عالم انسانيته ينه بو عالم ايچنده بر جهان ديكر

الحاق ايتمه طقوزنجي عصر ده موفق اولمشـدي .

ديمشدر .

روايت غرابه منحصر اولسيدي مير مشار اليه

بك مخلنده اولان بوتشـيـدن صرف نظر ايدردى ظن

اولنور، چونكه قرستوف قولومـي قارغـيه بكـرتمـك يكـده

شاعرانه دوشمزدى .

— ۲۷۲ —

غرنى برداك من خداقلي

(غر) بر آدمي باطله اطماع ايله آدامق معناسـنه

كلن — ضم غين ايله — (غرور) دن ماضيـدر . فتح غين

ايله (غرور) آندن وصفدر كه « ولايـغـرـنـكم بالله الغرور . »

آيتـك تفسيرنده كوردليكي اوزره شيطانه اطلاق اولنور .

بعضلر « مطلقا انساني آدادان شيئه دينير . » ديشلردر .

(غريـر) ايسـه « انا غريـرـك منه . » مثلنده وارد اولديني

اوزره محذر، يعنى تحذير ايديجي ديمكدر .

(بردا) (جناس محرف) ه مثال اولان « جبة البرد

جـنـة البرد . » قول مشهورنده واقع اولديني اوزره بر

نوع چبوقلى قماشه دينيلن — ضم با ايله — (برد) ك كاف

خطابه اضافتـدن طولايي نوني دوشمش تشيهـسيـدر .

(خداقل) كهـنه البسه معناسـنهـدر . مفردى مسموع اولميان

جموعدن صاييلير .

كهـنه جامه بر قادين ايكي لباس نفيس ايله تزئين

اندام ايتمش بر ارـكـك كورـمـرك آني اصحاب يساردن صانوب

زوجه سی اولغه هوسلندی، حصول مرانك اسبابنه
تثبت ایتدی، کامیاب اولدی. لیلئه اتحادده زوجنك
کوزینه خوش کورنمك ایچون اوزرنده کی اسکی البسه یی
آنوب اشتقراض ایله پیدا ایتدیکی یکی لباسلری کیهرك
سوسلنمش ایدی. مکر زوجنك لباس اولدیغی قاشلر
مستعار ایش! بو حقیقتی دهها اوکیجه دن آکلا یوب
حریفه «آرقه کده کوردیکم ایکی قاش بی آلدادوب کهنه
جامه لرمندن ده دور ایتدی!» مالنده اولان «غرنی برداك
من خدا فلی.» سوزینی سویلیهرك اظهار ندامت ایلدی.
دیگر روایت کوره بر آدم بر قادیندن ایکی جامه
فاخر استعاره ایدهرک آنلری کیوب اولدن ملبوسی اولان
اسکیلری آتیش ایدی. بر ایکی کون صکره قادین کلهرك
عاریتسلری استرداد ایدنجه بی چاره نیم عریان اولدیغی
حاله چهره یی چانوب مزبوریه بوسوزی سویلمشدر.
بشقه سنك مالندن انتفاع ایدیم دیرکن کندی مالنه
وداع ایدن کیسه نك چالنی تصویر ایدر.

— ۲۷۳ —

غدة كغدة البعير وموت في بيت

سلولية

سده وزننده (غده) وجودده ظهور ایدن كوپك

ممه سی، خیار جق کبی عقدله ره دینیر. (بعیر) ده وه در.
(سلول) رئیس المنافقین مشهور (عبدالله بن ابی) رذیلنك
مادر دنی پروریدر. (سلولیه) آنك تابعاتندن بر قادیندر.
بو مثلك قائل اولی (عامر بن الطفیل) در.

موما الیه بر کون شاعر شهر (لبید بن ربیعہ) نك لام
برادری (اربذ بن قیس) ایله بر لکده حضور عالی نبوی یه
چیقمش ایدی. اوراده شویله بر محاوره جریان ایلدی:
عامر — یا محمد! اسلامی قبول ایده جك اولورسه

استفاده نهدن عبارت اولور؟

نبی — سائر مسلمین نه قدر مستفید اولیورلرسه
سنده او قدر اولورسین.

عامر — سندن صکره خلافت بنم اوله بیایرمی؟

نبی — بوراسی بکا دکل، الله عاندر، خلافتی
ایستدیکنه ویرر.

عامر — باری مدنیار سنك حکمکده، بدویلر بنم
حکمده بولنسولر.

نبی — بوده اوله مز. ایسترسهك سنی سردار
سواران تعیین ایدهیم.

عامر — شمعی یه قدر نه ایدم؟

یولده کلیرلرکن عامر حضرت مفخر موجوداتك

ازالۀ وجوديله بين العرب ايّ قاع ايتديكي فتنه نك آرتق
بر طرف ايدلسي لزومندن بحث ايلديكي صروده اربده
« شمدي واروب محمدله كوريشه جكر . بن كنديسني
لاقيردي يۀ طوتوب اغضاب ايدر . مجادله كرمي پيدا
ايدنجه سن آنك آرقه جهتنه طوغري طولاشوب بر
قيليجده ايشني بيترمليسين ! » تنبهي ويرمش ايدى .

يوقا ريده مقدمه سي كوستريلن محاوره اوزايوب
عامرك ايرادنن چكنمديكي كلمات كستاخانه دن طولاي
كسب شدت ايتدكده اربد آلدغي تعليماتك اجراسنه
قالقيشه رق ظهر مقدس پيغمبري يۀ طوغري يوريوب،
بلنده كي قيليجي سرعتله صيرمق ايستمش ايسه ده وار
قوتى بازويه ويرديكي حالده آنى بر قاريشدن زياده قينندن
چيقاره مامشدر .

امر مصممك اجراسي تأخر ايتديكني بريده مجادله
ايله مشغول بولنان عامر كورنجه قيليجي دهها زياده چكمك
ممکن اوله مامسندن طولاي خشيت وحيرت ايچنده قالمش
اولان اربدك يوزينه غضوبانه عطف نظارله « نه طور -
بيورسين ؟ اور ! » يوللو اشارت ايتمشدر .

بو اشارت منظور محمدى اولنجه طبيعي بر صورتده
ارجاع نگاه بيوردقلىرندن الى قينندن بر قاريشن قدر
چيقمش اولان سيفنك قبضه سنده، كوزى اومؤيد من

عند اللهك هيچ بر كردن افرازك قيليجنه اكلامك اوزره
ياراديلان بوينده اولديغنى كورملريله لسان حقيقت
بيانلرندن « اللهم اكفنيهما ... » دعاسى صادر اولمشدر .
بو حالدن عامر ايله اربده بر درجه يۀ قدر حجاب
عارض اولوب نزد سعادتن آيرلقلرنده نزول ايدن بر
صاعقه اربدى احراق ايلمشدر .

يد الله ايله صيرلمش اولان بوتيج انتقام اربدى
بحيمه اعزام ايدنجه عامر طرف رسالتپناهي يۀ توجهله
« يا محمد ! ربكه نياز ايتدك، آرقداشمى محو ايتدى،
فقط كوررسين كه عن قريب بن بورالري سندن اخذ ثار
ايدجك نجه فرسان و پيادكان ايله طولديريرم ! » ديه
هايقيرمشدر .

افندمن بوكا « جناب حق سنى بو ايشى يامقدن منع
ايدجكدر . » قوليله مقابله بيورديلر .

آندن صكره عامر كيدوب سلوليه نك خانه سنه نزول
ايتدى . صباح اولنجه سلاخلرينى قوشانوب رحمنى
النه آلدى، آتنه بنوب « اكر محمدله رفيقى اولان ملك
الموت بكا تصادف ايدجك اولورلرسه (لات) حقى
ايچون ايكي سنى ده شو مزراقله خاك هلاكه سررم ! »
ديهرك قپودن چيقدى .

بر آز کیدنجه آتدن دوشدی، دیزنده بر غده پیدا
اولدی، ایلر یلیه میه جکنی آکلادی، ناچار خانه سلولیه
عودت ایلدی.

خانه مذکوره تکرار کیررکن «ده وه غده سینه طو.
تیلش! سلولیه نک اونده ده اولش!» مآئنده اولان
«غده کغده البعیر وموت فی بیت سلولیه.» کلامنی ایراد
ایله اعلان یأس ایتمشدر.

عاصر چوق حکمکسزین اورادن بو درد ایله آرقداشی
اربک یاننه کیتمشدر.

مثل مذکور ایکی بلانک اجتماعده ضرب اولنور.

— ٢٧٤ —

غنظوک غنظ جرادة العیار

(غنظو) بر آدمی پک زیاده کدرلندر مک دیمک اولان
(غنظ) دن ماضیدر. (غنظ) آنک مفعول مطلقیدر.
(جراده) چکرکه یه دینیر.

مثل، «چکرکه عیاری مضطرب ایتدیکی کبی سکا
اضطراب ویردیلر.» مآئنده اوله رق — قول میدانی یه
کوره — قورقاق آدم اظهار خضوع ایدنجه ضرب

اولنور. حال بو که بزم استخراج ایده بیلدیکمز مغنایه
نظراً مثل ایله مضرب مذکور بیننده مناسبت کور یله مز.
باقلسه پک ده اهمیتی اولیان بر حادثه سببیه فوق العاده
غصه ناک اولان کیمسه حقنده ضرب ایدلمسی لازم کلیر.
(عیار) اوک دیشلرندن بعضاری دوکمش بر شخص ایدی.
بر قیش کیجه سی یره سربلوب انجماد حاله کلش بر سو.
ری چکرکه یه تصادف ایتدی، بونلردن بر آووج شی
آلدی، اوینه کلدی، زوالیلری کباب ایتک ایچون آتش
اوزرینه قویدی، بر آز صکره ایکی دانه سنی آلوب آغزینه
آتدی. مکر حیوانجقنر حرارته قاووشنجه حییات
نوکسب ایتمشلر ایش. بونلردن بریسی عیارک دیشلری
آره سندن فیرلایوب اوچیویردی. عیار پر غضب اولدی،
طیارک آردی صره آغزینه کافی سویلمکه باشلادی.
بو تحفلق شیوع بولوب مثل حالنی بولدی.

قول آخره کوره (جرادة العیار) شخص مرقومک
چکرکه کبی صیچرامقله شهرت بولان آتنک عنوانیدر.
بو فرس بر محاربده علی العاده جولان ایتکده ایکن
نصلسه بر تنکناده صیقیلوب قاله رق قیملدامغه بيله میدان
بوله مامغله مثل مذکورک منشأ اولمشدر.

شعرادن (مسروح الکلی) شاعر مشهور (جریر) ه

خطاباً سويلديكى هجويه آتيهده ذاتاً موزون اولان بو
مثلى ايراد ايتديكى كى «كرهت الخنازير الماء الموغر .»
مثلنهدده تلميح ايلمشدر :

ولقد رأيت فوارساً من قومنا
غنظوك غنظ جرادة العيار
ولقد رأيت مكانهم فكر هتهم
ككراهة الخنزير للايغار

قطعه «قومزدن نيجه فارساره مصادف اولدك كه سنى
جرادة العيار كى مضيق تذليله كرفتار ايتديلر . بونلرك
آرامكاهنى كورنجه خنزير قيزغين صودن استكراه ايدر
كى توكلرك اورپردى .» مفهومندهدر .

بعض نصارى ديرى خنزيرى قيزغين صوده خاشلا .
دقدن صكره ذبح ايدرلر مش . شو حاله (ايغار) دينيور .
مسروح جريره بوراسنى اخطار ايتك ايتيور .

(الماء الموغر) تعبيرندنده آكلاشلايغى اوزره
(ايغار) ك اصل معناسى صويي تسخين ايتك اولديغى
حالده صكره دن ذكر اولنان وجه ايله دخی استعمال
ايدلمشدر .

سأنحات العرب

سأ ۲۷۵ س

غزىل فقد طلا

(غزىل) آهو ديمك اولان (غزال) ك تصغيريدر .
(فقد) غائب ايتك معناسنه كلن (فقدان) دن ماضيدير .
عصا وزنده (طلا) هنوز طوغمش آهو ياوروسنه دينير .
بو مثل — كه «ياوروجغنى غائب ايتمش آهوجق !»
ديمكدر — :

خفته بر سنجاب شاهى نازينى را چه غم
كر زخار وخاره سازد بستر وبالين غريب

طرزنده رفاهيت ايچنده بيومش ايكن صكره دن دوچار
ضرورت اولسندن طولايي اظهار تلهف ايدن بى چاره
حقنده صرف ايديلير .

سأ ۲۷۶ س

فلم خلقت ان لم اخدع الرجال

(لم) (لما) دن مخفف اوله رق نيچون ديمكدر . ضميرى
لحيه يه عائد اولان (خلقت) ماضى مجهولدر . (لم اخدع)
آلاتمق معناسنه كلن (خدع) دن جحد مطلقدر .

مثل، «خلقى آلاميه جق ايسهم بو صقال نيچون يارادلمش؟» مفادنده اوله رق «تبدیل الشكل لاجل الاكل.» طريقى سالكلرندن اولانلره تعريضاً درميان اولنور. قيضه بويلو بر ابو اللحيه واز ايدى. اصحاب شيطنتدن اولديغى حالده مكاره قاين والده سنه بر درلو غلبه ايده ميوردى. سرورينك:

صاليو يرمنه كه يانندن باشم آلوب كيديم
قوجه قارينك النده طوته ما قدر صقالم

ييتى مألنى تكرر ايدر طورردى. حال بو كه خارجده رجالى اغفال ايتديكى كون اولمزدى.

بر كون بعض ياراني كنديسنه «ايشتيكمزه كوره خانه كده كي حسن حالكه ديه جك يوق. طيشارنده ده اوته كنى بريكنى آلامقندن واز كچسهك خوش اولمزمى؟» ديدكلرنده صقالنى انه آلوب «فلم خلقت ان لم اخدع الرجال.» جوابنى ويرمشدر.

— ۲۷۷ —

فى القمر ضياء والشمس اضواء منه

«آيده ضيا وار ايسه ده كونش آندن ده اضيا ليدر.»

ديك اوله رق يكديكره مشابه اولان ايكي شيتك بريني او برينه تفضيل ايجون ايراد ايديلير. ايران ادباسى بو مقامده حافظك:

كفتن بر خورشيدكه من چشمه نورم
دانند بزرگان كه سزاوار سهانست

ييتنى او قورلر.

بعض علما «هو الذى جعل الشمس ضياء والقمر نوراً.» آيتدن بالاستناره ضيا ايله نور بيننى فرق ايدوب «ضيا ذاتى اولان پارلاقغه دينير.» ديمشدر. شو حالده ضيا شمسه، نور قمره اضافه ايدملك لازم كلير.

حضرت مولانا:

شمس را قرآن ضيا خواند اى پسر
مر قمر را نور خواند اين رانكر
ييتياه آيت مذكوره يه اشارت ايتدكن صكره:

«پس ضيا از نور افزون دان بجاه»

مصراعيله ضيانك نوردن اقوى اولمى لازم كله جكنى بيان بيورمشدر.

قول آخره كوره ضيا كى نورك دخی شمسه، كذلك

نور كې ضيانك دخى قره اسنادى جائزدر . مثله كى
«فى القمر ضياء» تعبيرى ده بونى تأييد ايدر .

— ۲۷۸ —

فرمن القطر وقعد تحت المرزاب

سطر وزننده (قطر) طامله ديمكدر . محراب وزننده
(مرزاب) ميزاب كې اولوغه دينير .
«طامله دن قاچدى، اولوغك آلفه اوطوردى .»
ديك اولان بو مثل امثال عثمانيه دن «ياغموردن قاچار
كن طولويه طوتلدى .» نك معادلدر . فارسيد «از
باران كرينخت وزير ناودان آمد .» ديرلر .
بر بلادن اجترار ايدر كن آندن بيوك ديكر بر بلايه
اوغرايان آدمك حالى مصوردر .

— ۲۷۹ —

فم يسبح ويد تدبج

«آغز تسبيح ايدييور، ال بوغازلايور !» مألنده
اوله رق فعلى قولنه اوميان ظالملى حقنده ضرب اولنور .

غرائب تاريخيه دن عد اولنه جق وقايعه دندر كه
(تيمورلنك) (حلب) ى ياقوب بيقدىنى صره ده اطرافنده
بر آلاى علما بولندينى حالده هم تسبيح چكر، هم ده
صوت بلند ايله تكبير كتيوردى .

علما تيمورك اهل اسلام حقنده اجرا ايتمكده اولدينى
مظالمه قارشى سس چيقاره مز ايكن تكبير زنلنكده آنكله
هم آواز اولمغه مجبور بولنورلردى .

تيمور بغدادده بيكلرجه انسان باشندن انشا ايتدر .
ديكى قله ي تماشايه چيقدىنى اثناده ينه علما ايچنده
بولندينى حالده تسبيحنى چكمش، تكبيرنى كتيرمشدر .
ظالمك بو حال غريبنى نظر حيرتله كورنلردن بريسي
«فم يسبح ويد تدبج .» ديمشدر .

— ۲۸۰ —

قامة تنى وعقل يحرى

تركى وفارسيد (قامت) صورتنده استعمال اولنان
(قامه) فى الاصل دالك تشديديله اولدينى حالده ادباى
روم وايران طرفدن تخفيف ايله دخى قوللانيلان (قد)
كې انسانك بوينه دينير . (تنى) چوغالمق معناسته كلن

(نمی) دن، (یحری) آزالق دیمک اولان (حرى) دن
مضارعدر.

«بوی اوزایور اما عقل قیصالیور!» مألئى کوسترن
بو مثل آیلہ قیافتجه خوشنا، کیاستجه بی نوا اولان
شخصه ایما اولنور. حددن زیاده اوزون قامت حماقته
علامت اولسنه کوره سویلنمشدر. رتبة یوکسلدکجه
قدرة آچالان، یعنی کندیلرینه امور مهمه تودیع
ایدلکجه ادارهسندن عجزلری ظاهر اولان ذوات حقنده
دخی صرف اولنه بیلیر.

طول قامت بعضاً نشان بلاهت اوله بیلیور، یوقسه
قیصه بویلیار ایچندهده نیجه احمقلر بولنیور.
دهات شعرادن اولدینی آثاریله ثابت بولنان خواجه
حافظك طبعی کبی قدی ده بلند ایمش. حتی شاه ایران
طرفندن بر دفعه کندیسنه لباس اولنان خلعت قیصه
کلنجه بالبداهه:

هر چه هست از قامت ناساز بی اندام ماست
ورنه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست
دیش.

بونکله برابر بویلری پک اوزون اولانلر «کل طویل
احمق.» قضیه سنک شهرته مبنی دوچار تعریض اوله

ککشلردر. لطائفکویان عجمدن برینک اویله بریسی حقنده
سویلدیکی شو قطعه مبالغه عجمانهدن بر نمونه اولقله
برابر پک تحفدر:

ای خواجه درازیت رسیدست بحدی
کز اهل سماوات بکوشت برسد صوت
کر عمر تو چون قد تو بودی بدرازی
توزنده بماندی وبردی ملک الموت
دیورکه:

«افندی او قدر اوزونسین که قولانکه اهل سماواتک
سسی واصل اولور! اگر عمرکده بویک کبی اوزون
اولیدی ملک الموت اولوردی ده سن ینه بر حیات قالیردک!»

— ۲۸۱ —

قبل البكاء كان وجهك عابساً

«یوزک سن آغلامزدن اولده اکشی ایدی!» دیمک
اوله رق دنیاده کولمک کبائرден ایمش کبی:

چاتلا یور قارشیکده ارباب زیارت ختدهدن
سن ده کول شیخم نیچون مشغول شیونسین هنوز

خطابنی مستطاب کوستره جک صورتده بی وجهه صو
مودوب طور مق معتادی اولان کرانجان آدمه قارشی
تبسمله او قونور .

وقت رخاده دخی کیمسه یه برشی ویرمدیکی حالده
زمان غلاده ارباب احتیاجه :

لازم دکل عنایتی اهل تکبرک

بخش ایلدم عطاسنی وجهه عبوسنه

دیدیره جک برطور ایله « نه یاپه لم ؟ حال مساعد دکل ! »
دیه بهانه نمای خست اولان غنیء بخیلده ده بو خطاب وارد
اولور .

ترش و لردن برینک زوجه سی وفات ایتمش ایدی .
خوشکولردن بر قومشوسی بعض رفقاسیله برابر تعزیت
ایچون بونک خانه سنه کیتدی . حریف چهره یی معتادندن
زیاده چاتمیش ایدی . خوشکو ایله بینلرنده شو محاوره
جریان ایلدی :

— (کولسه یه رک) افندم! او یله قرق بشلکله ایچون
نه آغلاملی ؟ بریکرمی ایکی بچقلق تدارکی او قدر کوچ
یرشیمیدر ؟

— (کوزلری صولانه رق) آه ! بونجه سنه لک . . .

— سزی بودفعه تبسم حالنده کوره بیله جکمز
امید ایدیوردق .

— اولکی نشاط قالمدی . یوزمه دقتله باقکز ! نروده
اوبشاشت ؟ هله سزی کوردیکم کبی یوزم کولردی . شمدی
ایسه قارشیکزده آغلایورم . معذور طوتکز .

— برشی سویلیه جکم، مساعده بیوریلورمی ؟

— بیورکز . اکسیک اولمیکز، تسلی ویریورسکز .

— قبل البکاء کان وجهک عابساً .

خوشکونک بوسوزی آرقداشلرینی کولدرمش ایسه ده
ترشروی آغلامقدن منع ایده مامشدر .

— ۲۸۲ —

قبل الرمی یراش السهم

(یراش) اوقی یلکله مک معناسنه اولان — فتح را
ایله — (ریش) دن مضارع مجهولدر . (السهم) نائب
فاعلیدر .

مثل، « اوقه، آنلمزدن اول یلک کچیریلیر . » مألنده
اوله رق « مقصده وصول بولق ایستین، اولجه اسباب
حصولی تهیئه ایدر . » دیه جک یرده ایراد اولنور .

عالم بر مغالبه میدانیدر که آنده اسباب، یکدیگرله جنک
ایدر . غالبک غالبیتی کبی مغلوبک مغلوبیتی ده سببه
مستنددر . قوت کبی ضعفده اسبابدندر .

هر متشبهت اسباب كامياب اوله من، چونكه مقصده
 حصولی اسبابنه عدم حصولی اسبابی غلبه ایده بیایر .
 عارفیلر اسبابه کوکل باغلامزلر، فقط سببسنر هیچ
 برشی اوله میه جغنی ده یقیناً بیلرلر، آنک ایچون کمال اعتنا
 ایله اسبابه تشبیدن خالی قالمزلر . «قدر بویله ایش!» دیرلر
 اما مقصده کوره استحضاری ممکن اولان اسبابک کافه سنی
 حسن استعماله صوک درجهیه قدر چالشدقندن صکره !
 اک جزئی بر اقتداره مالک اولان آدمک لساننه
 «ایشمنز اللهه قالدی!» دیمک یاقشمنز . یدالله عالمی اسباب
 ایله اداره ایدیور . بوسیدلردن بری ده اوک جزئی اقتدار
 دکلیدر ؟

مراد ایدنجه مسبب بر آدمک کارین
 ید تشبثی جست وجو ایدر اسباب

قولی صحیحدر اما «اسباب بنی آراسون بولسون!» دیه
 اوطورروب بکله مک فکری سقیمدر . اسبابه ربط قلب
 ایتکی زنار ایله مصحف شیرازه له مک قدر مناسبتسنر عد
 ایدن آلهیون دخی بوراسنی تصدیق ایدرلر .

ایکی تیرانداز ممتاز برکون آزمایش مهارت ایچون
 برهدفه اوق آتمغه قرار ویرمیشلردی . بری اوقنی بر معتاد
 یلکله یوب آتدی، اوردی . دیکری کمال غرورندن

یلکله مدن آتدی، فقط اوره مدی . بو خطادن رفیقنک
 آتدیغی اوق قلبنه اصابت ایتمش کی متأثر اولدی . همان
 سکیردوب هدفه بر آدیم قاله طوپراغه صاپلانمش اولان
 اوقنی انه آلهرق یلکله مک ایستدی . بریدن رفیقی بو حالی
 کورنجه کندیسنه صوت بلند ایله «قبل الرمی یراش السهم .»
 دیه ندا ایلدی .

— ۲۸۳ —

قد اسمعت لونا دیت حیا

برشاعر بومثلی «ذی حیاته ندا ایتسهک ایشتدیره
 بیلیردک . نه چاره که ندا ایتدیکک آدمده حیات اثری
 یوق ! اوفله دیکک شی آتش اولسه شعله لیردی، حال بوکه
 آتش دکل، صرف کولدر !...» مألنی کوسترن :

لقد اسمعت لونا دیت حیا
 ولکن لاحیاء لمن تنادی
 ولوناراً نفخت بها اضاءت
 ولکن انت تنفخ فی رماد

قطعه سننده ایراد وایضاح ایتشدیر . سویلنن سوزی فهم
 وقبول ایتک شانلرندن اولیان (اولئک!) مقوله سننه

اشارهٔ اوقونور . «سوز آکلایان بری کلسون !» مثل عثمانیسی بوکا قریبدر .

«سخن هست لیکن خریدار نیست»

مصراع مشهوری ده بونلردن آیرلر .

۲۸۴

قدحی الوطیس

(حی) آتشله قیزمق دیمک اولان — سمو وزننده —

(حمو) دن ماضیدر . جلیس وزننده (وطیس) تنوره دینیر .

مثل، «تنور قیزدی!» مآئنده اوله رق اشتداد امور هنگامنده درمیان اولنور . مثلاً مباحثه کرمی پیدا ایلدکده «قدحی الوطیس :» دیرلر .

قدیم اولدیغی حالد اثنای تکلمده لسان معجز بیان محمدیدن صدور ایله شرفیاب اولان امثالنددر .

بش بیک قدر شجعان اسلام ایله یوز بیکن زیاده لشکر شام بیننده وقوع بولوب صرمسیله مجاهدین کرامه سردار اولان زید بن حارثه، جعفر طیار، عبدالله بن رواحه حضراتی نائل دولت شهادت اولدقدن صکره

سردارانی درعهده ایدمک غلبهٔ کامله قازانان حضرت خالد بن ولیده طرف اشرف رسالتیناهیدن (سیف الله) لقب شریفنک احسان بیورلمسنی انتاج ایدن مشهور (مؤته) ماحمه سنک اشتداد ایلدیکی وحی ایله معلوم نبوی اولنجه «الآن حی الوطیس .» بیورلمش ایدی .

۲۸۵

قدکان ذاک مرة فالیوم لا

«او وقتیه برکره اولدی، شمدی بردها اوله من .» مفهومنده اوله رق :

«قالمدی اسکی هوی وهوس آنلر کچدی»

دیه جک یرده صرف ایدیلیر . ابتدا (فاطمه بنت مر الحتمیه) نک لسانندن صادر اولمشدر .

موما الیها دائماً مطالعة کتبه اشتغال ایدر بر ادیبه ایدی . پدر قدسی کهر پیغمبری حضرت عبداللهی باباسی عبدالمطلب یانسه الهرق — مادر نجابت پرور نبوی جناب آمنه بی مشارالیه تزویج ایتک نیتیله — کیدر کن مکده فاطمه به مصادف اولدقده فاطمه عبداللهک یوزنده لمعان ایتکده اولان نور نبوتی کوزمسيله کیمک نهسی اولدیغنی صوروب «عبد الله بن عبدالمطلب بن هاشم .» جوانی آلدقدن صکره کندیسنه تکلیف ازدواج ایلمش ایدی .

عبداللہ بوتکلیفہ موافقت ایتیموب پدریلہ برابر کیتدی،
آمنہ بی تزوج ایتدی . نور نبوت کنڈیسندن زوجہ سنہ
انتقال ایتدکن صکرہ عودتلہ یولدہ فاطمہ بہ راست
کلدکدہ موما الیہادہ اولسکی شوق اتحادی کورہ مدیکندن
«بکا کچندہ سویلدیکک سوزی نیچون تکرار ایتیمورسین؟»
دیمسیلہ فاطمہ «قد کان ذاک مرۃ فالیوم لا .» جواب
استغنا کارانہ سنی ویرمشدر .

عبد اللہ استیضاح مرام ایدنجہ فاطمہ ، آمنہ ایلہ
ازدواج واقع اولوب اولمدیغنی سؤال ایلہ آلدیغنی جوابدن
وقوع بولدیغنی آکلادقدہ «اولجہ یوز کزدہ کوردیکم نور
نبوتی شمدی آنک ایچون کورہ میورم . اونورک سزدن
بکا منتقل اولسنی آرزو ایتمش ایدم . نہ چارہ کہ نصیبم دکل
ایمش ! اللہ آنی ایستدیکی یرہ تودیع بیوردی .» دیمشدر .
مثل مذکور — ذاک — یہ بدل — ذاک — ایلہ
«قد کان ذاک مرۃ فالیوم لا .» صورتندہ دخی مرویدر .
ادبیات عربیہ ایلہ مشغول بر شاعر من طرفندن
بو مصراعک شو وجہ ایلہ تضمین ایدلمش اولدیغنی بعض
افاضلن ایشیدلمشدر :

اولمشدی دل اوزمان جمالکہ مبتلا
قد کان ذاک مرۃ فالیوم لا

۲۸۶

قطعت جہیزہ قول کل خطیب

سفینہ وزنندہ (جہیزہ) آلیق برقادینک اسمیدر .
ایکی قبیلہ آره سندنہ بر قتل مادہ سندن طولای اختلاف
ظہور ایتمش ایدی . قاتلک حامیلری مقتولک اجرای
قصاص طلبندہ بولنمش اولان ورثہ سنی دیتلہ ارضا ایتک
ایستیورلردی . قبیلہ قاتلن بر طاقم آدملر قبیلہ مقتولہ کلوب
بریکیلری اقناع ایچون بربرر نطق ایراد ایتکہ باشلادیلر .
جہیزہ مقتولک قبیلہ سندن اولدیغندن سائر خلق
ایلہ برابر نطقلری دیکلہ مکدہ ایدی . بر آره لق ناطقک
سوزینی کسہرک «تحفدر ، مقتولک ولسی قاتلی الہ کچوروب
اولدردی !» دیدی .

مزبورہ نک «دلیدن اوصلی خبر .» قیلندن اولان
بو سوزی دعوائی فصل ایدیور دیکندن جماعت «قطعت
جہیزہ قول کل خطیب .» یعنی «جہیزہ خطیبلرک اقوالنہ
فیصل ویردی .» دیہرک طاغلا دی .

«چو جقدن آل خبری !» مثل عثمانیسنہ معادل طوتیلہ
بیایر .

۲۸۷

قلب لہ ظہر المجن

(قلب) چویردی معناسنہ ماضیدر . فتح ظا ایلہ

﴿.....﴾

(ظهر) آرقه ديمكدر . ميمك كسرى، جيمك فتحى ايله
(مجن) قالقانه دينير .

مثل: « آكا قالقانك آرقه سنى چويردى . » مألنده در .
مدت مدیده اظهار مودت ايتمش ايكن نقض عهد ايله
دشمن كې كورنمكه باشلايان دوست حقنده ضرب اولنور .
جناب ابن عباسك بصره يه عائد اموال اميريه دن
ذمتنه بر آز شى كچيرديكى امام على افندمن طرفسدن
استخبار ايديلنجه مشار اليه عتابى متضمن شو يولده بر
نامه هايون يازلمش ايدى :

« انى شركتك فى اماتى ولم يكن رجل من اهلى
اوثق منك فى نفسى فلما رأيت الزمان على ابن عمك
قد كلب والعدو قد حرب قلبت لابن عمك ظهر المجن

«.....»

« سنى امانتمه تشريك ايتدم . عندمده قريبارمدن
سندن زياده اعتماد شايان كيمسه يوق ايدى . وقتاكه
عمجهك اوغلنه (*) زمان شدت، دشمن مخالفت
كوسترمكده اولديغنى كوردك، آكا سنده قالقانك آرقه
سنى چويردك ! » مضموننده در .

(*) مقصود كنديليردر، زيرا حضرت عباس ابو طالبك

برادرير .

﴿.....﴾

﴿ ۲۸۸ ﴾

قدضل من كانت العميان تهديه

« رهبرى كور اولان آدم يولى شاشير . » مألنده بر
مصراعدر كه « اويويانى اويويان اويانديره بيليرمى ؟ »
مفهومنده كى :

« خفته را خفته كى كند بيدار »

مصراعى كې پيرو اصحاب ضلال اولانلرك آنلرله همحال
اولمقدن بشقه بر نتيجه استحصال ايدهميه جكلرينى بيان
ايچون اوقونور .

زهاده اويمه ايدىن مرشد شوتنبيهي

قد ضل من كانت العميان تهديه

صورتنده تضمين ايدلمشدر .

﴿ ۲۸۹ ﴾

قد عبر موسى البحر

« موسى دكزى كچدى . » ديمكدر كه عالم آب آشنالرى،
درياي نوشا نوش انكينلرينه آچيله رق لسان حال ايله :
« كنون كه مست خرابم صلاى بى ادبيست »

مضموننى اشراب ايتمكه باشلايان جيويق حقنده ضرب
ايدرلر .

نوادردندر كه اوج درت شاعر بيوك بر حوض

باشنده عشرت ايدر لر كن بونلردن موسى نامنده برى
سرشار اولديغندن بر آرهلق همان مسوينوب حوضه
آتيله رق سناجاً قارشى طرفه كچد كده ديكري «قد عـبر
موسى البحر.» ديمشدر.

— ۲۹۰ —

کارها حج بيطر

(بيطر) تحف بر آدم ايدى. هيچ بر تشبثده بولمق
ايستمزدى. «كتيرك اكل ايدلم ما حضري» دير طورر-
دى. بر سنه حجه كيتدى. هر كس ايشيدنجه تعجب ايتدى.
بو كيديشنك بر سبب محبره مبنى اولديغنى صكره دن آكلا-
شلىدى. متعجبيلر «کارها حج بيطر.»، يعنى «بيطر ايستميه.
رك حج ايتدى.» ديمكه باشلاديلر. بونكه، حقلرنده:

حاجنى تونيستى شترست از براى آنك

بچاره خارمى خورد و بارمى برد

دينيلن «دهوه سى حاجى!» لر ككى صميمى رغبتلى
اولمديغنى حالده بعض اسبابك الجاسيله اعمال خيريه ده
بولنان اشخاصه تعريض ايديلير.

— ۲۹۱ —

كالخادى واپس له بعير

(خادى) نغمه ايله دهوه سورمك معناسنه اولان —

حانك ضم وكسريله — (خدا) دن اسم فاعلدر كه اووجه
ايله دهوه سوق ايدن آدمه دينير.
شيخ سعدينك كلستانده:

«اشتر بشعر عرب در حالتست و طرب»

ديمنندن زياده امام بو صيرينك قصيده برئه ده:

مارنحت غد بات البان ريح صبا

واطرب العيس حادى العيس بالنغم

بيور مسندن آكلاشلا دينى اوزره نغماته زياده مائل اولان
دهوه قسمنك بو اصول ايله سوقنه بروجه آتى باشلانمشدر:
وقتيلا دهوه نك ترانه دن طبعاً متشوق اولديغنى
عربلر — تجربه سزلكدن طولايى — بيلمزلردى.
بركون بر اعرابى مالك اولديغنى دهوه لرى يوليله سوق
ورعى ايتما مكد اولان كوله سنك — جدتله — اللرىنى
طوتوب ايسيردقده غلام «يايدى! يايدى!» يرينه —
داللك فتحيله — «دى! دى!»، يعنى «الرم! الرم!»
ديه فرياد ايدرك ايلريده بولنان دهوه لره طوغرى
كيدنجه مبارك حيوانلر بو آوازي ايشيدر ايشتمز شوق
ايله يوريمكه باشلامشدر.

اعرابى بو حالى كورنجه كوله يه دنوازانه معامله ايدرك

بعدهما دهوه لرى نغمه ايله سوق ايتمىنى توصيه ايلمشدر.

صكره بو عادت تعمم ايتمشدر.

﴿ ۲۹۲ ﴾

(سلام) نامنده کی مشهور حادی بر کون منصور عباسی به «یا امیر المؤمنین! امرایت، شوده وه لری بر مدت صوسن بر اقسونلر، صکره صو ایچمکه صالیویرسونلر. او آرهلوق بن حدایه باشلایهیم، نغمه مده کی تاثیر حقیله آکلا. شلسون.» دیمکه خلیفه او یله یا یلمسنی اراده ایتش ایدی. وقتی کانجه ده وه لری حوضه طوغری قویویردیلر. بونلر کمال حرارت و سرعتله صویک باشنه اوششکلری صروده سلام نغمه به آغاز ایلدی. حیوانلر عطش دردینی در حال اونوده رق بردن رفع راس ایله عاشقانه دیکله مکه باشلادیلر. صه دن زیاده نغمه تشنه سی اولدقلری آکلاشلدی. بونک اوزرینه منصور سلامی بر چوق استحسان واحسان ایله مسرور ایلمشدر.

مثل، «ده وه سنر حادی کبی.» مالنده در که هیچ بر شیئه مالک و مقتدر دکل ایکن یسار و اقتداردن دم اوران ذاتک حالنی تصویر ایدر.

﴿ ۲۹۲ ﴾

کالسیل تحت الدمن

«مزبله آلتنده کی سیل کبی.» دیمک اوله رق منافق و حیلله کار اولان شخصی توصیف ایدر. فارسیده «آب زیر کاه.»، ترکیده «صمان آلتندن صویویریدر.» مثله معادلدر.

﴿ ۲۹۳ ﴾

«آبش زیر کاهست.» «آبش خسپوشست.» مثلالری «آنک لطافتی هنوز نهاندر، فقط قریباً عیان اولور.» دیه جک یرده دخی ایراد اولنور. انورینک «هاله طور، چوق خرمنه آتشن اوله جقسین! هنوز کمال رونقک ظاهر اولما مشدر.» مضموننده کی:

بسا خرمن که آتش درزنی باش
هنوزت آب خوبی زیر کاهست

بیتی بو بایده شو اهددن معدوددر.
ضیا پاشا:

بو عشوه و رفتار که وارسنده کوچکدن
بیلمم نه یمان آفت دوران اوله جقسین

قولنی بیت انوری به بکرتمشدر.

﴿ ۲۹۳ ﴾

کالفاخرة بحدج ربهها

(فاخره) فاخرک مؤنثیدر. حانک کسریله (حدج) رکوب نسوانه مخصوص محفه کبی بر شیدر. (ربه) صاحب معناسنه اولان (رب) ک مؤنثیدر. (ها) فاخره به عائددر. مثل، «خانمک محفه سیله فخر ایدن جاریه کبی.» مفهومنده اوله رق بشقه لرینک مالک اولدقلری شیلرله افتخار ایدن همتسزلرک طورینی کوستبر.

ابو عبیده دیر که :

بر کون آت یاریشی اجرا اولنیوردی . هرکس تماشا
ایدیوردی . بر آت سائرلرینی کچدی . باقدم که یانمده
بر یسی فخورانه سوزلر سویایه رک سوینجندن ضیچرایور .
کندیسنه « بو کچن آت سنک اوللی ! » دیدم . « آت بنم
دکل اما باشنده کی یولار بنم ! » دیمسونی ؟

۲۹۴

کان ذلک زمن الفطحل

هز بروننده (فطحل) کره ارض اوزرنده هنوز
انسان یارادلمدیغی ویا طاشلرک دها کسب صلابت ایتیموب
چامور کبی نرم وتر بولندیغی زمانه ، یاخود حضرت نوح
دورینه اطلاق اولنور .
مثل ، « اوسنک دیدیکک ، اول زمانده اولمش شی ! »
دیمک اوله رق بر شیئک عهد قدیمه منسوب اولدیغی بیان
ایچون سوق ایدیلیر .

بونده ایکی اعتبار واردر : بری او شیئک نو ایجاد
اولیوب اوتهدن بری موجود اولدیغی ، دیکری او شیئک
حکمی اوائلده جاری اولمش ایسه ده شمیدیلرده یوریمامکه
باشلادیغی کوسترمکدر .

برنجی اعتباره کوره « نوح ییلندن قاله . » مثلنه ،
ایکنجی اعتباره کوره :

افندی کهنه یهودی عقائدین صاتمه
نصل بوتازه معارفله اسکیلر آلهیم
بیته اویغون دوشر .

۲۹۵

کأن علی رؤسهم الطیر

« کویا باشلری اوزرنده قوش وار . » مألنده در که
کمال سکوندن کنایه اولور . باشنه قوش قونمش اولان
آدمک آنی اوچور مامق ایچون ممکن اولدیغی قدر قیملدانا
مغه دقت ایده جکی تصویریه سویلنمشدر .
ابلاغ البشر افندمن مجلس مقدسارنده هر نهیه دائر
اداره کلام ایلسه لر حضار کرام حقیله استفاده ایتمک ایچون
کمال اهتمام ایله دیکلرلردی . بو مثل او مستمعلرک حالنی
مصور بولندیغی جهته مجلس مشارالیه وصفنده « اذا تکلم
اطرق جلسائه کأنا علی رؤسهم الطیر . » دینلنمشدر .

۱۹۶

کحماری العبادی

(حماری) حمارک اضافتله نونی دوشمش تنیه سیدر .
کسر عین ایله (عباد) نصرانیلکده ثبات ایتمک اوزره (حیره)
دینیلن موقعده مجتمع اولان قبائله دینیر . (عبادی) آنلره
منسوب بر اشکجیدر .
عبادی ایکی مرکبه مالک ایدی . بونلرله هرکون ایشه

کیدردی . مرکبار بد خوی اولدقلرندن تک طور میوب
زوالی بی بی حضور ایتمکدن خالی قالمز لردی . اوده عقلای
قبائله بونلردن شکایت ایدر طور ردی . کندیسنه :

سالها خربنده بودی بس بود
زانکه خربنده زخر واپس بود

یوللو نصیحت ویره رک « شو اشکجیلکدن واز کچ . »
دینلره بوضعتنه آلمش اولدیغندن بحث ایله اعتذار
ایدردی . « باری مرکباری دکشدر . » اخطارنده بو .
لنلرده حیوانلرک خدمات واقعه سندن سوز آچهرق
جواب رد ویرردی .

برکون ینه مرکباردن پک جانی یاندیغنی شوکا بوکا
سویلدیکی صروده بریسی بونلردن هانکیسنگ زیاده خویشز
اولدیغنی صورنجه عبادی « هذا ! هذا ! » دیه اشکرک
ایکیسنی بردن کوسترمشدر .

بو کوسترشدن مرکبارک بدخویلقده مساوی اولدقلری
آکلاشدیغندن عربلر مناسبتسزلکده بربرندن آشاغی
قالیان ایکی آدمی اواشکره تشبیه ایله « حکماری العبادی . »
دیمکه باشلامشدر .

شاعر :

رجسان مالهما فی الناس من مثل
الاحمارا العبادی الذی و صفا

ییتنده بوکا ایما ایتمشدر .

۲۹۷

كدودة القز

ضم دال ایله (دوده) خرده قورده دینیر . جمعی
کسر دال ایله (دیدان) در . قافک فتحی ، زایک سکونی .
ایله (قز) ایپک دیمکدر . « دهویه قزازلق یاقیشیر آ ! »
مثل عثمانیسنده واقع اولدیغنی اوزره ایپکچییه (قزاز)
دیرلر . (دوده القز) ایپک بوجکیدر . فارسیده (گرم پیله)
تعبیر اولنور .

بوچالشقان حیوانجغز ظاهرده ثمره سعیندن استفاده
ایده میهرک ، وجوده کتیردیکی حریری بشقه لرینه ترک ایدوب
کتیدیکی جهتله دیکر لرینک انتفاعی ایچون اتعاب نفس
ایدن آدم آکا تشبیه ایدلمشدر .

۲۹۸

کفی بالمشرية واعظاً

(بالمشرية) (بالسیوف المشرية) دیمکدر . کثرت
استعمال ایله موصوف اهل ایدلمشدر . اعلى قلیجلر
شامک بعض قرای معموره سندن عبارت اولان (مشارف
الشام) ه نسبت اولنور . (مشارف) یوکسک محل معناسنه
کلن — میم ورائک فتحیله — (مشرف) ک جمعیدر .
امرئ القیسک « او بنی نصل اولدیره بیلیر ؟ کسکین

قیلیجمله اوجی غول بیابانی دیشلری کبی سیوری وزاغلی
اولان مزراغمک یانمدن ایرلدینی یوقدر . « مضموننده
بولنان :

ایقتلنی والمشرفی مضاجعی

ومسنونه زرق کانیاپ اغوال

بیتنده واقع اولدینی اوزره نسبتده یالکز مفردی
قوللانیلیر . (سیف مشرفی) ، (سیوف مشرفیه) دینیر .
(سیف مشارفی) ، (سیوف مشارفیه) دینمز .
مثل ، « واعظ لازم ایسه کسکین قیلیجلر کافیدر . »
دیمکدر که :

« السیف اصدق انباء من الكتب »

مالنی کوسترر .

۳۹۹

کلا زعمت انه خصر

حتی وزننده (کلا) کله ردعدر . « اویله دکل ! »
دیهجک یرده ایراد ایدیلیر . (زعمت) (زعیم) دن ماضی
مخاطبدر . کتف وزننده (خصر) پک اوشومش آدمه
دینیر .

برقیش کوننده اشرادن ایکی شخص صویه جق آدم
آرامق اوزره قیره چیقمشلرایدی . بر آتلیه مصادف

اولدیلر . « بونک شدت بر دایله بزہ قارشى طوره بیلهجک
حالی قالمامشدر . « دیهرک اوزرینه هجوم ایتدیلر . اوایسه
همان مزراغه طاورانوب رفیقاردن برینی طعن ایله یره
سردی . مطعون آرقداشنه خطاباً « کلا زعمت انه
خصر . » ، یعنی « حریف ظن ایتدیگک قدر اوشومش
دکل ایمش ! » دیه فریاد ایلدی .
برشی ظن اولندیغنه مخالف ظهور ایدنجه ضرب
اولنور .

۳۰۰

کلام کالعسل وفعل کالاسل

فتحتین ایله (اسل) مزراق اوجلرینه دینیر .
مفردی (اسله) در . دیل اوجنه (اسلة اللسان) تعبیر
اولنور . زمخشرینک (اطواق الذهب) ده « دیل اوجی
مزراق اوجنک نافذ اوله میهجنی شیئه نفوذ ایدر . »
مأئنده اوله رق ایراد ایلدیکی « ان اسلة اللسان تنفذ مالا
تنفذ الاسل . » عباره سی ایکسینی جامعدر .
وقتیله وارنه دن طونه غزته سنه یازدیغم ومؤخرأ
(مکتوبلرم) ک برنجی جزئه درج ایتدیگم « سوزده کی
تأثیرنده واردر ؟ » سرلوحه لی بندده عبارۀ مذکوریه
شووجه ایله ایراد ایتمش ایدم :

« — ان اسلة اللسان تنفذ مالا تنفذ الاسل —
 طرزنده تکلم ایدن کمل هپ سوزک درجه تأثیرینی
 کوسترمکی امل ایدنمشلردر . »

« حالوتیاب چاشنیء کلام اولانلرجه مسلماتدرکه بر
 شاعرك اوچ یوزسنه اول سویلمش اولدینی بریت درد
 آمیز بوکون بر ادیب نازکدلی متأثر واشکرینز ایده بیلیر . »
 اوزمانلر سجه زیادهجه مائل ایمش . صکره لری
 بو میل آزالدی ، فقط — مقتضای ائتلاف اولدینی
 اوزره — بر درلو زائل اولیور . حالا « رجعت عما
 سجت . » کی سوزلر سویلدیکم اولیور . بعضاً « معنی
 لفظه دکل ، لفظ معنایه تابع اوللی . » قانون بلاغته اتباع
 ایتماک انصافسز لغنده بولنیورم .

بوراسنی اعترافدن مقصدم سجع پردازلق ائتلافندن
 ممکن مرتبه اختراز ایتلرینی شبان ارباب قلمه توصیه در .
 مثل ، « بال کی قول ، مزراق اوجی کبی فعل ! »
 مفهومانده اوله رق اوزی سوزینه اومیان اشخاصه طعنه زن
 اولور .

برنجی جلدك صوکی

Süleymaniye U. Kütüphanesi	
Kat. No	Hasan Husni B.
Yazar	
Eski Kayıt No	1095